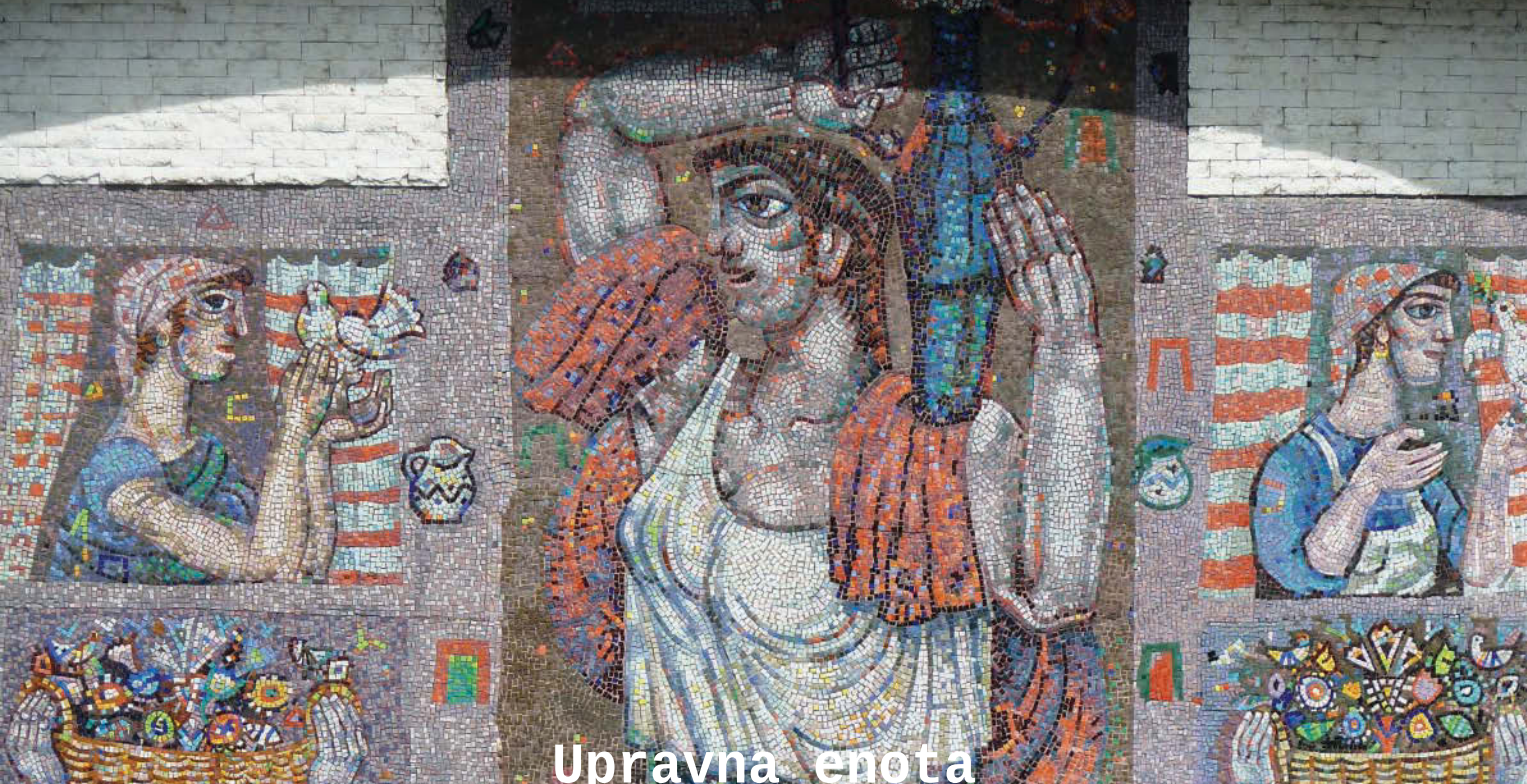

Upravna enota

TRBOVLJE

UMETNOSTNA TOPOGRAFIJA SLOVENIJE

Digitalna različica (pdf) je pod pogoji licence CC BY-NC-ND 4.0 prosto dostopna:
<https://doi.org/10.3986/9789612549879>

Umetnostnozgodovinski inštitut Franceta Steleta
ZRC SAZU

Umetnostna topografija Slovenije

ISSN 2232-3783

Urednik zbirke

Blaž Resman

Uredniški odbor zbirke

Ana Lavrič, Barbara Murovec,
Blaž Resman, Helena Seražin

UPRAVNA ENOTA TRBOVLJE
Občina Trbovlje

Avtorji

Simona Kermavnar, Franci Lazarini, Katarina Mohar, Andreja Rakovec

Urednik

Franci Lazarini

Strokovni pregled tekstov

Blaž Resman

Recenzenta

Milan Pelc, Igor Sapač

Tlorisi

Nejc Bernik

Izdelava kazal

Andreja Rakovec

Jezikovni pregled

Mija Oter Gorenčič

*Oblikovanje, prelom
in grafična obdelava
reprodukcij*

Andrej Furlan

Izdajatelj

Umetnostnozgodovinski inštitut Franceta Steleta ZRC SAZU

Zanj

Barbara Murovec

Založnik

Založba ZRC

Zanj

Oto Luthar

©

Prva izdaja, prvi natis

2017, Založba ZRC, ZRC SAZU

Tisk

Collegium graphicum d. o. o., Ljubljana

Naklada

400

Izid knjige sta podprli Javna agencija za raziskovalno dejavnost RS in
Slovenska akademija znanosti in umetnosti s sredstvi za sofinanciranje znanstvenih monografij v letu 2016.

UMETNOSTNA TOPOGRAFIJA SLOVENIJE

Upravna enota

TRBOVLJE

Občina Trbovlje

uredil Franci Lazarini

Umetnostnozgodovinski inštitut Franceta Steleta ZRC SAZU

Ljubljana 2017

Uvod

S šesto knjigo zbirke Umetnostna topografija Slovenije se po nekaj letih vračamo na področje Zasavja. Že z raziskavo umetnostnih spomenikov Upravne enote Hrastnik (izid 2013) smo pokazali, da prepričanje o umetnostni skromnosti zasavskih občin ne drži, še bolj pa takšno stališče demantira pričujoča knjiga o umetnostni dediščini v Upravni enoti Trbovlje. Pomembne in kvalitetne spomenike cerkvene umetnosti so gradili in opremljali že v srednjem veku in baroku, intenzivno zgodovinsko dogajanje pa se je na Trboveljskem začelo s kopanjem premoga v začetku 19. stoletja. Posebej velja izpostaviti arhitekturno dediščino, povezano s specifičnim načinom življenja enega od najpomembnejših rudarskih središč tega dela Evrope. V nobenem drugem rudarskem mestu v Sloveniji, pa tudi v širši regiji, nimamo ohranjenih (in delno tudi obnovljenih in revitaliziranih) toliko delavskih kolonij kot ravno v Trbovljah, česar pa se premalo zavedamo. Avtorji verjamemo, da lahko pričujoča knjiga pripomore k večji prepoznavnosti tega pomembnega dela slovenske kulturne dediščine. V prihodnje bomo s topografsko preučitvijo Upravne enote Zagorje ob Savi zaokrožili raziskavo o Zasavju in tako, upamo, na umetnostni zemljevid slovenskih dežel vrnili neupravičeno odrinjeno regijo.

Umetnostna topografija Slovenije, ki jo od leta 2010 izdaja Umetnostnozgodovinski inštitut Franceta Steleta ZRC SAZU, je med strokovnjaki postala standardno referenčno delo. Njen pomen sta najbolje opredelila recenzenta knjige, oba uveljavljena umetnostna zgodovinarja, ki se pri svojem delu poslužujeta tudi topografske metode.

Prof. dr. Milan Pelc, direktor Inštituta za umetnostno zgodovino v Zagrebu, je med drugim zapisal:

Umetnostne topografije so izjemno pomembne za nadaljnje raziskave na področju umetnostne zgodovine pa tudi zgodovine, etnologije, zgodovine arhitekture itd., zaradi česar so postale ena od glavnih nalog umetnostnozgodovinskih inštitutov v več evropskih državah. Zelo sem vesel izjemnega napredka, ki ga je Umetnostnozgodovinski inštitut Franceta Steleta ZRC SAZU naredil s svojo knjižno zbirko Umetnostna topografija Slovenije, še zlasti pa, da se raziskave inštituta osredotočajo tudi na umetnostno dediščino, prej neznano umetnostnim zgodovinarjem, kot na primer umetnostnim spomenikom Upravne enote Trbovlje.

Izr. prof. dr. Igor Sapač s Fakultete za gradbeništvo, prometno inženirstvo in arhitekturo Univerze v Mariboru pa meni, da je topografija

temeljnega pomena za nadaljnje raziskovalno delo na področju umetnostne zgodovine, hkrati pa ima tudi velik družbenoekonomski pomen, saj je uporabna tako za področje turizma kakor tudi varovanja kulturne dediščine. Podobne umetnostno-topografske preglede poznajo vse razvite evropske države, na tem mestu naj omenim le ugledno avstrijsko zbirko Österreichische Kunsttopographie, ki predstavlja zgled vsem sorodnim delom. Zbirka

Umetnostna topografija Slovenije prav v ničemer ne zaostaja za podobnimi zbirkami iz tujine in je v vsega nekaj letih postala temeljna referenčna literatura na področju umetnostne zgodovine na Slovenskem.

Zasnova zvezka *Upravna enota Trbovlje* je podobna kot pri prejšnjih petih knjigah. Zgodovinskemu in umetnostnozgodovinskemu orisu sledijo po abecedi razvrščene predstavitve umetnostne dediščine v posameznih krajih; slednje se začnejo z zgodovinsko in urbanistično oznako kraja in nadaljujejo z opisi cerkva, kapel, pokopališč, kapelic, znamenj, javnih spomenikov in profane arhitekture. Na koncu knjige so dodana tri kazala: osebno, krajevno in ikonografsko. Prvič pa smo topografske opise dopolnili s sprotnimi opombami, s katerimi še bolj natančno navajamo uporabljene vire in literaturo, ki so sicer zbrani v bibliografiji na koncu opisa posameznega spomenika. Vsi si namreč želimo, da bi naše delo spodbudilo nove študije po krivici spregledanega spomeniškega patrimonija v Zasavju, opombe pa bodo naslednjim raziskovalcem še dodatno olajšale delo.

Na koncu nam ostane še prijetna naloga, da se zahvalimo tistim, ki so nam pomagali pri pripravi tega zvezka topografije. V prvi vrsti gre zahvala vsem, ki so nam omogočili ogled, fotografiranje in meritve sakralnih objektov: župnikom Amadeju Jazbecu (župnija Trbovlje – Sv. Martin), Maksimiljanu Janiju Tušaku (župnija Zagorje ob Savi), Petru Bregarju (župnija Dobovec) in ključarjem. Posebej se zahvaljujemo Mihaelu Hildu, ki nam je nesebično odstopil zbrane podatke o kapelicah in znamenjih v Trbovljah, in Nevenki Hacin iz Zasavskega muzeja Trbovlje za posredovanje najrazličnejših informacij o kulturni dediščini na Trboveljskem. Najlepša hvala tudi mag. Metki Bukovšek (Zgodovinski arhiv Celje), Juretu Krajšku (Pokrajinski muzej Celje), Blažu Otrinu (Nadškofijski arhiv Ljubljana), Marinki Pišek Bizjak, Mojci Ravnikar Kukar, dr. Igorju Sapaču, Mileni Smodiš, Urški Todosovski-Šmajdek (Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije, OE Celje) in Andreju Uduču (Zavod za kulturo Delavski dom Trbovlje). Hvala tudi vsem sodelavcem Umetnostnozgodovinskega inštituta Franceta Steleta ZRC SAZU za pomoč, nasvete in spodbude, še zlasti v zaključni fazi priprave knjige. Prav posebno zahvalo smo dolžni dr. Blažu Resmanu, ki je v vlogi urednika zbirke tudi tokrat opravil izjemno veliko delo.

Zgodovinski oris

Zgodovine ozemlja današnje Upravne enote Trbovlje ne moremo obravnavati ločeno od dogajanja v sosednjih zasavskih upravnih enotah (Zagorje ob Savi, Hrastnik), zaradi stoletne pripadnosti tega območja laški gosposčini pa je zgodovino in umetnostno ustvarjalnost starejših obdobij smiselno preučevati tudi v povezavi s sedanjo Upravno enoto Laško.

Čeprav je šele začetek kopanja premoga v 19. stoletju povzročil intenzivnejši gospodarski razvoj in porast prebivalstva v Trbovljah in okolici ter obravnavane kraje naredil prepoznavne tudi v širšem kontekstu habsburške monarhije, pa nam arheološka najdišča kažejo ne le na dokaj zgodnjo poselitve tega področja, temveč tudi na intenzivno dogajanje tako v prazgodovinski kot tudi v rimski dobi. Medtem ko materialnih dokazov poselitve v starejši kameni dobi nimamo, pa se je iz mlajše kamene dobe ohranilo kamnito kladivo, najdeno na Lakonci, ki je tudi najstarejša priča človeške prisotnosti na Trboveljskem.¹ Precej več je ostankov iz starejše železne dobe, med drugim najdbe gomil na Dobovcu, v Retjah ter v sklopu najdišč Dunaj in Bukova gora v Trbovljah, ostanki višinske naselbine na Ključevici ter arheološko najdišče Kum z ostanki gradišča iz halštatske dobe.² Na Lokah je bilo najdeno keltsko grobišče iz mlajše železne dobe, iz Retij pa izvira največja zakladna najdba keltskih novcev na območju Slovenije.³ Večje število materialnih ostankov se je ohranilo iz rimske dobe, ko je obravnavano področje precej pridobilo na pomenu zaradi brodarjenja po Savi. Na to nas opozarjajo ostanki rimskih nagrobnikov iz Retij, Župe, Čeč in Trbovelj, ki so sekundarno vzidani v tamkajšnje cerkve oziroma njihovo bližino ali pa jih hrani Narodni muzej Slovenije. Med njimi je treba posebej izpostaviti ostanek sarkofaga, nekdanj vzidanega v obzidje okoli ž. c. sv. Martina v Trbovljah (zdaj nadomeščen s kopijo), ki ga je dal izdelati stoletni veteran Vibius Secundus, in nagrobnik Publija Albina Antonija, edila Celeje, pod katere upravno območje je spadalo ozemlje Trbovelj, na katerem je poleg ostalih družinskih članov omenjen tudi njegov sin, celejanski kvestor Publij Albin Finit.⁴ Iz poznorimskega obdobja, ki ga zaznamujejo vpadi preseljujočih se ljudstev in umik prvotnega prebivalstva v višje ležeče naselbine, so se na planoti Klečka, zahodno od Trbovelj, ohranili ostanki utrjenega višinskega pribežališča s sledovi terasiranja.

S prenehanjem brodarjenja po Savi, ki je sledilo propadu rimskega cesarstva, so zasavski kraji pretežno nazadovali. Tako v srednjem kot tudi v zgodnjem novem veku je bilo ozemlje današnje trboveljske občine docela kmetijsko; sestavljale so ga posamezne samotne kmetije, do konca srednjega veka pa se je izoblikovala tudi večina še danes obstoječih vasi. Na Trboveljskem, ki je v zgodnjem srednjem veku pripadalo fevdalcem iz rodbine Breško-Selških, v 12. stoletju grofom Spanheimom, od 13. stoletja dalje pa deželnim knezom, sprva Babenberžanom in nato Habsburžanom,⁵ ni bilo

gradov ali samostanov, središč srednjeveške kulture, prav tako ne trgov ali mest, zato tudi ni prišlo do večjega razvoja srednjeveške kulture in umetnosti. Zasavje je postalo del laške gosposčine, največjega deželno knežjega gospostva na Štajerskem. Laška gosposčina je bila že v prvih desetletjih 13. stoletja razdeljena na šest uradov. Babenberški urbar (1220–1230) nam pri treh sporoča le ime upravnika, ne pa tudi sedeža, preostali trije pa so imeli sedeže v Trbovljah, Loki pri Zidanem mostu in Zabukovici pri Žalcu. Trbovlje so tako postale sedež upravnika (šefona) laške gosposčine, ki je prebival v še danes ohranjenem trboveljskem Gradiču (prvič omenjen 1582 kot grofovska lovsko kočarstvo).⁶

Reka Sava je po vzpostavitvi deželne ureditve v poznem srednjem veku postala meja med Štajersko in Kranjsko in to ostala vse do propada habsburške monarhije leta 1918, razdelitev obravnavanega področja med dve deželi pa se je posledično odrazila tudi v cerkveno-upravno ureditvi. Ozemlje na štajerski strani Save je pripadlo pražupniji Braslovče (prvič omenjeni 1140), na območju katere se že v 13. stoletju omenja vikariat v Trbovljah, ki je leta 1684 prerasel v samostojno župnijo (zdaj imenovano Trbovlje – Sv. Martin).⁷ Slednja je svoj obseg ohranila vse do leta 2000, ko je bila za južni del Trbovelj in Retje ustanovljena nova župnija Trbovlje – Sv. Marija.⁸ Širše območje Kuma, na kranjski strani današnje UE Trbovlje, je v srednjem in zgodnjem novem veku sodilo pod pražupnijo Svibno, prvič omenjeno v 13. stoletju. Leta 1776 je bila na Dobovcu ustanovljena kuracija, ki je 1794 prerasla v samostojno župnijo.⁹ Območje Svete Planine pa je bilo vse do leta 1770 del župnije Zagorje ob Savi, tega leta ustanovljena lokalija pa je v resnici zaživela šele 1787 v sklopu cerkvenih reform cesarja Jožefa II., medtem ko je bila v samostojno župnijo povišana šele leta 1900.¹⁰ Celotno obravnavano območje je bilo sprva del oglejskega patriarhata, leta 1461 pa je postalo del tedaj ustanovljene ljubljanske škofije. Na Štajerskem ležeča župnija Trbovlje je v sklopu jožefinske preureditve škofijskih meja postala del lavantinske (kasnejše mariborske) škofije in to ostala vse do leta 2006, ko je bila vključena v novoustanovljeno celjsko škofijo, medtem ko obe »kranjski« župniji še danes sodita v ljubljansko nadškofijo.

Prelomni dogodek v zgodovini Trbovelj je bilo brez dvoma odkritje nahajališč rjavega premoga in začetek njegovega kopanja na Bukovi gori (1804). Sprva relativno skromna prodaja premoga, zaradi katere sta lastnika premogovnika Ignac in Franc Maurer leta 1824 postavila še steklaro, se je izjemno povečala po izgradnji južne železnice, natančneje odseka Celje–Ljubljana (odprt 1849). Že leta 1847 je na Vodah svoj rudnik odprla tudi država (t. i. erarični rudnik), slednjega je 1867 prevzela Združba Vodenskega rova iz Ljubljane, 1873 pa Trboveljska premogokopna družba (Trifailer Kohlenwerksgesellschaft, TPD), ki je istega leta odkupila tudi Maurerjeve rudnike.¹¹ TPD je bila ustanovljena 30. decembra 1872 na Dunaju, in sicer z namenom povečanja zmogljivosti rudarjenja v Trbovljah, zaradi česar so bila potrebna znatna finančna sredstva. Omenjena Združba Vodenskega rova je tako v povezavi s skupino dunajskih bank ustanovila delniško družbo, ki je takoj po ustanovitvi začela širiti svojo posest; poleg trboveljskih je TPD pridobila tudi premogovnike v Zagorju, Hrastniku, Laškem, Libojah, Labinu (Raša), Kočevju, Krapini in Senovem. Poleg rudarjenja je pomembno prispevala tudi k elektrifikaciji današnje Slovenije, saj je z izjemo Laškega pri vseh svojih rudnikih zgradila termoelektrarno. TPD, katere sedež je bil 1924 z Dunaja prestavljen v Ljubljano, je delovala do druge svetovne vojne, leta 1946 pa je bila nacionalizirana.¹² Rudarjenje je temeljito spremenilo značaj in izgled pokrajine, ki se je iz odročnega kmetijskega območja razvila v enega od gospodarskih centrov države. Več vasi se je moralo umakniti rudniškemu rovu,

v Trbovljah je bila zgrajena vrsta delavskih kolonij, zaradi pritoka delavcev iz različnih delov habsburške monarhije se je temeljito spremenila struktura prebivalstva. Območje se je začelo naglo industrializirati, 1876 je bila zgrajena cementarna, 1881 strojna separacija, 1885 žaga, 1914 pa termoelektrarna.¹³ Kot je značilno tudi za druge rudniške kraje, se je precej razcvetelo kulturno življenje, zlasti v obliki najrazličnejših društev (npr. Gasilsko, Ciril-Methodovo, Sokolsko, Pevsko društvo Zvon ipd.).¹⁴ Zadnja desetletja pred prvo svetovno vojno tako kljub nekaterim težavam, ki so se občasno izrazile tudi v stavkah (zlasti štiri velike stavke 1889, 1892, 1903 in 1906),¹⁵ predstavljajo enega najpomembnejših ter gospodarsko in kulturno najuspešnejših obdobj v zgodovini današnje UE Trbovlje.

V obdobju med obema vojnama so Trbovlje sicer imele vodilno vlogo v jugoslovanskem premogovništvu, vendar pa je celotno obdobje zaznamovala huda kriza, sprva zaradi izgube nekdanjega avstro-ogrskega tržišča, v tridesetih letih pa predvsem zaradi svetovne gospodarske krize. Odpuščanje je povzročilo izseljevanje rudarjev v francoska in belgijska rudarska središča, po drugi strani pa širitev levičarskih, zlasti komunističnih idej. Leta 1921 so komunisti zmagali na občinskih volitvah, 1. junija 1924 pa je v Trbovljah prišlo do spopada med komunisti in pripadniki unitaristične Organizacije jugoslovanskih nacionalistov (Orjuna) z žrtvami na obeh straneh.¹⁶ Gospodarska kriza je 1934 sprožila gladovno stavko, med katero so rudarji zasedli rudnike, ključni dogodek za nadaljnjo slovensko zgodovino pa predstavlja ustanovitev Komunistične partije Slovenije v noči s 17. na 18. april 1937 na Čebinah.¹⁷

Zaradi rudnika in drugih industrijskih objektov so imele Trbovlje med drugo svetovno vojno poseben pomen. Nemci so skoraj v celoti odpravili brezposelnost, zvišali so tudi mezde, kar je prebivalstvo sprva sprejelo z naklonjenostjo. Odnos do okupatorja se je spremenil šele po aretacijah in izgonih Slovencev na Hrvaško in v Srbijo (junij–avgust 1941), kar je povzročilo razmah partizanskega boja, ki pa je bil po poletju 1942 zatrt in se je ponovno razširil šele 1944.¹⁸

Čas po drugi svetovni vojni, zlasti petdeseta in šestdeseta leta, ni prinesel le povečanega delovanja rudnika, temveč tudi izjemen razmah industrije, ko je t. i. Črni revir postal najbolj industrializirano območje v Sloveniji. Odprli so vrsto novih obratov (Mehanika, Peko), povečali zmogljivosti cementarne, rudniške delavnice so prerasle v Strojno tovarno Trbovlje (STT), odprtih pa je bilo tudi več gradbeno-projektantskih firm (IBT, Rudis, Zasavje), ki so v naslednjih desetletjih sodelovale pri vseh glavnih gradbenih projektih v Trbovljah.¹⁹ Čas je zaznamovala gradnja množice stanovanjskih objektov in različni poskusi urejanja središča Trbovelj (npr. vzpostavitev Trga revolucije, gradnja Delavskega doma ipd.). Žal pa je v omenjenem obdobju še dodatno naraslo nasprotje med Trbovljani, ki so že leta 1926 dobile status trga, 1952 pa postale mesto,²⁰ in kmetijsko okolico. Slednja je zaradi spremenjenega načina življenja vse bolj nazadovala, precejšnjo škodo pa je utrpela tudi zaradi onesaženja iz Termoelektrarne Trbovlje, ki se je sicer precej zmanjšalo po izgradnji novega dimnika v letih 1974–1976.²¹

Že na prehodu iz sedemdesetih v osemdeseta leta je gospodarski razvoj zastal, saj je zaradi novih načinov energetske oskrbe premog izgubil svojo vlogo. Situacija se je dodatno poslabšala po političnih spremembah v devetdesetih letih, saj sta izguba jugoslovanskega tržišča in uvedba tržnega gospodarstva povzročili zaprtje nekaterih industrijskih obratov, še zlasti pa rudnika.²² Posledice slabših gospodarskih razmer, ki so se nadaljevale tudi v novem tisočletju (npr. zaprtje tovarne Lafarge Cement), se kažejo tudi v izseljevanju prebivalstva in stagnaciji mestnega razvoja. Kljub temu

pa določeni novi pristopi, zlasti na področju turizma, vzbujajo upanje na ponoven, celostni napredek nekdanj rudarskega območja, ki lahko podobno kot pri nekaterih nekdanjih evropskih rudarskih mestih privede do izjemnih rezultatov.

Franci Lazarini

Opombe: [1] *Arheološka najdišča Slovenije* 1975, str. 267; VELUŠČEK 2004, str. 31. [2] *Arheološka najdišča Slovenije* 1975, str. 267. [3] Prim. OROŽEN 1881, str. 398. [4] OROŽEN 1956, str. 149; OROŽEN 1958, str. 31; *Orožnova zgodovina* 2009, str. 231. [5] Trbovlje 1999, str. 318. [6] Prim. OROŽEN 1958, str. 40–46. [7] OROŽEN 1881, str. 385; OROŽEN 1958, str. 54–55, 58. Župnija je bila sprva del dekanije Braslovče, od 1860 pa sodi v dekanijo Laško. [8] BREŽNIK 2000, str. 14–15. [9] POTRPIN 2002, str. 216, 362; HÖFLER 2015, str. 191. [10] HÖFLER 2015, str. 95–96. [11] OROŽEN 1958, str. 328–340; Trbovlje 1999, str. 318. [12] Več o TPD: SEHER 1999, str. 317. [13] Trbovlje 1999, str. 318. [14] O društvenem življenju: OROŽEN 1958, str. 708–714. [15] Več o omenjenih štirih velikih stavkah: OROŽEN 1958, str. 503–524. [16] PEROVŠEK 1994, str. 158; Trbovlje 1999, str. 318. [17] Prim. MIKUŽ 1979, str. 671. [18] Trbovlje 1999, str. 319. [19] Trbovlje 1999, str. 318. [20] Trbovlje 1999, str. 317. [21] Prim. IVANČIČ LEBAR 2006, str. 104; ROZINA 2013, str. 120–121. [22] Trbovlje 1999, str. 318.

Umetnostnozgodovinski oris

Arhitektura

Najstarejša sled človekove prisotnosti na območju Trbovelj je kamnito kladivo iz neolitika oz. eneolitika, ki so ga našli na Lakonci (Trbovlje). Iz starejše železne dobe izvirajo arheološka najdišča z ostanki utrjenih naselbin, gradišč in gomilnih grobišč v Trbovljah (Keršičev hrib, Bukova gora), Retjah, na Ključevici, Kumu in Dobovcu, v mlajšo železno dobo pa sodi še neizkopano, domnevno keltsko grobišče na Gradišču na Lokah. O prisotnosti Keltov na tem območju priča tudi največja zakladna najdba keltskih novcev na Slovenskem v Retjah, od koder izvira tudi rimski nagrobnik s keltskimi imeni. Območje je bilo poseljeno v času rimske antike, ko je spadalo pod upravo Celeje. Ohranilo se je nekaj rimskih nagrobnikov, in sicer eden v Župi, trije v Čečah, dva v Trbovljah, kjer se je ohranila tudi sprednja stranica rimskega sarkofaga. V Čečah naj bi bil na mestu današnje cerkve stal rimski tempelj, najdba rimskih novcev pa priča o poselitvi Ojstrega. V nemirnem obdobju pozne antike, ko so se staroselci umikali pred preseljujočimi se ljudstvi v višinske utrdbe, je bil na Klečki nad Trbovljami refugij, od katerega so se ohranile sledi teras.

Od visokega srednjega veka dalje je bilo območje Trbovelj stalno poseljeno s kmetijami. Babenberški urbar iz let 1220–1230 omenja Trbovlje, Otokarjev urbar iz let 1265–1267 pa še Čeče, Gabrsko, Klek, Knezdol, Ojstro, Ostenk, Planinsko vas in Retje. Bistvenih sprememb v naselitvi ni bilo vse do odkritja nahajališč premoga v Trbovljah in na Ojstrem v prvi polovici 19. stoletja, zaradi česar je tudi umetnostna zapuščina iz vmesnih obdobj razmeroma skromna. Iz časa romanike je izpričana le ena stavba, in sicer cerkev Marijinega vnebovzetja na Ključevici, ki pa je bila pozneje prezidana. Nekaj več cerkva je bilo zgrajenih v gotiki, vendar se zaradi poznejših prezidav, rušenj in požarov nobena ni ohranila v celoti. Sledi gotske faze so vidne v cerkvi sv. Katarine v Čečah, ki ima v fasado vzdano poznogotsko spoljlo okrogloločnega okna s krogovičjem, in v cerkvi sv. Križa v Retjah, ki ima ohranjen šilast portal in zazidano šilasto okno v prezbiteriju. Na podlagi arhivskih virov pa na gotsko fazo lahko sklepamo v danes prezidanih ali porušenihi starih cerkvah v Ostenku, Trbovljah (cerkvi sv. Miklavža in sv. Martina), na Kumu (cerkvi sv. Neže in sv. Jošta), na Dobovcu, Sveti Planini, v Praprečah in Završju. Prav tako na tem območju ni bilo grajske arhitekture; v sklop profanega fevdalnega stavbarstva bi lahko šteli kvečjemu gradič v Trbovljah, prvič omenjen leta 1582 kot nekdanja lovska kočja Celjskih grofov, ki pa je bil konec 17. stoletja prezidan in kaže zgodnjebaročno podobo.

Močnejše se je gradbena dejavnost razmahnila v obdobju baroka. Najprej je bila v 17. stoletju na novo zgrajena cerkev sv. Miklavža v Trbovljah, barokizacija pa je v 17. stoletju zajela vse doslej omenjene cerkve (z izjemo prapreške, za

katero ni podatkov) in tudi cerkev sv. Križa na Čebinah: dobile so zidane zvonike, nove stropce v ladjah, prizidali so jim zakristije in kapele, prezbitერიი so bili predelani in obokani. V 18. stoletju sta bili na novo zgrajeni cerkvi sv. Martina v Trbovljah in Imena Marijinega na Sveti Planini, ki sta zasnovani kot longitudinalni stavbi. Stavbno telo cerkve sv. Martina razgibavata kapeli na severni in južni strani ladje, cerkev na Sveti Planini pa kapela in zakristija, prislonjeni na prezbitერიი. Zunanjščina obeh cerkva deluje zadržano, baročno valovanje stavbnih form je opazno le na vzhodni steni prezbitერიი trboveljske cerkve, ki je konveksno izbočena, vogala pa sta zaobljena. Tudi cerkev sv. Križa na Čebinah je domnevno nastala v 18. stoletju. Od starejših stavb je bila v tem obdobju najbolj drastično prezidana cerkev sv. Miklavža v Trbovljah, ki je bila preorientirana in zatem povečana s kapelo sv. Janeza Nepomuka. Cerkvi sv. Križa v Retjah so prizidali tristrano sklenjeno kapelo sv. Janeza Nepomuka in jo obokali. Posege, ki pa jih zaradi poznejših predelav ni mogoče identificirati, je doživela tudi cerkev sv. Marka v Ostenku. Ob cerkvi sv. Martina v Trbovljah je bilo zgrajeno župnišče, petosna stavba pravokotnega tlorisa, ki se v pritličju odpira z arkadami, na začelju pa je razgibana z rizalitom. V Trbovljah, Čečah in na Čebinah je ohranjenih nekaj primerov gospodarskih in bivalnih objektov, zgrajenih v kombinaciji zidanega pritličja in lesenega nadstropja. Najvidnejši primer baročne profane arhitekture pa je bil dvorec Prusnik v Završju, zgrajen sredi 18. stoletja. Stavba pravokotnega tlorisa je imela petosno fasado, v drugi polovici 19. stoletja sta bila na fasadi proti reki pozidana okrogla vogalna stolpiča, oknom pa so dodali šilasto zaključena čela, s čimer je dvorec dobil neogotsko podobo.

Odkritje premoga na začetku in prihod železnice sredi 19. stoletja sta sprožila urbanizacijo Trbovelj, ki so postale gospodarsko središče zasavske regije. V 19. stoletju je prišlo do velikega porasta profane arhitekture, ki se je nadaljeval še v 20. stoletju. Gradili so zlasti bivalne, rudniške in pripadajoče gospodarske ter upravne objekte, šole, bolnišnice in gostilne. Številni objekti so nastali po naročilu gospodarskih družb, sprva Maurerjeve in erarske Vodenske premogokopne družbe, zatem pa Trboveljske premogokopne družbe (TPD), pri čemer je šlo za nenačrtno urbanizacijo prostora. Med bivalnimi objekti izstopajo stanovanjske kolonije, ki so jih za zaposlene v rudniku in njihove družine gradili od šestdesetih (kolonija Polaj oziroma Opekarna) in sedemdesetih let 19. stoletja do konca druge svetovne vojne. Kolonije predstavljajo primer socialne gradnje, s kakršno so v 19. stoletju v porajajočih se industrijskih središčih na Slovenskem reševali stanovanjsko problematiko delavcev. Stavbe so povezane v nize, ki tečejo vzdolž ulic. Velikost in udobje stanovanj sta se razlikovala glede na delovno mesto, enosobna stanovanja so bila namenjena delavcem (kolonija Polaj, Vodenska kolonija oziroma Kolonija ob cesti, kolonija Njiva), dvosobna nižjim uradnikom (kolonija Fani oziroma Kurja vas) in trisobna višjim uradnikom (kolonija Ribnik oziroma Gvido). Bivalni standard se je postopoma izboljševal, sprva je bilo več prostorov v skupni rabi (kuhinja, stranišča, kleti), zaradi česar sta trpeli zasebnost in higiena stanovalcev, pozneje se je število skupnih prostorov zmanjšalo in stanovanja so imela lastne kuhinje. Kolonije so sestavljali bloki ali hiše, in sicer dvonadstropni stanovanjski bloki (Vodenska kolonija, kolonije Njiva, Terezija, Gvido) oziroma enonadstropne večosne stavbe (Petelinja vas, Žabjek, Švabska kolonija), pritlične hiše (kolonija Fani, Pauer, Neža, Šuštarjeva kolonija) in enonadstropne večstanovanjske hiše (Sitterjeva oz. Občinska kolonija). Obcestne fasade so preprosto členjene z medetažnimi zidci, več stavb ima nad prekladami pravokotnih oken segmentne loke (Vodenska

kolonija, koloniji Njiva in Terezija), spet druge pa so brez slehernega likovnega poudarka (kolonija Fani). Dvoriščne fasade so členili povezovalni zunanji hodniki, stopnišča, ganki, izzidki s sanitarnimi prostori in vrtovi.¹ Med lepše primere historizma se uvršča nekdanja rudniška bolnišnica (1876–1877), nastala po načrtih trboveljskega stavbenika Franca Lötscha kot sedemosna nadstropna stavba z rustikalnima stranskima rizalitoma, venčnim in medetažnim zidcem, poudarjenim vhodnim portalom in dekorativno naglašenim nadstropjem, kjer okna obdajajo slepe balustrade in strešice; sledijo stavba na Trgu Franca Fakina 28 (pozno 19. stoletje), stavba Kukenberg z bogato okrašeno fasado (konec 19. stoletja), vila z razgibanim pročeljem na Cesti Tončke Čeč 1 (1905–1906) in stavba na Ulici 1. junija 32 (1923) s poudarjenimi vogali, medetažnim in venčnim zidcem, okni različnih oblik in z rizalitom, zaključenim s trikotnim čelom in stolpičem. Nekaterе historistične stavbe so zaradi poznejših posegov okrnjene (nekdanja rudniška vila, stavba današnjega Zasavskega muzeja Trbovlje, stavba na Trgu Franca Fakina 32, nekdanja upravna stavba rudnika). Secesija je skromno zastopana, secesijski okras najdemo le na čelu konzolnega pomola stavbe na Trgu Franca Fakina 30 (ok. 1900) in na fasadi stavbe na Ulici 1. junija 10 (1924). Več bivalnih in gospodarskih objektov je v 19. stoletju zraslo tudi po vaseh v okolici Trbovelj, kjer se pojavlja značilna gradnja v kamnu in lesu. Med objekti izstopata domačija na Gabrskem 9, kjer krasi hišo arkadno stopnišče, nadzidano z mansardnim izzidkom, ki vodi do vhodnega portala, in v historističnem slogu zgrajena hiša Gabrsko 31. Na področju sakralne arhitekture je bilo v 19. stoletju manj posegov kakor v prejšnjih stoletjih. Na novo je bila med letoma 1843–1845 v klasicističnem slogu zgrajena cerkev sv. Ane na Dobovcu. Vrsta prezidav je spremenila videz cerkve sv. Martina v Trbovljah, ki so jo na zahodni strani podaljšali in zgradili novo historistično pročelje z neoromanskimi elementi in novim vhodom, do katerega so speljali široko stopnišče, kapelo na južni strani so nadomestili z novo, razširili so slavalok in prezidali severno kapelo. V več cerkvah so prenovili notranjščino (Ostenk, Prapreče, Sv. Miklavž v Trbovljah) in lesen pevski kor nadomestili z zidanim (Ostenk, Retje, Sv. Neža na Kumu).

V obdobju med obema vojnama se kaže v trboveljski profani arhitekturi, tako zasebni kot javni, izrazita dvojnost: na eni strani nastajajo stavbe v poznohistorističnem slogu, obenem pa je to čas drzne modernistične arhitekture. V sklopu zasebne arhitekture so nastajale kubusno zasnovane poznohistoristične vile (Novi dom 4 in 6) in funkcionalistične oziroma modernistične vile čistih linij in napetih volumnov. Med slednjimi izstopajo vila na Gimnazijski cesti 5 (1930) z zaobljenim vogalom in trikotnim čelom, terasasto zasnovana Hauckova vila (1929–1934) z zaobljenima balkonoma in stopničasto fasado, vila na Rudarski cesti 9 (1940), ki se s koncentracijo oken na sredini fasade, segmentnim napuščem in okroglimi okni slogovno približuje stavbi nekdanje lekarne na Ulici 1. junija 2 (1940), ta pa se razživi v trapezasti tlorisni zasnovi, ki ima eno stranico konkavno usločeno, drugo konveksno izbočeno. Med modernistične stavbe sodita tudi vila na Ulici 1. junija 3 (1928–1929), ki je na južni fasadi odprta z visokima segmentnima arkadama, in hiša na Kleku 5, ki ima drznejši tloris in trikotno zaključene arkade na vhodnem izzidku. Leta 1943 zgrajena stavba vrtca v Trbovljah predstavlja primer t. i. domačijskega sloga. V javnih stavbah sicer odzvanja funkcionalizem, vendar se dosledneje ne izrazi, kar dokazujejo bolnišnica (1923–1925), Sokolski dom (1925), Dom svobode (druga faza iz 1925), gimnazija (1928), letno kopališče (1928–1930) in občinska stavba (1939). Na tem območju ne zasledimo Plečnikovih

del, marveč so Trbovlje zaposlovale drugega pionirja slovenske moderne arhitekture, Ivana Vurnika: med njegovimi regulacijskimi načrti za več slovenskih mest, ki se jim je intenzivno posvečal v tridesetih letih, je tudi leta 1930 izdelani regulacijski načrt Trbovelj, ki pa ni bil realiziran.

Arhitektura povojnega časa je izpolnjevala naloge, ki jih je zastavljalo hitrorastoče industrijsko mesto v novi socialistični državi. Nastajale so industrijske, stanovanjske, šolske in zdravstvene stavbe. Do poznih petdesetih let se je nadaljevala modernistična smer iz predvojnega obdobja (nekdanji partijski dom, stavba na Gimnazijski ulici 22a, nekdanja Narodna banka), hkrati pa je z nastopom nove generacije arhitektov vzcvetel novi, povojni modernizem. Marko Župančič je projektiral vrsto stavb v Trbovljah. Med prvimi je bil Delavski dom (1953–1956, v sodelovanju z Otonom Gasparijem), eden kakovostnejših primerov javne arhitekture le corbusierovskega tipa v Sloveniji. Med opaznejšimi Župančičevimi modernističnimi stavbami sta še Okrogla hiša (1962) in Kocka (1960). Za obdobje po drugi svetovni vojni je karakteristična gradnja stanovanjskih blokov in stolpnice, ki so nadomestili nekdanje rudarske kolonije; nastala je vrsta vizualno neatraktivnih objektov. Šele v poznejših desetletjih je zaslediti odmik od suhoparnega utilitarizma: kažejo ga modernistične stolpnice, ki jih je projektiral Ivan Štrukelj na Kešetovi ulici (1965 in 1967), na Trgu revolucije (konec šestdesetih let) in na Opekarni (1973 in 1979). Gvido Burja je z nizom stolpnice na ulici Sallaumines (1979–1981, 1983–1984) ustvaril postmodernistični kare, s stolpnicama na Trgu revolucije 2a in 4 (1985) pa likovno izstopajoč prostorski poudarek. Modernizem ravnikarjevskega tipa kažeta stavba hotela Rudar (1965–1968), delo Ravnikarjevih učencev Antona Pibernika in Vladimirja Sedeja, in poslovno-stanovanjski objekt na Ulici 1. junija 35–36b (1972–1974), delo Gvida Burje. Ureditve hotelskega kompleksa Rudar vključuje poleg hotelske zgradbe še trgovska paviljona in objekt za družabne prireditve, krit z geodezično kupolo (1974, Gvido Burja), kar skupaj z ureditvijo ploščadi s kiparskimi deli predstavlja poskus vzpostavitve novega mestnega središča. Med poslovnimi stavbami izstopata nekdanja tovarna polprevodnikov na Gabrskem, delo Franca Vehovarja in Nives Kalin Vehovar iz 1966, in Rudisova stavba v Trbovljah iz sedemdesetih let, delo Marka Župančiča, Gvida Burje in Ratka Blažiča. V okviru tovarniške arhitekture velja izpostaviti dimnik Termoelektrarne Trbovlje (1974–1976), najvišji dimnik v Evropi. Med šolskimi objekti je modernistično zasnovana Osnovna šola Trbovlje, delo Fedje Klavore iz 1970–1972, ki nizke kvadraste stavbne mase dinamično razporeja vzdolž horizontalnih linij. Med kakovostnejšimi primeri modernistične arhitekture je tudi pokopališka stavba na Gabrskem, nastala 1972 po načrtih Ratka Blažiča. Neomodernizem devetdesetih let je zastopan s stanovanjskima blokoma na Trgu Franca Fakina 2–2b (Gvido Burja), ki na pročelju preigravata citate medvojnega modernizma, z zavarovalnico Triglav (1999–2000, Andreja Kus, Nande Korpnik, Matjaž Gril), ki združuje betonski kubus z oblo napeto stekleno opno, in športno dvorano Polaj (1998–2000, Gvido Burja). V zadnjih dveh desetletjih je bila arhitekturna dejavnost skromnejša. Med zadnje projekte sodi nivojsko razgibana stavba mladinskega hostla v Trbovljah (2011) z izčiščeno, minimalistično zasnovano kubusno kompozicijo, ki združuje zaprt stavbni plašč z velikimi zastekljenimi površinami.

V sakralni arhitekturi 20. stoletja ni bilo pomembnejših gradenj, odvijale so se obnove, temeljito prenovo je v cerkvi sv. Miklavža v Trbovljah leta 1987 izpeljal Jože Kregar, ki je naredil tudi načrt za nov pevski kor v cerkvi sv. Neže na Kumu.

Med novejšimi sakralnimi stavbami je cerkev Marije Matere Cerkve v Trbovljah, zgrajena v letih 1998–2007 po načrtu arhitekta Jožeta Marinka (pred tem je naredil načrt za župnijski dom v Trbovljah, sezidan leta 1993). Cerkvena stavba, ki ima poleg bogoslužnega prostora v nadstropju servisne prostore v pritličju, ne izstopa iz okolice, njeno funkcijo nakazuje le fasada s trikotnim čelom in okroglim vitrajem ter križ, ki se ob strani dviga nad pročelje. Ob cerkvi je v letih 2005–2008 zrasel župnijski dom sv. Marije, katerega zunanjščina se prilagaja cerkveni.

Območje Upravne enote Trbovlje je posejano s številnimi kapelicami. Najstarejša je kapelica v Čebulovi dolini, ki izvira iz 17. stoletja, druge so bistveno mlajše, nastajale so od 19. stoletja naprej. Med njimi izstopa modernistično oblikovana Hauckova kapelica v Trbovljah.

Na trgu pred cerkvijo sv. Martina v Trbovljah je bil leta 1926 postavljen spomenik padlim v prvi svetovni vojni, delo arhitekta Ivana Vurnika, ki pa so ga leta 1942 razstavili in preoblikovali po načrtu arhitekta Oskarja Trummerja ter leta 1943 odkrili na pokopališču v Trbovljah. V povojnih letih so ga podrli, od izvirnega spomenika se je ohranil le steber, ki so ga porabili za spomenik NOB na Dolu pri Hrastniku.²

Arhitekturna podoba večine spomenikov NOB in spomenikov, ki obeležujejo osamosvojitve Slovenije, ne kaže umetniških ambicij.

Kiparstvo

Glavnina kiparskega fonda na Trboveljskem izvira iz obdobja baroka in poznejših stoletij, medtem ko se starejšega ni ohranilo domala nič. Izjema je le renesančni kamniti relief sv. Jošta iz podrte istoimenske cerkve na Kumu, ki je danes v bližnji cerkvi sv. Neže. V vizitacijah iz 17. stoletja je omenjenih več oltarjev, kar priča, da so cerkve imele kiparski okras, vendar o slogovni pripadnosti in starosti največkrat lahko le ugibamo. Vrsta baročnih oltarjev združuje časovno različne oltarne nastavke in kipe, saj so ob zamenjavi oltarnih nastavkov obstoječe kipe večkrat postavili v nov oltar. Iz 17. stoletja se je ohranilo nekaj zlatih oltarjev in posameznih kipov. Stranski oltar sv. Neže v Retjah sodi s tektonsko, vertikalno zasnovo in živobarvno dekoracijo v čas ok. 1650–1670, z ornamentiko bogatejši stranski oltar sv. Valentina v isti cerkvi pa datiramo v začetek 18. stoletja. Kipi svetnic na stranskem oltarju sv. Barbare v Završju kažejo sorodnost z deli Jurija Skarnosa in so nastali sredi 17. stoletja, morda izvirajo z oltarja, omenjenega ob vizitaciji leta 1653. Figure zaznamujejo ovalni obrazi, kodri, ki se spuščajo na prsi, umirjena draperija, nabrana na ramenih, in zadržana razgibanost. Veliki oltar v Ostenku je v osnovi z začetka 18. stoletja, posamezni kipi pa bi utegnili biti še iz 17. stoletja. V cerkvi sv. Neže in v kapeli sv. Jošta na Kumu so ohranjeni črni baročni oltarji s konca 17. oziroma začetka 18. stoletja, ki so edini tovrstni oltarji na obravnavanem območju. Medtem ko veliki oltar iz cerkve in oltar iz kapele sv. Jošta kažejo sorodnosti z deli Mihaela Kuše, sta stranska bliže oltarjem Pacassijeve delavnice.³ Tesno sorodnost v zasnovi kažejo oltarni nastavki velikih oltarjev na Čebinah in v Praprečah ter stranskih oltarjev sv. Petra v cerkvi sv. Miklavža v Trbovljah in sv. Antona Padovanskega na Sveti Planini in skromneje zasnovanih stranskih oltarjev v Praprečah. Nastali

so konec 17. ali na začetku 18. stoletja. Gre za kamnite oltarje stebrnega tipa s stranskimi krili iz pozlačenega akanta in zalomljenim ogredjem. Ambiciozno zasnovo kaže veliki oltar na Sveti Planini, datiran 1711; sodeč po tektoniki in okrasu, sta delo istih rok tudi stranska oltarja sv. Ane in sv. Joahima v isti cerkvi. Kiparski okras svetoplaninskih oltarjev je nastal sočasno z nastavki, razen kipov sv. Petra in Pavla, ki sta historistični deli iz druge polovice 19. stoletja. Tudi kip sv. Janeza Nepomuka v isti cerkvi datira v zgodnje 18. stoletje. Ekspresivno poudarjeni kipi kažejo, da gre za delo istega kiparja. Medtem ko je večina baročnega kiparstva v 18. stoletju na obravnavanem območju nastajala v lesu, so svetoplaninski kipi kamniti. V kamnu so izdelani tudi kipi stranskih figur ter puttov in angelskih glav na stranskem oltarju sv. Jerneja v cerkvi na Kumu, ki jih je ok. 1716 v nekoliko robustni telesnosti izklesal Angelo Putti. V zgodnje 18. stoletje sodi tudi veliki oltar v Čečah, na katerem so kipi iz dveh različnih faz, svetnice v osrednjem delu in Marijin kip v atiki izvirajo iz zgodnjega 18. stoletja, bolj razgibani stranski figuri v atiki pa sta poznejši, morda iz let 1720–1730. Stranska oltarja v Čečah pa sta domnevno delo Janeza Pogačnika iz let 1720–1730; z nastavkoma iz bogatih volutastih prepletov sta edina primera atektonskih baročnih oltarjev na obravnavanem območju. V isti čas bi morda lahko uvrstili kipe Dobrega pastirja, sv. Marka in sv. Luka z nekdanje prižnice v isti cerkvi, baročen je tudi Vstali Kristus, hranjen v zakristiji. Kipi na velikem oltarju sv. Križa v Retjah, ki je v osnovi iz prve polovice 18. stoletja, 1781 pa je bil predelan, so verjetno delo Mihaela Pogačnika iz 1720–1730. Kipi v atiki in stranski figuri v osrednjem delu velikega oltarja v cerkvi sv. Miklavža v Trbovljah so delo Maucherjeve delavnice iz Krškega in datirajo v drugo polovico 18. stoletja. Maucherjevi delavnici lahko pripišemo tudi stranska oltarja sv. Primoža in Felicijana ter sv. Uršule v Ostenku. Poznobaročni veliki oltar v cerkvi sv. Martina v Trbovljah, katerega kipi kažejo sorodnosti s kipoma sv. Janeza Evangelista in sv. Petra na pročelju, bi utegnil biti delo Janeza Jurija Mersija. V poznem 18. stoletju zasledimo na kranjskem bregu Save kranjskega kiparja Valentina Vrbnika, ki je naredil lesene kipe svetnic na kumskem velikem oltarju, njegovi pa so bili tudi prejšnji oltarji na Ključevici, od katerih so se ohranili trije svetniški kipi na stranskih oltarjih, putta na prižnici in Marijin kip v tamkajšnji kapelici. Najstarejši baročni prižnici sta na Kumu, prva, postavljena na prostem v prvi polovici 17. stoletja, je danes spremenjena v znamenje in stoji ob kapeli sv. Jošta, druga, datirana z letnico 1662, pa je v cerkvi sv. Neže. Stoletje mlajši sta podobno zasnovani prižnici v cerkvah na Sveti Planini in v Praprečah.

Kiparstvo 19. stoletja je na obravnavanem območju omejeno na sakralno plastiko, ki je delo podobarjev oz. podobarskih delavnic. Njihovo delovanje je bilo pri nas zelo razširjeno, kar je rezultat okrepljene moči Cerkve v drugi polovici 19. stoletja. Ustvarjali so v historističnem duhu in se pri delu posluževali predlog in strokovne literature. Eden bolj znanih podobarjev je bil Matija Tomc, ki je imel delavnico v Šentvidu nad Ljubljano. Za cerkev sv. Miklavža v Trbovljah je izdelal oltar sv. Janeza Nepomuka (1854), za cerkev sv. Martina v Trbovljah pa prižnico (1856), neorenesančni oltar Rožnovenske Matere božje (1860) in neoromanski oltar sv. Križa (1863). Kranjska podobarja Leopold in Alojzij Götzl pa sta za trboveljsko Miklavževo cerkev izdelala veliki oltar (1859), v katerega sta vključila dele baročnega predhodnika. Klasicistična oltarna nastavka krasita cerkvi na Dobovcu (1845, 1847) in Ključevici (1849), oltarna nastavka v Završju pa sta neoromanska (1890 oz. pozno 19. stoletje). Kipi na omenjenih oltarjih v Trbovljah in na velikem oltarju v Završju

so značilni izdelki podobarskih delavnic tega časa. Do sredine 19. stoletja so bili prisotni še poznobaročni odmevi (Dobovec), s cerkveno obsodbo baročnega kiparstva, ki naj bi vzbujal čutnost, pa so začeli nastajati umirjeni, hladni izdelki, ki naj bi spodbujali k pobožnosti in ne vznemirjali duha vernika (Završje, cerkev sv. Martina v Trbovljah).

Kiparstvo prve polovice 20. stoletja je skromneje zastopano, med pomembnejšimi deli so portretni relief Ane Dimnik v Trbovljah (1923), delo Franca Bernekerja, monumentalni realistično izvedeni kipi Rudarjev (1939) in Matere z otrokom (1940, odkrit 1949) Zdenka Kalina, prvi ob vhodu v občinsko stavbo, drugi, ki je bil večkrat prestavljen, pa pred bolnišnico. Pred nekdanjim Sokolskim domom je stal spomenik kralju Aleksandru I. (1939, podrt 1941), delo Franca Repiča, ki je prikazoval realistično podan celopostaven lik portretiranca. Na pokopališču na Gabrskem pa je na grobnici trboveljskih duhovnikov bronast Križani Toneta Kralja (1940), podan v intimni ekspresionistični modelaciji.

Med javno plastiko druge polovice 20. stoletja prednjačijo dela rojaka, kiparja Stojana Batiča, ki so vsa postavljena v Trbovljah. Spomenik boju revirskega proletariata (1952, skupaj z Borisom Kobetom) je zgodnje kiparjevo delo, ki združuje monumentalen arhitekturni podstavek s kiparsko skupino v duhu poveljnega, z ideološko vsebino obarvanega realizma. Povsem drugače deluje spomenik spopadu z Orjuno (1974, skupaj z Ratkom Blažičem), ki izvira iz Batičeve zrele faze, ko je njegov likovni jezik že modernistično stiliziran. V portretnem opusu je Batič ostajal pri realizmu, kar je razvidno tudi na spomeniku Tončki Čeč (1954) in na spomeniku Edvardu Kardelju (1979), ki je stal pred rudniško upravno stavbo in bil pozneje odstranjen. Več ustvarjalne svobode kaže cikel Rudarji, iz katerega izvirata kipa z začetka šestdesetih let, kjer sta v stiliziranih figurah zajeti notranja moč in herojskost. V Rudarski družini (1960) pa je upodobljen intimni trenutek slovesa rudarja od svojih najdražjih. Zadnje Batičevo delo v Trbovljah je relief z upodobitvijo stilizirane množice na spomeniku izgnancem (2006), podan v značilnem kristaliničnem zalamljanju ploskev, kakršne so značilne za kiparjevo malo plastiko. V Zasavskem muzeju Trbovlje je od leta 1988 na ogled stalna razstava Batičevih kiparskih del, ki jih je umetnik podaril občini. Od sakralnih del, nastalih v 20. stoletju, velja omeniti križev pot v cerkvi v Čečah, delo Franceta Goršeta iz leta 1972, kipe sv. Barbare, sv. Florijana in Vstalega Kristusa (1998) v cerkvi v Retjah, ki jih je izdelal Marko Kavčič, in ekspresivna reliefa v cerkvi na Kumu, delo Staneta Jarma s konca 20. stoletja.

Slikarstvo

Najstarejši spomeniki slikarske dediščine Upravne enote Trbovlje segajo v 17. stoletje, iz gotike se ni ohranilo nič, izpričana je le slika Marije z otrokom v cerkvi na Ključevici, ki je bila domnevno iz 16. stoletja. O obstoju gotskih fresk ni sledov, kar pa ne izključuje možnosti, da bi bile v kakšni cerkvi pod ometi še ohranjene. Slikarstvo 17. stoletja je skromno zastopano, ohranjene so slike evangelistov na prižnici v cerkvi na Kumu, datirane 1662. Slika Marijinega kronanja v atiki velikega oltarja na Kumu je verjetno sočasna z oltarjem (ok. 1700). Med slikarskimi deli iz 18. stoletja izstopa leta 1742 nastala poslikava velikega oltarja v Praprečah, delo Janeza W. Praxmayerja. Modno opravljene svetnice ljubkih obrazov so podane v pretanjeni modelaciji, dramatični prizor Pokola nedolžnih otrok v atiki pa je ena redkih realizacij tega

motiva v slovenski baročni umetnosti. Poslikava stranskih oltarjev v isti cerkvi izdaja roko drugega slikarja. Iz povprečja izstopa sredi 18. stoletja nastala oltarna slika sv. Janeza Nepomuka v cerkvi sv. Miklavža v Trbovljah z značilno dvodelno kompozicijo zemeljskega in nebeškega sveta ter opaznim smislom za kolorit in modeliranje figur. Skromnejše kakovosti je poškodovani tondo Marijinega kronanja iz cerkve v Završju, ki verjetno izvira z neohranjenega baročnega oltarja. Baročen je tudi kasneje preslikani tondo s sv. Katarino v cerkvi v Čečah. Verjetno bi lahko v 18. stoletje umestili tudi antependij z upodobitvijo sv. Cecilije v Čečah, ki v fragmentarnih detajlih razkriva angela svinčenega inkarnata in razkošno opravljeno svetnico.

V 19. stoletju so dela nastajala predvsem za cerkvene naročnike. Najobsežnejša poslikava cerkvene notranjščine je tista v cerkvi sv. Martina v Trbovljah, ki jo je v letih 1860–1861 izvršil najpomembnejši predstavnik nazarenske smeri pri nas Janez Wolf. Nastala je le nekaj let po njegovem šolanju v Benetkah; te so nanj vplivale s svojo renesančno in baročno tradicijo, to pa je povezal s postulati nazarenske usmeritve. Naslikani figuralni prizori so bili po modi poslikav cerkvenih notranjščin v drugi polovici 19. stoletja uokvirjeni z bogato dekoriranimi polji, ki jih je Wolf poslikal v sodelovanju z Ivanom Borovskym. Prizoroma sv. Martina, ki deli plašč z beračem, in svetnikove apoteoze na ladijskem oboku sledi poslikava obočnih lunet z apostoli ter poslikava oboka v prezbiteriju in rožnovenski kapeli. Poslikava je zaradi poznejših restavratorskih posegov nekoliko izgubila na kakovosti, slikarjeva roka pa je razvidna iz neobnovljenih fresk. Za isto cerkev je Wolf naslikal tudi medaljone s skrivnostmi sv. rožnega venca na oltarju Rožnovenske Matere božje (ok. 1860), kjer se deloma naslanja na Schnorrovo Biblijo, ter sliki Marijinega vnebovzetja in Kristusovega rojstva (1860), ki sta neznano kje. Za dobovško cerkev je v letih 1845 in 1847 Josip Egartner naslikal tri oltarne podobe, pri katerih se je naslanjal na baročne vzore Petra Paula Rubensa in Valentina Metzingerja. Iz 19. stoletja se je ohranilo nekaj križevih potov, ki nadaljujejo baročno tradicijo (Gašper Götzl, 1806, Trbovlje, župnišče) ali ponavljajo predloge Josepha von Führicha (Jurij Tavčar, Dobovec, 1860; Jakob Brollo, Trbovlje, cerkev sv. Martina, 1892).

V prvi polovici 20. stoletja je za cerkvene potrebe nastalo več bander in slik, ki pa ne presegajo podobarske ravni. Takoj po vojni, leta 1946, je France Kralj poslikal Pangeršičevo kapelico v Trbovljah s podobami svetnikov v slikoviti sproščeni potezi. V slikarstvu druge polovice 20. stoletja izstopa mozaik Marija Preglja na fasadi Delavskega doma v Trbovljah (1956–1957). Prizori monumentaliziranih figur, postavljenih v brezprostorje po principu antičnih reliefov, simbolno predstavljajo sočasno družbo in njen napredek v socialističnem režimu. V sakralnem slikarstvu prevladujejo dela Lojzeta Čemažarja, ki je na Trboveljskem izvedel več fresk na cerkvenih zunanjsčinah in v notranjsčinah ter druga slikarska dela sakralne vsebine.

Andreja Rakovec

Opombe: [1] VRIŠER 1963a, str. 174–175; SAPAČ 2015a, str. 641–642; SAPAČ 2015b, str. 294; SAPAČ 2015c, str. 300–301. [2] FORTE 2002, str. 71–73. [3] POLAJNAR FRELIH 2001, str. 64–66.

Čebine

občina Trbovlje

Čebine (RNKD ev. št. 1383) so razložene v pobočjih jugozahodno od Svete Planine, nad dolino potoka Potočnica. Zemljepisno pripadajo Zagorski, prometno pa Trboveljski dolini. Dolina se strmo zaključi in se nadaljuje proti Sveti Planini in Grebenju. Deli ju rebro, na katerem je cerkev sv. Križa. Na vzhodnem delu naselja je zaselek Spodnje Čebine, v zahodnem kraku pa Zgornje Čebine.

V 16. in 17. stoletju se je kraj imenoval V Vruhu (*Vuarco*, *Uvérhu*), v 18. stoletju pa tudi Tajna (*Thön*) pri Svetem Križu. Na jožefinskem vojaškem zemljevidu iz let 1763–1787 je zapisano ime *Zheviniz* z vrisano eno cerkvijo.¹ Pri opisu kraja pa je, kot kaže, prišlo do napake, saj sta imenovani dve cerkvi, sv. Urha v Ravenski vasi in sv. Neže v bližnjih Praprečah, cerkev sv. Križa, ki dejansko je v Čebinah, pa ni navedena.

Cestno povezavo do Čebin so iz Trbovelj prek Kleka in Svete Planine naredili šele v letih 1954 in 1956.

V sklopu Šrubarjeve domačije (Čebine 3) stoji v brežini pod cesto, ki pelje iz Trbovelj na Sveto Planino, vrhkletna kašča iz leta 1789 (RNKD ev. št. 10859). Kletni del je zidan iz kamna in ometan, zgornji lesen. Predstavlja eno najstarejših gospodarskih poslopij v občini Trbovlje. Obnovljena je bila v devetdesetih letih 20. stoletja. V kasneje predelani hiši iz 19. stoletja Čebine 4 (RNKD ev. št. 74) gručaste Barličeve domačije (RNKD ev. št. 24516) na Zgornjih Čebinah je 17. aprila 1937 potekal ustanovni kongres Komunistične partije Slovenije. Na dogodek spominja plošča na stranski fasadi, v pritličnih prostorih je urejen manjši muzej.

Opomba: [1] SNOJ 2009, str. 96 (Zhevin).

Viri: Jožefinski vojaški zemljevid, sekcija 192; Franciscejski kataster za Kranjsko, L 119 (Kotredež) A 06; Strokovne podlage 2008, str. 42; Simboli polpretekle zgodovine (<http://spomeniki.blogspot.com/2012/09/cebine-barliceva-domacija-ustanovni.html>, 30. 3. 2015).

Literatura: OROŽEN 1991, str. 191; *Zasavje* 1998, str. 139; LENARČIČ 2009, str. 47, 293; ROZINA 2009, str. 171, 175–176; SNOJ 2009, str. 96; ROZINA 2013, str. 227, 237.

Podružnična cerkev sv. Križa (župnija Sveta Planina)

RNKD ev. št. 2377.

Lega

Skoraj pravilno orientirana cerkev stoji na Zgornjih Čebinah, na vzpetini nad razcepom cest proti Barličevi domačiji in Sveti Planini.

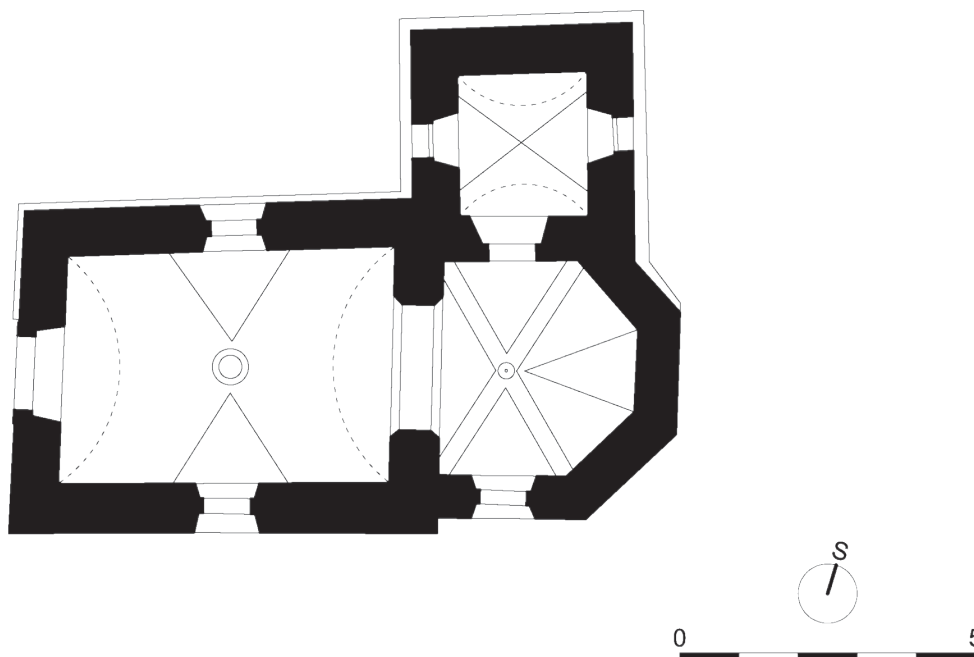
Zgodovinski podatki

Bizancijev popis cerkva na Kranjskem iz leta 1581 navaja cerkev sv. Križa (*Vuarco la chiesa dilla croce*)¹ med podružnicami župnije Zagorje, enako čez dobrih sto let Valvasor (*Uvérhu*). Po vsej verjetnosti je bila cerkev že od ustanovitve lokalije Sveta Planina leta 1787 (župnija od 1900) njena podružnica.

Valvasor poroča, da je župnik Adam Schuppe, ki je župnikoval sredi 17. stoletja, dal v cerkvi povečati prezbiterij in iz lastnih sredstev postaviti tri oltarje Kristusovega trpljenja.² Sedanja cerkev naj bi bila iz 18. stoletja.³ Po letu 1780 se v njej precej časa ni maševalo. Zaradi opuščanja maš je postajala vse bolj zanemarjena in grozilo je celo, da se bo podrla. Knezoškofijski ordinariat je julija 1794 naročil dekanu na Vačah, naj odloči o njeni usodi, vendar je ta naslednji mesec odgovoril, da cerkve ni treba ponovno odpreti, ker je majhna in brez lastnih sredstev, v njeni bližini pa je tudi Sveta Planina, kamor je bilo pripisanih šest pripadajočih ji hiš. Oktobra naslednje leto pa je zagorski župnik zapisal, da je dekonsecrirana cerkev sicer res majhna, vendar gre za edino podružnico svetoplaninske lokalije, zato ni odvečna. Novembra je ordinariat župniku v Zagorju sporočil, da je cerkev dovoljeno odpreti, ko bo popravljena. Popravilo se ni takoj izvršilo, zato je graščina Gallenberg 7. januarja 1799 v imenu soseske prosila, naj se podružnična cerkev odpre, kar se je 23. januarja tudi zgodilo.⁴ Lokalni vikar Martin Pschente je med letoma 1828 in 1830 zapisal, da ima Najdenju sv. Križa posvečena cerkev le gole zidove in veliki oltar. Ob obisku moravškega dekana marca 1839 je imela že dva stranska oltarja, potrebna pa je bila obnove; po dekanovem mnenju je imela stavba trdne zidane stene, ki jih je bilo treba le ometati in obenem popraviti streho. Cerkev je imela v lasti dva zvonova, ki pa sta bila pri zagorskih podružnicah sv. Lenarta in sv. Urha.⁵ Leta 1849 so popravljali zvonik,⁶ 1865 pa so obnovili veliki oltar.⁷ Med drugo svetovno vojno je bila cerkev zelo poškodovana, a do leta 1947 že popravljena.⁸ Leta 1970 je bila vsa streha z zvonikom vred prepleskana, 1975 so prepleskali notranjščino in naredili nov tlak, naslednje leto prepleskali zunanjščino.⁹ V devetdesetih letih 20. stoletja so potekala manjša obnovitvena dela (v vhodno betonsko stopnico vrezana letnica 1990), nazadnje pa so 2007 zamenjali okna.

Arhitektura

Cerkev sestavlja nekoliko nepravilna pravokotna ladja in malenkost ožji tristrano sklenjeni prezbiterij, ki ima na severni strani masiven zvonik z zakristijo v pritličju.

Severno stran cerkvene zunanjšine in zvonik obdaja talni zidec, medtem ko je južna stran brez njega. Fasado poleg v 1
osi postavljenega pravokotnega portala členita okrogli okni nad njim in čisto pri vrhu okrogla lina (zračnik). Vse odprtine
na cerkvi in zvoniku obdajajo plitvi maltni okvirji. Severno in južno ladijsko steno predira po eno zamreženo polkrožno 2
zaključeno okno, enako okno je tudi v južni steni prezbiterja. Dvokapna cerkvena streha je pločevinasta.

Trinadstropni zvonik členita betonski talni zidec in baročno razgiban profiliran venčni zidec, v katerega so vstavljena
majhna okrogla polja kakor za številčnice mehanske ure; pod zidcem so na vseh štirih straneh polkrožno zaključene
odprtine s sklepnikom in prečnikom, zaprte z lesenimi ograjami. Čebulasta streha z lanterno je pokrita z rdeče
pobarvano pločevino, krona jo kovinski križ. Zahodno steno zvonika v pritličju predira zamreženo pravokotno okno, nad
njim pa so lesena vrata, do katerih je včasih vodilo leseno zunanje stopnišče, višje nad njimi je pravokotna lina. Vzhodna
stran je členjena podobno, le da je namesto vhoda v nadstropju linica in nad zgornjo polkrožno odprtino še rombast
maltni okras, severna stena je nečlenjena, nad zgornjo odprtino pa se ponovi rombast okras.

V notranjščini obteka vzdolžni steni ladje profiliran venčni zidec, ki se prek slavoločne stene v isti širini in višini nadaljuje 3
v prezbiterij. Ladjo pokriva banjast obok s parom lunetnih sosvodnic nad bočnima oknom. Polkrožno sklenjeni slavolok

ima poševno porezane robove, arkadni zaključek je poudarjen s profilirano maltno obrobo. Prezbitenij je križno obokan s plitvima diagonalnima oprogama, nad oltarnim zaključkom pa ga členijo tri sosvodnice. Zvonica, ki služi kot zakristija, je križno obokana; vanjo vodi iz prezbitenija pravokoten kamnit portal. Nivo betonskih tal je v ladji in prezbiteniju enoten, zakristija je malenkost dvignjena.

Oprema

- 4 Baročni veliki oltar je za stopnico dvignjen nad tlak prezbitenija. Sprednjo stranico kamnite menze členi vglobljeno pravokotno polje z ločno porezanimi vogali. Nastavek tvorita kamnita kompozitna stebra, postavljena na višja postamenta, ki nosita profilirano ravno ogredje z nizkima segmentnima okrajoma. Glavnino nastavka zavzema polkrožno zaključena niša, v kateri je lesen križ s Križanim (les, v. 67 cm). Ozadje niše je modro pobarvano (modra marmoracija prekriva tudi stebra in ogredje), pod barvo pa je slutiti več figur z nimbi (večfiguralno križanje?); desno spodaj je delno čitljiv napis *ECCE AGNUS DEI / ECCE QUI TOL (LIS) / PECCATA MUNDI / [...]*. Ob straneh nastavek zaključujeta volutasti krili iz plitvega trakastega akanta. Segmentna trikotnika ob vrhu oltarne niše zapolnjujeta listni rozeti, nad ogredjem je med akantovima volutama pozlačena okrogla kartuša z napisom *JESUS / NAZARENSKI / KRAL / JUDOU*. Na menzi stoji lesen tabernakelj s paroma stebričev ob straneh, na vrhu je knjiga z Jagnjetom božjim, na vratca pa je pritrjeno razpelo (v. ok. 25 cm).
- 6 Ob južni ladijski steni stoji pri slavaloku lesen neogotski oltar sv. Barbare, ki je bil pred prvo svetovno vojno prinesen iz čakalnice za rudarje v trboveljskem rudniku.¹⁰ V srednji del visoke predele, okrašene s slepimi arkadami, je vgrajen tabernakelj, ki ima na vratcih upodobljen kelih s hostijo, obdan z vinsko trto in žitnim klasjem. Nastavek je sestavljen iz treh šilasto zaključenih niš, nad katerimi so trikotna čela, obrobljena z gotskim listovjem in zaključena s križnimi rožami; čelo nad srednjo nišo je okrašeno še z ločnim frizom in stranskima fialama. V nišah stojijo leseni kipi, v sredini sv. Barbara (v. 65 cm), levo sv. Ana (v. 63 cm) in desno Brezmadežna tipa Čudodelne svetinje (v. 60 cm). Kipa sv. Barbare in sv. Ane sta nekoliko starejša in kvalitetnejša.
- 7, 8, 9 Barbara (v. 65 cm), levo sv. Ana (v. 63 cm) in desno Brezmadežna tipa Čudodelne svetinje (v. 60 cm). Kipa sv. Barbare in sv. Ane sta nekoliko starejša in kvalitetnejša.

Desno od vhoda je vzidan preprost kamnit kropilnik. Prva svetovna vojna je vzela vse tri bronaste zvonove; nova zvonova, ulita 1927 v livarni KID na Jesenicah, sta bila odvzeta leta 1943, zdaj visi v zvoniku en sam železen zvon.

Opombe: [1] HÖFLER 1982, str. 59; SNOJ 2009, str. 96. [2] VALVASOR 1689, 8, str. 799. [3] *Letopis* 2000, str. 302. [4] STESKA 1911, str. 151–152. Krajevni provizor Anton Milauz je leta 1839 poročal knezoškofjskemu ordinariatu, da so se pred približno šestdesetimi leti Čebinci (po nedolžnem) zamerili takratnemu zagorskemu župniku in da je dal ta na silo odpeljati zvonove in paramente in jih razdelil drugim zagorskim podružnicam. Potem v cerkvi dvajset let ni bilo maše, dokler ni po ukazu ordinariata prišel dekan z Vač Jakob Zupančič in veliki oltar na novo posvetil ter v kapeli pustil portatile (ŠAL/Ž, fasc. 349: Sv. Planina 1788–1919). [5] ŠAL/Ž, fasc. 349. [6] Kronika župnije Sveta Planina, str. 92. [7] ŠAL/Ž, fasc. 349. [8] ŠAL/Ž, fasc. 349a. [9] Kronika župnije Sveta Planina, str. 111. [10] Kronika župnije Sveta Planina, str. 92.

Viri: ŠAL/Ž, fasc. 349, 349 a; Jožefinski vojaški zemljevid, sekcija 192; Kronika župnije Sveta Planina; Strokovne podlage 2008, str. 13.

Literatura: VALVASOR 1689, 8, str. 799; STESKA 1911, str. 151–152; HÖFLER 1982, str. 59; HÖFLER 1992, str. 116–117; *Letopis* 2000, str. 302; ŠILC 2006, str. 319; LENARČIČ 2009, str. 235–236; ROZINA 2009, str. 175–176; SNOJ 2009, str. 96; JERMAN 2012, str. 55; *Mati mnogih* 2012, str. 625; ROZINA 2013, str. 237; HÖFLER 2015, str. 95–96.

Znamenje

Južno od cerkve stoji ob cesti leseno znamenje z rahlo konkavno usločeno dvokapno strešico, obito s pločevino. Na križu z lesenim hrbtiščem visi Križani (kovinski odlitek, v. 40 cm).

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

Čeče

občina Trbovlje

Razloženo naselje pod Mrzlico se deli na Spodnje in Zgornje Čeče; jugovzhodni del vasi leži v občini Hrastnik. Celotno naselje sestavlja deset zaselkov in več samotnih kmetij. V Spodnjih Čečah sta zaselka Jelšje in Potok (RNKD ev. št. 8416), v Zgornjih Dobovci in Jesenova Raven (RNKD ev. št. 10136). Otokarjev urbar navaja v Jesenovi Ravni sedem kmetij, šest navadnih in eno župansko, konec 16. stoletja je število naraslo na devet.

Kraj se je prvotno imenoval Sveta Katarina na Potoku (na jožefinskem vojaškem zemljevidu *Gegend Tschetsche wozu Jesena Raun, U Potozich*) ali tudi Sveta Katarina nad Trbovljami, le v času nemške okupacije je bil ponemčen v *Eschenberg*, po letu 1956 pa je v rabi ime Čeče.

Območje je bilo naseljeno že v antiki in po ljudskem izročilu naj bi sedanja cerkev stala na mestu rimskega svetišča. O rimski naselitvi pričajo trije najdeni nagrobniki. Eden je vzidan na zunanjščini zahodne stene cerkve, v drvarnici nasproti cerkve pa sta bila včasih kot okenski prekladi vzidana še dva podobna nagrobnika iz peščenjaka;¹ eden je bil leta 1994 prepeljan v lapidarij Pokrajinskega muzeja Celje (inv. št. PmCe L 345), drugi je verjetno izgubljen.

Leta 1786 je bilo sočasno z ustanovitvijo lokalne kaplanije okoli cerkve urejeno pokopališče, kjer so pokopavali do 1797, leta 1824 so na njem spet začeli pokopavati, a je bilo še isto leto opuščeno.²

Leta 1879 je trboveljska občina na Potoku (na mestu nekdanjega pokopališča) kupila zemljišče za šolo. Dela je poverila rudniškemu inšpektorju Venclju Bittnerju, zidal je polir Carlo Carbonato in jeseni 1881 so bila dela zaključena. Sprva je bila zgrajena enorazrednica, 1903 so jo razširili v dvorazrednico;³ 1943 so sledile prezidave, 1978 je bila šola ukinjena in 1999 zaradi dotrajanosti podrtja.

Ob cerkvi stoji močno predelana vrhkletna hiša Čeče 6 (RNKD ev. št. 8435), ki je bila zgrajena 1788 za bivanje krajevnega kurata in kaplana (od 1823 v kmečki lasti).

V okviru domačije Čeče 84 v strnjnem delu zaselka Ravne stoji hram (RNKD ev. št. 23966), zgrajen 1791, nadstropna stavba s kamnitim pritličjem in lesenim nadstropjem. Hiša Čeče 16 iz prve polovice 20. stoletja ima značilnosti meščanske vile (razgibana triosna glavna fasada je poudarjena s pomolnim rizalitom in balkonom), zraven nje stoji neogotska kapelica.

Nadstropna stara hiša domačije Čeče 28, pokrita z dvokapno streho na čop, je v pritličju zidana (odkrita kamnita gradnja), v nadstropju lesena; levo od vhoda je z lesenim okvirjem obdana niša s kipcem Rožnovenske Marije.

Opombe: [1] PETRU, KOLŠEK 1960. [2] *Pokopališča* 1916, str. 335–336. [3] ZAC, SL_ZAC/0065, fasc. 0160; Šematizem 1930, str. 55; OROŽEN 1958, str. 665, 694–695.

Viri: Jožefinski vojaški zemljevid, sekcija 193; Franciscejski kataster za Štajersko, C 223 (Sv. Marko) A 04; ZAC, SI_ZAC/0065, fasc. 0158, 0160; Strokovne podlage 2008, str. 14; PZS: Planinski dom na Mrzlici (<http://www.pzs.si/koce.php?pid=137>, 20. 6. 2015).

Literatura: OROŽEN 1881, str. 394; FEKONJA 1895, str. 373; OROŽEN 1958, str. 31, 57–59, 167, 172–176, 573–576, 665, 694–695; PETRU, KOLŠEK 1960; *Arheološka najdišča* 1975, str. 267; *Krajevni leksikon* 1976, str. 412; BADOVINAC 1989; OROŽEN 1991, str. 188; IVANČIČ LEBAR 1992, str. 4, 20; NATEK 1993; *Zasavje* 1998, str. 139; *Mrzlica* 1999; IVANČIČ LEBAR 2006, str. 50; IVANČIČ LEBAR 2009, str. 97, 148; LENARČIČ 2009, str. 117–118, 200, 293; *Orožnova zgodovina* 2009, str. 229; ROZINA 2009, str. 182–187; SNOJ 2009, str. 96; JERMAN 2012, str. 20–21; ROZINA 2013, str. 230, 247–249, 299.

Podružnična cerkev sv. Katarine (župnija Trbovlje – Sv. Martin)

RNKD ev. št. 3456.

Lega

Nekoliko proti severovzhodu obrnjena cerkev stoji sredi spodnjega dela naselja.

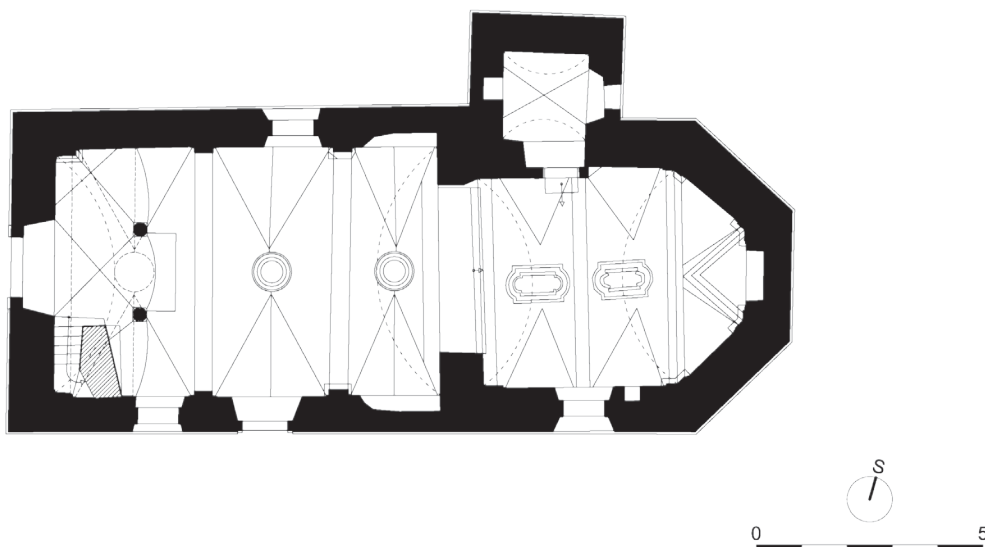
Zgodovinski podatki

Cerkev je prvič omenjena v vizitacijskem protokolu iz leta 1545 (*Zu Sant Khatarina am Pach*) kot ena od petih podružnic župnije sv. Martina v Trbovljah.¹ Leta 1786 so pri Sv. Katarini ustanovili samostojno kaplanijo z lastnim duhovnikom. Kot krajevnega kaplana so namestili Baltažarja Erbežnika, ki pa je 1797 odšel v Braslovče nadomeščat premeščenega kaplana in se ni več vrnil, to pa je pomenilo tudi konec samostojnosti kaplanije.² Prebivalci soseske so prosili za novega duhovnika, toda deželna vlada je leta 1810 dokončno odločila, da se kaplanija opusti.³

Cerkev je v osnovi gotska. V prvi polovici 17. stoletja so sledile večje prezidave: dozidali so obokan prezbiterij in potem še zvonik,⁴ kar so pokazale tudi cezure v zidovih, najdene med obnovitvenimi deli 1993,⁵ do leta 1700 je bila obokana tudi ladja.

Ljubljanski škof Rinaldo Scarlichi je ob vizitaciji leta 1631 navedel dva oltarja (veliki oltar sv. Katarine in stranski oltar sv. Florijana na evangelijski strani) in ukazal odstraniti leseno oltarno mizo pred vrati,⁶ vizitacijski zapisnik iz leta 1752 pa navaja že dva stranska oltarja, poleg imenovanega še oltar sv. Roka.⁷

Cerkev je bila obnovljena leta 1890, 1895 je bila popravljena streha. Leta 1926 sta bila pri Strojnih tovarnah in livarnah kupljena dva bronasta zvonova (odvzeta 1943), 1938 je bilo kupljeno novo bandero, 1940 je bila notranjščina dekorativno poslikana. Leta 1944 so se v cerkvi utrdili Nemci, v bojih s partizani je cerkev pogorela; uničeni so bili ostrešje, orgle in zvon, zvonik pa je bil porušen do polovice. Po vojni je sledila prenova; 1951 je dobila cerkev novo streho (skodle), 1959 je bil pozidan zvonik, pri čemer je bila razgibana baročna streha nadomeščena s preprosto piramidasto, 1965 je bila streha ponovno prekrita z bobrovcem. Obsežna obnovitvena dela v letih 1984–1993 so potekala po načrtih arhitekta Janeza

Bizjaka, in sicer je bila obnovljena notranjščina, prekrita je bila streha, fasado je prenovilo domače gradbeno podjetje Zasavje (kamnita plošča z vrezanim napisom *OBNOVLJENA 1993* nad vhodom), narejene so bile nove hrastove klopi, 1994 je bila urejena okolica cerkve. Obnovljeno cerkev je blagoslovil mariborski pomožni škof Jožef Smej. Med 1987 in 1991 je Mariborska škofijska delavnica (brez soglasja celjske območne enote ZVKDS) obnovila vse oltarje. Leta 1988 je cerkev dobila nove zvonove (livarna Ferralit Žalec). Leta 2000 so strehi zvonika vrnili njeno baročno podobo, leseno ostrešje je izdelal Jože Kovačič iz Bistrice ob Sotli; obnovljeni zvonik je blagoslovil mariborski škof Franc Kramberger.⁸

Arhitektura

Cerkev v tlorisu sestavljata pravokotna ladja in nekoliko ožji tristrano sklenjen prezbiterij (južna stena je v liniji s steno ladje), ki mu je ob severni steni v stiku z ladjo prizidan zvonik.

Zunanjščino v celoti obdaja pristrešen talni zidec, katerega višina nekoliko variira: okoli prezbiterija je višji kakor vzdolž ladje. Stene ladje in prezbiterij zaključuje konkaven podstrešni venec, vogale robijo rumenkasti naslikani pasovi. V osi trikotno sklenjene fasade je pravokoten kamnit portal s pločevinastim pultnim nadstreškom, nad njim so horizontalno razporejene tri poslikane konhaste niše (srednja je malo večja od stranskih), nad njimi pa je lunetno okno. Niše je leta 1993 poslikal Lojze Čemažar: v srednji je upodobljena sv. Katarina Aleksandrijska, v levi sv. Florijan in v desni sv. Rok. Nad lunetnim oknom je v mozaiku izdelan nadškofovski križ z napisom *IHS*, ki ga obdajajo tri osmerokrake zvezde. Desno

11

13, 14, 15

- 12 od vrat je vzdignjen rimski nagrobnik z upodobitvijo treh doprsij in napisom, datiran v 3. stoletje po Kr.;⁹ nad njim pa vrh okrogloločnega poznogotskega okna s krogovičjem.

V bočnih stenah ladje in v južni steni prezbitorija je po eno pravokotno okno, v sklepni steni prezbitorija pa lunetno okno. Sredi južne stene ladje je stranski vhod s pravokotnim kamnitim okvirjem.

Vhod v zvonik je na zahodni strani v nadstropju, v pritličju je v vzhodni steni majhno pravokotno okno zakristije. Z bakrom krita streha zvonika je v spodnjem delu štiristrana piramida, v katero se nad številčnicami ure na vseh štirih straneh zarezujejo trikotna čela; visok osmerostran nastavek z odprto laterno zaključuje piramida z jabolkom in križem. Pod številčnicami so polkrožno sklenjene zvonove line, zaprte z lesenimi balustradami.

Ladjo in prezbitorij pokriva rahlo konkavna enotna dvokapna streha, krita z bobrovcem.

- 16 Notranjščino ladje členijo toskanski pilastri (drugi par od vhoda je bil v spodnjem delu sekundarno porezan), ki nosijo profiliran venčni zidec. Banjast obok je z oprogami razdeljen v tri pole, v katere se zarezujejo globoke sosvodnice; v temenu so med njimi okrogli okvirji iz štuk. Oproge, obočna podločja in spodnja stran venčnega zidca so obrobljeni s trakovi bisernika, s podobno modelno štukaturo pa so dopolnjeni tudi kapiteli pilastrov.

Pevski kor, na katerega vodijo zavite kamnite stopnice desno od glavnega vhoda, sloni na dveh toskanskih stebrih. Križno obokano podkorje se odpira v ladjo s tremi polkrožnimi loki s profilirano maltasto obrobo. Zidana korna ograja je z vertikalnimi trakovi razdeljena na tri polja, ki so rahlo konveksno izbočena, preko srednjega sega spodnji del orgelske omar.

Venčni zidec se iz ladje preko slavalokne stene in polkrožno sklenjenega slavaloka nadaljuje tudi v za dve stopnici dvignjeni prezbitorij, manjka le ob zvoniku na severni steni. Venčni zidec nosijo pilastri ob slavalokni steni (samo na južni strani, deloma sekundarno odstranjen) in v zalomih tristranega oltarnega zaključka. Dvopolni banjasti obok členijo sosvodnice in oproge, v temenu sta kartušasta maltna okvirja; vsa členitev je obrobljena s štukaturnim bisernikom. Na desnem slavaloknem pilastru je napis s kronogramom, ki da letnico obnove oltarjev sv. Roka in Florijana (1991): *Deo oMnIpotentI / eXCeLLentI gLorIa / RoChVs FlorIaNs / eX aLto renoVatI*.

Pravokoten portal v severni steni prezbitorija vodi v križno obokano zakristijo pod zvonikom.

Ladja je tlakovana z marmornatimi ploščami, prezbitorij in zakristija pa s šesterkotnimi opečnimi tlakovci.

Oprema

- 17 V cerkvi so trije baročni oltarji. Veliki nadstropni zlati oltar izvira iz začetka 18. stoletja.¹⁰ Kot pove napis na hrbtni strani, je bil obnovljen leta 1844, in sicer za časa župnika Franca Grošla (*ZUR E[H]RE / Gottes REN[N]OVIRT / unter den Hohvirdigen / Her[r]n Her[r]n Franz Groshl / Pfarer zu Trifail und Kirchen / probstern Johan Vautkar / u[nd] Anton Matka. / 1844. / Martin Kimauz / Ptr*), in 1890, ko ga je prenovil podobar in pozlatač Štefan Čadež.¹¹ Škatlasto zidano menzo je leta 1988 poslikal Lojze Čemažar; na sprednji strani je evharistični motiv z ribami in kruhom (sig. I. sp. *Lojze Čemažar 1988*), na levi stranici je Jezusovo srce in na desni Marijino srce, prebodeno s sedmimi meči.

Dva para gladkih kompozitnih stebrov s prstanom v spodnji tretjini in par tordiranih stebrov zamejujejo tri polkrožno

- 18 zaključene oltarne niše. V tronu z zastekljenim ozadjem, obdanim z vencem oblakov, stoji kip sv. Katarine Aleksandrijske

(les, v. 160 cm), v konzolnih krilnih nišah sta levo sveta mučenka (sv. Apolonija ali sv. Barbara; les, v. 112 cm) in desno sv. Lucija (les, v. 110 cm). Marmorirani stebri nosijo ravno preklado, ki se nad njimi stopničasto zalamlja. Glavnina oltarja se v manjšem merilu ponovi v atiki: v srednji niši je kip Marije Kraljice z Detetom (v. 90 cm), v levi niši je sv. Marija Magdalena (les, v. 60 cm), v desni svetnica z izgubljenim atributom (verjetno Marija Saloma ali Marija Kleopova; les, v. 55 cm). Zaključek oltarja nad atiškim ogredjem manjka, obe nadstropji pa flankirata krili iz bujnega akantovja.

Svetnice v osrednjem delu oltarja s togimi hieratičnimi držami so značilne za tradicijo zlatih oltarjev na začetku 18. stoletja, kipi v atiki, zlasti stranska, pa so bolj razgibani in so verjetno poznejši dodatek, morebiti iz časa, ko je bil narejen tabernakelj. Preprosto oblikovani leseni tabernakelj peterokotnega tlorisa je iz dvajsetih let 18. stoletja, na zadnji strani ima napis *F. A. Veldner 172 (?)*.¹² Na vratcih, okoli katerih teče pas vinske trte, je vrezan kelih s hostijo. Tabernakelj obdajata dekorativni krili z angelcema svečenoscema (oba les, v. ok. 45 cm). Hkrati sta nastala tudi bogato okrašena okvirja kanonskih tabel, ki ju flankirajo puti s svečniki. Grafiki kanonskih tabel sta iz beneške tiskarne Niccolója Pezzana iz konca 17. stoletja.¹³ Na tabernaklju in kanonskih tablah prevladuje ornamentika volut z mrežo, medtem ko je nastavek okrašen predvsem z motivom akanta.

Oltar je v letih 1987–1988 obnovila Mariborska škofijska delavnica. Ta je močno preslikala tudi sliko sv. Katarine (o. pl., 162 x 82 cm), ki so jo včasih vstavljali v tron, zdaj pa visi na južni steni prezbiterija.

Lesena stranska oltarja okvirnega tipa sta postavljena diagonalno v vogalih ob slavaločni steni. Desni ima škatlasto zidano menzo, menza levega oltarja pa je bila nedavno predelana in sloni na dveh stebričih. Iz predele z volutasto-akantastima konzolnima stranskima zaključkoma izstopata le kvadrasta podstavka za kipa angelov, ki z rokami kažeeta proti sredini oltarja (les, v. ok. 53 cm). Bohotni atektonski nastavek ima v spodnjem delu plitev tron s štirilistnim okvirjem, na vrhu zaključen s sončničnim cvetom in operutničenima angelskima glavicama ob Marijinem oz. Jezusovem srcu v žarkih. Tron obdajajo trakaste volute, okrašene z akantovimi listi in s cvetličnima vazama. Zgornja polovica nastavka je oblikovana kot kopa oblakov, med katere so vpleteni: angelske glave, trije celopostavni puti in na sredi celopostavna Marijina figura oziroma dopasna figura Boga Očeta. V tronu severnega oltarja je kip sv. Florijana (les, v. 80 cm), v atiki Bog Oče, južni oltar ima v tronu kip sv. Roka (les, v. 75 cm), v atiki Marijo. Obdelava figur in ornameta dopušča domnevo, da gre za delo konjiškega kiparja Janeza Pogačnika iz let 1720–1730;¹⁴ obnovljena sta bila 1990–1991.

Prižnica, ki se je tipološko uvrščala med prižnice s sedečimi figurami evangelistov (sočasna stranskima oltarjema?), je bila odstranjena, trije kipi so zdaj pritrjeni na severno steno prezbiterija: sv. Luka (les, v. 64 cm), sv. Marko (?; les, v. 76 cm) in Dobri pastir (les, v. 72 cm), ki je stal vrh baldahina.

V prezbiterij prestavljeni krstni kamen (prvotno je bil nameščen levo od vhoda) naj bi nastal leta 1788.¹⁵ Na trebušastem stebriču stoji krnica, okrašena z grobo izklesanimi čašastimi listi. Pri glavnem vhodu je kropilnik s podobno okrašeno čašo, manjši dvodelni kropilnik je pri stranskem vhodu.

Glineni reliefi križevega pota (ok. 30 x 35 cm, večina postaj je sig. in dat.) so delo Franceta Goršeta iz leta 1972 (blagoslovljen 1985) in so bili prvotno v ž. c. sv. Martina v Trbovljah.¹⁶ V južnem ostenju slavaloka visi procesijski križ z lesenim korpusom (v. 80 cm). V zakristiji je hranjen baročno razgiban kip Vstalega Kristusa (les, v. 58 cm).

- 34 Orgle iz let 1737–1738 so delo celjskega orglarskega mojstra Janeza Frančiška Janečka in izvirajo iz cerkve v Ostenku. Dotrajani inštrument je leta 1997 obnovil Tomaž Močnik iz Cerkelj, okrasne dele je pozlatil Marko Kavčič.¹⁷ Zgornji del orgelske omare je okrašen s tremi rokokojskimi kartušami in prepletenim akantovjem. Na spodnjem delu je naslikana sv.
- 33 Cecilija z muzicirajočimi angeli (Lojze Čemažar); prvotna poslikana sprednja stran z upodobitvijo sv. Cecilije (tempera na lesu, 74 x 129 cm) je spravljena za velikim oltarjem.
- Leta 1988 kupljeni zvonovi so posvečeni sv. Katarini, Kraljici miru ter sv. Roku in Florijanu.¹⁸

Opombe: [1] OROŽEN 1958, str. 55; HÖFER 1992, str. 230; BOKAL 1995, str. 57; *Letopis* 2000, str. 692; JERMAN 2012, str. 35; LENARČIČ 2009, str. 200; *Orožnova zgodovina* 2009, str. 229, 233. [2] Kronika župnije Trbovlje; OROŽEN 1881, str. 394–395; OROŽEN 1958, str. 676; BOKAL 1995, str. 57. [3] OROŽEN 1881, str. 395; *Orožnova zgodovina* 2009, str. 235. [4] OROŽEN 1881, str. 394; JANISCH 1885, str. 1468; Šematizem 1930, str. 55; BOKAL 1995, str. 57; *Letopis* 2000, str. 692; *Orožnova zgodovina* 2009, str. 235 (omenja ju vizitacijski zapisnik iz 1651). [5] BADOVINAC 1997. [6] OROŽEN 1881, str. 394; LAVRIČ 1990, str. 327; LAVRIČ 2007, str. 197; *Orožnova zgodovina* 2009, str. 235. [7] OROŽEN 1881, str. 394; *Orožnova zgodovina* 2009, str. 229, 233. [8] Prim. Kronika župnije Trbovlje; JERMAN 2012, str. 35, 37. [9] ŠAŠEL 1992, str. 103. [10] VRIŠER 1963b, str. 147. [11] Kronika župnije Trbovlje. [12] BADOVINAC 1989, str. 305. [13] BADOVINAC 1989, str. 305 [14] VRIŠER 1963b, str. 163; VRIŠER 1992, str. 102–103; BOKAL 1995, str. 58. [15] JERMAN 2012, str. 35. [16] Prim. SEDEJ 1987, str. 167. [17] Kronika župnije Trbovlje. [18] Kronika župnije Trbovlje.

Viri: Kronika župnije Trbovlje; Strokovne podlage 2008, str. 14; Župnija Trbovlje – Sv. Martin (<http://zupnija-trbovlje-martin.rkc.si/o-zupniji/podruzna-cerkev-svete-katarine/>, 5. 3. 2015).

Literatura: OROŽEN 1881, str. 394–395; JANISCH 1885, str. 1468; OROŽEN 1958, str. 55–56, 167; VRIŠER 1963b, str. 38, 74; *Arheološka najdišča* 1975, str. 267; BADOVINAC 1985; SEDEJ 1987, str. 167; BADOVINAC 1989, str. 304–305; LAVRIČ 1990, str. 327–328; ŠAŠEL 1992, str. 103; VRIŠER 1992, str. 50, 102–103; M. F. 1993; BOKAL 1995, str. 57–58; BADOVINAC 1997; P. G. 2000; *Letopis* 2000, str. 692; LAVRIČ 2007, str. 197; LENARČIČ 2009, str. 229–230; *Orožnova zgodovina* 2009, str. 229, 235–236; ROZINA 2009, str. 182–183; JERMAN 2012, str. 34–37; ROZINA 2013, str. 247–248.

Kapelica Srca Jezusovega, zdaj Matere božje (Fabjanova/Šporinova kapelica)

- Ob cesti proti cerkvi stoji ob visoki kamniti škarpi pod hišo Čeče 1 Fabjanova (po prvotnih lastnikih imenovana tudi Šporinova) kapelica odprtega tipa in pravokotnega tlorisa. Zgrajena je bila okoli leta 1920 ter obnovljena in blagoslovljena
- 35 1991; 2011 so jo rumeno prepleskali. Zunanjščino obdajata talni in podstrešni zidec, vogale krasi rustika; ta robi tudi vrha polkrožno zaključenih lokov okenskih odprtih v bočnih stenah. Segmentno zaključen vhod zapirajo zastekljena lesena vrata. V trikotnem čelu, obdanem z zoborezom, je polkrožna odprtina, v njej pa kamnit križ. Kapelica je pokrita z opečnato dvokapnico. V notranjščini, pokriti z ravnim stropom, stoji novejša menza: antependij je oblečen s kamnitimi ploščami, predira pa ga segmentnoločna niša. Prvotni kip Srca Jezusovega so neznanci poškodovali, zdaj stoji na menzi kip Marije z Detetom (polihromirana glina, v. ok. 70 cm), ki ga je 1991 daroval takratni župnik Franc Mlakar. Od prvotne opreme sta v kapelici ohranjena barvna tiska Srca Jezusovega in Srca Marijinega.

Viri: Hild 2012, str. 15–16; Dogajanje. Znamenja v župniji Trbovlje (<http://zupnija-trbovlje-martin.rkc.si/kategorija/dogajanje/>, 20. 7. 2016).

Literatura: KREŽE, HVALA, MLAKAR 1995, str. 71–72.

Kapelica Naše ljube Gospe presvetega Srca (Siterjeva kapelica)

Kapelica odprtega tipa in kvadratnega tlorisa stoji pri hiši Čeče 16. Kot sporoča napis na črni kamniti plošči, vzdani v talni zidec, je bila zgrajena leta 1904, obnovljena pa 1940 in 2012 (*ZGRAJENA 1904 / M. M. SITER / PRVIČ OBNOVLJENA / 1940 / DRUGIČ OBNOVLJENA / 2012 / MAJDIČ VINKO ST.*); starejša napisna plošča se nahaja v notranjščini (*ZGRADILA L. 1904 / M. M. SITTE / ZADNJIČ PRENOVILA L. 1940*). Kot kaže primerjava s starejšimi fotografijami, je bilo pročelje ob zadnji prenovi precej predelano. Sprva je bil namreč bolj poudarjen neogotski značaj kapelice, nad vhodom je bila šilasto zaključena zastekljena luneta, okrašena z lesenim krogovičjem, vrh atike je robil zoborez.

Vhodni del obdajata polstebra (prvotno pilastra), ki se nad venčnim zidcem nadaljujeta v štiristrana stolpiča s 36 piramidastima bakrenima strešicama. Pravokotni vhod, zaprt z dvokrilnimi vrati, obdaja polkrožno sklenjena plitva niša; nad vrati je v steno vrezano okno v obliki križa. Bočni steni predirata šilasto zaključeni okni. Streha je opečna dvokapnica s kovanim križem na slemenu, manjša križa sta tudi na vrhu streh obeh stolpičev. V notranjščini so na oltarni steni sledi prvotne poslikave (Bog Oče v slavi), ki pa je bila kasneje prepleškana. Na menzi stoji kip Naše ljube Gospe presvetega Srca (les, v. 135 cm) iz začetka 20. stoletja, ob njem sta na steno pritrjena dva poznobaročna puta.

Viri: Hild 2012, str. 17–18; Dogajanje. Znamenja v župniji Trbovlje (<http://zupnija-trbovlje-martin.rkc.si/kategorija/dogajanje/>, 20. 7. 2016).

Literatura: KREŽE, HVALA, MLAKAR 1995, str. 71.

Kapelica Matere božje (Ramšakova/Hribarjeva kapelica)

RNKD ev. št. 20789.

Kapelica zaprtega tipa in pravokotnega tlorisa, ki jo je dal leta 1902 sezidati takratni hišni gospodar Jože Hribar in je bila 2002 obnovljena, stoji tik ob cesti iz Hrastnika proti cerkvi sv. Katarine, v bližini hiše Čeče 22. Pročelje flankirata polstebra, 37 nad katerima se pne lok segmentno zaključenega vhoda; nad lokom je izpisana letnica postavitve. Bočne stene in začelje so nerazčlenjeni, celoto pa pokriva dvokapna opečna streha. V banjasto obokani notranjščini stoji v zastekljeni niši pred nekaj leti kupljen lesen kip Marije Kraljice z Detetom (v. ok. 100 cm), saj so vandali prvotni kip razbili.

Viri: Hild 2012, str. 16–17; Dogajanje. Znamenja v župniji Trbovlje (<http://zupnija-trbovlje-martin.rkc.si/kategorija/dogajanje/>, 20. 7. 2016).

Literatura: KREŽE, HVALA, MLAKAR 1995, str. 71.

Znamenje

- 38 V bližini cerkve (do 1993 ob cerkvenem zidu) stoji kot spomin na nekdanje pokopališče med dvema brezama lesen križ, pokrit z valovito pločevinasto strešico. Na njem je pritrjen kovinski odlitek Križanega (v. 94 cm). Znamenje je bilo obnovljeno leta 1995, kot sporoča spodaj v križ vrezana letnica.

Viri: Hild 2012, str. 28; Dogajanje. Znamenja v župniji Trbovlje (<http://zupnija-trbovlje-martin.rkc.si/kategorija/dogajanje/>, 20. 7. 2016).

Literatura: KREŽE, HVALA, MLAKAR 1995, str. 72.

Križ na Sjan hribu

- Znamenje stoji ob cesti Svino–Čeče, blizu domačije Cencelj. Leta 1933 ga je postavil tedanji gospodar Comer v spomin na v Retju ponesrečenega delavca; obnovljen in blagoslovljen je bil 1992. Lesen križ je pokrit z valovito pločevinasto strešico, na njem visi Križani (les, v. ok. 60 cm).

Viri: Hild 2012, str. 25.

Literatura: KREŽE, HVALA, MLAKAR 1995, str. 73.

Rihterjev križ

Znamenje pri Rihterjevi domačiji (Čeče 13) ob poti na Mrzlico naj bi bili leta leta 1900 postavili v spomin na umor, ki se je zgodil v bližini, obnovljeno in blagoslovljeno je bilo 1994 (v podnožje križa vrezana letnica). Križ pokriva zvonasta streha, pokrita z nazobčano pločevino. Na križu visi lesen Križani (v. 45 cm).

Viri: Hild 2012, str. 29.

Literatura: KREŽE, HVALA, MLAKAR 1995, str. 73.

Križ na Mrzlici

Znamenje ob cesti na Mrzlico je leta 1938 blagoslovil župnik Jakob Gašparič. Na križu z lesenim hrbtiščem in sedlasto strešico, pokrito z nazobčano pločevino, visi kovinski Križani (odlitek, v. ok. 60 cm).

Viri: Hild 2012, str. 31.

Literatura: KREŽE, HVALA, MLAKAR 1995, str. 73.

Spomenik NOB

RNKD ev. št. 20792.

Spomenik v obliki granitnega monolita stoji severno od cerkve. Na sprednji strani ima vklesano rdečo peterokrako zvezdo in napis z rdeče pobarvanimi črkami. Postavljen je bil leta 1956, ob dvanajstletnici ustanovitve revirskega bataljona VDV, in je posvečen borcem, ki so padli junija in avgusta 1944 pri napadu na nemško postojanko v cerkvi sv. Katarine. 40

Viri: Simboli polpretekle zgodovine (<http://spomeniki.blogspot.com/2012/06/cece-spominsko-znamenje-nob.html>, 1. 4. 2015).

Literatura: *Trbovlje* 1983, str. 91–92; FORTE 2002, str. 41.

Spominsko znamenje revirski četi

RNKD ev. št. 20793.

Obležje v obliki pokončno postavljene črne marmorne plošče z vklesanim napisom so leta 1978 postavili na travniku ob samotni Vrharjevi domačiji (Čeče 14). Posvečen je šestim borcem revirske čete, ki so padli v boju z nemškimi policisti 5. januarja 1942.

Viri: Simboli polpretekle zgodovine (<http://spomeniki.blogspot.com/2012/06/cece-spominsko-znamenje-revirski-ceti.html>, 25. 5. 2015).

Literatura: *Trbovlje* 1983, str. 91–92.

11

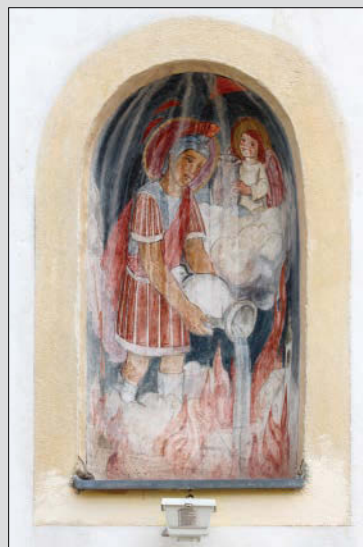
12

13

14

15

16

17

18

19

20

21

22

23

24

25

26

27

28

29

30

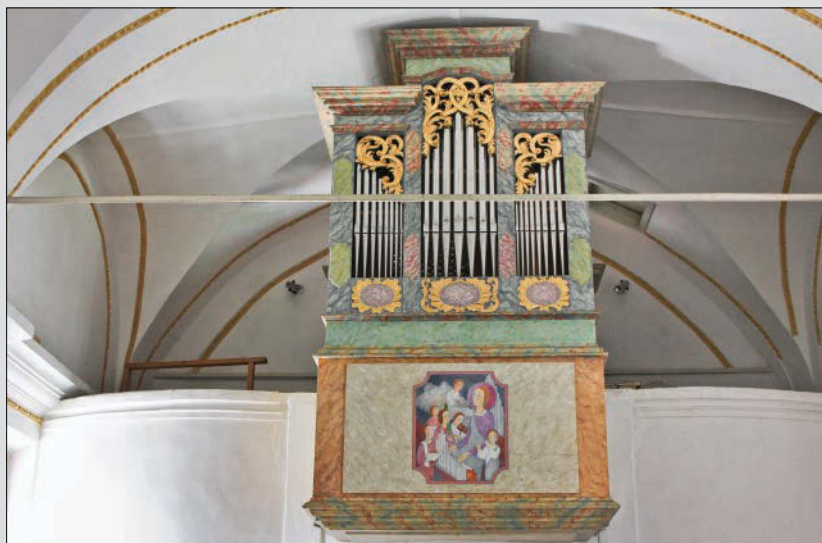
31

32

33

34

35

36

37

38

39

40

Dobovec

občina Trbovlje

Obcestno, v jedru gručasto naselje leži na severozahodnem pobočju Kuma, južno od okljuka Save pod Jelenico pri Hrastniku. Obsega še zaselka Kamnik in Strmčnik. V vzhodnem delu izvira potok Ribnik, ki se izliva v Savo, na zahodni strani pa teče potok Lontovž. Prva naselitev sega v prazgodovino, o čemer priča gomilno grobišče iz starejše železne dobe na območju Dolanc, vzhodno od vasi, severno od šole (RNKD ev. št. 8408); gomile so danes zravnane in jih je težko locirati.¹

Opomba: [1] Strokovne podlage 2008, str. 7.

Viri: Jožefinski vojaški zemljevid, sekcija 192; Franciscejski kataster za Kranjsko, N 35 (Dobovec) A 06; Strokovne podlage 2008, str. 7.

Literatura: *Krajevni leksikon* 1976, str. 412; *Zasavje* 1998, str. 139–140; LENARČIČ 2009, str. 62–63.

Župnijska cerkev sv. Ane (župnija Dobovec)

RNKD ev. št. 1750.

Lega

Pravilno orientirana cerkev stoji sredi naselja na severnem pobočju Kuma. S severa vodijo do dvorišča pred cerkvijo stopnice, sredi njih je na desni strani kapelica sv. Janeza Evangelista. Nasproti cerkve, na zahodni strani dvorišča, stoji župnišče (Dobovec 18). Južno od cerkve se na dvignjeni terasi razprostira obzidano pokopališče.

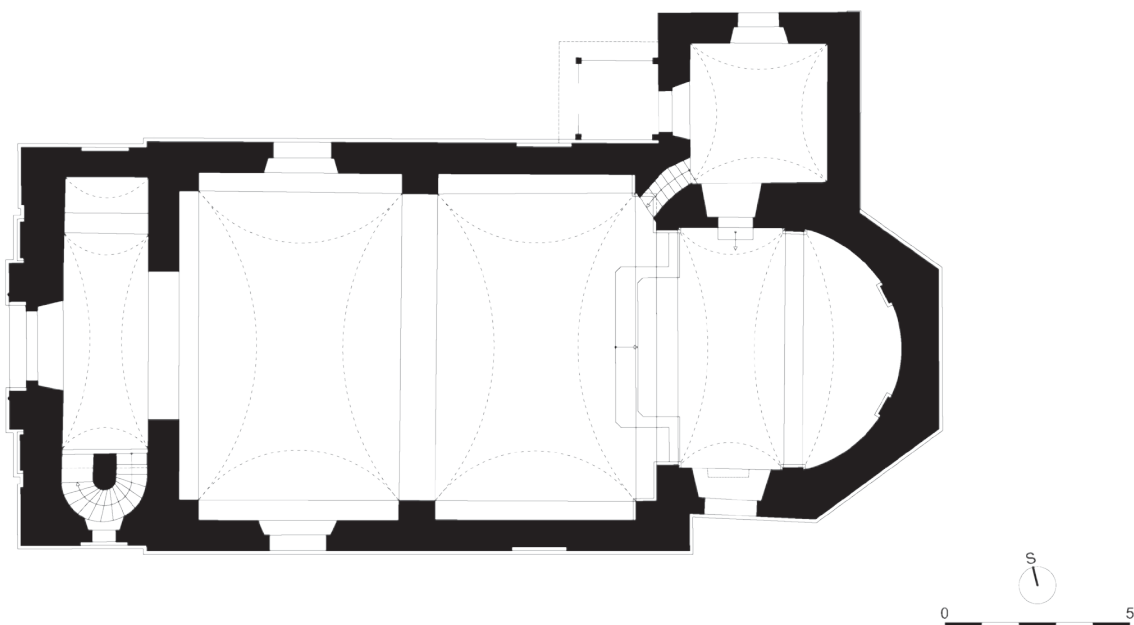
Zgodovinski podatki

Cerkve je bila sprva podružnica pražupnije Svibno, leta 1776 je postala sedež vikariata, 1794 pa je bila ustanovljena samostojna župnija.¹ Predhodnica sedanje cerkve se prvič omenja leta 1548, ko je ljubljanski škof Urban Textor v njej posvetil oltar sv. Klemenca in Urha.² Po tradiciji naj bi bila majhna gotska podružnica.³ Ob vizitaciji leta 1631 je

Ljubljanski škof Rinaldo Scarlicchi našel v cerkvi tri oltarje, veliki oltar sv. Ane ter stranska oltarja sv. Urha in sv. Florijana.⁴ Vizitacijski zapisnik škofa Otona Friderika Buchheima iz leta 1653 omenja cerkev kot *S. Anna pod Chumam* in oltarje sv. Ane, sv. Florijana ter sv. Klemen in Urha; pri slednjem je pripisano, da je iz leta 1548.⁵ Leta 1668 se ob vizitaciji škofa Jožefa Rabatte poleg istih oltarjev omenja še nov strop v ladji; nad cerkvenimi vrati je bil lesen zamrežen kor, pred njimi odprta lopa, cerkev je imela zvonik, v notranjosti pa dva viseča angela s svetilkami.⁶ Janez Vajkard Valvasor v *Slavi vojvodine Kranjske* leta 1689 cerkev omenja kot podružnico Svibnega, ki je sodilo pod ljubljanski kapitelj.⁷ Piše, da stoji cerkev sv. Ane sredi Kuma in da ima tri oltarje, posvečene sv. Ani, Naši ljubi Gospe in sv. Florijanu. Leta 1759 je papež Klemen XIII. velikemu oltarju podelil privilegij za obdobje sedmih let.⁸ V letih 1843–1845 je bila sezidana sedanja cerkev⁹ in leta 1845 jo je posvetil škof Anton Alojzij Wolf.¹⁰ Skupaj s cerkvijo je bil posvečen glavni oltar sv. Ane, kamor so položili relikvije mučencev sv. Splendida, sv. Vincencija in sv. Honorate.¹¹ Leta 1846 je dobil glavni oltar nov podstavek,¹² nabavljen je bil nov križev pot.¹³ Leta 1847 sta bila postavljena nova stranska oltarja s podobama sv. Jožefa in Marijinega oznanjenja.¹⁴ Leta 1859 je bila postavljena nova prižnica, v inventarju opreme so omenjene še cerkvene klopi in orgle z enajstimi registri.¹⁵ Leta 1860 je cerkev dobila nov križev pot, več slik in paramentov.¹⁶ Leta 1880 je bila vložena prošnja za obnovo privilegija za veliki oltar.¹⁷ Leta 1953 je cerkev dobila novo strešno kritino, do 1955 je bila zunaj in znotraj prebeljena.¹⁸ V letih 1955–1958 so bili oltarji na novo polihromirani in pozlačeni, cerkev je dobila novo spovednico in enega od lestencev, prenovljeni so bili okvirji križevega pota (dve sliki križevega pota sta bili v slabem stanju), na novo so prelakirali klopi in pod njimi namestili nov tlak.¹⁹ Zadnja obnovitvena dela na cerkvi so bila končana pred letom 1992,²⁰ v letih 2013–2014 so obnovili še zakristijo in tlakovali pot okrog cerkve.²¹

Arhitektura

Cerkev sestavlja pravokotna ladja, v katero je v osi fasade vstavljen le rahlo izstopajoč zvonik, in nekoliko ožji tristrano sklenjen prezbiterij; ob njegovi severni steni je zakristija pravokotnega tlorisa z recentno zastekljeno vhodno lopo ob stiku z ladjo. Celotna zunanjščina je členjena s horizontalnimi pasovi rustike, pod napuščem zaključuje stene širši gladek pas. Ladjo in prezbiterij obtekata profiliran podstrešni venec in talni zidec, pokrit s kamnitimi ploščami, na večjem delu severne ladijske stene je podzidek betonski. Srednji del fasade v širini zvonika plitvo rizalitno izstopa, nad njim se pne vrhnji del zvonika. Rizalit obstopata dva toskanska pilastra, fasado zaključuje trapezasto čelo s profilirano obrobo. V osi fasade je profiliran polkrožno sklenjen portal s školjkasto luneto, nad njim je okroglo okno. Zvonik ima v vidnem delu nad streho ladje vogale posnete in obrobljene z lizenami. Razdeljen je v dve neenaki etaži, ločeni s tankim maltastim vencem; v nižji spodnji je v zahodni steni rozetno okno, v zgornji so polkrožno zaključene enojne zvonove line s profiliranimi obrobami, zaprte z naoknicami. Nad njimi so okrogli okvirji, ostanki nekdanjih številčnih ure. Stene zvonika so zaključene s trikotnimi čeli, obdanimi s profiliranim podstrešnim vencem. Zvonik pokriva pločevinasta streha v obliki štiristrane piramide z rahlo posnetimi vogali, zaključuje jo jabolko s križem. Severna in južna stena ladje sta v zahodnem delu, v globini zvonika, nekoliko umaknjeni, izstopajoči del pa po sredini deli vodoraven zidec. Steni se odpirata s po tremi velikimi polkrožno zaključenimi okni. Okna v izstopajočem delu stene, v ladji, so postavljena tako,

da jim venčni zidec tvori kapitele, njihovi loki so okrašeni s polkrožnima profiliranima obrobama; okni pod zvonikom sta brez profilacije. Nekaj oken je bilo naknadno zazidanih, vidni so njihovi obrisi in kovinske police; prvotno podobo sta ohranili le okni na sredini severne in južne stene, druga so bila spremenjena v lunetna, iz zahodnega okna v južni steni pa sta nastali dve manjši, spodnje pravokotno in zgornje zaključeno s segmentnim lokom. V južni steni prezbiterja je polkrožno sklenjeno okno, enako okno v vzhodni steni je bilo zazidano v lunetnega. Zakristija ima v zahodni steni vhod s pravokotnim kamnitim portalom, v severni pravokotno, v podstrešnem delu zahodne stene pa lunetno okno. Na vzhodni in zahodni steni zakristije je s horizontalnim maltnim pasom oddeljen trikoten podstrešni del, zaključen s konkavnim podstrešnim vencem. Ladjo in prezbiterij pokrivata dvokapni, na vzhodu šotorasto sklenjeni opečnati strehi, zakristijo pultna streha, šotorasta streha lope pred zakristijo pa se prilagaja kotni poziciji.

Plitva vhodna pola je obokana z nizko češko kapo; na severni strani je z oprogo ločena banjasto obokana niša, na južni pa vodijo polkrožno zavite stopnice na pevski kor. Iz podkorja vodi v ladjo ravno zaključen širok prehod, v njegovih zgornjih vogalih je stena izrezana v obliki valovitih konzol. Prostor pevskega kora je obokan z banjo, proti ladji pa se odpira s polkrožno arkado. Ladijske stene členijo kvadratni toskanski slopi; iz njih rastejo polkrožni obstenski loki in oproge, ki

zamejujejo dve traveji, obokani s češkima kapama. Za dve stopnici dvignjeni prezbiterij je v celoti odprt proti ladji; kapiteli ladijskih pilastrov se na slavoločni steni nadaljujejo kot profilirano ogredje, ki obteka tudi stene prezbiterija (na južni strani ga prekinja okno). Stene členijo toskanski pilastri, v severni je pravokoten vhod v zakristijo. Prezbitierij je obokan s prečno češko kapo, apsidalni oltarni zaključek pa s polkupolo, ločeno z oprogo. Zakristija je obokana s češko kapo. Podkorje je tlakovano z diagonalno položenimi sivimi in črnimi ploščami, ladja z zvezdasto ornamentiranimi črno-sivimi cementnimi ploščicami. Tlak v prezbiteriju in zakristiji je iz marmornatih plošč.

Oprema

- 44 Leseni klasicistični veliki oltar je za stopnico dvignjen od tal. Na hrbtni strani sta letnica 1846, ki pomeni čas nastanka, in napis s podatki o obnovi: *Obnovljeno 1955 / Župn. Upr. Šparovec Alojz / Obnovila Podkrižnik H. – Lešnik A.* Zraven letnice 1846 je počrnel, nečitljiv napis: prebran je bil kot A. Drinfeld in interpretiran kot podpis avtorja oltarja,²³ verjetneje pa gre za polihromatorja in pozlatarja. Zidano menzo v obliki sarkofaga na sredi krasi naslikan medaljon s križem. Konkavno usločeni nastavek ob straneh obdaja par polstebrov in dva para kompozitnih stebrov na stopnjevanih postamentih; ob polkrožno zaključenem tronu je par kompozitnih pilastrov. Stebri nosijo z zobnikom okrašeno ogredje, ki se nad tronom segmentno boči, ob straneh pa klečita na njem angela adoranta (oba les, v. ok. 115 cm). Nad tronom, obdanim s profiliranim in z jajčnim nizom okrašenim okvirjem, je rezljan vegetabilni okras. Atiko obdajata voluti, ki na spodnjih zavojih nosita klasicistični plamenasti vazi, in kompozitna pilastra, ki nosita profilirano segmentno čelo z Božjim očesom. V sredini je ovalna slika, ki jo v vogalih obdaja vegetabilno okrasje. Na menzi stoji lesen tabernakelj z razgibano arhitekturo: kompozitni stebriči na postamentih nosijo profilirano ogredje, nad katerim se dviga baldahin s kipom Deteta v žarkastem medaljonu (les, v. 31 cm) na vrhu; v ozadju polkupolastega baldahina je Kristusov monogram v vencu oblakov in žarkov. Konveksno izbočeni tabernakelj zaključujeta položni voluti, nad katerima so Sveto pismo in kipca angelov adorantov (oba les, v. 35 cm) ob pozlačenem razpelu. Na pozlačenih tabernakeljskih vratcih je upodobljen kelih s hostijo. Na volutah ob tabernaklju klečita kipa angelov adorantov (les, levi v. 97,5 cm, desni v. 95 cm). V tronu, 46 obrobljenem z rdečim zastorom, je kiparska skupina sv. Ane, ki uči Marijo brati (les, v. ok. 120 cm); nad njima poletavata 47 angelca s cvetličnima vencema. Tron občasno zapira slika z istim motivom, delo Josipa Egartnerja iz leta 1847,²³ 48 posneta po Rubensu (o. pl., ok. 180 x 105 cm). Levo od trona na konzoli stoji kip sv. Petra (les, v. ok. 125 cm), desno sv. 45, 49 Andreja (les, v. ok. 130 cm). Egartnerjeva slika v atiki predstavlja sv. Trojico (o. pl., ok. 85 x 75 cm). 50 Levi stranski oltar je posvečen Marijinemu oznanjenju. Leseni oltar je za dve leseni stopnici dvignjen nad tlak. Marmorirano menzo v obliki sarkofaga na sredi krasi naslikan okrogel okvir. Nastavek členijo na postamente postavljeni štirje kompozitni stebri in po en kompozitni pilaster na vsaki strani. Stebri nosijo ogredje, nad tronom je nizko razklenjeno segmentno čelo, ob straneh ogredja na volutah sedita kipa putov (oba les, v. ok. 50 cm). Atika se zaključuje s prevojnimi 51 segmentnim zatrepom, ki ga krasi pozlačen vegetabilni relief s rozeto na sredi, na vrhu stoji križ. V tronu je slika Oznanjenja 53 (Josip Egartner,²⁴ 1847, o. pl., 81 x 147 cm). Levo od trona stoji med stebroma kip sv. Uršule (les, v. 94,5 cm), desno sv. 52 Barbare (les, v. 94 cm). Na menzi je mlajša kopija brezjanske Marije (sig. d. sp. kop. Borisov; o. pl., 68 x 58,5 cm).

Desni stranski oltar, posvečen sv. Jožefu, je po zasnovi enak oltarju Marijinega oznanjenja, le da ima na menzi tabernakelj 54
in okrasje v atiki je nekoliko drugačno, saj je na sredi Srce Jezusovo, ki ga prebadajo trije žebli. Leseni tabernakelj obdajata
kompozitna pilastra, ki nosita prevojni segmentni zatrep, vrh katerega je položena knjiga s sedmimi pečati z Jagnjetom
božjim. V ozadju sta ob straneh volutasti konzoli, vratca tabernaklja krasi relief križa. V tronu je slika sv. Jožefa z Detetom, 55
ki jo je leta 1847 naslikal Josip Egartner po Metzingerjevi sliki²⁵ (o. pl., 149 x 81,5 cm, signirano in datirano l. sp. *J. Egartner*
p. 1847). Levo od trona stoji kip sv. Gregorja Velikega (les, v. 124 cm), desno sv. Florijana (les, v. 110 cm). 56, 57
Lesena marmorirana prižnica iz leta 1859 je umeščena na levo stran slavoločne stene in ima dostop iz zakristije.
Kancela počiva na čašasti konzoli, konveksno-konkavno ograjo, ki je spodaj konveksno izbočena, členijo toskanski
pilastri s stopničastimi kapiteli in z razpotegnjenim vegetabilnim okrasom na debelu, zgornji rob ograje je profiliran. Med
pilastri so štirikotna polja, uokvirjena z vegetabilnim okvirjem. Streho baldahina z lambrekini obroblja zobčast friz, na
spodnji strani jo krasi golob sv. Duha, na vrhu je kip Dobrega pastirja (les, v. ok 60 cm).
Na desni strani slavoločne stene visi misijonski križ (les, v. korpusa 116,5 cm).
Križev pot iz leta 1860 (o. pl., 76 x 60,5 cm) je delo Jurija Tavčarja, ki se je naslonil na križev pot Josepha von Führicha.²⁶ 58
Na pevskem koru so tri bandera. Na velikem je na sprednji strani naslikana sv. Ana, ki uči Marijo brati (o. pl., 103 x 80
cm), zgoraj je napis *SV. ANA*, na zadnji strani Kristusovo vstajenje z motivom treh Marij ob grobu v ozadju in napisom
ALELUJA. Mlajši mali banderi sta delo istega avtorja. Na enem je na eni strani upodobljena sv. Ana, ki uči Marijo brati,
zgoraj je napis *SV. ANA*, na drugi sv. Barbara z napisom *SV. BARBARA* (o. pl., 45 x 42 cm), na drugem sta upodobljena
sv. Jožef z Detetom z napisom *SV. JOŽEF* in Marija z Otrokom z napisom *MATI BOŽJA* (o. pl., 46,5 x 41 cm).
Pod misijonskim križem stoji kamnit krstni kamen čašaste oblike na trebušastem stebriču s kockastim podstavkom. 59
Nad krstilnikom je na polici, ki jo opira vegetabilna voluta, kiparska skupina Krst v Jordanu (les, v. 64 cm).
Kamnita pokoncilska oltarna miza in ambon sta narejena v obliki stiliziranega križa.
Lesene klopi so verjetno še del prvotne opreme.
V ladji sta dva večja lestenca, v prezbiteriju dva manjša in večna luč.
Marmorirana orgelska omara ima v spodnjem delu vstavljeni dve kvadratni leseni plošči, zgornji del pa robita na
konzolah stoječa jonska pilastra, ki nosita ogredje; omaro sklepa segmentni zaključek z jajčnim nizom.
V zvoniku so trije zvonovi: veliki in srednji sta železna, ulita leta 1923 v livarni Kranjske industrijske družbe (KID) na
Jesenicah, najmanjšega, bronastega, pa so 1988 ulili v livarno Ferralit Žalec. Na njem je v vrhnjem delu reliefni venec
lipovih listov, na eni strani je pod napisom 797 / *LETA 1988* in kratico *FŽ* oval z reliefno upodobitvijo Marije z Otrokom,
na drugi strani pa relief sv. Jožefa z Jezusom v delavnici. Spodaj je napis *DOBOVEC - ... ZDAJ IN OB / NAŠI SMRTNI URI*.

Opombe: [1] Zapuščina Franca Pokorna; POTRPIN 2002, str. 216, 362. ŠAL/Ž, fasc. 52, kot začetek vikariata navaja leto 1777, HÖFLER 2015, str. 191, kot letnico ustanovitve župnije navaja leto 1794. [2] Popisi 1954; LAVRIČ 2007, str. 175. [3] Umetnostna topografija občine Trbovlje 1969. [4] LAVRIČ 1990, str. 249; LAVRIČ 2007, str. 175. [5] KAL, fasc. 43, št. 17, Škofijska vizitacija sv. Križa na Svibnem. [6] LAVRIČ 2007, str. 175. [7] VALVASOR 2010, str. 803. [8] ŠAL/Ž, fasc. 52. [9] ŠAL/Ž, fasc. 52. [10] ŠAL/Ž, fasc. 52, Listina škofa Antona Alojzija Wolfa o posvetitvi cerkve, 1845; Popis 1954. [11] ŠAL/Ž, fasc. 52: Dobovec 1783–1915, Listina škofa Antona

Alojzija Wolfa o posvetitvi cerkve, 1845; Popisi 1954. [12] Popisi 1954. [13] Zapuščina Franca Pokorna. [14] ŠAL/Ž, fasc. 52. [15] KAL, fasc. 268. [16] ŠAL/Ž, fasc. 52. [17] ŠAL/Ž, fasc. 52. [18] Župnijski inventarji, šk. 11, Zapisnik ob predaji in prevzemu župnije Dobovec, 1955. [19] Župnijski inventarji, šk. 11, Zapisnik ob predaji in prevzemu župnije Dobovec, 1958. [20] JERMAN 2012, str. 55. [21] Ustna informacija župnika Petra Bregarja. [22] Umetnostna topografija občine Trbovlje 1969. [23] STESKA 1927, str. 191. [24] STESKA 1927, str. 191. [25] CEVC 2000, str. 418 (kat. št. 363). [26] STESKA 1927, str. 290.

Viri: KAL, fasc. 43; Župnijski inventarji, šk. 11; Zapuščina Franca Pokorna; ŠAL/Ž, fasc. 52; Popisi 1954; Umetnostna topografija občine Trbovlje 1969.

Literatura: STESKA 1927, str. 290–291; LAVRIČ 1990, str. 249–250; POTRPIN 2002, str. 216, 362; LAVRIČ 2007, str. 175; VALVASOR 2010, str. 803; JERMAN 2012, str. 55; HÖFLER 2015, str. 191; SAPAČ 2015a, str. 400.

Pokopališče

Obzidano pokopališče leži na terasi južno od župnijske cerkve sv. Ane. Omenja se že v vizitacijah škofa Rabatte iz leta 1668.¹ Ker je bilo prvotno pokopališče majhno, so ob zidavi nove župnijske cerkve leta 1843 izkopali grobove, zato je župnija prosila za blagoslov novega pokopališča.² Na jugozahodnem vogalu stoji pokopališka kapela, ki je bila zgrajena leta 1979, zraven je nekdanja mrtvašnica starejšega datuma.³

Na pokopališču stoji leseno znamenje z valovito streho, krito s pločvino. Na križu visi polihromiran korpus (les, v. 115 cm). Na severnem robu pokopališča stoji železno razpelo (v. 149 cm) na kvadrasti kamniti bazi. Železni korpus (v. 48 cm) je pritrjen na križ, katerega krake zapolnjujejo vegetabilni motivi, pod Križanim je ovalni medaljon, obrobljen s cvetličnim vencem z dekorativnim trakom v spodnjem delu, bazo obdajata sedeča angela, levi v roki dviga kelih s hostijo, desni venec zmage. Na bazi, ki jo obdajata toskanska pilastra, je upodobljen napol klečeč razmišljujoč angel.

Opombe: [1] LAVRIČ 2007, str. 175. [2] ŠAL/Ž, fasc. 52. [3] Ustna informacija Milene Smodiš.

Viri: ŠAL/Ž, fasc. 52.

Literatura: LAVRIČ 2007, str. 175.

Kapelica sv. Janeza Evangelista (Pustova kapelica)

RNKD ev. št. 20783.

Kapelica zaprtega tipa je bila postavljena pred sredino 19. stoletja.¹

- 60 Umeščena je desno od stopnišča, ki s severne strani vodi na cerkveni plato. Stavba pravokotnega tlorisa ima čelno stran poudarjeno s trakom, ki obrisuje steno od talnega zidca do trikotnega zaključka in obteka polkrožni vhod, zaprt s kovanimi vratci. Pod dvokapno streho obteka stene konkaven napušč, spodaj zaključen s paličastim profilom. Na

hrbtne steni je v polkrožnem poglobljenem polju obešeno razpelo (les, v. ok. 55 cm). Na zunanjsčini so vidni ostanki več poslikav. V banjasto obokani notranjsčini je na menzi pred pravokotno nišo starejši, še baročni kip sv. Janeza Evangelista (les, v. 110 cm). V desnici drži palmovo vejo, v levici pa odprt evangelij z napisom »JAZ SEM / LUČ SVETA« / Jan 8, 12. Na drugi strani knjige je napis o dveh obnovah, in sicer ga je leta 1975 obnovil Janez Knez, leta 1994 pa so ga obnovili v župnišču (*Kip sv. Janeza / obnovljen 1975 Knez / 1994 – v župnišču*). V vrhnjem delu vzhodne in zahodne stene sta poglobljeni pravokotni polji, v katerih sta obešena tiska Kristusa in Marije.

Opomba: [1] Ustna informacija Milene Smodiš.

Kapelica sv. Družine

Kapelica odprtega tipa in kvadratnega tlorisa ob cesti v bližini hiše Dobovec 30 je bila zgrajena leta 1991.¹ Stavbo obteka talni zidec, polkrožni vhod zapirajo kovana vratca, pod zvonasto vzvalovano pločevinasto streho teče profiliran venec. Nad vhodom je pritrjeno manjše razpelo. Stranski steni se odpirata z ozkima polkrožno zaključenima oknoma. V banjasto obokani notranjsčini je polkrožno zaključena slika sv. Družine (1991, akril na lesu, 80 x 51 cm) z napisom 26. VI. – Sveta družina – 7. VII. 1991, ki je varianta slike Slavka Pengova iz župnijske cerkve v Leskovcu pri Krškem.

Opomba: [1] Ustna informacija Milene Smodiš.

Kapelica

RNKD ev. št. 20787.

Kapelica zaprtega tipa in pravokotnega tlorisa stoji v bližini hiše Dobovec 27 oz. južno od domačije Dolanc. Nastala je na prelomu iz 19. v 20. stoletje in je danes predelana.¹ Kapelica stoji na zidanem podestu, obteka jo talni zidec iz keramičnih ploščic. Trikotno zaključen profiliran vhod zapirajo zastekljena kovinska vrata. Stavbo pokriva strma dvokapna streha. V notranjosti stoji na menzi polihromiran lesen kip Marije Kraljice z Detetom, poljudno primitiven izdelek.

Opomba: [1] Register nepremične kulturne dediščine (<http://giskd6s.situla.org/giskd>, 12. 11. 2015).

Znamenje nad gasilskim domom

RNKD ev. št. 20784.

- 65 Postavljeno je bilo v zadnji četrtini 19. stoletja.¹ Znamenje pravokotnega tlorisa stoji tik ob cesti in je krito z dvokapnico iz bobrovca, pod njo je konkaven podstrešni venec. Obdaja ga talni zidec, v zgornjem delu fasade je reliefen križ. V polkrožno sklenjeni zastekljeni niši je kip Lurške Matere božje (mavec, v. 70 cm), ki je nadomestil ukradeni kip sv. Jožefa.²

Opomba: [1] Register nepremične kulturne dediščine (<http://giskd6s.situla.org/giskd>, 12. 11. 2015). [2] Ustna informacija Milene Smodiš.

Znamenje

RNKD ev. št. 20786.

- 67 Znamenje pri hiši Dobovec 36 je nastalo v drugi polovici 19. stoletja.¹ Na ozki betonski bazi stoji lesen tram, na katerem je pritrjeno trapezasto, zgoraj segmentnoločno zaključeno zastekljeno ohišje, pokrito z valovito pločevinasto streho. V notranjosti je lesen Križani (v. 102 cm).

Opomba: [1] Register nepremične kulturne dediščine (<http://giskd6s.situla.org/giskd>, 12. 11. 2015).

Znamenje

Obcestno znamenje stoji pri hiši Dobovec 9. Na lesen križ, pokrit z usločeno pločevinasto dvokapnico, je pritrjeno leseno razpelo (v. korpusa 45 cm).

Spomenik NOB

RNKD ev. št. 20785.

- 63 Spomenik stoji nasproti gasilskega doma, nad osnovno šolo. Leta 1976 je bil obnovljen.¹ Betonski spomenik stoji na šesterokotni ploščadi, do njega vodi tlakovana pot. Na šesterokotni bazi se dviga tristran slop, ki ga v spodnjem delu obdaja venec vertikalnih in horizontalnih plošč, zgoraj ga zaključuje snop plamenov. Na slop so pritrjene črne

marmornate napisne plošče z imeni talcev, žrtev in borcev ter odlomki iz Kajuhovih in Grudnovih pesmi, vrhnji zaključni venec pa obdajajo plošče z napisom *NAŠIM NEPOZABNIM / ŽRTVAM / 1941–1945*.

Opomba: [1] Register nepremične kulturne dediščine (<http://giskd6s.situla.org/giskd>, 12. 11. 2015).

Spomenik Dolenjskega odreda

Spomenik, posvečen Dolenjskemu odredu NOV in POS, v parku nad osnovno šolo je bil postavljen leta 1985, ob 40. obletnici osvoboditve Dobovca. Do spomenika vodi tlakovana pot iz lomljenih kamnitih plošč. Betonski spomenik 64
stoji na nizki pravokotni bazi, v spodnjem delu nažlebljeno sprednjo stran s porezanim levim vogalom dopolnjujeta šesterokotni bronasti napisni plošči. Na vrhnji je reliefni zemljevid Kuma, območja, kjer je deloval odred. Avtor napisnih plošč je Marjan Keršič (sig. na spodnji plošči spodaj na sredini *M. KERŠIČ*).

Spomenik osamosvojitvene vojne

Spomenik stoji v parku nad osnovno šolo, v neposredni bližini spomenika Dolenjskega odreda. Postavljen je bil leta 2014, in sicer v spomin na letalski napad na Kum v osamosvojitveni vojni.¹ Spomenik sestavljajo trije na trikotnem 62
tlorisu postavljeni vertikalni kovinski žlebovi na kovinskih nogah, v zgornjem delu jih povezujejo tri kovinske napisne plošče.

Opomba: [1] Triindvajseta obletnica vojne za Slovenijo (<http://www.ozvvs-zasavje.si/sl/post/42/triindvajseta-obletnica-vojne-za-slo-venijo-in-napada-na-kum>, 1. 9. 2015).

Viri: Triindvajseta obletnica vojne za Slovenijo (<http://www.ozvvs-zasavje.si/sl/post/42/triindvajseta-obletnica-vojne-za-slovenijo-in-napada-na-kum>, 1. 9. 2015).

41

42

44

45

46

47

48

49

50

51

52

53

54

55

56

57

58

59

60

61

62

63

64

65

66

67

68

Gabrsko

občina Trbovlje

Razloženo naselje severno od Trbovelj, v dolini Trboveljščice, ob cesti proti Preboldu. Sestavljata ga Spodnje Gabrsko ob sotočju Trboveljščice s Svinščico in Zemljiščico in Zgornje Gabrsko ob sotočju Trboveljščice z Brdinskim potokom. V zgornjem delu naselja se cesta razcepi, desno se začne dvigovati proti Podmeji, levo vodi proti novemu trboveljskemu pokopališču in Knezdolu.

Pripadajoča zaselka sta Rovte na zahodu in Spodnje Svine s prvotno dvema kmetijama na vzhodu. Otokarjev urbar iz 1265–1267 kraj imenuje *Puchsen* in navaja štiri navadne kmetije in eno župansko, od 16. do 18. stoletja pa je v vsakem stoletju število naraslo za eno kmetijo. Ime *Gabersku* se prvič pojavi 1524. Po eni razlagi izvira iz vrste drevesa gaber, ki ga je bilo včasih tukaj veliko, po drugi pa iz priimka kmeta Gaberšek.

Močno predelana večja stavba Gabrsko 1 (nekdanja gostilna Kurnik, zdaj gostišče Račič) naj bi bila zgrajena 1825. Na obcestni fasadi hiše Gabrsko 4 je pritrjen Križani (les, v. 55 cm) s konca 19. stoletja kot spomin na tukaj umrlega zabodenega človeka.¹ Pri hiši Gabrsko 6 stoji lesen vrhkletni hram (RNKD ev. št. 7840; ker je v njem nekaj časa živel narodni heroj Miha Marinko, im. tudi Marinkov hram) iz leta 1834. Predelana hiša Gabrsko 22 ima na prekladi kamnitega pravokotnega portala vklesano letnico 1939 in iniciali *M. B.* (Martin Bukovec), vendar je bila zgrajena že sredi 19. stoletja. Levo od vhoda je polkrožna niša s kipcem Lurške Matere božje (keramika, v. ok. 35 cm), ob hiši so pred kratkim postavili kapelico sv. Družine.

Leta 1966 je bila po načrtu Franca Vehovarja in Nives Kalin Vehovar v bližini Borinove kapelice (to so podrli, kip Brezmadežne pa je hranjen pri zasebniku) zgrajena hala Tovarne polprevodnikov Trbovlje (pozneje Iskra Kranj), ki je zdaj nekoliko predelana.

Opomba: [1] Hild 2012, str. 41; KREŽE, HVALA, MLAKAR 1995, str. 75.

Viri: Jožefinski vojaški zemljevid, sekcija 192; Franciscejski kataster za Štajersko, C 148 (Knezdol) A 03; Hild 2012, str. 39–41.

Literatura: OROŽEN 1958, str. 44, 109–115, 555 sl.; *Novejša slovenska arhitektura* 1968, kat. št. 41; *Slovenska likovna umetnost 1979*, 3, str. 82 (sl. 173); KREŽE, HVALA, MLAKAR 1995, str. 73; *Zasavje* 1998, str. 140; HACIN 2001, str. 139; IVANČIČ LEBAR 2006, str. 101, 126; IVANČIČ LEBAR 2009, str. 110; LENARČIČ 2009, str. 82, 143–144, 210, 248; ROZINA 2009, str. 101–102.

Pokopališče

Leta 1972 so na levem bregu potoka na Gabrskem začeli graditi novo trboveljsko pokopališče, naslednje leto je bila končana prva faza gradnje, 1975 pa so bili opravljeni prvi pokopi. Načrt za pokopališče je izdelal arhitekt Ratko Blažič, v letih 2010–2014 je bilo obnovljeno, pred tem pa večkrat razširjeno.

Pokopališče je zasnovano kot park. Po osrednjem delu, ki se razprostira po hribu, teče potok, iz katerega je voda preko vodohrana speljana v šest fontan, ob njem je gozdič z belimi gabri in črnimi jelšami, preko katerega (ali pa po asfaltirani poti) je prehod na novi del pokopališča. Na sredini okroglega osrednjega prostora stoji mnogokoten bazen s tremi pokončnimi kvadri, iz katerih se pretaka voda. V spodnjem delu pokopališča so mrliške vežice. Osrednji del poslovnega objekta je odprt in pokrit z ravno streho, levo so upravni in sanitarni prostori. Okolica je tlakovana z granitnimi kockami v obliki koncentričnih krogov.

Na pokopališču je spomenik, posvečen umrlim v boju proti fašizmu (ubitim v taboriščih ali ujetništvu in talcem ter prisilno mobiliziranim v nemško vojsko), ki ga je leta 2004 postavilo Združenje borcev in udeležencev NOB občine Trbovlje. Osrednji del predstavlja dvakrat po deset marmornih plošč, ki v tlorisu sestavljajo peterokraki zvezdi, levo stoji preprosto spominsko obeležje pravokotne oblike, delo kamnoseške delavnice Germadnik.

Na hribčku v bližini stoji tipsko znamenje za vse tu pokopane – Križ odrešenja, postavljen leta 1989 po načrtu arhitekta Jožeta Kregarja; isto leto ga je blagoslovil mariborski pomožni škof Jožef Smej.¹ Na ploščadi, do katere vodijo stopnice, je nizek betonski zid, ki ima v tlorisu obliko črke U in služi kot podstavek za strmo dvokapno streho iz tegole. Lesen križ je postavljen na kamnit kvader v obliki sarkofaga, na križu visi kovinski odlitek Križanega (v. 170 cm), ki je bil prvotno del razpela na Klečki; slednjega je dal postaviti trboveljski župnik Jožef Hašnik. Leta 1854 blagoslovljeni križ so nemški okupatorji oktobra 1942 podrli, Križanega pa so farani prenesli k župnijski cerkvi in ob koncu vojne postavili sredi občinskega pokopališča na Brodeh, od koder je bil leta 1989 prestavljen na sedanjo lokacijo.²

Ob Križu odrešenja je grobnica trboveljskih duhovnikov, postavljena 1991.³ Pokončna marmorna kvadra nosita granitno preklado s trikotnim zaključkom in odrezanim vrhom, na kateri je vklesan grški križ. Glavnino spomenika zavzema bronast kip Križanega (v. 130 cm, razpon rok 118 cm), ki ga je izdelal Tone Kralj leta 1940; prvotna grobnica po Kraljevem načrtu je bila takrat postavljena na občinskem pokopališču v Trbovljah.⁴

Umetnostno zanimivi spomeniki: spomenik družine Dolanc (Rudi + 1978) je v obliki štirih različno velikih kvadrov. Na grobu družine Kranjc (Anton + 1960) stoji bronast kip violinista (v. ok. 70 cm; sig. na zadnji strani podstavka *M. L.J. 05*). Na grobu družine Koprivc Hegler je na pokončen kvader postavljeno bronasto moško doprsje, ki ga je izdelal Julijan Renko (sig. in dat. na vratu zadaj *Renko J. 1958*). Marmorno ploščo Arzenškovih (Anton + 1968) krasi bronasta reliefna glava (v. ok. 25 cm). Litoželezni križi so redki in uporabljeni sekundarno, npr. na grobu Kraljevih (Jože + 1978).

Opombe: [1] Kronika župnije Trbovlje; Hild 2012, str. 43; Na skrajnem robu 1989. [2] Kronika župnije Trbovlje; Hild 2012, str. 78–80; LENARČIČ 2009, str. 120–121. [3] Kronika župnije Trbovlje. [4] Kronika župnije Trbovlje; Index of Files/Trbovlje/Nekoč/Objekti/Staro pokopališče (<http://193.77.102.80/Files/Trbovlje%20Nekoc/Objekti/Pokopali%20a1%c4%8de/staro%20pokopali%20a1%c4%8de%20>)

v%20Trbovljah,%2027.4.1983%20(4)%20(fototeka%201030).jpg, 2. 7. 2015).

Viri: Hild 2012, str. 43, 79–80; Pogrebni zavod – Komunala Trbovlje (<http://www.komunala-trbovlje.si/dejavnosti/pogrebni-zavod>, 1. 7. 2015); Simboli polpretekle zgodovine (<http://spomeniki.blogspot.com/2012/06/trbovlje-pokopalisce.html>, 30. 3. 2015).

Literatura: Na skrajnem robu 1989; KREŽE, HVALA, MLAKAR 1995, str. 75, 78; IVANČIČ LEBAR 2006, str. 101; JERMAN, ZORKO 2007, str. 215–221; IVANČIČ LEBAR 2009, str. 114; LENARČIČ 2009, str. 120–121, 196; Dela na pokopališču 2014.

Kapelica Matere božje

V okviru Durnikove domačije (Gabrsko 9) stoji tik ob cesti Trbovlje–Prebold kapelica zaprtega tipa in skoraj kvadratnega tlorisa, posvečena Materi božji. Vanjo vodi polkrožno zaključen pilastrski vhod, zaprt s kovano mrežo, nad venčnim zidcem, ki se nadaljuje na stranskih stenah, je trikotno čelo. Stranski steni členita para toskanskih pilastrov, povezanih s polkrožnim lokom. Kapelica ima dvokapno streho iz bobrovca, pod katero teče profiliran strešni zidec. V notranjščini, obokani s češko kapo, je zastekljena niša. V njej sedaj visi barvni tisk Srce Marijino. V nazarenskem slogu izdelan kip Apokaliptične žene (les, v. 105 cm) iz druge polovice 19. stoletja je bil leta 1994 močno poškodovan, zato so ga lastniki prenesli na varno in obnovili. 74

Viri: Hild 2012, str. 33–34; Dogajanje. Znamenja v župniji Trbovlje (<http://zupnija-trbovlje-martin.rkc.si/kategorija/dogajanje/>, 20. 7. 2016).

Literatura: KREŽE, HVALA, MLAKAR 1995, str. 73.

Čerjeva kapelica

RNKD ev. št. 8428.

Kapelica zaprtega tipa stoji tik ob cesti pri hiši Gabrsko 31. Postavili so jo okoli leta 1900 v zahvalo za srečno dograditev hiše, obnovljena je bila pred nekaj leti. Ima pravokoten tloris z apsidalnim zaključkom. Fasado poudarjata pred njo stoječa kvadratna slopa s porezanimi vogali, ki sta v spodnjem delu povezana s kapelo s tankima stenama, nad venčnim zidcem pa se zaključita v obliki dekorativnih stolpičev s piramidastima strešicama in trikotnimi zatrepji na vseh štirih straneh. Kapelico pokriva dvokapna streha, ki jo obteka profiliran podstrešni venec, apsido pa nizka stožčasta streha iz pločevine. Vhod, zgoraj zaključen z dvema polkrožnima lokoma, zapira nizka kovana mreža, nad njim je iz malte izdelan disk z reliefom Kristusove glave. Bočni steni členita šilasto zaključeni slepi okni. Notranjščina je obokana s češko kapo. Pod oltarno menzo je večja niša, nad menzo pa polkrožna zastekljena niša, v kateri stoji kip Lurške Matere božje (les,

v. 80 cm), sočasen s kapelico. Podobne arhitekturne značilnosti (s stolpičema) je imela kapelica nad cementarno, ki je zdaj v ruševinah.

Viri: Strokovne podlage 2008, str. 30; Hild 2012, str. 34–35; Hild 2013; Dogajanje. Znamenja v župniji Trbovlje (<http://zupnija-trbovlje-martin.rkc.si/kategorija/dogajanje/>, 20. 7. 2016).

Literatura: KREŽE, HVALA, MLAKAR 1995, str. 73; SAPAČ 2015a, str. 411.

Pirnatov križ

Znamenje stoji na dvorišču Pirnatove domačije (Gabrsko 21). Tam je bilo postavljeno 1858, ko ga je blagoslovil župnik Jožef Hašnik, obnovljeno je bilo 1965 in 2005. Pri zadnji obnovi je dobilo na betonski podstavek nameščeno strmo dvokapno streho, krito s tegolo. Ureditev se zgleduje po Kregarjevem spomeniku v Podmeji (Marija Reka) in Križu odrešenja na tukajšnjem pokopališču. Na križu visi lesen polihromiran Križani (v. 70 cm).

Viri: Kronika župnije Trbovlje; Hild 2012, str. 42.

Literatura: KREŽE, HVALA, MLAKAR 1995, str. 74.

Starčev križ na Žužatu

- 75 Križ z lesenim hrbtiščem in zvonasto oblikovano strešico, krito s pločevino, stoji ob poti od Gabrskega proti Rovtam, pri domačiji Gabrsko 50 (po domače Pr' Žužatu). Prvi križ je na tem mestu blagoslovil župnik Jožef Hašnik leta 1861. Leta 1999 je bilo znamenje obnovljeno in ga je blagoslovil župnik Franc Mlakar. Križ je postavljen na betonsko bazo, na njem je pritrjen kovinski reliefni odlitek Križanega (v. 104 cm) in nad njim svitek z napisom *INRI*.

Viri: Kronika župnije Trbovlje; Hild 2012, str. 44.

Literatura: KREŽE, HVALA, MLAKAR 1995, str. 74.

Brdnikov križ

Verjetno v prvi polovici 19. stoletja postavljeno znamenje stoji pri Brdnikovi domačiji (Gabrsko 54). Na križ z lesenim hrbtiščem je pritrjena zastekljena omarica z manjšim razpelom (les, v. ok. 30 cm). Znamenje ima zvonasto strešico,

obito s pločevino in na robu okrašeno z vzorcem zobnika.

Viri: Hild 2012, str. 45.

Domačija Gabrsko 9

(RNKD ev. št. 21765)

V sklopu Durnikove domačije v zaselku Spodnje Gabrsko stoji ob potoku Trboveljščica nadstropna hiša z mlinom. 5 x 4-osna stavba obsega visoko pritličje, nadstropje in mansardo. V srednji osi daljše stranice je glavni vhod, poudarjen s pokritim arkadnim stopniščem, nad katerega je potegnjena mansardna frčada. Vhodna vrata so obdana s kamnitim klesanim portalom. Na stranski fasadi je vhod v mlin, na sklepniku lesenega portala je vrezana letnica 1848. Dvokapna streha je krita z opeko.

Viri: Strokovne podlage 2008, str. 45.

Hiša Gabrsko 31

(RNKD ev. št. 21859)

Nadstropna hiša pravokotnega tlorisa s konca 19. stoletja stoji tik ob cesti v strnjenem delu naselja. Glavna fasada je petosna, v osrednji osi je pravokoten vhod, do katerega vodita stopnici, pred njega pa je postavljen novejši nadstrešek. Fasado členita talni in venčni zidec, celotno pritličje in vogale nadstropja prekrivajo pasovi rustike, ki poudarja tudi zgornje dele okenskih okvirjev v pritličju. Okna v nadstropju obdajajo profilirani maltni okvirji. Stavba je krita z dvokapno opečno streho. Zraven hiše stoji sočasno zgrajena neogotska, t. i. Čerjeva kapelica.

73

Literatura: SAPAČ 2015a, str. 411.

69

70

71

72

73

74

75

Klek

občina Trbovlje

Naselje ob cesti Trbovlje–Sveta Planina. Prvič je omenjeno v Otokarjevem urbarju iz let 1265–1267 (*Chlekch*), ki navaja dve navadni in eno župansko kmetijo. Število kmetij je tudi v 16. in 17. stoletju ostalo enako, šele v 18. stoletju se je povečalo za eno kmetijo. V franciscejskem katastru iz leta 1825 je označenih šest kmetij.

Pri hiši Klek 20 je ohranjen polkrožen kamnit portal v kletni prostor, glavni portal v osi je dostopen po stopnicah. Na južnem robu naselja stoji modernistična nadstropna (prvotno okrasto, zdaj neprimerno modro pobarvana) 76 stanovanjska hiša Klek 5 (RNKD ev. št. 28871); je osmerokotnega tlorisa, zunanjščino obdajata talni zidec in podstrešni venec, profiliran venčni zidec pa ločuje tudi etaži. Pokrita je s piramidasto opečno streho. Vhodni stopniščni izzidek z balkonom v nadstropju je trikotnega tlorisa.

Viri: Jožefinski vojaški zemljevid, sekcija 192; Franciscejski kataster za Štajersko, C 485 (Trbovlje) A 02–03.

Literatura: OROŽEN 1958, str. 92–96; IVANČIČ LEBAR 2009, str. 85; LENARČIČ 2009, str. 123.

Kapelica Matere božje (Štirovska kapelica)

Kapelica zaprtega tipa in pravokotnega tlorisa stoji pri Štirovski domačiji (Klek 15). Po pripovedovanju naj bi jo pozidali v spomin na neko žensko, ki je utočila v Savi, verjetneje pa jo je dala postaviti Ivana Klančičar (stara mati sedanjega lastnika) v zahvalo za izgradnjo večje hiše in dokup posestva. Obnovljena je bila 2006.

Zunanjšina je ometana in brez posebnih elementov členitve. Pročelje zavzema pravokoten vhod, zaprt z železno mrežo, kapelico pa pokriva dvokapna opečna streha. Notranjščina je obokana s češko kapo, tla so betonska, na menzi stoji Marijin kip (pobarvana glina, v. ok. 70 cm), na steni pa visi barvni tisk Srce Marijino.

Viri: Hild 2013.

Literatura: KREŽE, HVALA, MLAKAR 1995, str. 75.

Marijino znamenje (Rajškovo znamenje)

- 77 Prvotno znamenje je ob hiši Klek 29 dal postaviti Franc Rajšek leta 1900 v zahvalo za rešitev iz rudniškega jaška. Šlo je za preprosto znamenje pravokotnega tlorisa s plitvo nišo in dvokapno opečno streho. Leta 2012 so znamenje predelali, in sicer so ga nekoliko skrajšali in profilirani podstrešni venec nadomestili z lesenim opažem. Znamenje pravokotnega tlorisa je vkomponirano v škarpo in krito z opečno dvokapnico. Na pročelju je zastekljena segmentnoločna niša, v kateri visi na steni barvni tisk Marija Pomagaj, obdan z dvema paroma kompozitnih stebričev (zunanja sta kanelirana) z nekdanjega oltarčka. Ob straneh stojita prvotni kip Rožnovenske Matere božje (glina, v. ok. 60 cm) in starejši kip *Ecce homo* (les, v. ok. 50 cm). Poleg naštetih so v niši še kipci Marije Kraljice z Detetom (porcelan, v. ok. 20 cm) in dva para angelov adorantov.

Viri: Hild 2012, str. 61.

Literatura: KREŽE, HVALA, MLAKAR 1995, str. 75.

Žerkov križ

- 78 Znamenje stoji ob cesti, ki vodi s Kleka proti Praprečam, nasproti Žerkove domačije (Klek 24). Na križu z lesenim hrbtiščem, pokritem s pločevinasto polkrožno strešico, visi Križani (kovinski odlitek, v. ok. 40 cm). Znamenje so konec 19. stoletja postavili Klečani v priprošnjo in zahvalo za vodo: ko so med hudo sušo vsi studenci presahnili, so hodili po vodo v grapo k edinemu izviru, ki je še imel nekaj vode, mimo mesta, kjer sedaj stoji križ.

Viri: Hild 2012, str. 64.

Literatura: KREŽE, HVALA, MLAKAR 1995, str. 75.

Potočnikovo znamenje

- 79 Znamenje stoji na prevalu med Klekom in Praprečami, v bregu ob kozolcu Potočnikove kmetije (Klek 3). Na lesenem slopu je nameščena škatla trapezaste oblike z dvokapno strešico, v njej je Križani (les, v. ok. 30 cm).

Viri: Hild 2013.

Aničev križ

Z dvokapno strešico pokrito leseno znamenje je leta 2006 pri hiši Klek 5 postavil Mladen Anić. Na križu z lesenim hrbtiščem visi lesen Križani (v. ok. 40 cm).

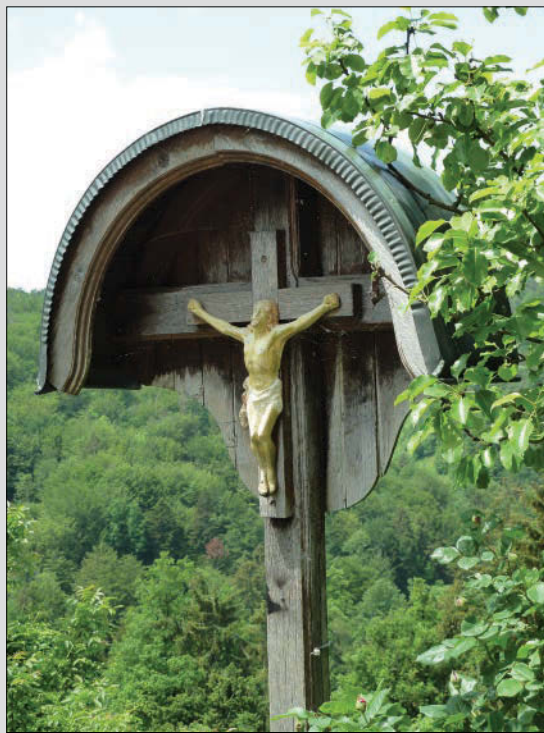
Viri: Hild 2013.

76

77

78

79

Ključevica

občina Trbovlje

Razloženo naselje z okoli desetimi hišami na severnem in vzhodnem pobočju Kuma, v krajinskem parku, obsega poleg Ključevice še zaselka Na Dolih in Sitni Kal. S cesto skozi Župo je povezano z Dobovcem. Področje je naseljeno od prazgodovine dalje; na Kumu so bili najdeni ostanki gradišča iz halštatske dobe (RNKD ev. št. 8410), ostaline prazgodovinske utrjene naselbine pa so ohranjene tudi ob p. c. Marijinega vnebovzetja (RNKD ev. št. 8409).¹ V naselju je nekaj lepo obnovljenih starih domačij, med katerimi izstopa domačija Ključevica 7 (RNKD ev. št. 21855) iz sredine 19. stoletja z ohranjeno hišo, gospodarskim poslopjem, toplarjem, svinjakom in preužitkarsko hišo. Približno sočasen je tudi toplar na domačiji Ključevica 8 (RNKD ev. št. 21856).

Območje je priljubljeno turistično in romarsko središče; že v poznem srednjem veku so verniki, zlasti na Jernejevo nedeljo, obiskovali cerkev sv. Neže in danes neohranjeno cerkev sv. Jošta vrh Kuma.² Slednja je bila po požaru okoli leta 1600 obnovljena, v 17. stoletju je imela en oltar, v ostrešje dvignjen poslikan lesen strop in stolpič z zvonom nad vrati;³ leta 1684 so ji prizidali še zakristijo in kor.⁴ Leta 1960 je bila porušena, na njenem mestu pa so postavili oddajniški center RTV Slovenija, ki je bil med slovensko osamosvojitveno vojno močno poškodovan in nato obnovljen.⁵ Pod cerkvijo sv. Neže je stala romarska hiša iz leta 1676, ki je leta 1948 pogorela; na njenem mestu je bil zgrajen planinski dom, ki so ga temeljito prenovili v osemdesetih letih 20. stoletja.⁶ Nanj je pritrjena spominska plošča planincem, padlim v narodnoosvobodilnem boju, v pobočje pod cerkvijo pa sta umeščeni spominski plošči obrambi oddajnega centra Kum med vojno leta 1991.

Opombe: [1] Strokovne podlage 2008, str. 8. [2] *Krajevni leksikon* 1976, str. 413. [3] LAVRIČ 1990, str. 249; LAVRIČ 2007, str. 175. [4] VALVASOR 1689, str. 803. [5] ŠAL/Ž, fasc. 52a; POTRPIN 1995a, str. 10. [6] POTRPIN 1995a, str. 10.

Viri: Jožefinski vojaški zemljevid, sekcija 202; Franciscejski kataster za Kranjsko, N 35 (Dobovec) A 13–14; ŠAL/Ž, fasc. 52a; Strokovne podlage 2008, str. 8.

Literatura: VALVASOR 1689, 2, str. 189; *Krajevni leksikon* 1976, str. 413; LAVRIČ 1990, str. 249; POTRPIN 1995a; POTRPIN 1995b; LAVRIČ 2007, str. 174–175; LENARČIČ 2009, str. 123–124; ROZINA 2009, str. 280–283; Mati mnogih 2012, str. 245.

Podružnična cerkev Marijinega vnebovzetja (župnija Dobovec)

RNKD ev. št. 1752.

Lega

Proti severovzhodu obrnjena cerkev stoji nad naseljem Ključevica, na ozkem, strmem vrhu z gozdom poraščenega griča. V bližini, ob cesti, je obnovljena mežnarija (Ključevica 14), od katere vodi do cerkve urejena pešpot.

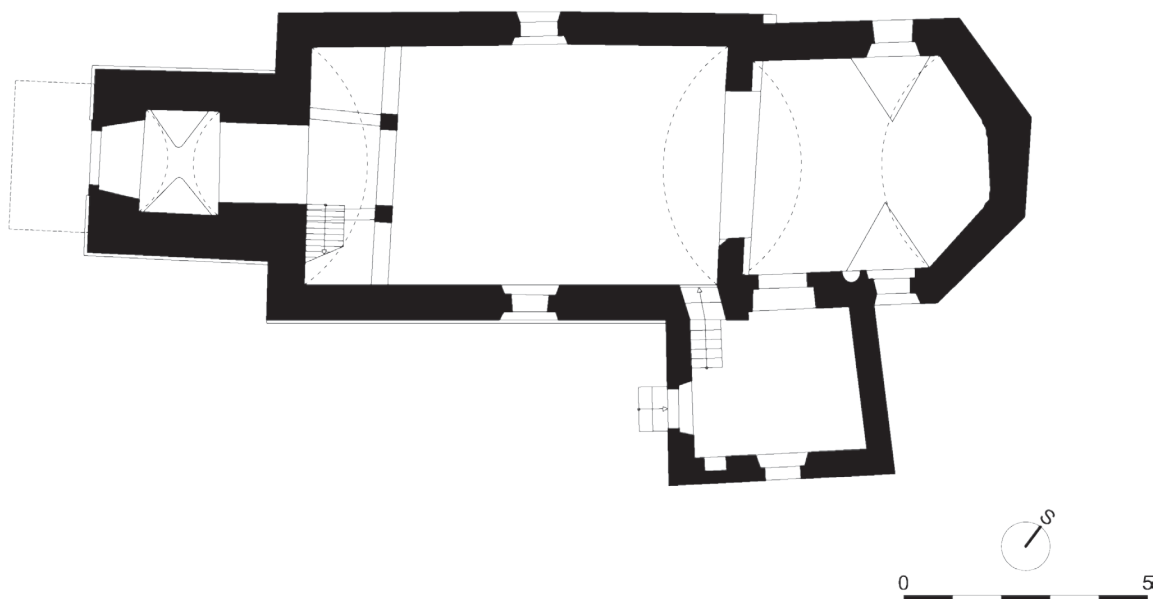
Zgodovinski podatki

Cerkev Marijinega vnebovzetja se v virih prvič omenja v 17. stoletju. Prvotno romanska arhitektura je bila večkrat prezidana.¹ Ob vizitaciji leta 1631 je imela dva oltarja, glavni oltar Device Marije s starim nastavkom v prezbiteriju in oltar sv. Primoža na listni strani; ker je bila cerkev premajhna, so stranski oltar po letu 1668 odstranili.² Leta 1653 je bil prezbiterij, najverjetneje apsidalne oblike, še brez oken, dve ozki okenci pa sta členili južno ladijsko steno.³ Leta 1668 je prezbiterij omenjen kot poloblasto obokan in členjen z enim okencem.⁴ V ladji je bil tedaj nov lepo poslikan strop,⁵ na strehi pa je imela cerkev lesen stolpič.⁶ Vizitator omenja tudi pozlačen oltarni nastavek oltarja Device Marije in svetuje, naj ga zaradi vlage, ki je povzročila odpadanje pozlate, nadomestijo s kamnitim.⁷ Topografski opis dobovškega vikariata iz leta 1777 omenja stranska oltarja sv. Joahima in sv. Pankracija.⁸ Od starejše opreme se je najdlje ohranila slika Marije z Otrokom na vratih v zvonik, domnevno iz 16. stoletja; odstranili so jo v devetdesetih letih 20. stoletja.

Arhitektura

80 Cerkev sestavlja pravokotna ladja in nekoliko ožji prezbiterij s plitvim tristranim zaključkom. Pred fasado je v osi prizidan zvonik, ob stiku ladje in prezbiterija pa je na jugovzhodni strani prizidana zakristija pravokotnega tlorisa. Zvonik je dvonadstropen; v tlorisu štirikotno pritličje v višini ladijske strehe preide v oktagon, vogali prehoda pa so prekrižani s piramidastimi pločevinastimi strešicami. Jugozahodno steno členi portal s preprostim pravokotnim kamnitim okvirjem, nad katerim je globok lesen konzolni nadstrešek, krit s pločevinasto dvokapnico; v lesenem čelu je izrezan preprost križ. Pod vrhom stene se odpira lina za zvonove, zaprta z lesenimi polkni: kamniti okvir je zgoraj zaključen z dvema polkrožnima lokoma, prvotno je verjetno šlo za biforo, delilni stebrič pa je bil pozneje odstranjen. Enake zvonove line so tudi v severozahodni, severovzhodni in jugovzhodni steni. Stene zaključuje preprost konkaven podstrešni venec. Visoka streha je krita s skodlami: osemstrana prirezana piramida preide v čebulasto odebelitev, nad njo pa je še visok piramidast zaključek.

Sredi bočnih sten ladje je po eno kvadratno okno, celotno južno in del severne stene obteka pristrešen talni zidec, pokrit z grobim cementnim ometom. Tudi bočni steni prezbiterija predirata kvadratni okni, pod vrhom sklepne stene oltarnega zaključka je okrogla lina z lijakastim ostenjem.

Zakristija ima zaradi padajočega terena visok škarpast podstavek. Neometana kamnita zidava kaže z večjimi pravilnimi klesanci utrjene vogale. Jugovzhodno steno predira pravokotno okno, severno pa za tri stopnice dvignjen vhod z novimi lesenimi vrati. Cerkev je krita s pločevinasto dvokapnico, zakristija pa s trikapnico.

Nizko in ozko zvonico pokriva vzdolžna banja z bočnima sosvodnicama. Ob vhodni steni stoji na dveh zidanih slopih pevski kor z ometanim ravnim lesenim dnom na dveh vzdolžnih tramovih; podkorje se odpira v ladjo s tremi prehodi, srednji je zaključen s segmentnim lokom, ob slopih usločena stranska pa se proti stenam ravno iztečeta. Na kor vodijo lesene stene desno od vhoda. Ladjo pokriva banjast obok, ki raste neposredno iz stene. Ladja se odpira v prezbitenij z visokim polkrožno sklenjenim slavalokom; njegov vrh zapira stena, pozidana nad nižjim obokom prezbitenija. Ta je prav tako banjast in nad oltarnim zaključkom konhasto zaobljen, nad bočnima oknoma pa se zarisujeta vanj sosvodnici. V kotih ob srednji steni oltarnega zaključka sta aplicirana ploskovita pilastra z nakazanima kapiteloma. Na južni strani vodijo pravokotna vrata v ravno stropano zakristijo. Tlak je v celotni cerkvi v istem nivoju. Ladja in zakristija sta tlakovani s šahasto položenimi črnimi in sivimi betonskimi ploščami, v prezbiteniju so šamotne ploščice z zvezdastim vzorcem.

Oprema

- 82 Klasicistični leseni stebni veliki oltar je bil izdelan leta 1849 in prenovljen 1899, kot nam sporočata napisa na hrbtni strani nastavka: *Gemacht von / Anton Seitz mp.ia / Bildhauer M. V. M. / Am 9te Juli A. 1849; 1899. F Osole. Kamnik. / Prenovil.* Na za stopnico dvignjeni marmorirani trebušasti menzi stoji visoka predela z izstopajočima podstavkoma za srednji par stebrov; zunanji par stoji na višjih, za menzo umaknjenih stranskih podstavkih. Stopničasto zamaknjeni kompozitni stebri na kvadrastih bazah nosijo ogredje s segmentnima stranskima okrajoma, nad tronom pa se ogredje usloči v nizko čelo. Ob straneh oltarja sta marmorirana obhodna loka, ob steni oprta z visokima členjenima podstavkoma; v temenih ju sklemeta podstavka s kipoma. Vrh ogredja je pritrjen z žarki obdan in v oblake uokvirjen medaljon z Marijinim monogramom, ob njem sta kipa putov (les, v. ok. 35 cm), na krajih ogredja pa stojita cvetlični vazi. V polkrožno zaključenem tronu, uokvirjenem z dvojnim vencem oblakov, stoji kip Brezmadežne (les, v. ok. 120 cm), na obhodnih lokih sta kipa sv. Boštjana (les, v. ok. 90 cm) in sv. Roka (les, v. ok. 80 cm). Tron zapira slika Marijinega vnebovzetja (o. pl., ok. 130 x 80 cm). Na menzi stoji lesen tabernakelj, obdan s šestimi kompozitnimi stebriči; ti nosijo ogredje, nad katerim je kupolasta streha baldahina s pozlačenim križcem. Na pozlačenih tabernakeljskih vraticih je v reliefu upodobljen Križani med evharističnimi simboli, pod baldahinom pa stoji leseno razpelo (v. korpusa ok. 55 cm), ki ga obdajata puta (v. ok. 20 cm). Oltar je bil zadnjič obnoven v letih 2015–2016, kip Brezmadežne pa v osemdesetih letih 20. stoletja.
- 84, 89 K južni in severni steni ladje prislone stranska oltarja sta oblikovno enaka. Oba sta sestavljena iz marmorirane škatlaste menze s poudarjenimi vogalnimi pilastri in naslikanim križem v sredini ter plitvega stebnega nastavka. Kompozitna stebra nosita ogredje, na katerem stoji z volutami obdana atika, zaključena z baldahinom. V atiki je okrogla slika, v polkrožno zaključenem tronu stoji na volutastem podstavku kip zavetnika (oba obnovljena 2015), zunaj stebrov pa sta na prizmatičnih podstavkih še dva kipa gostačev. Na obeh oltarnih menzah stojijo grabljice z vegetabilno 85 okrašenimi okvirji kanonskih tabel. V tronu severnega oltarja stoji kip sv. Antona Padovanskega (les, v. 80 cm), ob 87, 88 straneh sta levo sv. Janez Krstnik in desno sv. Janez Evangelist (oba les, v. 76 cm), starejši deli Valentina Vrbnika.⁹ V 86 atiki je slika sv. Jožefa z Jezusom (o. na lesu, premer ok. 45 cm). Oltar ob južni steni ima v tronu kip sv. Alojzija Gonzage 90, 92, 93 (les, v. 80 cm), ob straneh pa stojita kipa sv. Janeza in Pavla (oba les, v. 80 cm); levi vojak iz sredine 19. stoletja je 91 sočasen z nastavkom, desni pa je prav tako starejše Vrbnikovo delo. V atiki je tondo s sv. Katarino Aleksandrijsko (o. na lesu, premer ok. 45 cm).
- 94 Lesena prižnica ima v tlorisu obliko pravokotnika s porezanimi vogali. Ograjo členijo volutasti vogalni pilastri, polja med njimi so marmorirana, na prednji stranici je pritrjen relief Mojzesa s tablama postave. Na vrhu strehe, obdane z lambrekimi, stoji kip Križanega z Marijo in Janezom Evangelistom, ob njem sta Vrbnikova puta, ki verjetno izvirata iz atike enega od prejšnjih oltarjev.¹⁰ Na spodnji strani strehe je pritrjen lesen golob sv. Duha.
- 95 Na slavoločni steni ob prižnici visi procesijsko razpelo (v. korpusa ok. 125 cm). V cerkvi so tri bandera. Na velikem (slika ok. 125 x 85 cm) je na sprednji strani podoba sv. Neže z napisom *SV. NEŽA. PROSI ZA NAS! 1911*, na zadnji strani pa Marijino vnebovzetje z napisom *SV. MARIJA PROSI ZA NAS*. Mali banderi (sliki ca. 55 x 40 cm) sta iz konca 18. stoletja, na enem je na sprednji strani upodobljena Brezmadežna, na zadnji sv. Donat in sv. Anton Padovanski (napis *S. MARIA*

ORA PRO NOBIS), na drugem je na sprednji strani spet Brezmadežna, zadaj pa Marijino darovanje v templju (napis S. JOACHIM *ORA PRO NOBIS*).

Opombe: [1] OROŽEN 1976, str. 413. [2] LAVRIČ 1990, str. 248; LAVRIČ 2007, str. 174. [3] ZADNIKAR 1982, str. 269. [4] LAVRIČ 2007, str. 174. [5] LAVRIČ 2007, str. 174. [6] ZADNIKAR 1982, str. 269. [7] LAVRIČ 2007, str. 174. [8] ŠAL/Ž, fasc. 52. [9] RESMAN 2006, str. 171, 186. [10] RESMAN 2006, str. 186 omenja, da je en puto iz atike sedaj na strehi prižnice.

Viri: ŠAL/Ž, fasc. 52.

Literatura: *Letopis* 1935, str. 88; ZADNIKAR 1982, str. 269; LAVRIČ 1990, str. 248; RESMAN 2006, str. 171, 186; LAVRIČ, 2007, str. 174–175; PETRIČ 2000, str. 220–221; *Mati mnogih* 2012, str. 245.

Podružnična cerkev svete Neže na Kumu (župnija Dobovec)

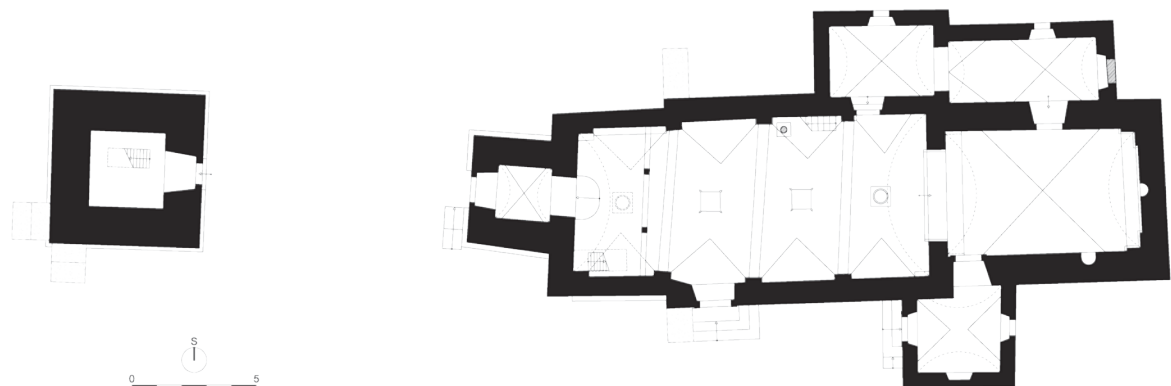
RNKD ev. št. 1751.

Lega

Pravilno orientirana cerkev stoji na vrhu Kuma, nedaleč od ceste, ki vodi z Dobovca do oddajnika RTV Slovenija. Južno od nje stoji planinski dom, zahodno pa dodaten prostostoječ zvonik.

Zgodovinski podatki

Cerkev, zgrajeno v poznem srednjem veku, omenja že Primož Trubar.¹ Po požaru okoli leta 1600 je bila temeljito prenovljena.² Ob vizitaciji ljubljanskega škofa Rinalda Scarlichija leta 1631 je imela tri oltarje, posvečene sv. Neži, sv. Trojici (na listni strani) in Mariji (na evangelijski strani).³ Ob vizitaciji leta 1668 je stal namesto Marijinega oltarja na severni strani oltar sv. Janeza Krstnika z novim pozlačenim kamnitim nastavkom. Nad vhodnimi vrati se je nahajal lesen pevski kor, strop v ladji pa je bil poslikan in podprt s hrastovim tramom. Ob njem sta bili na les slikana podoba Križanega z Marijo in Janezom Evangelistom ter nosilnica s sv. Nežo, ki so jo ob romarskih shodih nosili v procesiji. Prižnica je bila kamnita, podprta s kamnitim stebrom. V tem času je bil ob cerkvi že postavljen samostojno stoječi zvonik, zakristija oziroma kapela na severni strani je bila zgrajena leta 1662,⁴ na južni pa 1679, ko je bil dokončan tudi pevski kor.⁵ V prvi četrtini 18. stoletja so bili na južni oltar nameščeni novi, kamniti kipi. Topografski opis dobovškega vikariata iz leta 1777 omenja poleg stranskega oltarja sv. Janeza Krstnika še marmornati oltar sv. Aleša z lesenimi kipi.⁶ V 19. stoletju je dokumentiranih nekaj manjših strukturnih prenov, med drugim so leta 1858 na novo postavili pevski kor,⁷ ki je bil ob koncu 20. stoletja nadomeščen z današnjim, izdelanim po načrtih Jožeta Kregarja; tedaj so odstranili tudi križev pot, ki je bil pritrjen na ograji starega kora in na stenah ladje.⁸ Leta 1960, ko so porušili bližnjo podružnično cerkev sv. Jošta,

so v prezbiterij prenesli nekdanj polihromirano kamnito reliefno ploščo, ki je bila vzidana na hrbtni strani velikega oltarja podrté cerkve,⁹ v mali zvonik pa bronasti zvon.¹⁰ Leta 2000 je bil obnovljen zvonik, 2010 pa streha cerkve.¹¹

Arhitektura

- Cerkev sestavljata pravokotna ladja z zvonikom v osi pred fasado (oba sta precej nepravilnih oblik) in nekoliko ožji dolg ravno zaključen prezbiterij. Na severni strani sta ladji in prezbiteriju prizidani med seboj povezani vzdolžno pravokotni kapeli, na južni strani je ob stiku ladje in prezbiterija kvadratna zakristija. Zunanjščina je nerazčlenjena; omet je na večjem delu odpadel, tako da je vidna nepravilna kamnita zidava. Dvonadstropni zvonik obdajata visok pristrešen podzidek in kamnit odkapni venec med etažama. V zahodni steni je polkrožno sklenjen vhod, obdan s preprostim kamnitim okvirjem. Visoko pod streho so v vseh treh prostih stenah kamnite biformne line za zvonove. Zvonik pokriva piramidasta pločevinasta streha, v spodnji tretjini položna, zgoraj strma. Ladja se približno na četrtini dolžine stopničasto razširi; na tem mestu sta bočni steni podprti z visokima poševno zaključenima opornikoma. Južno steno predirata dve pravokotni okni, na zahodnem robu razširjenega dela je nad štirimi stopnicami stranski vhod s pravokotnim kamnitim okvirjem. Zakristija ima v zahodni steni vhod s pravokotnim kamnitim okvirjem, v vzhodni pa manjše pravokotno okno. Severna stena ladje nima oken, v steni k njej prizidanih kapel, ki segata skoraj do konca prezbiterija, pa sta dve pravokotni okni; v vzhodni steni je viden pravokoten okvir zazidanega vhoda. Visoko v južni steni prezbiterija je pravokotno okno, v vzhodni pa veliko lunetno okno. Ladja je krita z enotno opečnato dvokapnico, ki se nadaljuje tudi nad severnima kapelama, zakristija ima šotorasto streho.
- 97 Križnogrebenasto obokana zvonica se odpira v ladjo s polkrožno zaključeno arkado. Stene ladje so členjene s širokimi toskanskimi pilastri na močnih bazah, nad njihovimi kapiteli se pnejo preko banjastega oboka polkrožne oproge, ki delijo

ladjo v štiri traveje, v katere se z boka zarisujejo sosvodnice s polkrožnimi podločji in trnastimi zaključki. Teme oboka je v vseh štirih polah okrašeno s kvadratnimi izstopajočimi polji, v zahodni in vzhodni sta v njih zračnika. Ožjo vhodno travejo skoraj v celoti zavzema novejši pevski kor s kovano ograjo, sloneč na paru slopov z moderno zasnovanima kovinskima kapiteloma. Iz ravno stropnega podkorja vodijo nanj lesene stopnice ob južni steni, s kora pa vodi zašiljen prehod v zvonik. V severni steni je pred slavoločno steno pravokoten vhod v severno kapelo. Pilastrski slavolok vodi v za stopnico dvignjen prezbitenij s križnogrebenastim obokom. Vse stene prezbitenija obteka močno ogredje, sloneče na vogalnih pilastrih, v severni steni je pod obokom večje segmentno zaključeno slepo okno. Na severni in južni strani sta pravokotna vhoda v kapelo oz. zakristijo. Nizki vzdolžni kapeli na severni strani sta križno obokani; njun cementni tlak je neenakomeren in v vzhodnem delu za stopnico nižji od prezbitenija, v širšem zahodnem pa za dve stopnici pod nivojem ladje. Zakristija je obokana s prečno banjo, v katero se zarisuje par sosvodnic. Tlak v zvonici je iz opečnih, v ladji iz cementnih ploščic, prezbitenij je tlakovan s šahasto položenimi rdečimi in belimi kamnitimi ploščami. Zahodno od cerkve se dviga samostojno stoječ zvonik kvadratnega tlorisa, ob južni in zahodni steni utrjen z visokima masivnima zunanijma opornikoma. Stene obteka talni zidec. V vzhodni steni je segmentno zaključen vhod, nad njim je pravokotna lina, pod skodlasto streho, ki je po obliki enaka strehi fasadnega zvonika, pa so na vseh štirih straneh lunetna okna.

Poslikava

V slepem oz. zazidanem oknu v severni steni prezbitenija je naslikan Križani; sedanja freska je iz poznega 19. ali začetka 20. stoletja. 118

Oprema

Kamniti veliki oltar, ki je nastal okoli leta 1700,¹² obdaja kamnita ograja z rdeče inkrustiranimi slopi in črnimi balustri; spredaj se konveksno boči v prostor. Prizmatična menza, nad tlak dvignjena za dve stopnici, je obrobljena s profiliranimi horizontalnima vencema in okrašena z inkrustacijami, s kakršnimi so poudarjeni tudi posamezni arhitekturni členi nastavka. Ta stoji na širšem podstavku za menzo. Po dva stopničasto nameščena kompozitna stebra in kompozitni pilaster, ki se ob strani izteče v volutasto krilce, nosijo razgibano ogredje, nad zunanjim parom stebrov zaključeno s strmima segmentnima okrajnoma. Pravokotna atika med njima je ob straneh obdana s toskanskima pilastroma, nad katerima se dviguje prekinjeno trikotno čelo z vazo na volutastem podstavku na sredini. V polkrožno sklenjenem tronu stoji sredi trojnega venca oblakov oblečen kip sv. Neže (les, v. ok. 150 cm), ob njem sta kipa sv. Agate in sv. Apolonije (oba les, v. ok. 110 cm), delo Valentina Vrbnika iz poznega 18. stoletja.¹³ V atiki je v inkrustiranem prečno ovalnem okvirju slika Marijinega kronanja (o. pl., ok. 55 x 90 cm). 98, 99, 101, 102

Stranska oltarja, prislonjena ob slavoločno steno, sta si arhitekturno sorodna. Oba imata za stopnico dvignjeno škatlasto kamnito menzo z geometričnimi inkrustacijami, nad katero se dviguje nastavek – na severnem oltarju lesen, na južnem kamnit. Na visoke postamente postavljena kompozitna stebra, za katerima stojita kompozitna pilastra, nosita ogredje, 100, 103, 108

nad katerim se dvigata strma segmentna pristreška, ki tvorita s segmentnim zatrepom atike, obdane s pilastroma in fruktonoma, izrazit trilistni obris. Glavnina oltarja med stebroma je trapezasto poglobljena v ozadje; v zaključni steni je
 104 plitva niša s polkrožno sklenjenim okvirjem. V niši severnega oltarja je kiparska skupina Krsta v Jordanu (les; Kristus v.
 105, 107 48 cm, Janez Krstnik v. 89 cm), ob njej stojita na konzolah kipa sv. Izidorja in sv. Janeza Evangelista (les; v. ok. 65 cm;
 106 Izidor drži v rokah knjigo z napisom *Renovatum anno 1872–1960*). V atiki stoji kip sv. Frančiška Ksaverja (les, v. ok. 85
 cm), vrh nje je goreče srce, obdano z angelskima glavicama, na okrajkih sedita puta. V tronu južnega oltarja stoji mlajši
 109, 110 lesen kip sv. Jerneja (v. 81 cm), preostali kipi na oltarju pa so delo Angela Puttija iz ok. 1716: ob tronu sta kipa sv. Petra
 112, 111 in sv. Hieronima (kamen, v. 62 cm), v atiki kip sv. Janeza Nepomuka (kamen, v. ok. 85 cm), na pristrešku sedita puta,
 vrh atike pa tudi tu sklepata angelski glavi ob gorečem srcu.¹⁴

113 Ob severni steni ladje je šesterokotna polihromirana kamnita prižnica, stoječa na trebušastem kamnitem stebriču.
 Vogale ograje robijo vertikalna polja z luskasto reliefno dekoracijo, spodaj jo oklepa palmetni friz. Na stranicah so
 114, 115, 116 v vglobljenih poljih v obliki črke T naslikani evangelisti, njihova latinska imena so vklesana v pasu nad podobami.
 Pod sv. Lukom je vklesana letnica 1662. Na prižnico vodijo stopnice z baročno kovano železno ograjo. Na dnu ravne
 osmerokotne lesene strehe je naslikan golob sv. Duha.

120 Na severni steni prezbiterija visi renesančna reliefna plošča s podobo duhovnika (kamen, 90 x 60 cm), ki izvira iz leta
 121, 122 1960 podrtje sosednje cerkve sv. Jošta.¹⁵ V prezbiterij sta umeščena tudi dva lesena reliefa, delo Staneta Jarma iz
 konca 20. stoletja, z upodobitvama Križanega (90 x 30 cm) in Mrtvega Kristusa (100 x 38 cm). Ob vzhodni steni severne
 117 kapele stoji visoka oltarna menza, na njej pa v polkrožno zaključeni niši (ostenju nekdanjega vhoda) novejši kip *Pietà*
 (mavec, v. 78 cm), obdan z baročnim vencem oblakov.

119 Na severni steni ladje visi slika sv. Neže s sv. Konstancijo (o. pl., 154 x 97 cm) iz 19. stoletja, na južni steni pa je slika
 Marije (o. pl., 199 x 117 cm, sig. in dat. d. sp. 1978 *ZOREC M*).

Stari bronasti zvonovi, uliti v letih 1753 in 1762,¹⁶ so bili odvzeti med prvo svetovno vojno in leta 1925 nadomeščeni z
 novimi, železnimi.¹⁷ Leta 1960 so iz porušene cerkve sv. Jošta prenesli k Sv. Neži bronasti zvon iz leta 1638.¹⁸

Opombe: [1] TRUBAR 1575, str. 202. [2] JERMAN 2012, str. 57. [3] LAVRIČ 1990, str. 249; LAVRIČ 2007, str. 174. [4] LAVRIČ 2007, str.
 174. [5] JERMAN 2012, str. 57. [6] ŠAL/Ž, fasc. 52. [7] ŠAL/Ž, fasc. 52. [8] PETRIČ 1992, str. 16. [9] ŠAL/Ž, fasc. 52a; PODKRAJŠEK
 1894, str. 565. [10] ŠAL/Ž, fasc. 52a. [11] JERMAN 2012, str. 57. [12] RESMAN 2006, str. 188. Prim. RESMAN 1995, str. 61. [13] RES-
 MAN 2006, str. 171, 188. [14] RESMAN 1995, str. 60–61. [15] PODKRAJŠEK 1894, str. 565. [16] S Kuma 1896, str. 295. [17] JERMAN
 2012, str. 57. [18] ŠAL/Ž, fasc. 52a.

Viri: ŠAL/Ž, fasc. 52.

Literatura: TRUBAR 1575, str. 202; S Kuma 1869; PODKRAJŠEK 1894; *Letopis* 1935, str. 88; VRIŠER 1976, str. 51; LAVRIČ 1990, str.
 249; PETRIČ 1992, str. 16; RESMAN 1995, str. 60–61; POLAJNAR FRELIH 2001, str. 64–66; RESMAN 2006, str. 171, 188; LAVRIČ 2007,
 str. 175; JERMAN 2012, str. 57; *Mati mnogih* 2012, str. 245.

Kapela sv. Jošta

RNKD ev. št. 2773.

Proti severovzhodu obrnjena kapela stoji ob poti v neposredni bližini cerkve sv. Neže. Kapela med cerkvama sv. Neže in sv. Jošta je leta 1631 brez navedbe patrocinija omenjena v vizitacijskem poročilu ljubljanskega škofa Rinalda Scarlichija; imela je en oltar, ki ga je vizitator ukazal skupaj s kapelo podreti.¹ Pozneje je bila na njenem mestu zgrajena kapela sv. Konstancije;² leta 1960 so vanjo prenesli kamniti oltar iz takrat porušene cerkve sv. Jošta, odstranili so kip sv. Konstancije, kapelo pa obnovili in posvetili sv. Joštu.³ Kapela je bila ponovno obnovljena leta 1995.⁴

Kapela pravokotnega tlorisa ima preprosto ometano zunanjščino. Nad pravokotnim vhodom je na fasadi v malti izdelano Božje oko, v bočnih stenah sta polkrožno zaključeni okni. Stavba je pokrita z opečno dvokapnico, ki se pred fasado spotegne v globok nadstrešek, oprt z dvema tramovoma; na prečnem tramu med njima je pritrjen lesen križ. Notranjščino pokriva v ostrešje dvignjen lesen strop.

V kapeli stoji kamnit oltar iz 17. stoletja.⁵ Prizmatična menza je za stopnico dvignjena od tal in okrašena z inkrustacijami, s katerimi so poudarjeni tudi posamezni arhitekturni členi nastavka. Tega sestavljata na postamente postavljena para kompozitnih stebrov in pilastrov, obdanih s plitvima volutastima kriloma. Nad ogredjem se dviga prekinjeno segmentno čelo, na sredi stoji na valovitem zaključku oltarja novejše razpelo. V polkrožno sklenjenem in z inkrustacijami obdanem tronu stoji kip sv. Jošta (les, v. 154 cm), pred njim sta na novejšem podstavku kipa Marije Kraljice z Detetom (mavec, v. 97 cm) in sv. Jožefa (mavec, v. 100 cm).

Opombe: [1] LAVRIČ 1990, str. 249; LAVRIČ 2007, str. 175. [2] *Letopis* 1935, str. 88. [3] ŠAL/Ž, fasc. 52a. [4] POTRPIN 1995b, str. 4. [5] Strokovne podlage 2008, str. 31.

Viri: ŠAL/Ž, fasc. 52a; Strokovne podlage 2008, str. 31.

Literatura: *Letopis* 1935, str. 88; LAVRIČ 1990, str. 249; POTRPIN 1995b; LAVRIČ 2007, str. 175.

Kapelica Matere božje

Zidana kapelica zaprtega tipa in pravokotnega tlorisa stoji ob cesti proti Dobovcu, nasproti nekdanje mežnarije (Ključevica 14). Preprosta zunanjščina je ometana z grobim ometom in krita z dvokapno streho. Polkrožno zaključen vhod, obdan z gladko maltasto obrobo, zapirajo kovana vratca. Notranjščino pokriva raven strop; v betonska tla je vpisan datum 12. 8. 2001. Na menzi pred plitvo polkrožno nišo stoji polihromiran lesen kip Marije (v. ok. 50 cm), klečeče na oblakih; na njih sta novejši angelski glavici, ob Mariji pa poletavata novejša angela muzikanta. Marija je prepoznavno

poznobaročno delo Valentina Vrbnika in je bila prvotno del kompozicije Vnebovzetja oz. Kronanja, kar pomeni, da izvira z nekdanjega velikega oltarja ključevske cerkve in da je tudi ta nastal v kranjski delavnici.

Znamenje

RNKD ev. št. 8429.

123 Znamenje, nekdanja pokrita prižnica iz prve polovice 17. stoletja,¹ stoji ob kapeli sv. Jošta pod vrhom Kuma, v neposredni bližini cerkve sv. Neže. Preprosta, majhna arhitektura kvadratnega tlorisa je krita s šotorasto opečno streho, na slemenu stoji križ. Dostop je urejen po visokih, v pobočje vdelanih stopnicah, ki vodijo do pravokotnega kamnitega vhoda v severovzhodni steni. Južna in zahodna stena se odpirata s polkrožnima arkadama, slonečima na treh kamnitih toskanskih stebričih. Na jugovzhodni steni križnogrebenasto obokane notranjščine je pritrjen dekorativno kovan železen križ.

Opomba: [1] Strokovne podlage 2008, str. 32.

Viri: Strokovne podlage 2008, str. 32.

80

81

82

83

84

85

86

87

88

89

90

91

92

93

94

95

96

97

98

99

100

101

102

103

104

105

106

107

108

109

110

111

112

113

114

115

116

117

118

119

120

121

122

123

Razloženo naselje na policah pod Javorjem na severnem robu Trbovelj sestavljajo majhni zaselki Prečno, Podprečno, Podmeja, Zadobje in Zgornje Svine (RNKD ev. št. 8417), leta 2005 pa se je priključila še Jelenca, ki je dotlej spadala v občino Prebold. Skozi kraj je od nekdaj peljala pomembna vozna pot proti Mariji Reki in naprej v Savinjsko dolino.

Knezdol (z Rovtami) se kot *Gravenstûl* prvič omenja 1265–1267 v Otokarjevem urbarju, in sicer s štirimi navadnimi in eno župansko kmetijo; zaselki Prečno, Podmeja in Zadobje so imenovani Zavrh. Historično ime *Knöstall* pa naj bi izhajalo iz časa Celjskih grofov, ki naj bi občasno bivali v Zadobju.

V Knezdolu se od začetka 19. do začetka 20. stoletja število večjih in manjših kmetij ni spremenilo in je do danes ostalo večinoma nespremenjeno. Ohranjenih je precej starih hiš, kašč in drugih spomenikov kmečkega stavbarstva. V zaselku Zgornje Svine je na toplarju domačije Knezdol 37 (RNKD ev. št. 21862) vrezana letnica 1799, domačijo Knezdol 38 (RNKD ev. št. 10864) pa sestavlja več gručasto nanizanih objektov: hiša, kašči, »štala« (datirana 1870), »gepl« in toplar. V zaselku Podprečno je v sklopu Kotlanove domačije (Knezdol 15) vrhkletna hiša (RNKD ev. št. 21852), delno zidana in delno lesena ter v celoti ometana, dvokapna streha na čop je opečna, na stranski fasadi je vhod v klet, na glavni pa vhod v stanovanjski del s črno kuhinjo, na lesenem vhodnem portalu je vrezana letnica 1861. Zraven stoječa vrhkletna kašča (RNKD ev. št. 22600) je prav tako iz druge polovice 19. stoletja.

Viri: Jožefinski vojaški zemljevid, sekcija 192; Franciscejski kataster za Štajersko, C 148 (Knezdol) A 03; Strokovne podlage 2008, str. 48–49.

Literatura: OROŽEN 1958, str. 44, 109–129, 560–563, passim; BLAZNIK 1986, str. 344; *Zasavje* 1998, str. 140; IVANČIČ LEBAR 2006, str. 105; LENARČIČ 2009, str. 124–125, 138–139, 216, 293–294, 307; ROZINA 2009, str. 181; SNOJ 2009, str. 191; ROZINA 2013, str. 245–246.

Kapelica Srca Jezusovega (Berložnikova kapelica)

Kapelica odprtega tipa stoji ob cesti, ki pelje od pokopališča pri Gabrskem proti Zadobju, sredi ograjenega vrta pod hišo Knezdol 2a (gostilna Brin). Zgrajena je bila leta 1921 v zahvalo za rojstvo otroka, obnovljena v letih 1994 in 2012. Je kombinacija tradicionalne tristrano sklenjene stavbe in modernistično zasnovanega pročelja. Kapelico, do katere vodijo

stopnice, obdajata talni zidec in profiliran podstrešni venec. Na pročelju je nad vencem trikotno čelo z akroterijskimi zaključki, v sredini je na reliefno izstopajoči trikotni podlagi naslikano Božje oko, na vrhu pa je betonski latinski križ. Polkrožno zaključen vhod zapirajo zastekljena lesena vrata, obdajata pa ga toskanska pilastra. Polkrožni okni, obdani s toskanskima pilastroma, členita tudi stranski steni, tristrano začelje pa predira okroglo okence. Dvokapna streha je pokrita s tegolo. V banjasto obokani in dekorativno poslikani notranjščini je zidana menza z naslikanim križem, na njej stoji kip Srca Jezusovega (les, v. 120 cm), ob njem pa kipca angelov (keramika, ok. 35 cm).

Viri: Hild 2012, str. 35–36.

Literatura: KREŽE, HVALA, MLAKAR 1995, str. 73.

Kapelica Lurške Matere božje (Skuškova kapelica)

Kapelica zaprtega tipa in pravokotnega tlorisa s tristrano sklenjenim zaključkom stoji v neposredni bližini Skuškovih 125
(Cestnikovih) domačij (Knezdol 28). Postavljena je bila okoli leta 1920 v zahvalo za ozdravljenje hčerke. Kapelico, do katere vodijo štiri betonske stopnice, obdajata nizek talni zidec in profiliran podstrešni venec, pod katerim teče še (na čelni strani prekinjen) zidec paličastega profila. Pravokoten vhod, ki ga flankirata nakazana toskanska pilastra, zapirajo zastekljena dvokrilna lesena vrata. Vhod je povišan z usločenim trapezastim zaključkom, v katerem lesene okenske prečke oblikujejo Marijin monogram, s podobnim zaključkom pa je sklenjeno tudi pročelje. Z eternitnimi ploščami krito streho na čelni strani krasi betonski križ, na hrbtni pa pločevinasta strešna konica. Banjasto obokana notranjščina (obok je poslikan z zvezdicami) je oblikovana kot lurška votlina, na betonski menzi stoji kip Lurške Marije (les, v. 100 cm).

Viri: Hild 2012, str. 36–37; Dogajanje. Znamenja v župniji Trbovlje (<http://zupnija-trbovlje-martin.rkc.si/kategorija/dogajanje/>, 20. 7. 2016).

Literatura: KREŽE, HVALA, MLAKAR 1995, str. 73.

Kapelica Srca Marijinega (Krevljeva kapelica)

RNKD ev. št. 20780.

Kapelica zaprtega tipa in skoraj kvadratnega tlorisa stoji v Svinem, pri hiši Knezdol 35 (Zupan). V prvi polovici 19. 126
stoletja so jo postavili prvi lastniki domačije, Krevljevi (Kreul). Polkrožni pilasterski vhod, poudarjen s profiliranim lokom, zapira nizka kovana mreža. Na stranskih stenah sta z reliefnimi obrobami nakazani pravokotni slepi okni. Streha je

dvokapna, krita z bobrovcem, tla so betonska. V banjasto obokani notranjščini je nad zidano menzo z ločno nišo globoka segmentno zaključena zastekljena niša s kipi Srca Marijinega (v. 100 cm), Srca Jezusovega (v. 50 cm) in sv. Jožefa z Detetom (v. 40 cm). Kapelica je bila temeljito obnovljena leta 2010: Franc Pelc je takrat dekorativno poslikal oltarno nišo, restavrirani pa so bili tudi vsi trije kipi.

Viri: Hild 2012, str. 12–13; Dogajanje. Znamenja v župniji Trbovlje (<http://zupnija-trbovlje-martin.rkc.si/kategorija/dogajanje/>, 20. 7. 2016).

Literatura: KREŽE, HVALA, MLAKAR 1995, str. 71.

Brinerjev križ

Znamenje na travniku pri Brinerjevi domačiji (Knezdol 8) je bilo postavljeno leta 2009 na mestu starejšega. Pokrito je s sedlasto, z bakrom obito strešico. Na križu s širokim lesenim hrbtiščem visi Križani (les, v. 52 cm).

Viri: Hild 2012, str. 51.

Cornov križ

Znamenje z lesenim hrbtiščem in z dvokapno s tegolo krito strešico stoji v bregu pod gozdom pri hiši Knezdol 13 (Špajzerjevi). Na križu je pritrjen bronast odlitek Križanega (v. 42 cm). Sedanje znamenje je bilo postavljeno in blagoslovljeno (župnik Franc Mlakar) po letu 1945 v zahvalo za srečno vrnitev iz vojne, sicer pa je približno na tem mestu stalo znamenje že prej.

Viri: Hild 2012, str. 49.

Literatura: KREŽE, HVALA, MLAKAR 1995, str. 74.

Zadobovškovo znamenje

Ob cipresi pri Zakonjškovi domačiji (Knezdol 16, po domače Zadobovšek) v Zadobju je že v 19. stoletju stalo znamenje, sedanji križ z lesenim hrbtiščem na betonskem podstavku pa je bil postavljen leta 1993, o čemer priča na njem vrezana letnica. Pokrit je s sedlasto pločevinasto strešico. Od starega znamenja sta se ohranila leseno razpelo s korpusom (v. 80

cm) in ploščica z napisom *I. N. / R. J.* Pod križem je nagrobna plošča Zakonjškovih, prenesena s starega trboveljskega pokopališča.

Viri: Hild 2012, str. 47–48.

Literatura: KREŽE, HVALA, MLAKAR 1995, str. 74.

Verkovo znamenje

Znamenje na Verkovi domačiji (Knezdol 25) stoji ob cesti skozi Knezdol. Prvo znamenje na tem mestu, imenovano Križ pr' Merzel, je bilo postavljeno okoli leta 1900 v spomin na nesrečo s smrtnim izidom; od njega se je ohranil Križani (les, v. 100 cm). V sedanji obliki, kot tipsko znamenje po zgledu Kregarjevega v Podmeji (Marija Reka), s spredaj odprtim 127 betonskim podstavkom in strmo dvokapno streho je bilo postavljeno in blagoslovljeno leta 2000.

Viri: Hild 2012, str. 46–47.

Petkov križ

Stoji ob kolovozni poti, ki pelje od domačije Petkovih (Knezdol 32) proti Planinski vasi. Postavljen je bil v začetku 20. stoletja v spomin na nesrečo in obnovljen 1970. Na križu z lesenim hrbtiščem in valovito strešico, prekrito s pločevino, visi prvotni Križani (les, v. 70 cm).

Viri: Hild 2012, str. 45–46.

Literatura: KREŽE, HVALA, MLAKAR 1995, str. 74.

124

125

126

127

Ojstro

občina Trbovlje

S Trbovljami zraščeno naselje leži ob cesti Trbovlje–Hrastnik, del naselja spada v občino Hrastnik. Najdba rimskih novcev kaže na antično poselitev, v pisnih virih pa se kraj prvič omenja v Otokarjevem urbarju (1265–1267) kot Orter (*in Orter 3 predia et supanus*). Takrat je obsegal štiri kmetije, tri navadne in eno župansko. V naslednjih stoletjih je število kmetij ostalo enako, šele v 18. stoletju se je povečalo na sedem. Tako stanje je bilo na Ojstrem še v začetku 19. stoletja; z odprtjem rudnika rjavega premoga leta 1837 je kmečko naselje postalo rudarsko, posamezne kmetije so se ohranile le pod Žrebljevim hribom. Sedanjo podobo je naselje dobilo po letu 1972 in v glavnem sestoji iz novozgrajenih eno- in dvostanovanjskih hiš.

Viri: Jožefinski vojaški zemljevid, sekcija 193; Franciscejski kataster za Štajersko, C 485 (Trbovlje) A 03.

Literatura: OROŽEN 1958, str. 32, 44, 145–155, 567, *passim*.; BLAZNIK 1988, str. 26; *Zasavje* 1998, str. 140; IVANČIČ LEBAR 2006, str. 50; LENARČIČ 2009, str. 170, 293.

Topoletov križ

Prvotno znamenje so pod Topoletovim hribom, nad odcepom ceste proti Ojstremu, postavili konec 19. stoletja, v letih po drugi svetovni vojni pa so ga lastniki iz strahu pred uničenjem umaknili na varno; od 2001 stoji pred domačijo Ojstro 20. Leseno razpelo je pokrito s sedlasto strešico, obito z zobato narezano pločevino, na njem je vrezana letnica ponovne postavitve. Na križu visi prvotni polihromirani leseni Križani (v. 130 cm).

Viri: Hild 2012, str. 65.

Razloženo naselje se razprostira na slemenu med Žrebljevim hribom (Ostenikom) na jugu in Ojstriškim prevalom, preko katerega je speljana cesta iz Trbovelj v Hrastnik. Osrednji del, zaselek Sv. Marko (RNKD ev. št. 8418), sestavlja več gručastih kmetij in cerkev kot dominanta. V neposredni bližini cerkve stoji Božičeva kašča, ki je z letnico 1817 na portalu ena starejših ohranjenih stavb na Trboveljskem. V Otokarjevem urbarju (1265–1267) je kraj s petimi kmetijami in županom poimenovan Jelšje (*Erlech*). Ime se je obdržalo do 18. stoletja, pozneje pa se je omejilo le na raztreseni zaselek na trboveljski strani, medtem ko so dve kmetiji tik pod slemenom na hrastniški strani in cerkvico označevali kot Ostenik – tako v matrikuli iz 1709 (*S. Marcus in Ostenigk*) in v nekoliko mlajši matrikuli (*S. Marcus in Ostenik*). Med nemško okupacijo 1943 je bil kraj ponemčen v *Lugeck*, sicer pa je bilo od 19. stoletja do leta 1955 v uporabi ime Sv. Marko.

Viri: Jožefinski vojaški zemljevid, sekcija 193; Franciscejski kataster za Štajersko, C 223 (Sv. Marko) A 03.

Literatura: OROŽEN 1958, str. 12, 44, 163 sl., 657, passim.; *Zasavje* 1998, str. 140; IVANČIČ LEBAR 2006, str. 50; IVANČIČ LEBAR 2009, str. 59; LENARČIČ 2009, str. 112, 294, 317; ROZINA 2009, str. 181–182; ROZINA 2013, str. 246–247.

Podružnična cerkev sv. Marka (župnija Trbovlje – Sv. Martin)

RNKD ev. št. 3457.

Lega

Pravilno orientirana cerkev stoji na južnem robu vasi, na hribu pri Ojstriškem prevalu.

Zgodovinski podatki

Cerkev je skupaj z ostalimi podružnicami trboveljskega vikariata prvič omenjena v vizitacijskem protokolu iz leta 1545¹ (napačno s patrocinjem sv. Martina – *zu Sant Merthen*).² Iz pisma trboveljskega vikarja Jurija Komarja (Georgius

Comar) škofu Tomažu Hrenu leta 1617 je razvidno, da je bila cerkev takrat nizka in temačna, že jeseni naslednje leto pa so jo prenovili in blagoslovili.³ Ob vizitaciji leta 1631 je ljubljanski škof Rinaldo Scarlichi v cerkvi (*Ecclesia S. Marci u' leushky Vessi filialis in Trifail*) omenil en neposvečen oltar in ukazal odstraniti leseno oltarno menzo pred vrati.⁴ Vizitacijski zapisnik iz leta 1668 navaja lesen zvonik, ki naj bi stal nad sredino cerkve, kmalu zatem je bil sezidan nov.⁵ Pomembnejša dela so bila opravljena leta 1717; ta letnica je bila včasih zapisana na fasadi.⁶ Do 1811 je imela ladja lesen strop, tega leta pa so jo obokali.⁷ Leta 1850 so sezidali pevski kor, ki je bil prej lesen, čez deset let je bilo narejeno novo ostrešje (kamnito kritino so zamenjali z opečno) in pozlačen je bil veliki oltar.⁸ Notranjščina se je precej spremenila, ko so stranski oltar sv. Uršule zamenjali z oltarjem Lurške Matere božje (ob zadnji prenovi je bilo rekonstruirano prvotno stanje). Leta 1897 so prenovili oltarje in cerkev prebelili, 1923 je sledila temeljita obnova; cerkev je dobila novo kritino na zvoniku, pločevinaste žlebove, nova okna.⁹ Leta 1927 so v Strojnih tovarnah in livarnah v Ljubljani kupili dva nova bronasta zvonova, ki pa sta bila skupaj s starejšim iz 17. stoletja odvzeta med drugo svetovno vojno. Leta 1985 je zvonik dobil novo škodlasto streho, 1989 je bil kupljen nov zvon. Leta 1992 so začeli z utrjevalnimi deli, poškodbe so bile sanirane z zalivno maso, notranjost pa delno na novo ometana in prebeljena. Lojze Čemažar je obnovil posvetilne križe, zamenjani so bili žlebovi in del kritine. Leta 1995 je bila obnovljena fasada, v notranjščini je bil izdelan keramični tlak, oprema je bila delno restavrirana; istega leta je mariborski pomožni škof Jožef Smej obnovljeno svetišče blagoslovil. Dela so bila opravljena predvsem v obeležitev obiska papeža Janeza Pavla II. v Sloveniji. Na podlagi obnovitvenega načrta iz leta 2006 so bili na zunanjščini v nove omete včrtani šivani robovi in obrobe oken.¹⁰

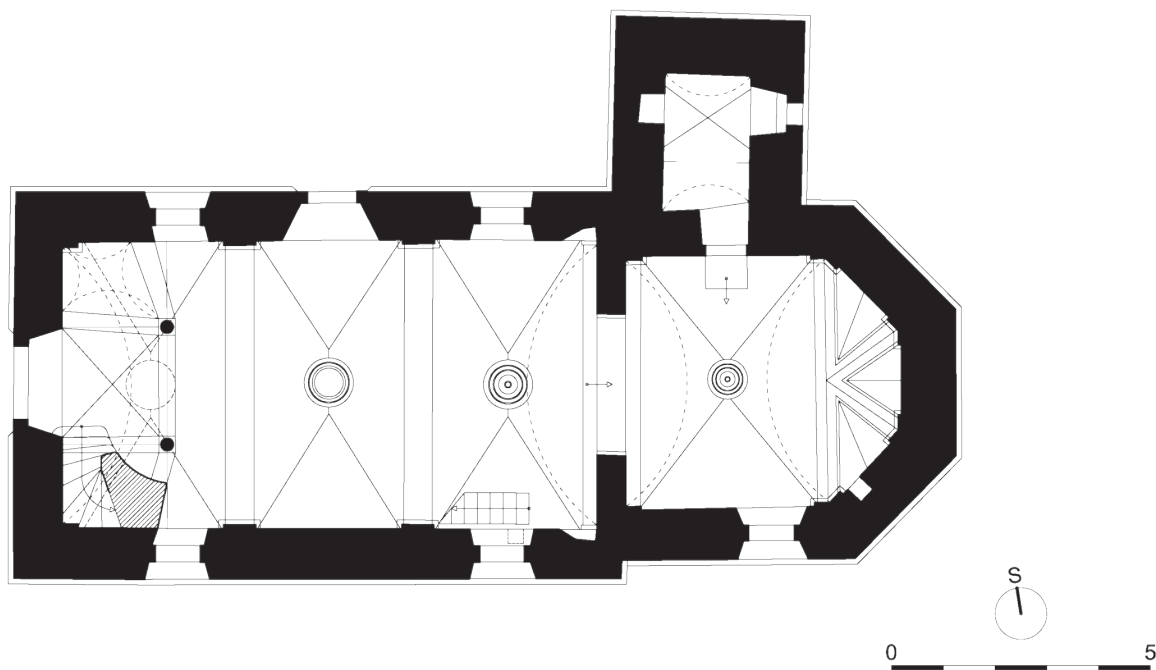
Arhitektura

Cerkev sestavlja pravokotna ladja in nekoliko ožji tristrano zaključen prezbiterij, ki mu je na severni strani prizidan trinadstropni zvonik z zakristijo v zvonici.

Zunanjščino obdaja talni zidec, vogale krasijo sivkasti naslikani šivani robovi. V osi trikotno zaključene nerazčlenjene fasade je pravokoten kamnit portal, ki ima na prekladi vrezano letnico 1864; dvokrilna vrata so lep rezbarski izdelek. Nad vrati je naslikana kartuša s kronogramom, v katerem je trboveljski župnik Franc Mlakar zabeležil letnico obnove 1995: *InnoVaVerVnt paroeClanl / eX Voto / MarCVs eVangeLlsta / InterCeDe pro papa et paCe*. Nad kartušo je okroglo okno s kamnitim okvirjem in lijakastim ostenjem iz 17. stoletja. Severno in južno ladijsko steno členita po dve pravokotni okni, obdani z naslikanim ušesastim okvirjem, sredi severne stene je stranski vhod s pravokotnim kamnitim okvirjem. Prezbiterij ima v južni steni pravokotno okno, enako tistim v ladji, na sklepni steni oltarnega zaključka pa okroglo okno. Dvokapna streha je krita z bobrovcem.

Zvonik delijo kamniti delilni zidci paličastega profila v štiri etaže, šivani vogali v sivo-modri barvi so naslikani. V pritličju je v zahodni steni od tal nekoliko dvignjen vhod v zvonik, v vzhodni pa pravokotno okno zakristije. V zgornji etaži predirajo vse štiri stene polkrožno zaključene line za zvonove, v vmesnih dveh etažah pa so v vzhodni, zahodni in severni steni še manjše pravokotne line. Škodlasta streha zvonika je visoka štiristrana piramida z usločeno porezanimi stranskimi robovi.

129

Stene ladje obteka profiliran venčni zidec, ki ga nosijo toskanski pilastri, preko oboka povezani z oprogami. V tripolni banjasti obok se zarisujejo globoke sosvodnice, na temenu pa so med njimi v malti izdelani diski.

- 130 Pevski kor nosita dva kamnita in marmorirana toskanska stebra. Podkorje je križno obokano. Desno od vhoda vodijo na kor zavite kamnite stopnice, ob njih je preprost kamnit kropilnik. Stranska dela korne ograje se rahlo poševno zalamljata v ladijski prostor. Ograjo členita dva pilastra v liniji stebrov, okrašena z maltnimi okraski, zaključuje pa jo profiliran venčni zidec, na sredini prekinjen za orgle.

Ladijski venčni zidec se preko slavoločne stene nadaljuje v za stopnico dvignjeni prezbiterij, slavoločna pilastra povezuje polkrožna arkada s profilirani obrobo. Prezbitrij členijo vogalni toskanski pilastri, pokriva ga skoraj kvadratna enopolna banja z oprogama, nad oltarnim zaključkom pa so radialno razvrščene zalomljene oproge. V severni steni je vhod v zakristijo, obokano z banjo s sosvodnicama.

Ladja je tlakovana z diagonalno položenimi opečnimi ploščicami, prezbiterij in zakristija pa s šesterokotnimi.

Poslikava

Poslikava je delo Lojzeta Čemažarja iz leta 1992. Po stenah prezbitorija in ladje so naslikani posvetilni križi v vencih, na oboku prezbitorija pa simboli Vere, Upanja in Ljubezni, Davidov stolp, *Arma Christi* z napisom *INRI* in rožni venec s krono in žezlom.

Oprema

V cerkvi so trije baročni oltarji, nazadnje obnovljeni v letih 1989–1992.

Za dve kamniti stopnici dvignjeni veliki oltar je v osnovi iz začetka 18. stoletja,¹¹ morda pa so vanj vključeni tudi kipi s starejšega oltarja iz 17. stoletja; leta 1860 ga je na pobudo župnika Jožefa Hašnika renoviral podobar Alojzij Götzl.¹² Na pravokotni zidani menzi stoji lesen tabernakelj s segmentnoločnim zaključkom, obrobljenim z žlebičastima akantovima volutama, na vrhu sta Jagnje božje na knjigi in križ s Križanim (v. 23 cm). Pozlačena vratca, na katerih je reliefno razpelo, obdajata svitkasta pilastra, ob straneh pa tabernakelj robita meandristi voluti. Ob razmeroma visoki predeli, na kateri je v kartuši napis o obnovi 1860 (*Instigante parrocho Jos. Hašnik / et adjuvante syndico Ant. Dolinšek / fuit renovatum hoc altare a 1860.*), sta po dve stopničasto izstopajoči bazi stebrov, okrašeni z aplikami akantovja; zunanji se nadaljujeta v obhodna loka, ob stenah oprta na predimenzionirana snopasta slopa z okrasnima cvetličnima vazama. Nastavek oltarja členita dva para gladkih korintskih stebrov, dodaten par enakih stebrov pa obstopa polkrožno zaključeni tron s kipom sv. Marka (les, v. 118 cm). V nižjih in ožjih stranskih nišah stojita evangelista Matej in Luka (oba les, v. 105 cm). Stebri nosijo ravno ogredje, ki se nad tronom trapezasto zalomi. Zgornje nadstropje oltarja je poenostavljena ponovitev osrednjega dela: dva para stebrov obdajata nišo s kipom sv. Antona Puščavnika (les, v. ok. 90 cm), v nišah zraven, kronanih z velikima angelskima glavicama, stojita neprepoznavni sveti mučenki. Ob srednji niši sedita na ogredju dva puta, ob straneh sta pred zalomljenima okrajoma cvetlični vazi (ohranjena je le desna). Atiko zaključuje stopničasto zalomljeno ravno ogredje, na katerem stoji med ravnima pristreškoma velik križ, ob njem sedita puta, ob straneh sta vazi (leva ni ohranjena). Obrisi oltarja dopolnjujejo v obeh nadstropjih perforirana krila iz akanta, akantov okras pa se ponavlja tudi na pristreških nad atiko. Na menzi stoji šest baročnih pozlačenih lesenih svečnikov. Nekoliko bolj toga kipa v obeh osrednjih nišah (sv. Marko in sv. Anton Puščavnik) sta delo istega kiparja in bi utegnila biti del kiparskega okrasja starejšega oltarja iz 17. stoletja.

Stranska oltarja ob slavaločni steni sta iz 18. stoletja. Škatlasti zidani menzi z na sprednji strani naslikanim križem sta pri obeh oltarjih enaki, nastavka pa sicer učinkujeta kot pendanta, vendar sta v marsičem različna.

Severni oltar, posvečen sv. Uršuli, je kombinacija stebrnega in okvirnega tipa oltarja. Nad visoko predelo z bočnima volutama, iz katere izstopata podstavka stebrov, je v sredini polkrožno zaključen tron s kipom sv. Uršule (les, v. 107 cm); kipar je posebno pozornost posvetil draperiji in njenim teksturam (čipkasto spodnje oblačilo in zgornje z izvezenimi rožicami). Tron obdaja bohotno akantovje, prepleteno s žlebičastim volutastim trakom, pri vrhu sta med dvema srcema angelski glavici. Pred tem listno-trakastim prepletom stojita gladka stebra (nekdaj z aplikami akantovih lističev), ki nosita v tlorisu razgibano ravno ogredje. Atika je oblikovana kot polkrožno sklenjena niša, obdana s spotegnjenima

146 volutama in pokrita z usločenim ogredjem. V niši je z vencem oblakov obdan kip sv. Mihaela (les, v. 62 cm), ob njej stojita angela (les, v. 65 cm). Nad nišo je pritrjena angelska glavica.

Južni stranski oltar, posvečen sv. Primožu in Felicijanu, je pripisan delavnici bratov Maucher iz Krškega, ki je delovala med letoma 1726 in 1770.¹³ Stebra sta tu nadomeščena z navznoter zasukanima pilastroma, s svitkasto oblikovanima bazama in kapiteloma ter z aplikama angelskih glav pri vrhu. Nastavek robita spotegnjeni volutasti krili. V segmentno zaključenem tronu stojita na skupnem podstavku (spredaj okrašenem z apliko školjke) sv. Primož in sv. Felicijan (oba les, v. 100 cm), čez vrh trona je pritrjen celopostaven puto (les, v. ok. 50 cm), v segmentnih trikotnikih ob njem sta angelski glavici. Na razgibanem konkavno usločenem ogredju sedita puta. Atika je koncipirana enako kot na severnem oltarju. V niši (njen hrbet zdaj manjka) je kip sv. Jakoba starejšega (les, v. ok. 60 cm), nad njim sta ob straneh dodani še dve angelski glavici.

Ob južni ladijski steni je oltar Lurške Matere božje. Na antependiju je naslikan Marijin monogram, v polkrožno oblikovani votlini stoji kip Lurške Matere božje (glin, v. 82 cm; na podstavku je napis *N. D. DE LOURDES*).

Prižnica je pritrjena ob drugi pilaster na južni steni ladje. Ograjo lesene poligonalne kancele, na katero vodijo lesene stopnice, členijo na konzolah stoječi kompozitni stebriči, med katerimi so uokvirjena polja s cvetličnimi vazami. Med cvetovi prevladujejo sončnični, kakršne srečamo tudi na obeh stranskih oltarjih.

V prezbiteriju visi procesijski križ z ekspresivno zvitem korpusom (les, v. 62 cm). Na koru je poljudna slika sv. Barbare (o. pl., 82 x 70 cm).

Poznobaročne hrastove klopi v severozahodnem delu ladje krasijo volutasti zaključki stranic, preostale klopi so okrašene s štirilistom. V zvoniku visi en zvon, kupljen leta 1989.

Opombe: [1] OROŽEN 1881, str. 391; OROŽEN 1958, str. 55; *Letopis* 2000, str. 693; *Orožnova zgodovina* 2009, str. 229. [2] HÖFLER 1992, str. 230; *Orožnova zgodovina* 2009, str. 229. [3] OROŽEN 1881, str. 395; OROŽEN 1958, str. 166; *Orožnova zgodovina* 2009, str. 236. [4] OROŽEN 1881, str. 396; LAVRIČ 1990, str. 327; *Orožnova zgodovina* 2009, str. 236. [5] OROŽEN 1881, str. 396; *Orožnova zgodovina* 2009, str. 236. [6] Kronika župnije Trbovlje. [7] OROŽEN 1881, str. 396; *Orožnova zgodovina* 2009, str. 236. [8] OROŽEN 1881, str. 396; *Orožnova zgodovina* 2009, str. 236. [9] Kronika župnije Trbovlje. [10] Prim. Kronika župnije Trbovlje. [11] VRIŠER 1963b, str. 147 (rezbar iz začetka 18. stoletja). [12] Kronika župnije Trbovlje; OROŽEN 1958, str. 675. [13] VRIŠER 1992, str. 241; isti avtor je prej (VRIŠER 1963b, str. 150) desni oltar pripisal posavsko-laški rezbarski skupini, 1750–1770.

Viri: Kronika župnije Trbovlje; Strokovne podlage 2008, str. 18; Župnija Trbovlje – sv. Martin (<http://zupnija-trbovlje-martin.rkc.si/o-zupniji/podruzna-cerkev-svetega-marka/>, 2. 4. 2015).

Literatura: OROŽEN 1881, str. 395–396; JANISCH 1885, str. 1107, 1468; OROŽEN 1958, str. 166, 675; VRIŠER 1963b, str. 38, 150; LAVRIČ 1990, str. 327; VRIŠER 1992, str. 50, 241; BOKAL 1995, str. 63–64; *Letopis* 2000, str. 693; BADOVINAC 2006a; LAVRIČ 2007, str. 197; LENARČIČ 2009, str. 230–231; *Orožnova zgodovina* 2009, str. 236; JERMAN 2012, str. 39, 41.

Kapelica sv. Križa (Papeževa kapelica)

RNKD ev. št. 20790.

Kapelica zaprtega tipa in pravokotnega tlorisa stoji v Muzgi, na odcepu s ceste Ostenk–Knezdol proti Čečam. Postavili so jo domačini Papež, Ostenšek in Žafran, leta 1856 jo je blagoslovil župnik Jožef Hašnik.¹ Kapelica je bila večkrat obnovljena, nazadnje 1995. Okolica je tlakovana s pohorskim lomljencem, za kapelo je sezidan nizek kamnit oporni zid. Prvotno je do kapelice vodilo nekaj stopnic, zaradi večkratnega urejanja križišča pa je zdaj nivo v isti višini kot cestišče. Zunanjščino na pročelju in bočnih stranicah členijo toskanski pilastri in profiliran podstrešni venec. Venec se z bočnih sten nadaljuje tudi horizontalno preko fasade, v trikotnem čelu je napis *IHS*. Polkrožni vhod, zaprt s kovano mrežo, obdaja obroba s sklepnikom. Tla so betonska, streha pa je opečna dvokapnica. Banjasto obokano notranjščino krasi preprosto novejše leseno razpelo (mavec, v. korpusa ok. 45 cm), prvotni križ je bil 1984 ukraden.

144

Opomba: [1] Kronika župnije Trbovlje; Hild 2012, str. 13–14.

Viri: Kronika župnije Trbovlje; Hild 2012, str. 13–14; Dogajanje. Znamenja v župniji Trbovlje (<http://zupnija-trbovlje-martin.rkc.si/kategorija/dogajanje/>, 20. 7. 2016).

Literatura: KREŽE, HVALA, MLAKAR 1995, str. 72; LENARČIČ 2009, str. 164.

Kapelica sv. Križa (Božičeva kapelica)

RNKD ev. št. 20782.

Kapelica polodprtega tipa in pravokotnega tlorisa stoji v sklopu domačije Ostenk 7, tik ob cesti, na obeh straneh jo obdaja skalnata škarpa. Po izročilu naj bi jo bili v 19. stoletju postavili splavarji iz Zgornje Savinjske doline, ki so se tukaj mimo vračali domov. Med gradnjo novega ostenškega naselja je bila zaradi težkih tovornih vozil močno poškodovana, zato so jo domačini leta 2008 podrli in jo postavili na novo, umaknjeno v breg (letnica 2008 na notranji strani vhodnega loka). Vhod, poudarjen z opečno rdeče pobarvanim reliefno izstopajočim segmentnim lokom, obstopata na podaljška stranskih sten postavljena toskanska stebriča enake barve. V trikotnem čelu je naslikano Božje oko. Ostala zunanjščina ni členjena, streha je opečna dvokapnica. V banjasto obokani notranjščini je zastekljena segmentno zaključena niša, v kateri so križ s Križanim (les, v. ok. 60 cm) ter kipca Srca Jezusovega in Brezmadežne tipa Čudodelne svetinje (oba mavec, v. ok. 40 cm). Na stranskih stenah notranjščine sta naslikani niši, v kateri sta vstavljeni slike. Na levi strani je podoba sv. Krištofa (v ozadju ostenška cerkev in stara kapelica), na desni pa kopija Brezjanske Marije Pomagaj (obe o. pl., 64 x 53 cm). Slike sta delo amaterskih slikarjev Emila Škrbca in Ivana Žgalina (obe sig. Š. *EMIL*, *IVAN Ž.*).

146

Viri: Hild 2012, str. 20–21; Dogajanje. Znamenja v župniji Trbovlje (<http://zupnija-trbovlje-martin.rkc.si/kategorija/dogajanje/>, 20. 7. 2016).

Literatura: KREŽE, HVALA, MLAKAR 1995, str. 72; LENARČIČ 2009, str. 38–39.

Kapelica Lurške Matere božje (Šančeva kapelica)

RNKD ev. št. 20791.

145 Kapelica zaprtega tipa in kvadratnega tlorisa stoji zraven hiše Ostenk 5d, tik ob cesti proti Čečam. V drugi polovici 19. stoletja jo je zgradil takratni gospodar Fakin, ime pa je dobila po zemljišču, ki je nekoč pripadalo Šančevim. Prvič je bila obnovljena v letih 1919–1920, nazadnje 1997. Do kapelice vodi devet betonskih stopnic, ki so jih morali zgraditi po poglobitvi in širitvi ceste v letih 1941–1943. Zdaj oranžno-rumeno pobarvano zunanjščino obdajata talni zidec in profiliran podstrešni venec. S kovano mrežo zaprt polkrožni vhod flankirata pilastra, v trikotnem čelu, ki ga obdaja nad vhodnim lokom prekinjen profiliran zidec, je naslikan križ. Na začetju je okrogla lina. Streha je opečna dvokapnica, tlak pa je sestavljen iz kamnitih plošč. V banjasto obokani notranjščini je nad zidano menzo z ločno odprtino zastekljena polkrožno zaključena niša, v njej je kip Lurške Matere božje (mavec, v. 65 cm), ki je 1997 zamenjal leta 1984 ukradeni prvotni kip.

Viri: Hild 2012, str. 18–19.

Literatura: KREŽE, HVALA, MLAKAR 1995, str. 72; ŠPEGLIČ, ZORE, VIDOVIČ 2003, str. 37–40.

Grčnikov križ

Križ stoji na vrtu Grčnikove domačije (Ostenk 17), ker je na tem mestu nekdo umrl. Izvira iz 19. stoletja, ponovno pa so ga postavili leta 1960. Lesen križ je pokrit s polkrožno ukrivljeno pločevinasto strešico, na njem je pritrjen Križani (kovinski odlitek, v. ok. 30 cm).

Viri: Hild 2012, str. 26.

Literatura: KREŽE, HVALA, MLAKAR 1995, str. 72; ŠPEGLIČ, ZORE, VIDOVIČ 2003, str. 41–43.

Dolarjev križ

Stoji na vzpetinici na začetku naselja, ob cesti, ki pelje proti Ostenku iz doline preko Piškovca. Leta 1997 (letnica vrezana v spodnji del križa) so ga postavili Dolarjevi, lastniki bližnje domačije Ostenk 13, kot izpolnitev zaobljube svojih staršev; isto leto je bil blagoslovljen. Križ z lesenim hrbtiščem je pokrit z rahlo usločeno dvokapno strešico z okrasno nazobčano pločevino, na njem visi Križani (les, v. 100 cm) in nad njim tablica z napisom *IN / RI*.

Viri: Kronika župnije Trbovlje; Hild 2012, str. 27.

Božičeva kašča

RNKD ev. št. 8445.

Na Božičevi domačiji (Ostenk 7; včasih gostilna) v neposredni bližini cerkve stoji zidana kašča iz začetka 19. stoletja. Pritlična stavba z vkopano kletjo je členjena z maltastimi pasovi, pokrita je z dvokapno streho na čop iz bobrovca. S 147 severne strani vodi vanjo kamnit portal s preklado na konkavno porezanih konzolah, na prekladi je vklesana letnica 1817, nad vhodom je z bobrovcem krit nadstrešek. Kašča, ki je služila za shranjevanje suhega mesa in vina, je edini primerek zidane kašče na Trboveljskem. Na sosednji Božičevi stanovanjski hiši je ohranjen kletni portal, podoben portalu kašče.

Viri: Strokovne podlage 2008, str. 50.

Literatura: LENARČIČ 2009, str. 38.

129

130

131

132

133

134

135

136

137

138

139

141

142

144

145

146

147

Planinska vas

Gručasto hribovsko naselje (prvotno imenovano Planina) leži na položni polici jugovzhodno pod Sveto Planino in severozahodno od Trbovelj, domačije so razvrščene v smeri jug–sever. Sklenjena vas štirih gručastih kmetij ima dobro ohranjen stavbni fond in primarno tlorisno zasnovo (RNKD ev. št. 8419). Prvič je kraj omenjen v Otokarjevem urbarju 1265–1267 (*Alben*) s tremi kmetijami, od katerih je bila ena županska. V Planinski vasi je bil tudi eden od uradov (zbiralnica davkov) laškega gospodstva. Na franciscejskem katastru iz leta 1825 je vrisanih šest kmetij. Naselju pripada zaselek Laze.

Viri: Jožefinski vojaški zemljevid, sekcija 192; Franciscejski kataster za Štajersko, C 148 (Knezdol) A05.

Literatura: OROŽEN 1958, str. 23, 51, 115 sl.; BLAZNIK 1988, str. 80; *Zasavje* 1998, str. 141; LENARČIČ 2009, str. 187, 294.

Pintarjeva kapelica

RNKD ev. št. 20778.

148 Pintarjeva kapelica stoji pri domačiji Planinska vas 14. Čeprav naj bi bila po ustnem izročilu postavljena po prvi svetovni vojni v spomin na gospodarja, ki je padel med vojno, pa omemba blagoslova kapelice 15. junija 1860 v *Kroniki župnije Trbovlje* kaže na starejši datum nastanka.¹ Kapelico zaprtega tipa s pravokotnim tlorisom pokriva dvokapna opečna streha. Vanjo vodi polkrožen vhod, ki ga flankirata toskanska pilastra in zapira lesena lesa. Profiliran podstrešni venec se nadaljuje na pročelju, kjer je okrašen s plitvim zobčastim frizom, v trikotnem zaključku fasade je naslikan križ. Notranjščina je obokana s plitvo banjo. Na kamnitem oltarju stoji v segmentno zaključeni zastekljeni niši kip Brezmadežne tipa Marije Čudodelne svetinje (v. 70 cm), na steni za njo pa visi razpelo (v. ok. 65 cm), ki ga je verjetno izdelal isti rezbar kot Verkov križ v Knezdolu.

Opomba: [1] Kronika župnije Trbovlje; Hild 2012, str. 38.

Viri: Kronika župnije Trbovlje; Hild 2012, str. 38–39; Dogajanje. Znamenja v župniji Trbovlje (<http://zupnija-trbovlje-martin.rkc.si/kategorija/dogajanje/>, 20. 7. 2016).

Literatura: KREŽE, HVALA, MLAKAR 1995, str. 73.

Pelinovčeva kapelica

RNKD ev. št. 20779.

Kapelica zaprtega tipa in pravokotnega tlorisa stoji v bližini hiše Planinska vas 19, ob stari poti iz Knezdola v Planinsko vas. Zgrajena je bila 1905 in obnovljena 1991, ti dve letnici sta zapisani tudi v trikotnem zaključku pročelja (21. MAJ 1905 / 19. 91.), nedavno pa je bila zunanjščina ponovno prepleskana. Pred zadnjo prenovo zunanjščine je bil na zaključku pročelja viden tudi starejši napis MAJ [...] AVE, katerega umestitev kaže na to, da je lok nad vrati sekundaren.

Kapelica ima pravokoten lesen vhod, zaprt s kovano mrežo v obliki križa z žarki. Nad vhodom je v malti izdelan polkrožen lok, ki prekinja venčni zidec. Trikotni zaključek pročelja je na vogalih okrašen s tremi rdeče pobarvanimi reliefnimi srci. Dvokapna streha je krita z bobrovcem, na slemenu stoji kovinski križ. V križno obokani notranjščini (ki je bila včasih dekorativno poslikana) je v plitvi segmentnoločni niši postavljen porcelanast kip Lurške Matere božje (v. 65 cm).

Viri: Hild 2012, str. 37–38; Dogajanje. Znamenja v župniji Trbovlje (<http://zupnija-trbovlje-martin.rkc.si/kategorija/dogajanje/>, 20. 7. 2016).

Literatura: KREŽE, HVALA, MLAKAR 1995, str. 73.

Ahačevo/Laznikovo znamenje

Znamenje stoji v spodnjem delu Planinske vasi pri Laznikovi (Ahačevi) domačiji (Planinska vas 6). Postavljeno je bilo leta 1946 v spomin na pet med drugo svetovno vojno ubitih članov družine Ahac. Na betonskem podstavku križa je napis *V spomin padlim iz družine Ahac, 1941–1945*. Lesen križ pokriva usločena pločevinasta strešica, na njem je pritrjena keramična plošča v obliki križa s Križanim (v. 70 cm) in z napisom *INRI*. Pod njo je nameščena laterna za svečo.

Viri: Hild 2012, str. 53.

Literatura: KREŽE, HVALA, MLAKAR 1995, str. 74.

Metelkov križ

Znamenje stoji pri danes zapuščeni hiši Metelkovih (Planinska vas 9). V drugi polovici 19. stoletja naj bi ga bil postavil tedanji gospodar Košir v zahvalo za rešitev iz nekega nemškega rudnika, kjer je delal. Na križu z lesenim hrbtiščem in večkrat zalomljeno pločevinasto strešico je pritrjen manjši lesen križ s trilstno zaključenimi kraki, na njem pa visi poljudno ekspresiven lesen Križani (v. 83 cm).

Viri: Hild 2012, str. 52.

Literatura: KREŽE, HVALA, MLAKAR 1995, str. 74.

148

149

150

151

Prapreče

Razloženo naselje povečini samotnih kmetij na pobočju slemena, ki deli Bevško dolino na trboveljski strani od Potoške doline na zagorski; del vasi namreč leži v zagorski občini.

Na Jožefinskem vojaškem zemljevidu iz let 1763–1787 je kraj s cerkvijo (*Sct Agnes*) imenovan *Praprezh*.

Vas se deli na zaselka Jazme, katerega večji del je v zagorski občini (po legendi naj bi bilo tu nekoč jezero in po njem naj bi se vozil starogrški junak Jazon, ki naj bi dal zaselku tudi ime), in Bukovje (RNKD ev. št. 8420). Tu stoji v sklopu domačije Prapreče 12 in hkrati v neposredni bližini cerkve vrhkletna kašča (RNKD ev. št. 8449), krita s preprosto dvokapnico (prvotno na čop), ki je z letnico 1744 med starejšimi ohranjenimi objekti v občini; spomeniško zaščiten je tudi kozolec topolar (RNKD ev. št. 22449), datiran z letnico 1821.

323

Viri: Jožefinski vojaški zemljevid, sekcija 192; Franciscejski kataster za Kranjsko, L 213 (Potoška vas) A 03; Strokovne podlage 2008, str. 54–55.

Literatura: LENARČIČ 2009, str. 200–201; ROZINA 2009, str. 85; ROZINA 2013, str. 110–111.

Podružnična cerkev sv. Neže (župnija Zagorje ob Savi)

RNKD ev. št. 2694.

Lega

Skoraj pravilno orientirana cerkev stoji na južnem robu razložene vasi pri Ojstrškem prevalu v zaselku Bukovje.

Zgodovinski podatki

Cerkev med podružnicami župnije Zagorje omenja že oglejski generalni vikar Pavel Bizancij leta 1581,¹ enako Valvasor v *Slavi vojvodine Kranjske* dobrih sto let kasneje.² Slednji je v njej našel tri oltarje, posvečene sv. Neži, sv. Jožefu in sv. Florijanu, kar je do danes ostalo nespremenjeno. Prvotna cerkev je imela raven lesen strop in vežo pred vhodom. Pri zasebniku v Praprečah je hranjen kamnit možnar z letnico 1795 in izročilo pravi, da so tega leta cerkev popravljali.³ Nad vhodnimi vrati je letnica 1878; takrat so vežo zazidali in s tem podaljšali cerkev ter lesen strop nadomestili z obokom

(zidarji so bili iz Italije). Kmalu po prenovi 1878 je v zvonik udarila strela in ga poškodovala, prav tako leta 1907. Sledilo je popravilo (delo je prevzel domači tesarski mojster Ignacij Flere), naslednje leto so naredili še strel vod. Pred prvo svetovno vojno je imela cerkev tri bronaste zvonove, ki jih je vzela vojska, nove so kupili 1926, a tudi ti v zvoniku niso ostali dolgo, saj so jih med drugo svetovno vojno vzeli Nemci. Leta 1954 je bil popravljen zvonik (napis pod streho), 1969 je bila prepleškana notranjščina, restavratorska dela je opravil Izidor Mole, naslednje leto je bila prepleškana fasada, 1971 sta bila obnovljena veliki oltar in prižnica, prepleskan je bil zvonik, 1974 pa je bil kupljen nov zvon.

Arhitektura

Cerkev v tlorisu sestavljajo pravokotna ladja, tristrano sklenjen dvopolen ožji prezbiterij z na severu prizidanim zvonikom pravokotnega tlorisa, ki ima v pritličju zakristijo.

Zunanjščino cerkve obdajata ometni talni zidec in lesen napušč. Fasado členi pravokotni portal, nad katerim je maltna kartuša s podobo sv. Neže (sig. d. sp. ni več berljiva), pod njo je novejši napis *Sveta Neža prosi za nas*, nad njo pa z maltnim okvirjem obdano lunetno okno.

Vzdolžni ladijski steni predirata po dve zamreženi polkrožni okni. Enako okno na južni strani členi prezbiterij, ki na 152 zunanjščini nima drugih arhitekturnih elementov. Na obeh jugovzhodnih vogalih zunanjščine prezbiterija so ohranjeni starejši naslikani opečnordeči šivani robovi, na steni tik pod streho pa je naslikana sončna ura (sig. *STEBAN / 10. 9. 1994*). Zvonik na severni strani prezbiterija obdaja nizek kamnit talni zidec. Z zahodne strani zvonika je pravokoten vhod v zakristijo, nad katerim je novejša enokapna strešica, v nadstropju nad njim pa segmentnoločna odprtina za dostop na zvonik. Sicer nečlenjene stene tik pod vrhom visoke piramidaste strehe predirajo biforne odprtine.

Cerkev je krita z dvokapnico (kritina Gerard, prej bobrovec), piramidasta streha zvonika je iz pločevine, na vrhu je železen križ. Tudi pulna strešica nad vhodom v zakristijo je pokrita s kritino Gerard.

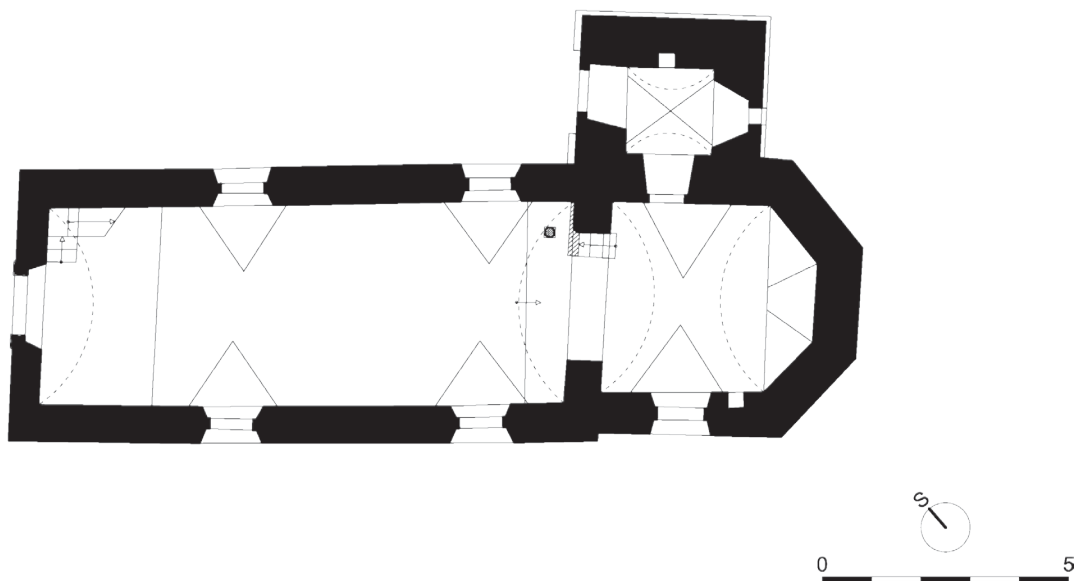
Notranjščina je obokana z banjastim obokom s sosvodnicami. Vzdolžne stene ladje obteka profiliran venčni zidec. 153 Polkrožna slavoločna odprtina vodi v prezbiterij, ki je privzdignjen za kamnito stopnico in malenkost ožji od ladje. Južno steno prezbiterija predira polkrožno okno, v severni pa polkrožno zaključen vhod vodi v križnogrebenasto obokano zvonico, ki služi kot zakristija. Na zahodni strani cerkve se nahaja pevski kor, na katerega vodi stopnišče levo od vhoda. Prve tri stopnice so kamnite, ostale lesene. Korna ograja je zidana in brez elementov členitve.

Tla v ladji in zakristiji so betonska, v prezbiteriju kamnita. Nivo tal v zakristiji je enak kot v prezbiteriju.

Oprema

Baročna oprema (trije oltarji in prižnica) je iz 18. stoletja in v celoti kamnita.

Na za stopnico privzdignjenem podestu velikega oltarja stoji škatlata menza, ki ima na antependiju v malti izdelan 154 kartušast okvir; na njej stoji razpelo z lesenim korpusom (v. 19 cm) in Adamovo lobanjo ob vznožju križa. Marmorirana predela se navznoter trapezasto zalamlja, enako tudi nastavek in ogredje, ki ga nosita kompozitna stebra, obdana z

- 156, 157, 158 rdeče pobarvanima kriloma s pozlačenimi stiliziranimi akantovimi listi. Ogredje zaključujeta segmentna okrajka, na sredini pa je segmentnoločno sklenjena atika, obdana s polžasto zavritima akantastima volutama, s prav tako rdeče pobarvanim ozadjem. V osrednjem delu nastavka so tri polkrožno zaključena polja z upodobitvami svetnic, v tronu sv. Neža (113 x 49 cm), levo sv. Notburga in desno sv. Agata (obe 99 x 39 cm). Vse tri podobe je v tehniki tempere na kamen leta 1742 naslikal v okolici Žalca delujoči slikar Janez W. Praxmayer (na sliki sv. Neže sig. l. sp. *Ioannes W. PraxMayer / Pinxit. 1742:*). V atiki je slika Pokola nedolžnih otrok (tempera na kamen, ok. 49 x 52 cm). Oltar je nazadnje restavriral Hinko Podkrižnik leta 1971 (sig. ob strani predele 1971 / P. H.).
- 155 Stranska oltarja stebrnega tipa sta postavljena vzdolž severne in južne ladijske stene, med obe okenski odprtini. Oba imata pravokotno kamnito menzo z naslikano kartušo na antependiju, na menzi je razpelo z lesenim korpusom (v. 21 oz. 22 cm). Postamenta kompozitnih stebrov, ki flankirata nizko predelo (na sredini predel obeh oltarjev je v kartuši vrezan napis *IHS* s križcem), sta na vogalih okrašena z zavitim palmetastim zlatim okrasom. Ob strani obeh predel sta vrezani letnici 1796. Motiv zlatih stiliziranih palmet z rdeče pobarvanim ozadjem krasi tudi krili nastavka, ki sta pri obeh oltarjih ohranjeni le na eni strani. Kompozitna stebra nosita profilirano ravno ogredje s polkrožno atiko, ob straneh obdana z volutama, na vrhu pa s palmeto.
- 161 Oltar na severni strani je posvečen sv. Jožefu. V tronu se nahaja novejša slika sv. Jožefa z Jezuščkom (o. pl., 94 x 52

cm; pod njo je še vidna prvotna slika na kamen z isto tematiko), v atiki je upodobitev sv. Janeza Nepomuka (tempera na kamen, ok. 33 x 33 cm). 160

V tronu južnega oltarja je upodobljen sv. Florijan (tempera na kamen, 94 x 53 cm), v atiki pa svetnik v črnem talarju z biretom na glavi, ki drži v desnici razpelo, z levico pa meč, s katerim je zmaju predril goltanec (verjetno sv. Valentin; tempera na kamen, ok. 33 x 33 cm). 164, 163

Marmorirana prižnica s poligonalno kancelo se nahaja na severni strani slavoločne stene in je postavljena na marmoriran toskanski stebrič, dostop nanjo je po štirih kamnitih stopnicah. Ograjo kancele členijo na konzole postavljeni kompozitni stebriči, med katerimi si od leve proti desni sledijo upodobitve evangelistov Mateja (o. les, 60 x 23 cm), Marka (60 x 24 cm), Luke (60 x 25 cm) in Janeza (60 x 25 cm). Zasnova prižnice je enaka tisti na Sveti Planini, na njej naj bi bil včasih napis z datacijo *Sub A. R. D. Michaele Brenck parrocho Sagoriense 1753*.⁴ 165

Okrušen kropilnik desno od vhoda je okrašen s kanelurami. 166, 167, 168

Stranice lesenih klopi so oblikovane v neogotskem slogu. Nova lesena dvokrilna vrata imajo v spodnjih poljih izrezljana evharistična motiva, žitne klase in vinsko trto.

Na stranskih oltarjih stojita po dva medeninasta svečnika kakovostne izdelave.

Sv. Neži posvečen bronast zvon je bil ulit v Ferralitu Žalec leta 1973 (napis z logotipom in letnico), pod upodobitvijo Marije Kraljice z Detetom je napis *SVETA NEŽA PROSI ZA NAS!*.

Opombe: [1] HÖFLER 1982, str. 59. [2] VALVASOR 1689, 8, str. 799. [3] Kronika župnije Zagorje ob Savi, str. 46; *Letopis* 2000, str. 352; JERMAN 2012, str. 51. [4] Kronika župnije Zagorje ob Savi, str. 47.

Viri: Kronika župnije Zagorje ob Savi; Strokovne podlage 2008, str. 19.

Literatura: VALVASOR 1689, 8, str. 799; HÖFLER 1982, str. 59; HÖFLER 1992, str. 117; *Zasavje* 1998, str. 141; *Letopis* 2000, str. 352; GOŠTE KOSTANJEVIČ 2005, str. 94–95; ŠILC 2006, str. 318; LENARČIČ 2009, str. 236–237; ROZINA 2009, str. 85; JERMAN 2012, str. 50–51; *Mati mnogih* 2012, str. 745; ROZINA 2013, str. 110–111; HÖFLER 2015, str. 96.

Znamenje

Ob cesti v bližini cerkve stoji lesen križ s širokim lesenim hrbtiščem in valovito pločevinasto strešico, na njem je pritrjen Križani (les, v. 41 cm).

Znamenje

Znamenje stoji pri hiši Prapreče 10. Izvira iz 19. stoletja, pred nekaj leti je bilo obnovljeno. Lesen križ je postavljen na okrogel betonski podstavek, pokrit je z dvokapno leseno streho, prekrito s pločevino. Na križu visi korpus poljudne izdelave (les, v. ok. 55 cm).

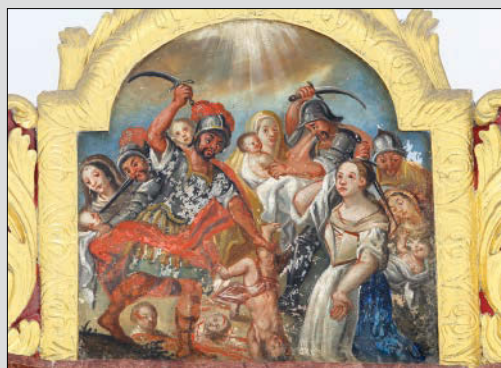
152

153

154

155

156

157

158

159

160

161

162

163

164

165

166

167

168

Retje nad Trbovljami

občina Trbovlje

Gručasto naselje na južni strani retenskega slemena jugovzhodno od Trbovelj, pod cerkvijo kot prostorsko dominantno. V okolici cerkve je prazgodovinsko arheološko najdišče Sv. Križ (RNKD ev. št. 8411) z najdbami gomilnih grobišč, ki pripadajo starejši železni dobi, prazgodovinsko gradišče naj bi bilo tudi na Bukovi gori.¹ Naselitev se je nadaljevala v antiki, o čemer priča leta 1868 ob popravilu cerkve odkrit rimski nagrobnik s keltskimi imeni, od 1996 vzidan v notranjščini. V Dobrni, na krčevini med Retjami in Trbovljami, pa je istega leta neki rudar pri odstranjevanju kamnite groblje naletel na največjo zakladno najdbo keltskih novcev v Sloveniji (v glineni posodi je bilo 553 velikih srebrnikov iz 1. stoletja pr. Kr.).² Otokarjev urbar iz let 1265–1267 v Retjah (*in Reteyach*) navaja pet navadnih in eno župansko kmetijo (Rečkova; od nje verjetno tudi poimenovanje naselja) in to število se do 18. stoletja ni spremenilo. Leta 1847 so štiri domačije sredi naselja pogorele. Leta 1953 so bile Retje priključene Trbovljam, od 2014 pa so spet samostojno naselje z dopolnjenim imenom.

Pod retenskim slemenom, na območju Dobrne, Lakonce in Bukove gore, je bilo največje ležišče rjavega premoga. Rudarsko delo je na začetku dvajsetega stoletja uničilo eno kmetijo. Kljub neposredni bližini rudnika se je ohranil kmečki značaj naselja. Na bližnje rudarjenje spominjata rudniška rova iz dvajsetih let 20. stoletja, R2 severovzhodno (RNKD ev. št. 28041) in R4 jugozahodno od vasi (RNKD ev. št. 27753).

V sklopu domačije Retje 10a stoji vrhkletna zidana kašča iz srede 19. stoletja (RNKD ev. št. 21854) z ohranjeno fasadno členitvijo (poudarjen delilni zidec), krita z dvokapno streho iz bobrovca.

Opombe: [1] Arzenal. Arheološka najdišča. Trbovlje–Retje (<http://www.arzenal.si/sarnas/ANSL/1345>, 2. 10. 2015). [2] Prim. OROŽEN 1881, str. 398.

Viri: Jožefinski vojaški zemljevid, sekcija 192; Franciscejski kataster za Štajersko, C 485 (Trbovlje) A06; Strokovne podlage 2008; Arzenal. Arheološka najdišča (<http://www.arzenal.si/sarnas/ANSL/1345>; <http://www.arzenal.si/sarnas/najdisce/5277>, 13. 3. 2014).

Literatura: OROŽEN 1881, str. 398; PEČNIK 1904, str. 133; OROŽEN 1958, str. 30, 32, 44, 78, 82, 542–544, passim.; *Arheološka najdišča* 1975, str. 264; KOS 1977, str. 52, 114–118, 148–149, sl. 24–27; BLAZNIK 1988, str. 225; BADOVINAC 2006a, str. 224; LENARČIČ 2009, str. 211–214; ROZINA 2009, str. 103–104; ROZINA 2013, str. 136–137.

Podružnična cerkev sv. Križa (župnija Trbovlje – Marija Mati Cerkve)

RNKD ev. št. 3459.

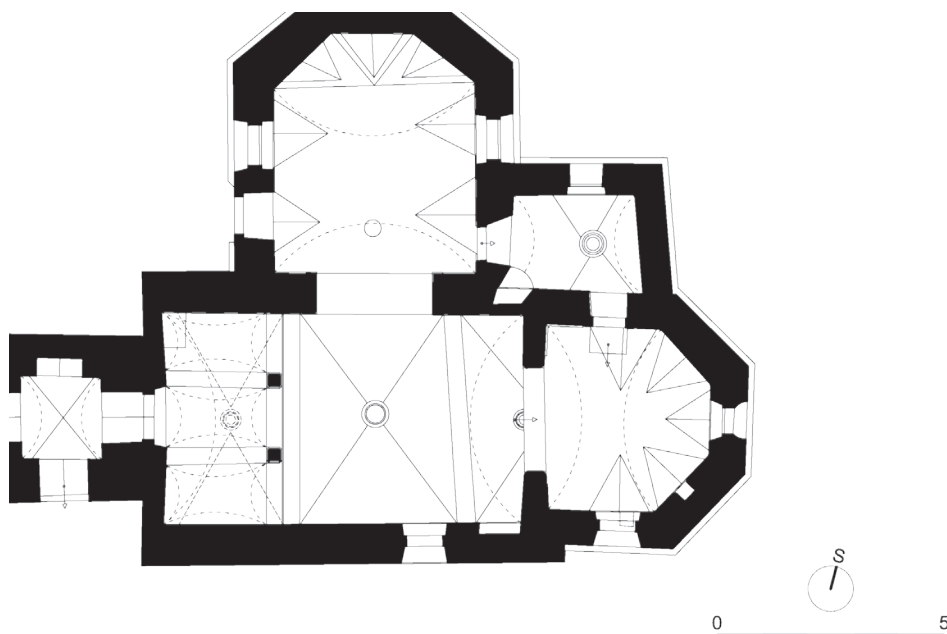
Lega

Skoraj pravilno orientirana cerkev stoji na slemenu tik nad naseljem, severozahodno in zahodno od nje teren strmo pada zaradi rudnika. Včasih jo je obdajalo pokopališče z obzidjem, ki je vrisano tudi na franciscejskem katastru (1825) in je bilo ob koncu 19. stoletja še vidno. Prostor pred cerkvijo je tlakovan z betonskimi tlakovci, južno od cerkve je majhna stavba nekdanje mežnarije.

Zgodovina

Današnja cerkev je rezultat več prezidav in dozidav, v osnovi pa je verjetno iz 16. stoletja.¹ O gotskem nastanku pričata mdr. šilast portal, ki vodi iz zvonice v ladjo, in zazidano šilasto okno v severni steni prezbiterija.

Cerkev je prvič omenjena v vizitacijskem protokolu iz leta 1545 (*zum Heiligen Creutz*) kot ena od petih podružnic vikariata sv. Martina v Trbovljah.² Ko jo je 1631 vizitiral ljubljanski škof Rinaldo Scarlichi, je imela en oltar, posvečen sv. Križu, in dve majhni okni.³ Ukazal je, naj povečajo prezbiterij in okna, kar so izpolnili, saj vizitatorja 1661 in 1668 poleg ravnega ladijskega stropa omenjata nov oz. popolnoma predelan prezbiterij; prvi poroča tudi, da prosijo za posvetitev stranskega oltarja.⁴ Proti koncu 17. stoletja so na severni strani prezbiterija dozidali zakristijo, na začetku 18. pa ob severni steni ladje še kapelo sv. Valentina.⁵ Leta 1726 so cerkev temeljito prenovili, o čemer pričata letnici na slavaloku in na zunanjsčini južne stene ladje. Takrat so leseni strop zamenjali z obokom in poslikali zunanjsčino. Leta 1752 se omenjata že dva stranska oltarja, posvečena sv. Matiji in sv. Neži.⁶ Leta 1835 je bil zgrajen pevski kor,⁷ 1871 so v livarni Ignaza Hilzerja v Wiener Neustadtu kupili nov zvon.⁸ Leta 1888 je Štefan Čadež restavriral veliki oltar in oltar v kapeli, oltar sv. Matije pa je bil zaradi namestitve prižnice odstranjen. Leta 1895 je urar Matija Zupanc iz Prebolda izdelal stolpno uro, kupljeno je bilo novo bandero, 1898 so pri Albertu Samassi kupili štiri oltarne svečnike.⁹ Leta 1930 sta bila kupljena bronasta zvonova (Strojne tovarne in livarne v Ljubljani), ki pa so ju že 1943 skupaj s starejšim odvzeli Nemci. Leta 1937 so naredili betonski tlak, prej so bila namreč v cerkvi, razen pred oltarji, tla iz steptane zemlje. Med letoma 1965 in 1986 je bila cerkev zaradi bližnjega rudnika in kamnoloma zaprta, v njej ni bilo več dovoljeno maševati. Cerkev je vidno propadala, izginilo je nekaj dragocene opreme. Dodatno je stanje poslabšal še udar strele leta 1982, ki je poškodoval zvonik z glavnim vhodom, zato so bili po nasvetu škofijskega ordinariata vsi kipi odneseni v župnišče. Leta 1986 so meritve pokazale, da so se tla umirila, ker so v bližini cerkve prenehali kopati rudo. Pod novim župnikom Francem Mlakarjem so se resno lotili obnovitvenih del. Najprej je bilo obnovljeno ostrešje, na zvoniku je bila zamenjana lesena strešna konstrukcija in namesto skodel nameščena pločevinasta kritina, na ostalih strehah pa v celoti zamenjana kritina iz bobrovca. Leta 1991 je bila opravljena statična sanacija cerkve, obnovljeni sta bili

notranjščina (nov tlak, beljenje, električna napeljava) in zunanjščina, jeseni istega leta je bila cerkev blagoslovljena. Leta 2000 je bil kupljen zvon, do 2005 so cerkev v temeljih še dodatno utrdili z različnimi vezmi. Pri obnovi sta sodelovala arhitekt Jože Kregar in slikar Lojze Čemažar.¹⁰

Arhitektura

Cerkev sestavljajo fasadni zvonik kvadratnega tlorisa, pravokotna ladja z na severu prizidano veliko poligonalno zaključeno kapelo in od ladje nekoliko ožji tristrano sklenjen prezbiterij z zakristijo na severni strani.

Pred fasado stoji trinadstropen zvonik, ki ga obdaja nizek talni zidec, pritličje pa deli od nadstropja kamnit venec. 169 Vogale krasijo naslikani šivani robovi v sivkasti barvi. Včasih je bilo pritličje s šilasto sklenjenimi arkadami odprto na vse strani, zdaj je severna arkada zazidana. Zgornjo etažo na vseh štirih straneh predirajo polkrožno zaključene zvonove line, v južni steni sta še dve pravokotni lini. Pod spodnjo je naslikana kartuša s kronogramom *eCCLesIaM CrVCIs / renoVaVerVnt In fIde VIVO / VenIte*, ki da letnico obnove cerkve 1991. Neogotsko korenasto streho obteka podstrešni venec, ki se nad številnicami ure na vseh štirih straneh trikotno zalamlja. Streha je krita s pločevino, na vrhu je jabolko s križem. Na severni strani zvonika je v fasadi ladje dvignjen vhod v zvonik in na pevski kor. Zunanjščino

cerkve obtekata nizek talni zidec in podstrešni venec, ki je na ladji konkaven, na prezbitteriju pa bogateje profiliran. Na vogalih ladje so naslikani rumenkasti šivani robovi, vogali kapele in zakristije so poudarjeni z belimi vertikalnimi pasovi na sicer rumenih stenah. Vogali prezbitterija so poslikani z opečno rjavo dekorativno obrobo iz štirih vertikalnih nizov diamantnega motiva. V južni steni ladje in južni steni prezbitterija ter v vzhodni in zahodni steni kapele je po eno pravokotno okno z naslikanim okvirjem, v vzhodni steni zakristije je manjše pravokotno, v sklepni steni prezbitterija pa okroglo okno z lijakastim ostenjem, ki je dekorativno poslikano na podlagi fragmentov poslikave iz 1726. V zahodni steni kapele je stranski vhod s pravokotnim kamnitim okvirjem. Na podstrešnem vencu ladje je rekonstruirana poslikava v obliki kartuš, pod njim je sredi južne stene ohranjena letnica 1726. Na južni ladijski steni so bili pri obnovi odkriti tudi

170 ostanki drugih poslikav,¹¹ zdaj je tu, verjetno na podlagi starejše freske, naslikan sv. Krištof (sig. d. sp. *LOJZE ČEMAŽAR / 2010*). Ladja in prezbitterij sta krita z enotno dvokapno streho iz bobrovca (nad zakristijo podaljšana s pultno streho), streha kapele, enako visoka kot streha ladje, je prav tako dvokapna in krita z bobrovcem.

Iz križnogrebenasto obokane zvonice vodi v cerkev glavni vhod s šilastoločnim kamnitim portalom, na desni stoji ob njem kropilnik s trebušastim stebričem, v zamreženi niši levo visi bronast zvonček. Obok v ladji je z dvema oprogama

172 razdeljen v tri neenake pole. V zahodni, ki jo v celoti zavzema pevski kor, je obok banjast z globokima bočnima sosvodnicama, širša srednja pola je križno obokana, pred slavolokom pa je polovična pola banje s sosvodnicama. V temenu vseh treh pol so profilirani maltasti diski. Oproge slonijo na konzolah v obliki toskanskih kapitelov, podločja

171 med njimi pa so obrobljena z bisernim nizom. Kor nosi par kamnitih toskanskih slopov s poševno porezanimi vogali, povezanih s tremi nekoliko potlačenimi loki, ravna zidana ograja je razen zaključnega venca nerazčlenjena. Podkorje je obokano s tremi češkimi kapami. V severni steni ladje se skoraj v celotni širini srednje pole odpira polkrožno sklenjen vhod v kapelo. Kapelo členijo plitvi pilastri, ki nosijo bogato profiliran in nad njimi izstopajoč venčni zidec. Obokana je z vzdolžno banjo, v katero se nad bočnima stenama zarisujeta po dve, v tristranem zaključku pa tri sosvodnice z zašiljenimi podločji. V temenu prve pole ob ladji je okrogel zračnik.

Ostenje slavoloka je sestavljeno iz kvadrov peščenca, na vogalih je poševen porez, ki se nad tlemi jezikasto izteče. V zgornjem delu kaže slavolok sekundarno, baročno podobo: toskanska pilastra (severni je bil deloma odbit ob postavitvi nekdanje prižnice) povezuje polkrožna arhivolta, obdana z bisernim nizom, nad sklepnikom z letnico 1726 je štukiran križ z *Arma Christi*. Prezbitterij, od ladje za stopnico višji, pokriva banjast obok, v katerega se nad vzhodnim delom bočnih sten in nad stenami oltarnega zaključka zarisuje pet sosvodnic z zašiljenimi podločji in trnastimi vrhovi.

V severni steni je pravokoten vhod v zakristijo, nad njim je zazidano gotsko okno. Na južni steni je pritrjena antična plošča z napisom (prvotno na zunanjšini ob zvoniku).

Zakristijo pokriva vzdolžna banja z dvema sosvodnicama, med njima je štukiran tondo. Včasih je bil iz zakristije dostop na prižnico, ki pa je zdaj zazidan.

Prezbitterij je tlakovan s kvadratnimi kamnitimi ploščami različnih barv, tlak v ladji, kapeli in zakristiji iz šesterekotnih opečnih ploščic.

Poslikava

Nad velikim oltarjem je groba poznobaročna slikarija baldahina z zastori, ob straneh pa zaključujeta motiv dolgi kiti iz volutastih listov. Po stenah prezbiterja in ladje so naslikani posvetilni križi.

Oprema

Veliki oltar je v osnovi iz prve polovice 18. stoletja, leta 1781 je bil predelan in 1888 prenovljen (napis na hrbtni strani 1781. 173
Renoviran. 1888.), 1984 je bil dodatno prebarvan s sivo oljno barvo, zadnjič je bil obnovljen leta 2008 (restavratorja Miha Legan in Aleš Sotler), ko ga je blagoslovil celjski škof Anton Stres. Na škatlasti menzi, ki ima na sprednji strani naslikan križ, 174
stoji s kompozitnima stebričema obdan tabernakelj, ki ga na vrhu zaključujeta voluti. Na lesenih tabernakeljskih vratcih je izrezljan kelih s hostijo, ob tabernaklju pa stojijo štirje pozlačeni baročni svečniki. Iz tlorisno razgibane predele raste 175, 176
nastavek, ki ga členita dva para marmoriranih kompozitnih pilastrov, med njimi pa stojita v ospredje pomaknjena tanka srebrno pobarvana kompozitna stebra, ob straneh robita oltarno glavnino perforirani krili iz hrustančasto-akantastih vitic. Namesto trona je na sredi plošča z naslikano podobo Jeruzalema in sekundarno izžagano odprtino v obliki latinskega križa, zaprto z barvastim oknom. Na sredini prekinjeno visoko profilirano ogredje nosi atiko, ob straneh razčlenjeno s paroma pod pravim kotom sestavljenih dekorativnih volut, na sredi je konkavno usločen sedmerokoten okvir, nižje segmentno sklenjeno golšasto ogredje pa se nad njim zaključuje s srčasto apliko. Sredi oltarne glavnine je križ s Križanim (les, v. korpusa 177, 178, 180
ok. 70 cm, med zadnjo prenovo narejen na novo),¹² ki ga pri vrhu obdajata luna in sonce. Ob tronu stojita Marija in sv. Janez Evangelist (oba les, v. ok. 70 cm), ozadje nad njima krasita girlandi, pred ogredjem pa lebdita jokajoča puta (oba les, v. ok. 179, 181
23 cm). Ob straneh stojita sv. Peter in sv. Pavel (oba les, v. ok. 73 cm). V atiki je na sredini kip sv. Helene (les, v. 70 cm), ob 182, 183
njej sedita na prekladi puta (les, v. 38 cm). Levo od sv. Helene je kip sv. Simona, desno sv. Jakoba starejšega (oba les, v. ok. 80 cm), na zunanjih robovih ogredja pa stojita levo sv. Ana z malo Marijo (les, v. 60 cm) in desno sv. Notburga (les, v. 65 cm). Kipi so nastali ok. 1720–1730 in so verjetno delo Mihaela Pogačnika.¹³

Na južni strani slavoločne stene stoji oltar sv. Neže, ki sodi v skupino zlatih oltarjev iz 17. stoletja (morda gre za 184
oltar, ki ga omenja vizitator leta 1661);¹⁴ nazadnje je bil restavriran leta 2009.¹⁵ Na škatlasti zidani menzi, ki ima na sprednji strani naslikan križ, stoji visoka ravna predela, iz katere izstopata postamenta stebrov, okrašena z angelskima glavicama, zaključujeta pa jo hrustančasti volutasti konzoli. Par z vertikalnimi diamantnimi nizi členjenih stebrov, v spodnjem delu obdan s čašo iz hrustančastih listov, obstopa polkrožno sklenjen tron in nosi ravno ogredje. Atika je pomanjšana skoraj dobesedna ponovitev oltarne glavnine, samo na postamentih stebrov sta namesto angelskih glav školkasto zaključeni niši; motiv školjke se ponovi tudi na podstavku kartuše, ki med nizkima volutama zaključuje oltarni obris nad atiškim ogredjem. V glavnem tronu je kip sv. Neže (les, v. 90 cm), v konzolnih krilih ob njem (nad levim je 185
ohranjen tudi hrustančast krilni baldahin) sta kipa sv. Apolonije (les, v. 65 cm) in sv. Janeza Krstnika (les, v. 62 cm). V 186, 189
srednji niši atike je kip sv. Barbare (les, v. 75 cm), levo od nje je sv. Ambrož, desno sv. Gregor Veliki (oba les, v. 65 cm). 188, 189, 190
Oltar sv. Valentina v kapeli stoji na kamnitem podestu. Na pravokotni zidani menzi s spredaj naslikanim križem stoji 191
lesen tabernakelj stebrega tipa, obdan z mesnatima akantovima vejicama, na njem sedita puta svečenosca (oba les,

v. ok. 25 cm). Na polkrožno zaključenih vratcih je vrezan kelih s hostijo. Nastavek tvorita dve trojici korintskih stebrov. Srednji steber na vsaki strani je tordiran in ovit s pozlačeno akantovo vitico, na njenih postamentih, ki izstopata iz predele, sta apliki angelskih glav, dve manjši glavici pa sta pritrjeni tudi na ogredju nad njima. Preostali štirje stebri so gladki in marmorirani, ob straneh zaključujeta nastavek krili iz volutastega akanta. Stebri nosijo ogredje, ki je nad visokim polkrožno sklenjenim tronom prekinjeno in trapezasto dvignjeno, na segmentnih okrajkih ob straneh sedita angela, na sredi pa zaključuje oltar trilistna niša med listnima volutama. V tronu, ki ga obrobja venec oblačkov, stoji kip sv. Valentina (les, Valentin v. 155 cm, epileptik v. 58 cm). V niši atike je dopasni kip Boga Očeta (les, v. ok. 60 cm), nad njo je z žarki obdan tondo z Jezusovim monogramom. Na hrbtni strani oltarja je napis *Renoviran 1888*. Oltar je nastal v zgodnjem 18. stoletju v tradiciji pozne faze zlatih oltarjev s poudarjeno tektoniko.

Na severni strani slavalocne stene, kjer je včasih stal oltar sv. Matije, so leta 1998 postavili kip sv. Barbare, delo Marka Kavčiča iz Šentjošta nad Horjulom; kip je bil pred leti prestavljen v župnijsko cerkev.¹⁶ Na njegovem mestu je zdaj diagonalno v kot nameščena menza s spodaj izvotljeno nišo (v njej je rudarski vagonček z letnico 2008), na njej pa stoji na lesenem podstavku z Marijinim monogramom kip Lurške Matere božje (les, v. 92 cm). Ob Mariji sta na lesenih stenskih konzolah kipa sv. Matere Terezije (les, v. 57 cm) in sv. Janeza Pavla II. (les, v. 68 cm), slednji sig. na draperiji sp. *STRAJNAR 2011*.

Križev pot je reprodukcija Bergantovega iz leta 1766. V kapeli visi procesijski križ z *Arma Christi* (v. 114 cm).

Pod lesenim daritvenim oltarjem je pritrjen z žarki obdan kipec Jagnjeta božjega na knjigi (ok. 30 x 50 cm), ki je bil prvotno na tabernaklju, na oltarju je razpelo (lesen korpus, v. 23 cm).

Rdeče bandero iz leta 1895 je zdaj hranjeno v župnijski cerkvi sv. Marije Matere Cerkve v Trbovljah, sliki (o. pl., 105 x 75 cm) prikazujeta sv. Konstantina (napis *PO KRIŽU SMO ODREŠENI! 1545*) in sv. Valentina (napis *SV. VALENTIN PROSI ZA NAS! 1700*). Bronasti zvon iz leta 2000 je izdelala livarna Ferralit Žalec, pod Slomškovo podobo je napis *BLAŽENI ANTON MARTIN SLOMŠEK / SVETA VERA BODI VAM LUČ!*

Opombe: [1] Šematizem 1930, str. 55. [2] OROŽEN 1881, str. 398; OROŽEN 1958, str. 55; HÖFER 1992, str. 230; BOKAL 1995, str. 57; *Letopis* 2000, str. 692; LENARČIČ 2009, str. 200; JERMAN 2012, str. 41. [3] LAVRIČ 1990, str. 326. [4] OROŽEN 1881, str. 398; LAVRIČ 2007, str. 36, 39, 197. [5] Na sicer novejšem banderu sv. Valentina (v ž. c.) je uvezena letnica 1700. JERMAN 2012, str. 43, piše, da je bila kapela postavljena v času prenove cerkve 1726. [6] OROŽEN 1881, str. 398. [7] Kronika župnije Trbovlje; OROŽEN 1881, str. 398. [8] Kronika župnije Trbovlje; OROŽEN 1881, str. 398. [9] Kronika župnije Trbovlje. [10] Kronika župnije Trbovlje. [11] Umetnostna topografija občine Trbovlje 1969. [12] BADOVINAC 2010, str. 378. [13] BADOVINAC 2010, str. 378. [14] LAVRIČ 2007, str. 197. [15] BADOVINAC 2010, str. 378. [16] LENARČIČ 2009, str. 229.

Viri: Jožefinski vojaški zemljevid, sekcija 192; Franciscejski kataster za Štajersko, C 485 (Trbovlje) A 05; Kronika župnije Trbovlje; Umetnostna topografija občine Trbovlje 1969; Strokovne podlage 2008, str. 20.

Literatura: OROŽEN 1881, str. 398–399; JANISCH 1885, str. 1107; OROŽEN 1958, str. 82, 675; BADOVINAC 1987a; LAVRIČ 1990, str. 326; BOKAL 1995, str. 61–63; *Letopis* 2000, str. 692; LAVRIČ 2007, str. 36, 39, 197; M. F. 2008; LENARČIČ 2009, str. 212, 228–229; BADOVINAC 2010, str. 376–378; JERMAN 2012, str. 41, 43.

Znamenje

Pred cerkvijo stoji križ z lesenim hrbtiščem, pokrit z dvokapno strešico. Na njem visi lesen korpus (v. ok. 80 cm), 194
kovinska tablica v spodnjem delu križa pa sporoča, da je bilo znamenje postavljeno 6. 7. 2003 v spomin na novo mašo
Matjaža Roterja in na tam pokopane.

Viri: Hild 2013.

Literatura: LENARČIČ 2009, str. 213.

169

170

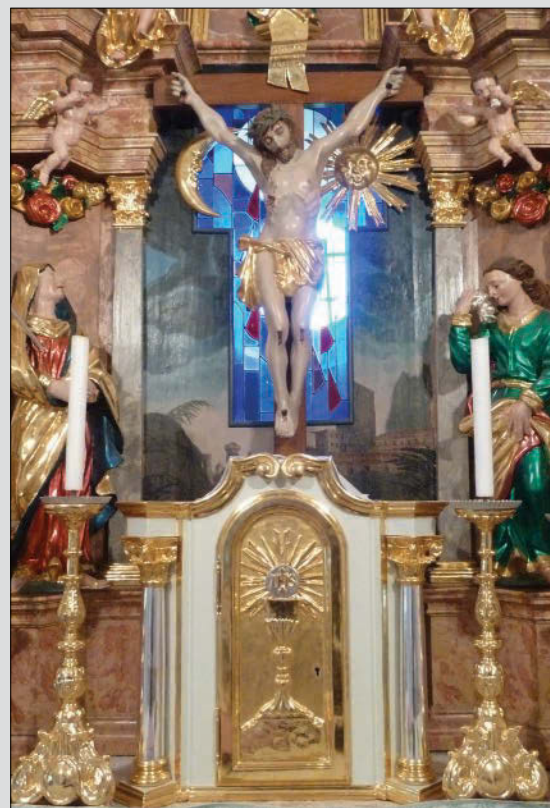
171

172

173

174

175

176

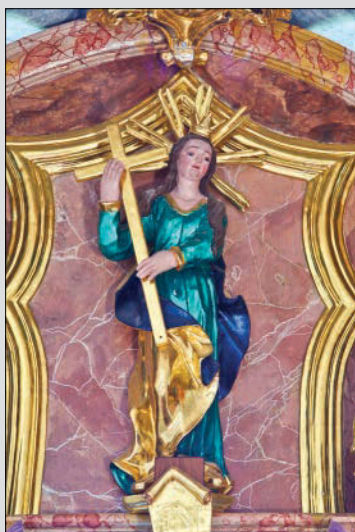
177

178

179

180

181

182

183

184

185

186

187

188

189

190

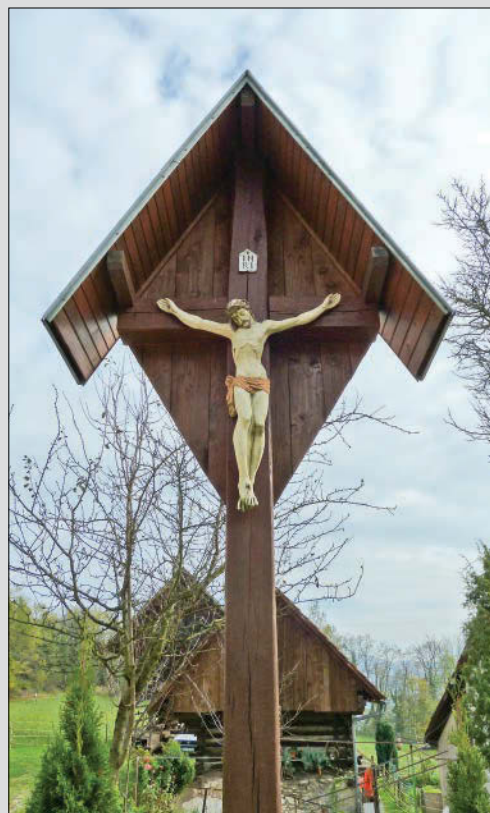
191

192

193

194

Sveta Planina

Razloženo hribovsko naselje samotnih kmetij v Posavskem hribovju se razteza med južnim pobočjem Javorja in severnim delom Potoške doline, severozahodno od Trbovelj. V južnem delu naselja izvira potok Konjščica. Leta 1955 se je kraj preimenoval v Partizanski Vrh in to ime ohranil do leta 2002, ko so domačini na referendumu izglasovali vrnitev prvotnega imena.¹ Poudarek v naselju je predstavljala božjepotna cerkev, ki je najvišje ležeča cerkev v ljubljanski nadškofiji (986 m). Nedaleč od nje so postavili župnišče, ki je danes opuščeno. Blizu cerkve sta stali še mežnarija in gostilna, leta 1922 so zgradili tudi romarsko hišo.² Leta 1927 je litijska podružnica planinskega društva zgradila planinsko postojanko.³ Na pobočju tik pod cerkvijo so leta 1935 zgradili hotel Ana.⁴ Leta 1943 so partizani požgali naselje, požar sta prestali le cerkev in šola, ki je bila od leta 1922 v eni od cerkvenih hiš.⁵ Po drugi svetovni vojni so zgradili počitniški Dom rudarjev, današnjo gostilno Planina.⁶

Opombe: [1] URBANC, GRABROVEC 2005, str. 29; DEDI (<http://www.dedi.si/dediscina/302-zupnijska-cerkev-imenamarijinega-na-sveti-planini>, 1. 7. 2015). [2] Kronika župnije Sveta Planina, str. 53, 93. [3] OROŽEN 1980, str. 296. [4] Kronika župnije Sveta Planina, str. 72, 91; OROŽEN 1958, str. 560. [5] Kronika župnije Sveta Planina, str. 91. [6] Pohodniško Zasavje (<http://www.v3krasne.si/pohodnisko-zasavje-328>, 1. 9. 2015).

Viri: Jožefinski vojaški zemljevid, sekcija 192; Franciscejski kataster za Kranjsko, L 119 (Kotredež) A 03, A 07; Kronika župnije Sveta Planina; DEDI (<http://www.dedi.si/dediscina/302-zupnijska-cerkev-imenamarijinega-na-sveti-planini>, 1. 7. 2015); Pohodniško Zasavje (<http://www.v3krasne.si/pohodnisko-zasavje-328>, 1. 9. 2015).

Literatura: OROŽEN 1958, str. 560; OROŽEN 1980, str. 296; URBANC, GRABROVEC 2005, str. 25–43.

Župnijska cerkev Imena Marijinega (župnija Sveta Planina)

RNKD ev. št. 2376.

Lega

Proti jugovzhodu obrnjena cerkev s prostostoječim zvonikom južno od nje stoji na obrobju naselja, na južnem pobočju tik pod vrhom Svete planine, severozahodno od Trbovelj. Na zahodni in južni strani jo obdaja manjše obzidano

pokopališče. Nedaleč od cerkve proti severu stoji nekdanje župnišče (Sveta Planina 47), nekdanja mežnarija, ki je stala v pobočju ob vznožju cerkve, pa je po drugi svetovni vojni pogorela in bila pozneje porušena.

Zgodovinski podatki

Cerkev je bila sprva podružnica zagorskega vikariata, leta 1770 je bila ustanovljena samostojna lokalija, ki pa je zares zaživila šele leta 1787 v sklopu jožefinske regulacije župnij. Leta 1900 je bila lokalija povišana v župnijo.¹

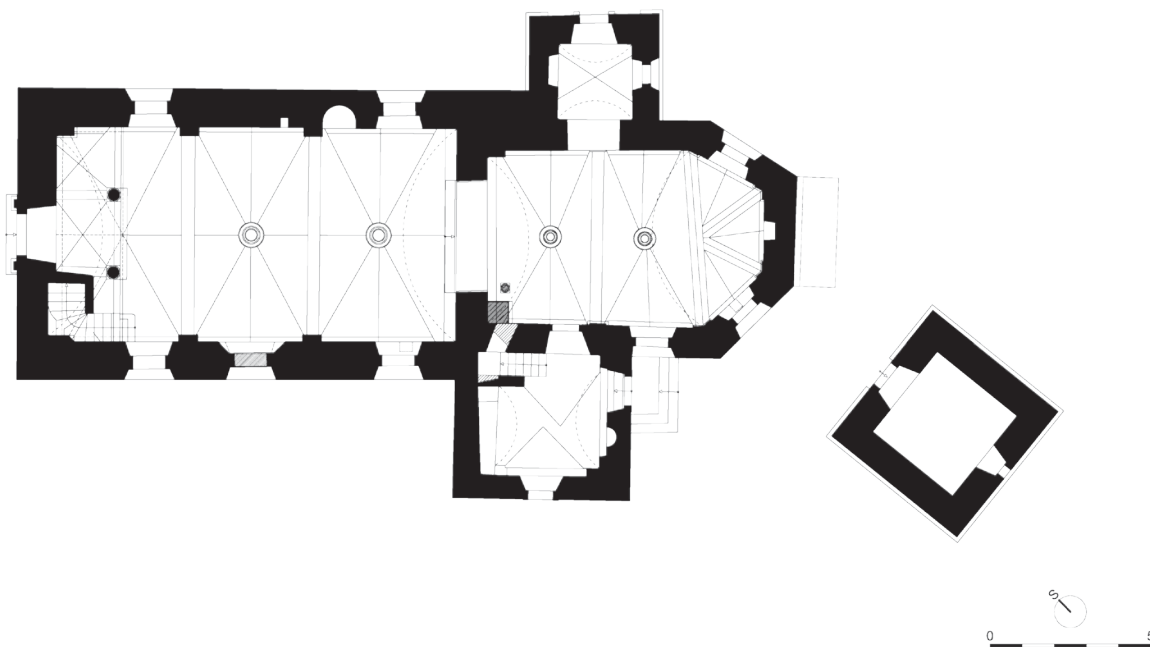
Ustno izročilo povezuje nastanek cerkve z neko grofico, domnevno iz rodu Gamberških, ki je neporočena zanosila in se pred preganjalci zatekla na Sveto Planino. Porod je bil težak, zato se je v stiski obrnila na sv. Ano in ji v zahvalo za srečen porod in rešitev pred preganjalci obljubila, da bo njej na čast postavila kapelo in novorojeno hčerko poimenovala po njej. Ko se je rešila, je izpolnila obljubo in dala pod lipo, kjer je rodila, postaviti kapelo sv. Ane. Sčasoma je kraj postal priljubljena romarska pot. Zaradi vedno večjega števila romarjev so pozidali cerkev in jo posvetili Mariji, enega od stranskih oltarjev v njej pa posvetili sv. Ani in na njen god še danes pripravljajo osrednji romarski shod.² Srednjeveška predhodnica današnje cerkve se v arhivskih virih prvič omenja leta 1433 (*vnser lieben frawen kirchen auf der Alben*),³ zatem v vizitacijskem zapisniku škofa Janeza Tavčarja leta 1581⁴ in v urbarju župnije Mengeš leta 1648, kjer je med podružnicami zagorskega vikariata, ki je spadal pod mengeško župnijo, na prvem mestu omenjena cerkev na Sveti Planini (*Die erste B. M. V. in Alpihus*).⁵ Župnijo Mengeš, ki je spadala pod upravo cistercijskega samostana v Dunajskem Novem mestu (1461–1668), je z vsemi njenimi vikariati vred leta 1668 kupil cistercijski samostan Stična, pod jurisdikcijo katerega je tedaj prišla tudi cerkev na Sveti Planini.⁶ Tako jo Valvasor v *Slavi vojvodine Kranjske* leta 1689 omenja kot podružnico župnije Zagorje ob Savi, ki je spadala pod stiški samostan. Cerkev imenuje *Naša ljuba Gospa na Planini*. Valvasor je opozoril tudi na nenavadno lego cerkve ob kranjsko-štajerski meji, tako da stoji ladja na Kranjskem, zvonik pa *tri pedi daleč na štajerskih tleh*. V notranjosti našteje tri oltarje: oltar Naše ljube Gospe ter oltarja sv. Joahima in sv. Ane. Omenil je še, da je bila leta 1684 cerkvi prizidana kapela sv. Antona Padovanskega. Dodal je tudi, da je cerkev med verniki zelo spoštovana zaradi čudežev, ki so se tam zgodili.⁷ Leta 1706 je cerkev pogorela zaradi udarca strele,⁸ vendar so kmalu postavili sedanjo stavbo, posvečena je bila leta 1725.⁹ Leta 1751 je cerkev ob ukitvitvi oglejskega patriarhata kot del upravnega ozemlja stiškega samostana prišla pod oblast goriške nadškofije, po preureditvi škofijskih meja leta 1787 pa je pripadla ljubljanski škofiji.¹⁰ Stiški opat je v pismu 14. 12. 1770 duhovniku na Sveti Planini naročil, da naj se na glavnem oltarju postavi tabernakelj in poskrbi še za ciborij in svečnik.¹¹ Leta 1773 je bila ustanovljena bratovščina sv. Monike, na katero spominja bratovščinski kip Marije z Detetom, ki ga oblačijo in nosijo v procesijah. Leta 1848 sta bila cerkev in župnišče deležna več popravil, natančnejših podatkov viri ne razkrivajo.¹² Leta 1857 so uro v zvoniku zamenjali z novo, ki jo je izdelal Franc Bregar,¹³ in kupili več novih paramentov, med njimi tudi dve banderi.¹⁴ Leta 1859 so zamenjali pločevino na zvoniku, ki se je ohranila do leta 1931, ko so jo nadomestili z novo, ki jo je naredil kleparski mojster Jernej Noll.¹⁵ Leta 1865 sta bila obnovljena glavni in eden od stranskih oltarjev. Leta 1903 je Franc Vodnik obnovil glavni oltar, kamnosek Vincenc Čamernik iz Celja pa je izdelal nove oltarne stopnice iz kraškega marmorja, stopnice v prezbiterij in obhajilno mizo ter tla v prezbiteriju prekril s šamotnim tlakom, na zunanjščini pa je

namestil nov glavni portal iz kraškega marmorja.¹⁶ Tedaj so odstranili napisni kamen v latinščini in slovenščini, ki je bil nad vhod vzdignjen leta 1877; fragmenti napisa so znani le po arhivskih virih: *Ta cerkev je 2. julija 1706 po blisku iz [...] 1706 po župniku zagorskem Fr [...] 1877 je oskrbel zagorski župnik Jakob Gros napravo tih novih [...]*.¹⁷ Leta 1906 je Pavle Šubic poslikal notranjščino cerkve.¹⁸ Leta 1907 so popravili škaro na vzhodni strani cerkve, »na štajerski meji«.¹⁹ Leta 1909 je po naročilu župnika Ana Hofbauer izdelala novo veliko bandero, križ zanj pa pasarstvo Zadnikar oz. Sadnikar.²⁰ Leta 1911 je bila cerkev prekrita z eternitom, ki je nadomestil škodo.²¹ Leta 1914 sta bili narejeni dve mali banderi.²² Leta 1917 se je podrla škara na vzhodni strani prezbitorija, in kot piše kronist, so se skale s takšnim truščem zaletavale v drevesa, da so Trboveljčani mislili, da se podira cerkev na Sveti Planini.²³ Istega leta so za potrebe vojne odpeljali dva zvonova, leta 1918 so odpeljali še cinaste piščali orgel.²⁴ Leta 1922 so popravili strelovod in pločevinasto streho na zvoniku.²⁵ Leta 1923 so popravili cerkveni zid na južni strani.²⁶ Leta 1933 in 1935 so potekala dela na cerkveni zunanjščini, in sicer so leta 1935 cerkev delno ometali s cementno malto in jo na sivo prebarvali.²⁷ Leta 1942 so domačini iz strahu, da bi Nemci cerkev požgali, iz nje umaknili cerkveni inventar. Vas so leta 1943 požgali partizani, cerkev je požar preživela. Nemci so nato iz cerkve odnesli dva mlajša zvonova in še nekaj drugih dragocenosti, ki jih ni uničil ogenj, in jih odpeljali v Trbovlje. Leta 1944 je hotel trboveljski okrožni vodja odpeljati preostali zvon, vendar mu je to preprečil domačin.²⁸ Leta 1954 so cerkveno notranjščino prebelili do višine obokov.²⁹ Leta 1955 so na zvoniku na novo namestili strelovod in križ, ki ga je vihar leta 1954 vrgel na tla.³⁰ Leta 1960 so v cerkvi in zakristiji potekala obnovitvena dela. Tedaj so razširili in podaljšali menzo glavnega oltarja s ploščami iz hotaveljskega marmorja in odstranili sekundarno postavljeni stebriček ob strani, s pomočjo katerega so menzo neznano kdaj podaljšali.³¹ Leta 1969 so v zvonik namestili nova vrata in v letih 1970 in 1971 obnovili fasado,³² leta 1972 pa obnovili še fasado cerkve.³³ Leta 1975 so povsem prenovili veliki lesteneč in na zunanjo stran oken namestili nove železne konstrukcije in mrežasta stekla.³⁴ Leta 1988 so obnovili streho na cerkvi. Tudi v zadnjih letih je bila cerkev deležna obnovitvenih del: v letih 2009–2010 so obnovili zvonik,³⁵ leta 2011 so pričeli z obnovo cerkve,³⁶ ki je potekala do leta 2014.

Cerkev se od prve omembe navaja kot cerkev Naše ljube Gospe (*vnser lieben frawen kirchen auf der Alben*), takšno poimenovanje srečujemo še v 18. stoletju (*unsere liebe Frau*), mestoma se omenja tudi kot cerkev blažene device Marije (*Beate Marie Virginis in Alpibus*) in kot cerkev Naše ljube Gospe nebeške Kraljice.³⁷ S patrocinijem Imena Marijinega se prvič omenja leta 1843 (*B. M. V. Nom. in Alpibus*).³⁸

Arhitektura

Cerkev stoji na nasutem platoju in se prilagaja padajoči konfiguraciji terena. Sestavljata jo pravokotna ladja ter tristrano sklenjen prezbitorij s pravokotno pritlično kapelo na severovzhodni in pravokotno nadstropno zakristijo na jugozahodni strani. Južno od prezbitorija stoji prostostoječi zvonik kvadratnega tlorisa. Cerkvena fasada ima vhodno os poudarjeno s klesanim kamnitim portalom, nad katerim je polkrožno zaključeno, rahlo lijakasto poglobljeno okno, obdano s profiliranim okvirjem. Desno od portala sta na fasado prislonjena oz. vzdignjena nagrobnika župnikov Jurija Stenka (+ 1862) in Janeza Medveda (+ 1918). Do neorenesančnega portala vodi kamnita stopnica. Portal tvorita toskanska

pilastra na stopnjevanih postamentih z rustikalno ploščo na sprednji strani, na spodnji tretjini deli pilastra tanek zidec. Nosita bogato profilirano ogredje, sredi katerega je pravokotna napisna plošča z izstopajočima vrhnjima vogaloma in profiliranim okvirjem. Na napisni plošči je zgoraj vklesana krona s sedmimi rogli, pod njo je Marijin monogram, pod njim letnica 1903, desno spodaj pa podpis kamnoseka ČAMERNIK: CELJE. Nad ogredjem se dviga razklenjeno trikotno čelo, sredi katerega je edikula atike. Obdaja jo bogat okvir, ki deloma posnema zgradbo portala: toskanska pilastra nosita profilirano ogredje, na katerem počiva trikotno čelo s školjkastim motivom. Na vrhu strehe trikotnega čela se dviga križ s trikotno zaključenimi kraki. Edikulo ob straneh obdajata voluti. V polkrožno zaključeni niši, ki jo obroblja paličasto profiliran okvir, stoji kip Marije z Detetom (kamen, v. ok. 85 cm). V portal so umeščena rezljana vrata iz leta 2014, v katera so vstavljeni obnovljeni fragmenti starejših vrat (avtor obnove: Stanko Veteršek).³⁹ Vsako krilo je razdeljeno v tri polja. V zgornjih sta reliefa Apokaliptične žene in sv. Joahima, pod njima rozeti, spodnji polji sta lamelasto izrezljani; s prejšnjih vrat so ohranjeni figuralna reliefa, rozeti in zgornji del delilnega stebriča med kriloma. Ladja nima talnega zidca, medtem ko kapelo na stranskih stenah obdaja zidec, ki sega do polovice višine stene in sega čez vogala na zunanjo, severovzhodno steno. Ob zaključni steni prezbiterja je poševno zidan oporni zid iz neometanega kamna. V

bočnih stenah ladje so pravokotna okna, v severovzhodni dve, v jugozahodni pa tri, srednje do polovice (v notranjščini v celoti) zazidano. Prezbitenij ima v severovzhodni steni polkrožno in v jugozahodni pravokotno okno, tristrani oltarni zaključek ima v zaključni steni lijakasto poglobljeno okroglo okno, v stranskih pa pravokotni okni. Zakristija se v pritličju jugozahodne in v nadstropju jugovzhodne stene odpira s pravokotnima oknoma, medtem ko sta pravokotni okni v nadstropju severozahodne in jugozahodne stene zazidani. V jugovzhodni steni je nad tremi stopnicami vhod s pravokotnim kamnitim okvirjem, nad njim je raven betonski nadstrešek. Enokrilna vrata, obnovljena 2012 oz. 2013,⁴⁰ ohranjajo vrhno polovico starejših vrat z vegetabilno rezljano ornamentiko v osrednjem polju. Kapela ima v jugovzhodni steni pravokotno okno, v severovzhodni pa za stopnico dvignjen vhod z ušesastim pravokotnim kamnitim okvirjem na novjših podstavkih; v spodnjih vogalih sta vklesana medaljona s križem. V vrata, izdelana leta 2014, je vključeno z vegetabilno ornamentiko okrašeno osrednje polje starejših vrat.

Strehe so pločevinaste. Ladja je krita z dvokapnico, kapela in zakristija pa z nepravo šotorasto streho.

196 Nizki enonadstropni zvonik stoji na nekoliko širšem zidanem podstavku, ki se prilagaja padajočemu terenu. Na južni strani vodijo v kletno etažo segmentno zaključena vrata, v vzhodni steni je pokončna pravokotna lina. Etaži zvonika deli vodoraven zidec, stene zaključuje zvonasto profiliran podstrešni venec. V pritličje vodi pravokoten vhod s severne strani, v južni steni je pokončna pravokotna lina. V vrhnjem nadstropju so na vseh štirih straneh enojne polkrožno zaključene line z rjavo obarvano zidano balustrado. Vogale zvonika robijo beli vertikalni pasovi, vmes pa so plitvo izstopajoča polja bolj grobega okraštiga ometa; v vrhnjem nadstropju jih prekinjata še po dva vertikalna bela pasova kot nadaljevanje navideznih obrob zvonovih lin. Bel je tudi širok pas med linami in podstrešnim vencem, belo pa je obrobljena še pravokotna lina v pritličju južne stene, nad katero je sončna ura z Marijinim monogramom (*M*) in križem. Pločevinasta streha zvonika ima v spodnjem delu obliko usločene štiristrane piramide, na vrhu pa je osmerostrana kapa, zaključena z jabolkom in križem.

198 Ladja obsega tri pole osemidelnega križnogrebenastega oboka, med seboj ločene s polkrožnimi oprogami. Polovico vhodne pole zavzema pevski kor na dveh kamnitih toskanskih stebrih, ki nosita tri polkrožne arkade. Podkorje
199 je obokano s tremi polami križnogrebenastega oboka, v jugozahodnem vogalu so kamnite stopnice na kor. Ravno ograjo kora členijo maltaste obrobe in lizeni nad stebroma; srednje polje večinoma zakriva spodnji del orgelske omare. Ladijske stene členijo razmeroma globoki toskanski pilastri, ki so na polovici višine odrezani; pilastra pred slavoločno steno sta le nakazana z razcepljenima trikotnima ploskvama pod ogredjem. Stopničasto profilirano ogredje, plitvejša od pilastrov, obteka celotno ladjo; v srednji traveži leve stene se v segmentnem loku dvigne nad stranski oltar, pod njim teče biserni niz. Polkrožna podločja oboka so obrobljena s trakastim profilom. Sredi obočnih pol so medaljoni s profiliranimi okvirji (oni nad pevskim korom je bil odstranjen ob postavitvi sedanjih orgel), v srednji poli je v njem odprtina zračnika. Ladjo in za dve stopnici dvignjeni prezbitenij povezuje polkrožen slavolok, okrašen s temenskim kamnom, ki ima na ladijski strani reliefno rozeto. Ladijsko ogredje se preko slavoločnih slopov nadaljuje tudi v prezbitenij; manjka le na južni steni zahodne pole, kjer je široko segmentno zaključeno okno novejšega oratorija. Prezbitenij členijo plitvi toskanski pilastri, ki so v kotih tristranega oltarnega zaključka zalomljeni. V severozahodni steni vodi polkrožno sklenjena arkada

v kapelo sv. Antona Padovanskega; namesto pilastra je na tem mestu pod izstopajočim ogredjem le s tremi cofi okrašeno trilistno polje. V zahodni poli stene nasproti je vhod v zakristijo z ambicioznim kamnitim portalom: baročni pravokotni okvir z ušesasto preklado je bil pozneje dopolnjen z neorenesančnim timpanom na konzolah, zaključenim z akroterijskima krilcema in s križem na sredi. Prezbitirij pokrivata za oprogo ločeni poli šestdelnega križnogrebenastega oboka, v temenu sta profilirana medaljonska okvirja; tristrani oltarni zaključek pokriva šotorast obok z zašiljenimi podločji. Kapelo sv. Antona Padovanskega pokriva prečna banja s stikajočima se sosvodnicama, zakristijo pa vzdolžna banja z nesimetrično zarezanima sosvodnicama. Tlak v ladji je iz originalnih kamnitih plošč; šamotni tlak v prezbitiriju, sestavljen iz ploščic s cvetličnim vzorcem, je bil izdelan v tovarni Zagorka v hrvaški Bedekovčini okoli leta 1900.

Oprema

V cerkvi so štirje baročni oltarji, po vsej verjetnosti vsi iz zgodnjega 18. stoletja. Vsi so kamniti in dvignjeni za dve stopnici nad tlak. Veliki oltar je nastal leta 1711 (letnica je vklesana pod valovito konzolo ob bazi levega stebra), leta 1903 ga je obnovil podobar Franc Vodnik (na hrbtni strani oltarja je na podpornem ogrodju trona napis *Altare Renovatum AD 1903 F. Vodnik Polhovi Gradec*). Škatlasta menza je na sredini okrašena s kot antependij izstopajočim poljem: na profilirani bazi stojijo štirje kompozitni polstebri, ki nosijo preklado, med njimi so tri polkrožno zaključena dekorativna polja, od katerih je srednje nekoliko večje in bogateje uokvirjeno. Iz predele, okrašene z akantovimi viticami, izstopajo štirje postamenti korintskih stebrov, ki nosijo razgibano profilirano ogredje, ob straneh zaključeno s segmentnima okrajoma. Med stebri so tri polkrožno zaključene niše s kipi; bogateje uokvirjena srednja je širša in višja, nad stranskima je pod ogredjem pas akantove dekoracije. Atika je nekoliko manjša ponovitev oltarne glavnine, na njenem ogredju pa stoji še mlajši zaključek v obliki s kaneliranima lizenama obrobljene pravokotne plošče s položnim trikotnim čelom, vrh katerega stoji križ. Sredi zaključka je na naslikanem tondu pritrjen golob sv. Duha v vencu žarkov. V oltarnem tronu je polihromiran baročni kip Marije Kraljice z Detetom/Apokaliptične žene (kamen, v. ok. 130 cm). Nad kipom lebdita na oblakih puta, na vencu žarkov v ozadju sta pritrjeni angelski glavici. V stranskih nišah stojita belo barvana historistična kipa sv. Pavla (kamen, v. 135 cm) in sv. Petra (kamen, v. 133 cm) iz druge polovice 19. stoletja. Vsi trije kipi v atiki so baročni, iz časa nastanka oltarja: v srednji niši je sv. Elizabeta (kamen, v. ok. 115 cm), levo sv. Zaharija (kamen, v. ok. 105 cm) in desno sv. Janez Krstnik (kamen, v. ok. 125 cm). Leseni tabernakelj obstopata po dva stopničasto zamaknjena kompozitna stebra, pozlačena vratca obdaja vegetabilno okrašen pravokoten okvir s školjkastim polkrožnim zaključkom, motiv školjke pa se ponovi še na spodnjem robu. Na vratcih je reliefna podoba križanega Kristusa na Golgoti. Ob vratcih sta vertikalna pasova z rastlinsko ornamentiko in diamantnima zaključkoma. Na tabernaklju leži knjiga s sedmimi pečati, v ozadju klečita na oblakih puta s svečnikoma (oba les, levi v. 43 cm, desni v. 45 cm).

Med seboj enaka stranska oltarja ob slavoločni steni v zasnovi sledita velikemu oltarju, vendar je arhitektura zreducirana na osrednjo os. Škatlasto menzo krasita dva kompozitna polstebra, med njima je izstopajoč štirilistni okvir. Kompozitna stebra na visokih postamentih obstopata nišo in nosita profilirano preklado, zaključeno s segmentnima okrajoma. Atika je pomanjšana ponovitev oltarne glavnine, med okrajoma na njenem ogredju pa zaključuje nastavek z rozeto

- okrašen podstavek s kamnitim kipom klečečega puta. Ornamentika je bogatejša kakor na glavnem oltarju: vegetabilni vzorec prekriva okvirja niš ter robí ogredje in okrajke, v obeh etažah pa zaključujeta nastavek bočni krili iz akantovega vitičja. V tronu levega oltarja stoji kip sv. Ane z malo Marijo, ki drži v levici knjigo (kamen, v. 110 cm), v zgornji niši je kip sv. Frančiška Asiškega (kamen, v. ok. 82 cm).
- 209 V tronu desnega oltarja stoji kip sv. Joahima (kamen, v. 110 cm), v niši atike je kip sv. Bernarda (?; kamen, v. ok. 100 cm).
- 210 Na menzah obeh slavoločnih oltarjev stojita zastekljena lesena relikviarija (v. 111 cm), okrašena s prizorom Oznanjenja. Uokvirjena sta s parom korintskih stebričev, ki nosita položna volutasta okrajka; prostor med slednjima je zapolnjen z reliefnimi oblaki, na katerih sta upodobljena na enem klečeča Marija ob bralnem pultu, na drugem nadangel Gabrijel v dopasnem izrezu.
- 212 Tudi stranski oltar sv. Antona Padovanskega ob severovzhodni steni ladje v skromnejši obliki ponavlja koncept velikega oltarja, je pa nekoliko večji in bogatejši od slavoločnih. Škatlasto menzo členijo štirje kompozitni polstebriči, ki obrobljajo polkrožno zaključena polja s paličastim okvirjem, v večjem srednjem je naslikan križ. Ob straneh izstopajo iz predele postamenti dveh parov stopničasto v prostor pomaknjenih kompozitnih stebrov, ki obstopajo polkrožno zaključeno oltarno nišo in nosijo ogredje, zaključeno s segmentnima okrajkoma; po dva stebra robita tudi nekoliko manjšo atiko. Okvirja niš krasi akantov listovnik, vogale ob nišah, postamente stebrov in ogredje nad njimi zapolnjujejo rozete, obe etaži pa robijo krila iz akantovega vitičja, ki v kopasti formi zaključuje tudi oltarni vrh med okrajkoma atiškega ogredja.
- 213, 214 V tronu stoji kip sv. Antona Padovanskega (kamen, v. 120 cm), v niši atike je kip sv. Valentina (kamen, v. ok. 85 cm). Na menzi stoji majhen baročen tabernakelj razgibanih konveksno-konkavnih oblik. Njegov vrhnji zaključek krasijo s školjko spete nabrazdane volute, izpod marmoracije na diagonalno postavljenih pilastrih ob vratcih se kažejo fragmenti tiskanega besedila (kanonske table?).
- 219 Na južni strani prezbiterija stoji ob slavoloku podolgovata tristrano sklenjena kamnita baročna prižnica, ki jo nosita toskanski steber in zidan podstavek s posnetim vogalom. Ograjo kancele členijo kompozitni stebri, ki nosijo profilirano ogredje. Med stebri so v polkrožno sklenjenih pozlačenih paličasto profiliranih okvirjih al secco naslikani štirje evangelisti in Dobri pastir; podobe iz okoli srede 19. stoletja prekrivajo starejšo plast poslikave in si sledijo v zaporedju:
- 220, 221 sv. Luka (24,5 x 60 cm), sv. Matej (28 x 60,5 cm), Dobri pastir (28,5 x 60 cm), sv. Marko (24,5 x 60 cm), sv. Janez (28 x 59,5 cm). Šotorasto sklenjeno leseno streho z razgibano profiliranim ogredjem, obdanim z zastorom in lambrekini, krasijo štiri vegetabilne volute, na vrhu stoji kip Mojzesa s tablama postave (les, v. 75 cm); na spodnji strani strehe je golob sv. Duha (les, v. 42 cm).
- 222, 223, 224 Desno od oltarja sv. Antona Padovanskega stoji v polkrožni stenski niši, zaključeni z nakazano školjko, kip sv. Janeza Nepomuka iz zgodnjega 18. stoletja (kamen, v. 160 cm).
- 226 Nasproti oltarja sv. Antona Padovanskega je nad spovednico volutast baldahin z oblečenim bratovščinskim kipom Marije z Detetom iz druge polovice 18. stoletja (les, v. ok. 100 cm). Obnovljen je bil leta 2012.⁴¹
- 230 Kamnit krstnik, ki stoji ob pokoncilskem oltarju, ima nogo iz neobdelanega kosa kamna, na njej pa stoji starejša piščalasto okrašena kamnita krnica s sekundarno pozlačeno okroglo bazo.

Leseni pokoncilski oltar je za stopnico dvignjen, škatlasta menza je členjena s štirimi poligonalnimi polslopi, v osrednjem polju je štirilist.

Hrastove klopi so bile nabavljene po požaru leta 1725.⁴² Stranice krasi vegetabilna ornamentika, čelno stran pa trije rastlinski venci v pravokotnih okvirjih. Na hrbtni strani klopi v ladji so tri rozete v pravokotnih okvirjih, na hrbtnih klopi v prezbiteriju pa so trije diagonalno prekrizani listi v pravokotnih okvirjih.

Lesena baročna spovednica⁴³ je tridelna, srednji del z rozetno okrašenimi rezljanimi vratci konveksno izstopa, stranski krili sta konkavno usločeni. Posamezne dele členijo različni kompozitni stebri, ki stojijo na kaneliranih podstavkih in nosijo ogredje, členjeno z zobčastim frizom.

Orgle so iz 19. stoletja.⁴⁴ Dvodelna orgelska omara je vstavljena v ograjo pevskega kora, spodnji del krasita dve uokvirjeni pravokotni polji z romboma. Nad profiliranim vencem se odpirata polkrožni arkadi, ki ju obstopajo trije kompozitni pilastri, nad katerimi se dviga preklada s trikotnim čelom. Slednjega obroblyata jajčevnik in zobčast friz.

Zakristijsko omaro (18. st.?) krasi bogata ornamentika z vegetabilnimi motivi, polstebri in profiliranimi okvirji. 229

Vrata v zakristijo so kakovosten rezbarski izdelek (18. st.?). V spodnjem delu je podolžno vegetabilno polje, ki ga obdajata valoviti konzoli. Na sredi vrat je v pravokotnem polju z izstopajočimi vogali Marijin monogram, nad katerim je šestrogeljna krona, obdaja ju vegetabilna ornamentika, nad preklado se dviga razklenjeno trikotno čelo s križem na podstavku. 230

V zvoniku visita dva zvonova. Od treh prvotnih, baročnih, so dva odpeljali v prvi svetovni vojni. Namesto teh je cerkev dobila dva nova (odlita v Mariboru v letih 1924 in 1925), ki pa so ju med drugo svetovno vojno pobrali Nemci. Tretji, najstarejši in srednji po velikosti, se je ohranil po zaslugi domačina, ki je vojake zaustavil z zvijačo, češ da so mu vojaki, ki so odnesli prva dva zvonova, naročili, naj nikomur ne izroči ključa od zvonika, če nima pisnega izkazila višjih oblasti.⁴⁵ Ta zvon je bil v bron ulit v Schneiderjevi livarni v Celju leta 1764, leta 1969 je bil zaradi poškodbe prelit v livarni Ferralit Žalec.⁴⁶ Po ustnem izročilu je dala gamberska grofica vanj uliti pol mernika srebra.⁴⁷ Na vrhu zvona je letnica 1764, pod katero je relief Križanega, sledi napis *ZA SVETO PLANINO 1969 FERRALIT ŽALEC*. Pod napisi obteka zvon v zgornjem delu reliefni pas s smrekovimi vejicami s storži. Mali zvon je iz leta 1970, krasi ga relief sv. Ane, ki uči Marijo brati, nad njim je motiv dveh prekrizanih listnatih vej. Spodaj je napis *SVETA ANA PROSI ZA NAS*, na drugi strani pa *FERRALIT ŽALEC / LETA 1970 / ZA SV. PLANINO*. Spodaj je relief dveh smrekovih vej s storži.

Opombe: [1] ŠAL II, šk. 44, Regulacija župnij 1782–85; ŽA Sv. Planina, Krstna matična knjiga 1787–1913; HÖFLER 2015, str. 95–96. [2] Popisi 1954. [3] HÖFLER 1992, str. 117. [4] HÖFLER 1992, str. 117. [5] HÖFLER 1992, str. 117. [6] Popisi 1954; HÖFLER 1992, str. 84. [7] VALVASOR 2010, str. 799. [8] Popisi 1954. [9] HÖFLER 1992, str. 117. [10] Popisi 1954; prim. DOLINAR 1989, str. 127; Listine 2011, str. 624. [11] Popisi 1954. [12] Popisi 1954. [13] Kronika župnije Sveta Planina, str. 27. [14] ŠAL/Ž, fasc. 349. [15] Kronika župnije Sveta Planina, str. 27; Popisi 1954. [16] Kronika župnije Sveta Planina, str. 35; Popisi 1954; DEDI (<http://www.dedi.si/dediscina/302-zupnjska-cerkev-imena-marijinega-na-sveti-planini>, 1. 7. 2015). [17] Kronika župnije Sveta Planina, str. 9, 35. [18] Kronika župnije Sveta Planina, str. 34–35. [19] ŠAL/Ž, fasc. 349. [20] Kronika župnije Sveta Planina, str. 38. [21] Kronika župnije Sveta Planina, str. 38; ŠAL/Ž, fasc. 349. [22] Kronika župnije Sveta Planina, str. 39. [23] Kronika župnije Sveta Planina, str. 43. [24] Kronika župnije Sveta Planina, str. 45–46. [25] ŠAL/Ž, fasc. 349a. [26] Kronika župnije Sveta Planina, str. 53. [27] Kronika župnije Sveta Planina, str. 27, 68; Popisi 1954. [28] Kronika župnije Sveta Planina, str. 73–74. [29] Kronika župnije Sveta Planina, str. 78. [30] Kronika župnije Sveta Planina, str. 78.

[31] Kronika župnije Sveta Planina, str. 97. [32] Kronika župnije Sveta Planina, str. 108, 111, 115. [33] Kronika župnije Sveta Planina, str. 116. [34] Kronika župnije Sveta Planina, s. p. [35] JERMAN 2012, str. 55. [36] JERMAN 2012, str. 55. [37] Popisi 1954; DOLINAR 1989, str. 127; VALVASOR 2010, str. 799; HÖFLER 2015, str. 95. [38] *Catalogus* 1843, str. 46. [39] Ustna informacija župnika Maksimilijana Janija Tušaka. [40] Ustna informacija župnika Maksimilijana Janija Tušaka. [41] Ustna informacija župnika Maksimilijana Janija Tušaka. [42] Strokovne podlage 2008, str. 21. [43] Umetnostna topografija občine Trbovlje 1969. [44] Umetnostna topografija občine Trbovlje 1969. [45] Popisi 1954. [46] Kronika župnije Sveta Planina, str. 107; Umetnostna topografija občine Trbovlje 1969. [47] Popisi 1954.

Viri: ŠAL/Ž, fasc. 349, 349a; ŽA Sv. Planina, Krstna matična knjiga 1787–1913; ŠAL II, šk. 44; Kronika župnije Sveta Planina; Popisi 1954; Umetnostna topografija občine Trbovlje 1969; Strokovne podlage 2008; DEDI (<http://www.dedi.si/dediscina/302-zupnijska-cerkev-imenamarijinega-na-sveti-planini>, 1. 7. 2015).

Literatura: *Catalogus* 1843, str. 46; DOLINAR 1989, str. 127; HÖFLER 1992, str. 80–119; LOZAR ŠTAMCAR 1990, str. 79; VALVASOR 2010, str. 799; Listine 2011, str. 624; JERMAN 2012, str. 55; HÖFLER 2015, str. 95–96.

Pokopališče

Obzidano pokopališče se razprostira na zahodni strani župnijske cerkve. Njegov nastanek sega v leto 1787, ko je okrožni urad v Ljubljani pozval najemnika gamberške graščine, naj odstopi del planinske senožeti za pokopališče in za vrt lokalista. Ta je nato odstopil 300 kvadratnih klahter zemljišča.¹

231 Leta 1911 je dal kaplan Anton Žnidaršič na pokopališču postaviti križ.² Sedanje znamenje, za katerega so domačini prispevali polovico vsote, so postavili leta 1929.³ Križ z lesenim hrbtiščem je postavljen na trapezasto betonsko bazo in pokrit z valovito pločevinasto streho. Na križu visi polihromiran Križani (les, v. 120 cm).

Desno od vhoda v cerkev je vzidan nagrobnik župnika Jurija Stenka iz leta 1862. Na dvostopenjskem podstavku je stela, nad katero se dviga trikotno čelo. Na vrhnjem delu stele je pozlačen kelih, izdelan v visokem reliefu.

Opombe: [1] Kronika župnije Sveta Planina, str. 19. [2] Kronika župnije Sveta Planina, str. 38. [3] Kronika župnije Sveta Planina, str. 64. **Viri:** Kronika župnije Sveta Planina.

Znamenje

Ob cesti na Sveto Planino, v bližini cerkve stoji znamenje s streho zvonaste oblike, krito z rebrasto pločevino, in lesenim hrbtiščem. Na lesen križ je pritrjen polihromiran kovinski korpus (v. 96 cm).

Znamenje

Sredi poti na Sveto Planino stoji ob cesti znamenje, krito z valovito leseno streho, prevlečeno s pločevino, in z lesenim hrbtiščem, katerega obris v spodnjem delu ponavlja obliko strehe. Na lesen križ je pritrjen manjši polihromiran železni križ s kovinskim odlitkom Križanega (v. 28 cm).

Znamenje

Ob cesti na Sveto Planino, nekoliko oddaljeno od cerkve stoji leseno znamenje z valovito streho in lesenim hrbtiščem. Sodeč po vrezanem napisu na križu, je bilo postavljeno leta 2005 (XX. XII MMV / I.D.). Na lesen križ je pritrjeno kovinsko razpelo (v. korpusa ok. 30 cm).

Znamenje pri lovski koči pod Sveto Planino

Na gozdni jasi ob poti na Sveto Planino, nedaleč od lovske kočice pod Javorjem, stoji na ograjenem prostoru med dvema smrekama znamenje, ki naj bi ga dali postaviti romarji na Sveto Planino kot zadnjo postajo pred vzponom na vrh. Znamenje je krito s pločevinasto streho zvonaste oblike in ima leseno hrbtišče. Na lesen križ je pritrjen kovinski odlitek Križanega (v. ok. 40 cm), nad njim pa je še manjše razpelo.¹

Opomba: [1] Hild 2012, str. 54.

Viri: Hild 2012, str. 54.

Znamenje nad Urankarjem

V bregu nad cesto z Lize na Sveto Planino, nedaleč od odcepa za Marijo Reko, stoji znamenje, ki so ga postavili Urankarjevi z Marije Reke, verjetno v začetku 20. stoletja. Sprva je stalo ob cesti, ker pa je bilo večkrat poškodovano, so ga prestavili višje na pobočje. Leseno znamenje je krito s pločevinasto streho zvonaste oblike in ima pločevinasto hrbtišče. Na lesen križ je pritrjeno manjše leseno razpelo s kovinskim odlitkom Križanega (v. korpusa ok. 17 cm).¹

Opomba: [1] Hild 2012, str. 55.

Viri: Hild 2012, str. 54–55.

195

196

197

198

199

200

201

202

203

204

205

206

207

208

209

210

211

212

213

214

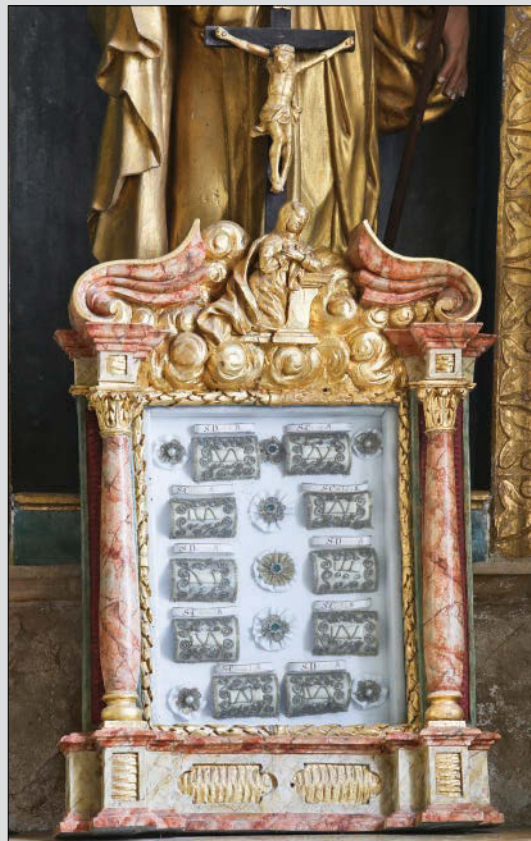
215

216

217

218

219

220

221

222

223

224

225

226

227

228

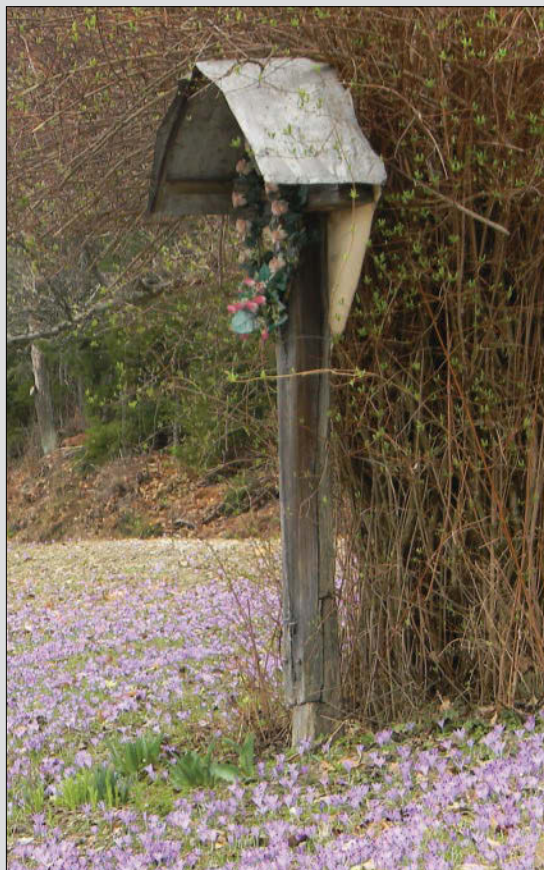
229

230

231

232

Škofja Riža

občina Trbovlje

Razloženo naselje s samotnimi kmetijami in gručastim jedrom na širokem hrbtu tik nad zasavsko debrijo, nad sotesko Save. Kraj je od leta 1947 s cesto povezan s Trbovljami in Dobovcem, od tod vodi planinska pot na Kum. V naselju je več novogradenj in nekaj starih kmetij. V sklopu domačije Škofja Riža 2 je tradicionalno zasnovan, v spodnjem nadstropju zidan, zgoraj lesen hlev iz leta 1878 (RNKD ev. št. 10887).

Viri: Jožefinski vojaški zemljevid, sekcija 192; Franciscejski kataster za Kranjsko, N 35 (Dobovec) A 02.

Literatura: *Zasavje* 1998, str. 141; LENARČIČ 2009, str. 269, 294.

Kapelica Srca Jezusovega

Novejša kapelica zaprtega tipa in pravokotnega tlorisa stoji ob hiši Škofja Riža 15a. Nad pravokotnimi vrati, ki so v zgornjem delu zastekljena, je v omet vtisnjen manjši križ, drugih arhitekturnih elementov ni. Kapelico pokriva strma dvokapnica, sodobna kritina posnema bobrovec.

V notranjščini je na oltarni steni intarzija Srca Jezusovega (ok. 80 x 60 cm), pred njo pa kip Matere božje (mavec, v. ok. 50 cm).

233

Mesto Trbovlje se razprostira v smeri sever–jug po tesni dolini Trboveljščice do njenega izliva v Savo. Krajevno ime verjetno izvira iz glagola trebiti (krčiti zaraščene površine) ali iz osebnega imena Trebov. V virih se do uveljavitve stalne oblike imena v 19. stoletju (nemško: *Trifail*, slovensko: *Trbovlje*) pojavlja več različic (*Triuella*, *Trifeul*, *Triueal*, *Triuel*, *Dryffayl*).¹

Arheološka najdišča kažejo na zgodnjo poselitev trboveljskega območja: najdišče Dunaj (RNKD ev. št. 8413) na Keršičevem hribu je iz starejše železne dobe. Tu so ostaline prazgodovinske utrjene višinske naselbine z vidnimi terasami, jarki in obrambnim okopom, južno od nje pa leži pripadajoče grobišče z desetimi gomilami. Bukova gora na jugu naselja (RNKD ev. št. 8406) kaže sledi prazgodovinske poselitve z gradiščem, talilnico železa in gomilami.² Nad bolnišnico na območju Lok (RNKD ev. št. 8412) leži izpostavljena razgledna točka z imenom Gradišče, ki je prav tako potencialna arheološka lokacija (keltsko grobišče). V Lakonci je bilo najdeno kamnito kladivo, zdaj hranjeno na Dunaju.³ V rimskem času so Trbovlje spadale pod upravno področje Celeje. Najpomembnejša najdba iz tega časa je v obzidje okoli župnijske cerkve sv. Martina vzdana sprednja stran sarkofaga (RNKD ev. št. 8414), ki ga je dal izdelati edil Celeje, napis pa omenja tudi njegovega sina, celejanskega kvestorja.⁴ Iz poznorimskega obdobja je arheološko najdišče Klečka (RNKD ev. št. 1345), utrjena višinska naselbina z vidnimi sledovi terasiranja na istoimenski planoti zahodno od Trbovelj. V visokem srednjem veku je območje Trbovelj pripadalo fevdalcem iz družine Breško-Selških, nato grofom Spanheimom, od 13. stoletja dalje pa deželnim knezom.⁵ Kraj se v pisnih virih prvič omenja v babenberškem urbarju iz let 1220–1230: *In officio Mychahelis Trefeul, Trevûl (provincia de Trevûl)*. V Otokarjevem urbarju (1265–1267) je omenjenih osem naselij: Lakonca, Dobrna, Retje, Ljubomirje, Vode, Loke, Klek in Trbovlje.⁶ Slednje so bile v 13. stoletju s petimi kmetijami (od tega ena županska) poleg Laškega najvažnejši kraj v laškem gospodstvu, bile so središče njegovega zahodnega dela. V Otokarjevem urbarju je prvič omenjen tudi trboveljski vikariat, ki je tedaj spadal pod pražupnijo Braslovče, v samostojno župnijo pa je bil povišan leta 1684.⁷ Cerkev sv. Martina v zgornjem delu Trbovelj, na manjši vzpetini na današnjem Trgu Franca Fakina, je prvotno obdajalo pokopališče; v virih se prvič omenja leta 1302.⁸ Sedanja stavba je bila v več fazah zgrajena v 18. stoletju,⁹ leta 1855 pa je bila podaljšana njena ladja.¹⁰ Tedaj je župnijska cerkev dobila značilno neoromansko fasado, ki predstavlja pomemben poudarek omenjenega trga. Kot podružnica trboveljskega vikariata se že leta 1524 omenja cerkev sv. Miklavža na Lokah.¹¹ Sedanja stavba, katere začetki segajo v 17. stoletje,¹² temeljito pa je bila prezidana v sredini 18. stoletja,¹³ zaradi vzvišene lege še danes predstavlja pomembno mestno dominantno. Obseg trboveljske župnije je ostal nespremenjen vse do leta 2000, ko je južni del mesta skupaj z Retjami pripadel

novoustanovljeni župniji Trbovlje – Sv. Marija. Modernistična župnijska cerkev sv. Marije Matere Cerkev, delo Jožeta Marinka in Matjaža Karlovška, dograjena 2000 in posvečena 2007,¹⁴ ob Ulici 1. junija je predvsem zaradi odsotnosti zvonika skoraj neopazna.

Do 19. stoletja so Trbovlje ostale redko poseljena vas in iz starejših obdobji skoraj nimamo ohranjenih profanih stavb. Izjemi predstavljata t. i. Gradič, sedež šefona laške gosposčine, v virih omenjen že 1582, leta 1695 pa temeljito prezidan,¹⁵ in v 18. stoletju zgrajena nadstropna hiša Savinjska cesta 8.

Šele z odkritjem premogove žile na območju Bukove gore leta 1804 se je naselje začelo širiti. Z izgradnjo južne železnice, ki je Trbovlje dosegla 1849, se je pomen premogovnika zelo povečal. O rudarjenju še danes pričajo številni vhodi v (večinoma opuščene) rove; med lepšimi sta Savski (RNKD ev. št. 28042) z letnico 1909 na betonskem portalu in Terezija rov (RNKD ev. št. 27819). Leta 1850 so Trbovlje postale samostojna občina (vključevala je tudi območje Hrastnika), ključni dogodek pa je bila ustanovitev Trboveljske premogokopne družbe (TPD, *Trifailer Kohlenwerksgesellschaft*) leta 1872: leta 1873 je odkopila oba dotlej samostojna premogovnika v Trbovljah, Maurerjevega in državnega Vodenskega. V letih 1875–1876 je TPD v bližini železniške postaje zgradila cementarno;¹⁶ v požaru leta 1890 močno poškodovano stavbo so šele 1911 začeli obnavljati, dela je vodil ljubljanski stavbenik Viljem Treo.¹⁷ Leta 1883 je premogokopna družba na levem bregu Trboveljščice postavila žago s skladiščem, 1906 pa elektrarno v bližini separacije, prav tako ob Trboveljščici. Naraščajoči pomen kraja je v ljudeh vzbujal samozavest, tako da se je 1892 občinsko predstojništvo obrnilo na cesarja Franca Jožefa I. s prošnjo, da bi Trbovlje povišal v trško občino, vendar je bila prošnja zavrnjena. Uresničena je bila šele 1926 z razglasom jugoslovanskega kralja Aleksandra I. V zadnji četrtini 19. stoletja je prebivalstvo hitro naraščalo (od 1869 do 1910 za skoraj štirikrat) in iz kmečkega so Trbovlje postajale vedno bolj industrijsko naselje. Zgrajene so bile bolnišnica in šole na različnih lokacijah. Namesto slednjih so leta 1892 zgradili šolsko poslopje na Vodah, 1901 pa še šolo v Zgornjih Trbovljah.¹⁸ V tem času se je središče iz Zgornjih Trbovelj premaknilo na Loke in Vode. Zgrajenih je bilo več rudarskih stanovanjskih kolonij, večina na vzhodnem pobočju nad dolino (kjer so tudi nahajališča premoga), na širšem območju Limbarja, med njimi tudi največja, Terezija (danes Kolonija 1. maja; im. po St. *Theresia Stollen* – rov je zdaj obnovljen, a zazidan), v več fazah zgrajena v letih 1880–1937. Stanovanja za delavce sta sicer gradili že Maurerjeva in erarska Vodenska premogokopna družba. Prvo, t. i. Maurerjevo naselje se je razprostiralo okrog stare in nove glažute na levem bregu Trboveljščice (del hiš se je leta 1883 umaknil rudniški žagi), naselbina eraričnega vodenskega rudnika pa je bila na Vodah.¹⁹ V šestdesetih letih 19. stoletja je bila zgrajena kolonija Polaj (tako imenovana v spomin na vplivnega člana Vodenske premogokopne družbe Karla Polaja) oz. Opekarna. V njenem sklopu je bilo pet hiš z več kot sedemdesetimi enosobnimi stanovanji s skupnimi kuhinjami.²⁰ V letih 1873–1893 je bila pri vходу v krajevno središče z južne strani ceste zgrajena Vodenska kolonija oz. Kolonija ob cesti, v letih 1896–1899 pa v centru kolonija Njiva (tudi Počivavškova kolonija). Po letu 1910 pa vse do druge svetovne vojne so zrasla še naselja: Pauer kolonija (1918–1922; obsegala je štirinajst pritličnih hiš v dveh vrstah na obeh straneh ceste),²¹ Bolfenk (1921–1922) in Barbara, ki skupaj z delom Polaja tvorijo Šuštarjevo kolonijo (RNKD ev. št. 8454). Na severnem robu mesta je Občinska kolonija, ki je bila prva v celoti prenovljena kolonija pri nas, in več drugih, npr. Kurja vas (RNKD ev. št.

772), Petelinja vas, Žabjek, Neža (Neža 1, RNKD ev. št. 773). Razvoj premogovništva in industrije je spodbudil množično priseljevanje, to pa je povzročilo tudi nenačrtno urbanizacijo v več naselbinskih jedrih.

Po prvi svetovni vojni je zaradi odpuščanja rudarjev zajela Trbovlje huda kriza, veliko ljudi se je odselilo v francoska in belgijska rudarska središča, izseljevanje pa se je nadaljevalo tudi v času svetovne gospodarske krize v tridesetih letih. Leta 1939 so na podlagi leto prej razpisanega natečaja zgradili monumentalno občinsko stavbo.

Med drugo svetovno vojno so imele Trbovlje zaradi rudnika in industrije, ki je delala za potrebe nemške vojske, poseben položaj. Tedaj je bila za priseljene nemške družine zgrajena Švabska kolonija. V povojnem času, še zlasti v petdesetih in šestdesetih letih, je pospešena industrializacija prinesla razmah kraja, ki je 1952 dobil status mesta. Odprti so bili novi industrijski obrati, rudniške delavnice so prerasle v Strojno tovarno Trbovlje (STT), povečale so se zmogljivosti cementarne, nastalo je več projektantskih in specializiranih gradbenih podjetij (npr. Investicijski biro Trbovlje (IBT), RUDIS). Mesto je dobilo splošno bolnišnico, zdravstveni dom, gimnazijo, srednjo ekonomsko šolo, tehniško strojno šolo, monumentalen delavski dom, muzej, hotel. Novogradnje, zlasti na Lokah in Vodah, so strnile naselje ob Trboveljščici v enotno mesto. STT je v prvi polovici petdesetih let začela zidati večje stanovanjske bloke na Kešetovem (št. 6, 10, 11; nadzidani 1980).²² Konec leta 1957 so dokončali tri bloke na Kešetovi ulici (im. K4; št. 13, 14, 15) po načrtu gradbenega inženirja Lojzeta Čigona (vsi dat. nad vhodom), ki jih je za svoje delavce zgradil Rudnik Trbovlje-Hrastnik (RTH); leta 1975 so jih nadzidali za eno nadstropje.²³ Leta 1958 je STT med Savinjsko cesto in Cesto Tončke Čeč začela z gradnjo petih stanovanjskih blokov (t. i. Kovinarsko naselje).²⁴ Na začetku šestdesetih let sta bila po načrtu biroja Atelje za arhitekturo (AZA, glavni projektant Marko Župančič) zgrajena stanovanjska bloka na Trgu revolucije (im. AZA; 7a–d).²⁵ Leta 1963 je stanovanjski sklad razpisal interni natečaj za ureditev mestnega središča na Trgu revolucije, na katerem je zmagal arhitekt Marko Župančič (mestno središče s hotelom, poslovnimi paviljoni in stanovanjskimi objekti),²⁶ vendar pa je bil izveden projekt Antona Pibernika in Vladimirja Sedeja (hotel Rudar s trgovskim kompleksom). Stolpnice št. 9, 10a, 15, 16, 18 so bile zgrajene konec šestdesetih in na začetku sedemdesetih let (projektant Ivan Štrukelj).²⁷ Na Kešetovem sta bila zgrajena bloka št. 4 in 7 (projektant prav tako Štrukelj), ki sta pri vseh vhodih datirana, prvi z letnico 1967, drugi (dvanajstnadstropni) 1965; za oba je značilna rebrasta železobetonska fasada. Med letoma 1972 in 1974 je bila na Ulici 1. junija zgrajena večja poslovno-stanovanjska zgradba po načrtu Gvida Burje (št. 35, 36, 36a, 36b),²⁸ v sedemdesetih sta bili zgrajeni tudi stolpnici v Opekarni, trinajstnadstropna št. 2a leta 1973, osemnadstropna št. 7 pa 1979; obe je projektiral Štrukelj. Ta je 1976 projektiral tudi poslovno-stanovanjski objekt Obrtniška 13 (im. Škratovina, po gostilni Pri Škratu, ki je prej stala na tem mestu).²⁹ V sedemdesetih letih so po ukinitvi pokopališča uredili tudi takratni Leninov (zdaj Mestni) trg, na natečaju sta zmagala Jelena Perhavec in Janez Lapajne.³⁰ V sedemdeseta leta sega tudi poslovno-stanovanjski objekt OR 75 na Trgu Franca Fakina (št. 1, 1a), začel 1975 in dograjen 1987.³¹ Konec sedemdesetih so začeli z gradnjo Ulice Sallaumines (Gvido Burja), ki je bila dokončana 1984. Naselje sedmih blokov poteka od t. i. Okrogle hiše do Mestnega trga.³² Na začetku osemdesetih let so po načrtu biroja IBT (Ratko Blažič, Gvido Burja) na Obrtniški cesti zgradili dolg dvanadstropen objekt (št. 12, 14),³³ sredi osemdesetih sta bili zgrajeni štirinajstetažni stolpnici (t. i. Zeleni mušnici) na Trgu revolucije (št. 2a, 4), leta 1988 pa vzdolž nekdanjega pokopališča

334

na Gimnazijski ulici t. i. bloki Za Britofom (št. 15, 15a–f); vse je projektiral Burja.³⁴ Med letoma 1980 in 1983 so zgradili novo cesto od Trga revolucije do križišča pri Kamnikarju, v naslednjih petih letih pa še drugi del ceste, od Kamnikarja do Mestnega trga.³⁵ Na začetku devetdesetih let je Burja zasnoval neomodernistična stanovanjska bloka na Trgu Franca Fakina (št. 2, 2a, 2b; t. i. Vrtnarija).³⁶

Po osamosvojitvi Slovenije so Trbovlje doživele zapiranje rudnika in propad industrije, nasprotno pa je razmah doživela obrt (mala podjetja), ki pa ni mogla nadomestiti propadlih velikih podjetij. Število prebivalcev je začelo upadati, povsem je zastala tudi stanovanjska gradnja, saj do konca desetletja ni bil zgrajen niti en večji stanovanjski objekt.³⁷ Na obrobju, stran od strnjenih pozidav nekdanjih delavskih četrti, so se izoblikovali predeli elitnih zasebnih hiš, ki se po tem razlikujejo od večine vil, zgrajenih v prvi polovici 20. stoletja (npr. Kraljeva, Ličarjeva, Vila Mara ali porušenih vil Aurora,³⁸ Barbara, Martiny) v samem mestu. Nekoliko bolj optimistična je postala situacija po letu 2000 (blok na Neži, objekt s trinajstimi stanovanji v Kovinarskem naselju, novi trgovski centri), vendar zadnja gospodarska kriza mesto še vedno drži v primežu (zapiranje cementarne Lafarge, TET, RTH). Med objekti novejšega časa je potrebno omeniti Športno dvorano Polaj, po Burjevih načrtih zgrajeno 1998–2000 na mestu porušene kolonije Bolfenk na Zgornjem Polaju,³⁹ in postmodernistično stavbo Zavarovalnice Triglav na Trgu Franca Fakina št. 6.

Opombe: [1] OROŽEN 1958, str. 37; BLAZNIK 1988, str. 431; IVANČIČ LEBAR 2006, str. 7; SNOJ 2009, str. 434. [2] PEČNIK 1904, str. 133. [3] *Arheološka najdišča* 1975, str. 267; VELUŠČEK 2004, str. 31. [4] OROŽEN 1956, str. 149; OROŽEN 1958, str. 31; *Orožnova zgodovina* 2009, str. 231. [5] VATOVEC 1927, str. 7; Trbovlje 1999; IVANČIČ LEBAR 2007, str. 6. [6] OROŽEN 1958, str. 256. [7] OROŽEN 1958, str. 54–55, 58. [8] BLAZNIK 1988, str. 431. [9] KEMPERL 2007, str. 132. [10] OROŽEN 1958, str. 674. [11] OROŽEN 1958, str. 44, 57; HÖFER 1992, str. 230. [12] *Šematizem* 1930, str. 55; *Letopis* 2000, str. 693. [13] OROŽEN 1881, str. 397. [14] Kronika župnije Trbovlje; BREŽNIK 2000, str. 14–15; JERMAN 2012, str. 21, 41. [15] Lovski gradič 1930; OROŽEN 1958, str. 49; ROZINA 2013, str. 127–128, 132. [16] IVANČIČ LEBAR 2009, str. 22–23; FRITZ-KUNC 2010; GLIGIČ 2011, str. 13–20; ROZINA 2013, str. 108–109. [17] Treo je tudi avtor leta 1924 zgrajene upravne stavbe TPD v Ljubljani, na vogalu Cankarjeve ceste in Župančičeve ulice, v kateri je sedaj Ministrstvo za finance. Več: GLIGIČ 2011, str. 13–20; http://www.mf.gov.si/si/o_ministrstvu/zgodovina_palace_zupanciceva_3/, 1. 9. 2015. [18] HACIN 2014, str. 23. [19] OROŽEN 1958, str. 446–449. [20] OROŽEN 1958, str. 450; IVANČIČ LEBAR 2006, str. 16; AMON 2013, str. 17. [21] MLAKAR-ADAMIČ 2006, str. 14–15; AMON 2013, str. 20. [22] LENARČIČ 2009, str. 116–117, 257–258; ROZINA 2009, str. 93. [23] LENARČIČ 2009, str. 116–117. [24] IVANČIČ LEBAR 2009, str. 101; LENARČIČ 2009, str. 133, 287–288. [25] LENARČIČ 2009, str. 25. [26] Trg revolucije 1963; IVANČIČ LEBAR 2006, str. 103–104. [27] LENARČIČ 2009, str. 257. [28] LENARČIČ 2009, str. 44. [29] LENARČIČ 2009, str. 269–270. [30] BASSIN 1973, str. 25–29. [31] LENARČIČ 2009, str. 173. [32] Ulica je dobila ime po francoskem mestu Sallaumines, s katerim je občina Trbovlje pobratena. [33] IVANČIČ LEBAR 2009, str. 122; LENARČIČ 2009, str. 187. [34] LENARČIČ 2009, str. 313. [35] IVANČIČ LEBAR 2006, str. 101; LENARČIČ 2009, str. 45. [36] LENARČIČ 2009, str. 173, 306. [37] IVANČIČ LEBAR 2006, str. 111. [38] NAGODE 2008a; NAGODE 2008b. [39] LENARČIČ 2009, str. 154, 188–189, 197–198, 256.

Viri: Jožefinski vojaški zemljevid, sekcija 192; Franciscejski kataster za Štajersko, C 485 (Trbovlje) A; ZAC, SI_ZAC/0065, fasc. 0158; Strokovne podlage 2008, str. xx; Arzenal, arheološka najdišča–Trbovlje (Loke, Dunaj, Pri Mlaču, Retje, Bukova gora, Lakonca, Meketovo šibje, Ojstro) (<http://www.arzenal.si/sarnas/najdisce/>, 29. 9. 2015); Trboveljske rudarske kolonije (http://obcina_trbovlje.evolucija.si/assets/attachments/980/table%20etnolo%C5%A1ke%20poti.pdf, 12. 4. 2014); Poslovne površine v občini Trbovlje (<http://poslovne-povrsine.si/vse-povrsine/>, 20. 10. 2015).

Literatura: FEKONJA 1895, str. 373; PEČNIK 1904, str. 133; OROŽEN 1958; VRIŠER 1963a, str. XX; *Arheološka najdišča* 1975, str. 267,

284; CURK 1979, str. 254–255; KALŠEK, HAZLER, DOLENC 1984; FISTER 1986, str. 330; BLAZNIK 1988, str. 26, 431; OROŽEN 1991, str. 188–193; MLAKAR-ADAMIČ 1992; HAZLER 1994, str. 96–97; POGAČNIK 1996, str. 66; *Zasavje* 1998, str. 140; IVANČIČ LEBAR 1999; *Mrzlica* 1999; MIHELIČ 2002, str. 12; KLADNIK 2003, str. 224–227; LENARČIČ 2004; IVANČIČ LEBAR 2006; MLAKAR-ADAMIČ 2006; BADOVINAC 2007c; IVANČIČ LEBAR 2008; LENARČIČ 2009; ROZINA 2009; SNOJ 2009, str. 434–435; FRITZ-KUNC 2010; JERMAN 2010; GLIGIČ 2011; AMON 2013, str. 16–22; ROZINA 2013; HACIN 2014; SAPAČ 2015a, str. 640–642; SAPAČ 2015b, str. 294; SAPAČ 2015c, str. 300–301.

CERKVE IN KAPELE

1 Župnijska cerkev sv. Martina (župnija Trbovlje – Sv. Martin)

RNKD ev. št. 3455.

Lega

Pravilno orientirana cerkev stoji na vzpetini sredi Trga Franca Fakina v zgornjem delu Trbovelj. Do 1835 jo je obdajalo pokopališče. Z zahodne strani vodi do cerkve z betonsko ograjo predeljeno kamnito stopnišče, ki je 1936 nadomestilo dotrajano starejše.¹ Z jugozahodne strani cerkev obdaja nekdanje pokopališko obzidje s slopnim vhodom, vanj so vdelane kopije (narejene v devetdesetih letih 20. stoletja) v neposredni okolici najdenih sedmih nagrobnih plošč (RNKD ev. št. 263, 266, 267 8414), ki so bile do obnove cerkve 1985 vzdane v južno fasado, in sicer dva rimska nagrobnika, sprednja stran rimskega sarkofaga in nagrobne plošče trboveljskih župnikov Janeza Martina Žagarja (+ 1737), Jakoba Klemenčiča (+ 1743) in Jakoba Köstla (+ 1833).² Južno od cerkve stoji nekdanja mežnarija (Trg Franca Fakina 34).

Zgodovinski podatki

Na ozemlju pražupnije Braslovče (om. 1140), ki je segala od Savinje do Save, se je poleg šentpavelskega in vranskega vikariata že zgodaj formiral tudi vikariat v Trbovljah,³ prvič omenjen v Otokarjevem urbarju iz let 1265–1267 (*apud ecclesias in Trevol*),⁴ trboveljski kaplan pa je naveden tudi v seznamu papeških desetih oglejskega patriarhata iz leta 1296 (*Capellanus in Trevin*).⁵ Cerkev s patrociniem sv. Martina, ki že sam po sebi kaže na njen zgodnji nastanek, se prvič omenja leta 1302 (*ecclesia s. Martini de Triuella*).⁶ Prvi poimensko navedeni kaplan (*capellanus perpetuatus ecclesie sancti Martini in Triueal*), Nickolaus de Pairisgretz (Nikolaj iz Bavarskega Gradca), je v virih omenjen 1330.⁷ Patronat nad župnijo Braslovče je imel benediktinski samostan v Gornjem Gradu, vendar je vrhovno pastirsko oblast nad župnijo in njenimi tremi vikariati imel oglejski patriarh. Z ustanovitvijo ljubljanske škofije leta 1461, za katero je bilo uporabljeno premoženje gornjegrajskega samostana, je bila braslovška pražupnija priključena novoustanovljeni škofiji, katere del je ostala do preureditve škofijskih meja 1788. Ozemlje današnje trboveljske župnije je tako kot vsa nekdanja braslovška

praznupnija tedaj postalo del lavantinske škofije, kar je ostalo vse do 2006, ko je pripadlo novoustanovljeni celjski škofiji. Leta 1684 je trboveljski vikariat postal samostojna župnija, ki so jo 1860 priključili laški dekaniji, s čimer so prekinili njeno starodavno cerkveno povezavo s Savinjsko dolino.⁸ Leta 2000 je bila ustanovljena nova župnija Trbovlje – Sv. Marija, ki ji je pripadel južni del Trbovelj z Retjami.⁹

Ljubljanski škof Rinaldo Scarlichi je ob vizitaciji trboveljskega vikariata decembra 1631 v cerkvi sv. Martina naštel pet oltarjev, posvečenih sv. Martinu, sv. Marjeti, Devici Mariji, sv. Miklavžu ter sv. Roku in Boštjanu.¹⁰ Deset let kasneje je vizitator zahteval, da se oltar sv. Miklavža odstrani iz cerkve ali pa skupaj z oltarjem sv. Roka in Boštjana obrne tako, da bo stal ob zidu.¹¹ Leta 1651 so zgradili nov zvonik z zakristijo v pritličju.¹² Leta 1661 so veliki oltar prestavili k steni, vizitator je tudi omenil, da so relikvije v oltarju sv. Nikolaja označene s pečatom škofa Žige Lamberga (1453–1488), in ukazal, naj oltarja sv. Marjete in Device Marije ob slavoloku prestavijo k zidu v ladji, hkrati pa naj odstranijo njuna baldahina.¹³

Sedanja cerkev je v glavnem rezultat gradnje v 18. stoletju¹⁴ in prezidav sredi 19. stoletja. Leta 1720 je bila zgrajena ladja,¹⁵ 1745 prizidana rožnovenska kapela (na prekladi portala vrezana letnica),¹⁶ ki je bila ob vizitaciji 1747 posvečena.¹⁷ Leta 1757 je ljubljanski škof Ernest Amadej grof Attems cerkev posvetil,¹⁸ 1772 pa je ljubljanski pomožni škof Karel Janez grof Herberstein posvetil stranski oltar sv. Jožefa.¹⁹ Leta 1778 je bil zgrajen nov prezbiterij,²⁰ zvonik je dobil današnjo obliko leta 1791.²¹ Po sredini 19. stoletja so po prizadevanju župnika Jožefa Hašnika (+ 1883), ki je deloval v Trbovljah skoraj dvajset let, in na izrecno željo lavantinskega škofa Antona Martina Slomška podaljšali ladjo, s čimer je cerkev dobila današnjo podobo. Finančno osnovo za prenovo je predstavljala zavarovalnina, ki jo je Hašnik dobil, ko je 1854 pogorelo gospodarsko poslopje. Spomladi 1855 so pod vodstvom polirja Skionija podrli pročelje, staro kapelo na južni strani ladje in slavoločno steno, saj je prezbiterij in ladjo dotlej povezovala le devet čevljev visoka in sedem čevljev široka slavoločna odprtina. 22. maja so postavili temeljni kamen, do jeseni pa so že podaljšali ladjo proti zahodu, na južni strani sezidali novo kapelo sv. Križa in razširili slavolok; novembra istega leta je braslovški dekan Mihael Stojan cerkev blagoslovil.²² Leta 1860 so pod vodstvom Giovannija Baptista Julianija (Tita Zulianija)²³ iz Vidma prezidali še rožnovensko kapelo in postavili v njej nov oltar.²⁴ Hašnik je dal narediti tudi vhod s širokim stopniščem z zahodne strani, prej sta bila zaradi pokopališča in obzidja dohoda z vzhoda in severa.²⁵

Sodeč po ohranjenih načrtih za povečanje cerkve (Hans Pascher, 1910)²⁶ in prenovo zvonika (Josef von Furing, 1912),²⁷ so se s podobo svetišča precej ukvarjali tudi na začetku 20. stoletja, vendar je bilo le malo narejenega. Kot je 1920 ugotovil kronist, od Hašnikovega odhoda (1869) cerkve niso več popravljali, podobno je leto kasneje stanje ocenil tudi France Stele; stavba, oprema in Wolfove freske so bili zelo zanemarjeni. Glede fresk je Stele svetoval čiščenje, prizor s sv. Martinom na oboku pa je bil že popolnoma uničen, zato je odredil, naj ga po obstoječih predlogah na novo naslikajo. Še istega leta so se lotili obsežnih obnovitvenih del, polovico stroškov je krilo Rudniško ravnateljstvo na Vodah; slikar Franc Horvat je očistil in doslikal Wolfove slike, podobar Alojz Zoratti iz Maribora pa je restavriral oltarje.²⁸

V času župnikovanja Jakoba Gašpariča so leta 1937 razširili pevski kor (načrt je naredil rudniški stavbenik Josip Češčut, delo pa je izvršil stavbenik Anton Božič)²⁹ in cerkev na novo ometali. Leta 1959 so nad zakristijo uredili učilnico (po načrtu

arhitekta Andreja Lodranta),³⁰ 1965 sta bila v skladu z novimi liturgičnimi smernicami postavljena začasna daritveni oltar in ambon, odstranjena je bila prižnica (Matija Tomc, 1856).³¹ Leta 1985 je zvonik dobil novo bakreno streho (prej pocinkana pločevina), obnovljena je bila tudi celotna cerkvena streha. Naslednje leto so pričeli obnavljati notranjščino po načrtih arhitekta Jožeta Kregarja, ki je izdelal tudi načrte za nova daritveni oltar in ambon (podjetje Mineral). Ob začasni pokoncilski ureditvi prezbiterja in zamenjavi tlaka 1986, ki ga je prav tako izvedlo podjetje Mineral, so pod nivojem tal naleteli na obokan prostor starejše gradbene faze, vendar so nadaljnje raziskave zaradi pomanjkanja denarja opustili.³² Ob prenovitvenih delih je Lojze Čemažar očistil vse slikarije, ob tem pa na slavaloku nad prezbitrijem odkril ostanke prvotne poslikave in jo obnovil. Novi daritveni oltar in obnovljeno svetišče je blagoslovil mariborski škof Franc Kramberger. Leta 1990 je bila po načrtu inženirja hortikulture Jožefa Strgarja urejena okolica cerkve.³³

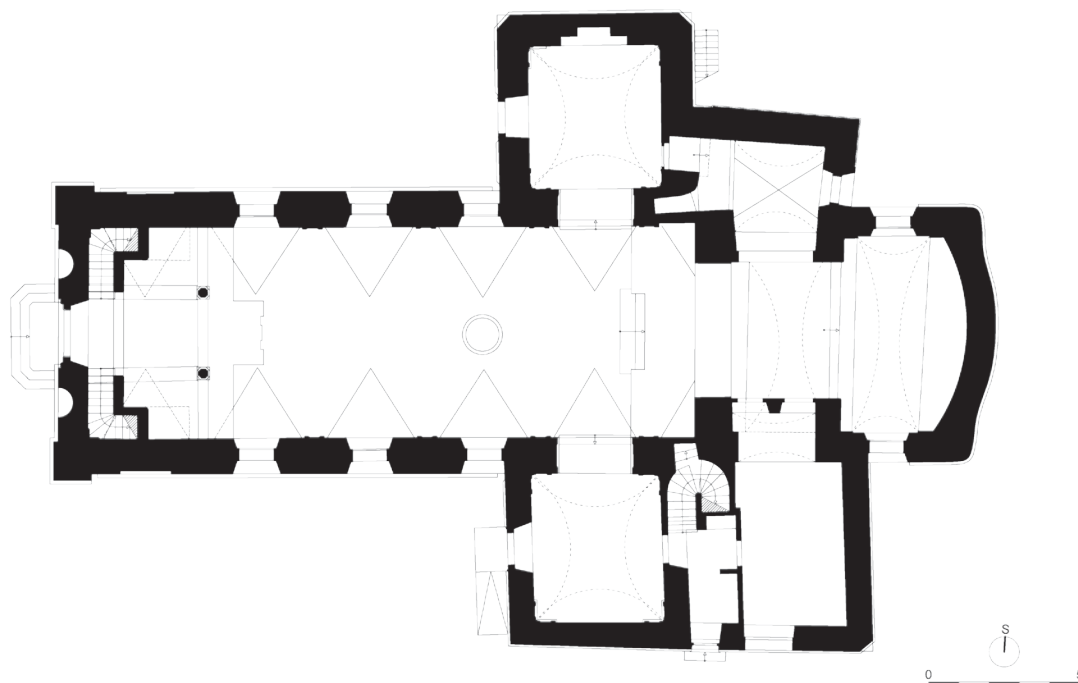
Arhitektura

Cerkev ima tloris v obliki latinskega križa, pri čemer tvorita ladja in prezbitrij, ki je v zaključku rahlo konvexno izbočen, daljši krak, pravokotni bočni kapeli pa prečnega. V pazduhah med kapelama in prezbitrijem stoji na severni strani zvonik nepravilnega pravokotnega tlorisa z zakristijo v pritličju, na južni pa nadstropna zakristija, katere južna stena je enotna z južno steno kapele.

234 Zunanjščino v celoti obtekat podstrešni venec in pristrešen talni zidec, ki je ob ladji oblečen s kamnitimi ploščami, ob prezbiteriju, kapelah in zvoniku pa je zdaj kamnita zidava neometana.

235 Fasada, ki je nekoliko višja od ostale stavbe, je neoromansko razčlenjena. V srednji osi je pravokoten vhod, do katerega vodijo tri kamnite stopnice, obdaja pa ga polkrožen okvir paličasto-žlebastega profila z gladko luneto, nad katero se pne plitev trikoten kamnit nadstrešek s križem. Ob njem sta polkrožno zaključeni konhasti niši z baročnima lesenima 237, 238 kipoma sv. Janeza Evangelista in sv. Petra v naravni velikosti, ki sta slogovno blizu kipom velikega oltarja (oba je 1961 obnovil Lado Novak); stojita na nizkih valjastih podstavkih, varuje pa ju polkrožna strešica iz pleksi stekla. Nad nišama se odpirata okrogli okni, na sredini je pri vrhu trilistna lina. Čelo fasade zaključujejo polkrožne slepe arkade, podaljšane s pilastri, stoječimi na konzolicah. Fasado robita kvadratna slopa, ki se nad podstrešnim vencem nadaljujeta v nizka stolpiča, na vseh štirih straneh členjena s slepimi nišami in trikotnimi čeli, nad katerimi sta nizki piramidasti strešici. Vrh trikotno oblikovane fasade je odrezan, na njem stoji kvadrast podstavek s kovinskim križem.

Zunanjščina bočnih sten ladje je členjena s po tremi naslikanimi pilastri z volutastimi kapiteli, ki so pri vrhu okrašeni s cofki in ponavljajo v malti izdelane pilastre na zvoniku. Vmesna polja predirajo polkrožno zaključena okna, zaprta s kovano mrežo, po tri na vsaki strani, v poljih ob fasadi sta nekoliko širši slepi okni. Stene bočnih kapel so prav tako členjene z naslikanimi pilastri, severna ima diagonalno porezana vogala. V obe kapeli z zahodne strani vodita pravokotna vhoda s profiliranimi kamnitima okvirjema; nad portalom severne kapele je pod odkapnim vencem vklesan napis 17 S. ROSARY 45. Nad vhodoma kapel sta veliki lunetni okni, luneta v južni steni južne kapele je zazidana. V zakristijo vodi z juga preprost pravokoten vhod, ob njem je veliko pravokotno okno, v nadstropju nad njim pa manjše. Tudi na 236 zunanjščini prezbiterja so naslikani pilastri; stranski steni sta predrti z visokima polkrožno sklenjenima oknoma in nad

njima ležečima lunetama, v vzvalovani vzhodni steni pa je slepo okno baročnih oblik s konveksno-konkavnim okvirjem. Zvonik je do višine cerkvene strehe razčlenjen s horizontalnimi pasovi ometa (tu sta pravokotno okno v pritličju vzhodne stene in razgibana lina, podobna slepemu oknu v sklepi steni prezbiterja, v nadstropju severne), zgornji del pa obrobljajo plitvi predrti pilastri, okrašeni s cofasto dekoracijo in zaključeni z volutastimi kapiteli. Polkrožno sklenjene zvonove line so poudarjene z dekorativnimi maltnimi obrobami. Pod streho teče širok podstrešni venec, katerega zgornji profil se na vseh straneh boči nad vanj vstavljenimi številčnicami ure. Baročno razgibano bakreno streho, spodaj zvonasto in nadgrajeno z dvema nadstropjema volutastih latern, zaključuje jabolko s križem. Pod sedanjo poznobaročno členitvijo so ob obnovitvenih delih 1990 na vsej višini zvonika odkrili baročno poslikavo z vogalniki v obliki diamantnih kvadrov in pod njimi na nekaterih mestih tudi fuge v ometu, ki so ponazarjale klesance.³⁴ Vhod v zvonik je v nadstropju na severni strani, do njega vodijo aluminijaste stopnice.

Ladja in prezbitelj imata dvokapno streho, ki je nad oltarnim zaključkom usločeno sklenjena, kapeli pa sta pokriti s trikapnicama; strehe so krite z bobrovcem.

239 Notranjščino petinpolpolne ladje členijo plitvi toskanski pilastri, ki nosijo profilirano ogredje; nad njim se dviga banjast obok s sosvodnicami. Ob glavnem vhodu vodijo na obeh straneh v obliki črke L zavite kamnite stopnice na pevski kor, vhoda sta zaprta s kovano mrežo. Kor sloni na dveh osmerokotnih toskanskih slopih s kvadratno bazo, ki sta povezana s tremi polkrožnimi loki, obrobljenimi z maltnimi okvirji in zaprtimi z umetelno kovanimi mrežami; v njihovem zgornjem delu prevladuje okrasje v obliki vinske trte z grozdi. Podkorje je obokano s tremi češkimi kapami, razdeljenimi s segmentnima oprogama. Ravna zidana ograja kora je bila sekundarno pomaknjena globlje v ladjo, zato jo nad slopoma opirata še globoki usločeni konzoli; preko srednjega dela je pritrjen orgelski pozitiv. V peti poli ladje od zahoda se polkrožno sklenjeni arkadi odpirata v pravokotni stranski kapeli. Členjeni sta z vogalnimi pilastri in obokani s češkima kapama. Polkrožno sklenjen slavolok vodi v dvopolni prezbiterij. Prva pola je enako široka kot slavolok, saj jo na severni strani omejuje zvonik, katerega križno obokano pritličje se v prezbiterij odpira s široko segmentno zaključeno arkado, nasproti pa je simetrično izpeljan podaljšek južne zakristije z vrati in oknom. V nadstropju se iz zvonika odpira v prezbiterij lunetno okno, nad zakristijo pa je oratorij, ki se proti prezbiteriju zaključuje z balkonsko parapetno ograjo. Širša vzhodna pola je sklenjena s plitvim usločenim oltarnim zaključkom. Nad venčnim zidcem, ki obteka celotno severno steno, na jugu pa le vzhodno polo, kjer ga opirajo plitvi pilastri, se pne obok iz dveh čeških kap, zamejenih z oprogami. Desno od vhoda v pritličje zvonika so vzdane tri marmorne plošče z napisi. Najstarejša (napis + 1900 / *CHRISTUS / DEUS HOMO / VIVIT REGNAT / IMPERAT / 1901*) je bila 1901 vdelana v spomin na sveto leto in začetek novega stoletja,³⁵ drugi dve sta iz let 1992 in 2007. Cerkev je tlakovana s črno-belimi marmornatimi ploščami v obliki šahovnice. Tlak v kapelah je za dve stopnici višji od ladje, v prezbiteriju pa za tri, vendar se ne dvigne v slavoloku, ampak že pri vhodu v kapeli; za oltarjem so ostanki starejšega kamnitega tlaka iz šesterokotnih plošč.

Poslikava

Notranjščino je poslikal Janez Wolf, pri ornamentiki pa mu je pomagal Ivan Borovsky (Borowsky);³⁶ Wolf je naslikal tudi freski sv. Družine (1860) in Boga Očeta (1861) na pročelju, ki pa se nista ohranili. Leta 1860 so bile poslikane lunete na severni strani ladje, naslednje leto pa južne lunete in ladijski obok. Na banjastem oboku ladje si v razgibanih okvirjih od vzhoda proti zahodu sledijo Poveličanje sv. Martina (pod svetnikom je veduta Zgornjih Trbovelj s cerkvijo in Arzenškovim znamenjem), Vnebovzetje (prizor naj bi verjetno funkcioniral predvsem kot podoba Boga Očeta, ki svetnika sprejema v nebesa, saj je Marija komaj opazna) in upodobitev sv. Martina, ki deli plašč z beračem, vmes je kot pendant predrtini zračnika naslikan še okulus s križem. Samo zahodna freska je prvotna, drugi dve sta kopiji Izidorja Moleta iz leta 1963, Moletove kopije pa so tudi slikarije v južnih lunetah (sig. in dat. na upodobitvi kralja Davida *avgust 1863 Wolf [...] Julij 1963 Molè*). V lunetah nad pevskim korom je na severni steni sv. Cecilija, na južni pa kralj David; v preostalih lunetah so naslikani apostoli. V sosvodnicah nad upodobljenci so na svitkih, obdanih z akantovim vitičjem, zapisana njihova imena s pripisom *za nas Boga prosil/ta!*. Na severni steni si tako od zahoda proti vzhodu sledijo sv. Cecilija, sv. Tomaž in sv. Matej, sv. Jakob ml. in sv. Juda Tadej, sv. Simon in sv. Matija ter sv. Pavel (ob njem svitki z napisi *ad Corinthios, ad Ephesios, ad Romanos*), na južni pa kralj David, sv. Filip in sv. Jernej, sv. Jakob st. in sv. Janez, sv. Peter in sv. Andrej ter Kristus s simboli

evangelistov (napis *BOG SIN. SVETA ODREŠENIK / USMILI SE NAS!*). Ob veronesejevskem liku sv. Cecilije drži angel, ki ima avtoportretne poteze, svitek z Wolfovo zahvalo *Hvala vsim, ki so meni / pripomogli v čast Božjo / narediti te podobe. / Janez iz Leskovca*. Na isti freski sta tudi datacija in podpis zidarja rožnovenske kapele: *29. 8br= 1860 el murer xe stá Tita Zuliani*. V polovičnih lunetah pred slavoločno steno sta naslikana klečeča angela z napisnima trakovima (na levem je napis *hvala Tebi na višavah!*, na desnem pa *In na zemlji mir*), ob slavoločnem loku pa stoječa angela s posodo za kadilo in s kamilnico, vmes teče na svitku napis *OČE NAŠ KATERI SI V NEBESIH, POSVEČENO BODI TVOJE IME!*. Podločje slavoloka krasijo naslikane rozete.

Leta 1863 je Wolf na vzhodni steni rožnovenske kapele v polkrožno zaključenem maltnem okvirju naslikal veliko fresko sv. Alojzija, na nasprotni strani, v kapeli sv. Križa, pa je prvotno visela Wolfova slika Marijino vnebovzetje (po Tizianovi Assunti; o. pl., 380 x 210).³⁷ Vendar je bila tam že od leta 1923 postavljena skupina Marije Kraljice z Detetom (zdaj v zakristiji), za Wolfovo sliko pa se je takrat izgubila sled.

Obok prezbiterja, ki ga je Wolf poslikal 1875, kaže vpliv Correggieve poslikave v Parmi.³⁸ V zahodni poli je naslikano Marijino vnebovzetje s štirimi cerkvenimi očeti, v vzhodni pa sv. Rešnje telo med štirimi evangelisti; ob njem sta na arhitekturnih podstavkih medaljona naslikani cvetlični vazi.³⁹ Slabo ohranjene freske je leta 1921 restavriral Franc Horvat, leta 1965 pa še Izidor Mole.

Oprema

Poznobaročni veliki oltar je bil včasih pripisan slovenjgraškemu kiparju Janezu Juriju Mersi;⁴⁰ v novejšem času se med 243 njegovimi deli ne navaja več,⁴¹ vendar ga zapisek v inventarnem popisu iz leta 1861, da ga je 1786 pozlatil Sartorij iz Slovenj Gradca,⁴² posredno uvršča prav v slovenjgraški krog. Sarkofagasta menza stoji na dveh stopnicah, antependij krasi z rokajem uokvirjen relief mrtvega sv. Martina med klečečimi molivci (les, 196 x 58 cm). Na menzi stoji pozlačen lesen tabernakelj konveksno-konkavnega tlorisa, ki ima trilstno zaključena vratca okrašena z vinsko trto; na bočnih volutah klečita angela adoranta (oba les, v. 72 oz. 77 cm). Prvotno je tabernakelj zaključeval baldahin, zdaj sta na vrhu dva puta (les, v. ok. 35 cm), ki sta nekoč stala ob tabernaklju, dodano je bilo tudi novo razpelo (v. korpusa 52 cm).⁴³ Ob visoki predeli se na vsaki strani stopničasto poglobljajo po trije kvadrasti postamenti, ki nosijo marmorirane kompozitne stebre; za njimi so pilastri. Zunanja stebra sta kanelirana, srednja tordirana, notranja gladka. Stebri nosijo razgibano, nad tronom prekinjeno ogredje, na njem klečita na volutastih podstavkih angela, na volutah ob straneh sta cvetlični vazi. Potlačeno trikotno zaključeno atiko flankirata pilastra z apliko angelske glavice, ob strani pa sta volutasta okrajka. V tronu priklekuje na oblake sv. Martin v škofovskem ornatu, obdan z vencem žarkov (les, v. 178 cm), nad njim je v kartuši 244 napis *sveti / MARTIN / prosi za nas*. Na obhodnih lokih stojita kipa sv. Ožbalta (les, v. 175 cm) in sv. Florijana (les, v. 208 246, 247 cm), v atiki pa je celopostavni kip Boga Očeta, sedečega na oblakih in obdanega z žarki. Oltar je bil mdr. obnovljen 1856,⁴⁴ 245 leta 1966 ga je restavriral Hinko Podkrižnik.⁴⁵

Lesena stranska oltarja v kapelah je v letih 1860–1863 izdelal podobar Matija Tomc.⁴⁶ Neorenesančni oltar Rožnovenske 254 Matere božje v severni kapeli je bil prvič renoviran leta 1888 (Štefan Čadež),⁴⁷ nazadnje pa 2007.⁴⁸ Na razmeroma majhni

- 255, 256, 257 trebušasti menzi stoji lesen tabernakelj, ki ga flankirata korintska stebriča, na vratcih sta izrezljana Marijin monogram in Srce Marijino. Nad visoko predelo se dvigujeta korintska pilastra, povezana s polkrožnim lokom, na vrhu nastavka je kartuša z napisom *O / MARIJA / KRALJICA / Sv. rožnega venca / prosi za nas!*, ki jo obdajata dva angela. V tronu je kiparska skupina Rožnovenske Matere božje (les, v. ok. 200 cm) s sv. Dominikom in sv. Katarino Siensko (oba les, v. ok. 140 cm). Skupino obdaja petnajst medaljonov z upodobitvami skrivnosti sv. rožnega venca (o. les, premer 29 cm), najverjetneje Wolfovo delo iz ok. 1860.⁴⁹ Nekateri motivi so delno ali v celoti posneti po kompozicijah iz Schnorrove Biblije v slikah.⁵⁰ Pod tlakom kapele je grobnica s kostmi iz grobov, prekopanih ob podaljšanju cerkve leta 1855.⁵¹
- 248 Neoromanski oltar sv. Križa v južni kapeli so, kot pove napisna plošča na vzhodni steni, leta 1863 v zahvalo za dobro letino postavili hvalažni Trboveljčani. V škatlasti menzi je s kovano mrežo zaprta niša božjega groba, pred njo je lesen podest. Na menzi stoji lesen tabernakelj z marmoriranimi vogalnima stebričema; na vratcih sta izrezljana Kristusov monogram in Srce Jezusovo. Nastavek obstopata nizka stebriča z brstnima kapiteloma, nad njima pa se nadaljuje v
- 249 visoko trilistno zaključeno atiko, okrašeno s tremi rozetami, ki obdajajo konce krakov velikega razpela (les, v. korpusa 200
- 252, 253 cm). Ob spodnjem delu križa sta polkrožno sklenjeni niši s kipoma Marije in sv. Janeza Evangelista (oba les, v. 166 cm).
- 250, 251 Zunaj nastavka stojita na krilnih konzolah angela z *Arma Christi* (oba les, v. 157 oz. 161 cm).
- 258, 260 Kipa Srca Jezusovega in Srca Marijinega (oba les, v. 122 cm), ki stojita na lesenih konzolah na slopih pod korom, sta bila kupljena leta 1921.⁵² Na spovednici pod zvonikom sta novejša kipa angelov svečenoscev (les, v. 51 oz. 56 cm) in doprsni kip Kristusa (les, v. 57 cm).
- 261 Križev pot iz leta 1892 je delo Jakoba Brolla (o. pl., 97 x 70 cm, 14. postaja sign. d. sp. *JACOB BROLLO / PINXIT 1892*). Obnovljen je bil 1984, tedaj je Janez Cestnik izdelal nove okvirje.⁵³ Starejši križev pot (Gašper Götzl, 1806) je hranjen v župnišću. Krstni kamen je sestavljen iz baročne kanelirane čaše in novejšega marmornatega stebriča na kockastem podstavku ter medeninastega pokrova; na vrhu stoji baročna skupina Krsta v Jordanu (les, v. 52 cm). Marmornata daritveni oltar in ambon sta bila narejena po načrtu arhitekta Jožeta Kregarja (1986).⁵⁴ Na obeh straneh glavnega vhoda je po en kaneliran čašast kropilnik, podoben (le nekoliko manjši) je tudi pri vходу rožnovenske kapele. Nabiralnik za darove ob velikem oltarju raste iz kamnite osmerokotne baze, na vrhu je litoželezna pušica.
- Lesene klopi je leta 1929 izdelal mizarski mojster Ivan Cestnik.⁵⁵ Goršičeve orgle (1876)⁵⁶ so zaradi dotrajanosti 1996
- 262 zamenjali z novimi, delom Antona Škrabla. Petdelna orgelska omara je v zgornji tretjini okrašena z mrežastim ornamentom in akantovjem ter angelskimi glavicami.
- Nad zakristijo so hranjene tri leta 1940 kupljene slike (vse o. pl., 253 x 142 cm) za tron velikega oltarja: Srce Jezusovo
- 259 (sig. l. sp. *KLANČNIK / FERDI.*), Križanje (sig. d. sp. *N Borisov / (po Glötzli) / 1940*) in Brezmadežna.⁵⁷ Kip Marije Kraljice z Detetom v rokokojski procesijski nosilnici (celota v. 145 cm) je baročen. Procesijski križ z *Arma Christi* je 1857 izdelal Martin Kimovec,⁵⁸ procesijski križ s Križanim (les, v. 65 cm) je prav tako iz 19. stoletja.
- Na zakristijski omari je razpelo (les, v. korpusa 72 cm); tu so še Marija Pomočnica kristjanov (na podstavku napis *Ave Maria*; mavec, v. 93 cm) in Vstali Kristus (les, v. 64 cm). V zakristiji je tudi marmornat lavabo modernih oblik, verjetno sočasen s pokoncilsko opremo prezbiterija.

V cerkvi sta dve banderi, obe z okroglima slikama (premer 52 cm). Belo bandero ima na eni strani upodobljeno Brezmadežno, na drugi pa sv. Alojzija Gonzago; vijolično bandero ima upodobljeno sv. Ano z Marijo in *Pietà*; slike so najverjetneje Wolfove.

V shrambi za paramente nad zakristijo je (neokusno preslikan) kulisni božji grob (vojaka v. 195 cm, angel v. 102 cm, Kristus, les, 30 x 125 cm) iz leta 1858, delo slikarja Petra Robiča (tudi Rabič), ki je naslikal tudi Jeruzalem za ozadje božjega groba.⁵⁹ Jaslice iz gline je 1968 izdelal Wolfgang Kogler (zamenjale so prejšnje iz leta 1858).

Baročni zvon (Gašper Baltazar Schneider, 1758) in dva od treh zvonov, ki so jih leta 1851 kupili v livarni Samassa v Ljubljani,⁶⁰ je vzela prva svetovna vojna. Leta 1925 so pri Strojnih tovarnah in livarnah v Ljubljani kupili dva nova zvonova, ki pa sta bila skupaj s preostalim Samassovim zvonom odvezeta med drugo svetovno vojno. Leta 1947 so v Zagrebu kupili nov zvon, ki je zdaj pri župnijski cerkvi sv. Marije Matere Cerkve v Trbovljah.⁶¹ Danes ima cerkev štiri bronaste zvonove, kupljene 1988 v livarni Ferralit Žalec. Največji je posvečen sv. Martinu. Nad reliefom svetnika je napis *ŽIVE KLIČEM, VERNE ZBIRAM, MRTVE OBJOKUJEM*. Drugi je posvečen Rožnovenski Materi božji; nad reliefom Rožnovenske je napis *KRALJICA MIRU, OHRANI NAM MIR*. Sveti Barbari posvečeni zvon ima poleg njene podobe napis *SV. BARBARA / VARUJ RUDARJE IN VSE DELAVCE*. Najmanjši zvon (dat. 1987) je posvečen sv. Ani, upodobljeni sta Marija Kraljica z Detetom in sv. Ana, ki uči Marijo brati, spodaj je napis *SV. ANA NAŠIM MATERAM / ZA VZOR SI DANA*.

Opombe: [1] Kronika župnije Trbovlje; IVANČIČ LEBAR 2009, str. 55 navaja leto 1935. [2] JANISCH 1885, str. 1107; OROŽEN 1958, str. 108. [3] KOVAČIČ 1928, str. 102. [4] OROŽEN 1958, str. 54; *Letopis* 2000, str. 692; IVANČIČ LEBAR 2006, str. 6. [5] HÖFLER 1986, str. 66. [6] BLAZNIK 1988, str. 431. [7] OROŽEN 1881, str. 399; BLAZNIK 1988, str. 431; *Orožnova zgodovina* 2009, str. 238. [8] OROŽEN 1881, str. 385; OROŽEN 1958, str. 54–55, 58; *Orožnova zgodovina* 2009, str. 229. [9] Kronika župnije Trbovlje; BREŽNIK 2000, str. 14–15. [10] OROŽEN 1881, str. 389–390; LAVRIČ 1990, str. 325–326; *Orožnova zgodovina* 2009, str. 232. [11] OROŽEN 1881, str. 390; *Orožnova zgodovina* 2009, str. 232. [12] OROŽEN 1881, str. 390; *Orožnova zgodovina* 2009, str. 232. [13] LAVRIČ 2007, str. 196–197. [14] Leta 1772 je vizitator ugotovil, da je cerkev nova (Vizitacije, 6, 1772), leta 1776 pa je župnik zapisal, da je bila cerkev 1744 po naročilu škofa Ernesta Amadeja Attemsja v naglici predelana (Vizitacije, 7, 1771–1778). Prim. KEMPERL 2007, str. 132. [15] Inventarium 1861; OROŽEN 1881, str. 390; JANISCH 1885, str. 1107; *Letopis* 2000, str. 692; *Orožnova zgodovina* 2009, str. 232. [16] Inventarium 1861; OROŽEN 1881, str. 390; KEMPERL 2007, str. 132 (napačno, da je na portalu letnica 1743); *Orožnova zgodovina* 2009, str. 232. [17] OROŽEN 1881, str. 390; *Orožnova zgodovina* 2009, str. 232. [18] Inventarium 1861; OROŽEN 1881, str. 389; JANISCH 1885, str. 1107; *Orožnova zgodovina* 2009, str. 232. [19] Kronika župnije Trbovlje; OROŽEN 1881, str. 390; *Orožnova zgodovina* 2009, str. 233. [20] Inventarium 1861; OROŽEN 1881, str. 390; JANISCH 1885, str. 1107; *Orožnova zgodovina* 2009, str. 233. [21] Pri zamenjavi kape laterne leta 1985 so trojni križ z letnico 1791 shranili na bližnji kmetiji (BADOVINAC 1986). [22] Kronika župnije Trbovlje; OROŽEN 1881, str. 390–391; JANISCH 1885, str. 1107; OROŽEN 1958, str. 674; *Orožnova zgodovina* 2009, str. 233. [23] Napis/podpis na upodobitvi sv. Cecilije na pevskem koru; ime je zapisano v beneškem dialektu (prim. Kronika župnije Trbovlje; MESESNEL, ŽIGON 1986, str. 99, op. 60). [24] Kronika župnije Trbovlje; OROŽEN 1881, str. 391; *Orožnova zgodovina* 2009, str. 233. [25] OROŽEN 1958, str. 676. [26] ZAC, SI_ZAC/0065, fasc. 0114 (t. e. 0037). [27] ZAC, SI_ZAC/0065, fasc. 0114. [28] Kronika župnije Trbovlje; STELE 1921. [29] Kronika župnije Trbovlje; ZAC, SI_ZAC/0065, fasc. 0114; načrt je 1936 pripravilo tudi Božičevo gradbeno podjetje. [30] Kronika župnije Trbovlje. [31] Inventarium 1861; v Kroniki župnije Trbovlje je navedeno leto 1855. [32] BADOVINAC 1987b. [33] Prim. Kronika župnije Trbovlje. [34] BADOVINAC 1990. [35] Kronika župnije Trbovlje. [36] Kronika župnije Trbovlje; ŽIGON 1982, str. 91; MESESNEL, ŽIGON 1986, str. 126. [37] STESKA 1910, str. 430. [38] Kronika župnije Trbovlje; MESESNEL, ŽIGON 1986, str. 134–135. [39] ŽIGON 1982, str. 26, 91,

108 (op. 43). [40] VRIŠER 1963b, str. 160, 191. [41] VRIŠER 1992, str. 222–223. [42] Inventarium 1861. [43] Kronika župnije Trbovlje. [44] Inventarium 1861. [45] Kronika župnije Trbovlje. [46] Inventarium 1861. [47] Kronika župnije Trbovlje. [48] LENARČIČ 2009, str. 227. [49] MESESNEL, ŽIGON 1986, str. 143. [50] MESESNEL, ŽIGON 1986, str. 143. [51] BOKAL 1995, str. 66. [52] Kronika župnije Trbovlje. [53] Kronika župnije Trbovlje. [54] JERMAN 2012, str. 33. [55] Kronika župnije Trbovlje. [56] Prim. npr. Kronika župnije Trbovlje; ŽIGON 1982, str. 26, 91, 108; MESESNEL, ŽIGON 1986, str. 126, passim. [57] Kronika župnije Trbovlje. Slike so nadomestile liki Kristus na Oljski gori Alojzija Götzla iz leta 1859 in Kristusovo rojstvo Janeza Wolfa iz 1860, navedeni v inventarnem popisu (Inventarium 1861), sedaj neznan kje. [58] Inventarium 1861. [59] Inventarium 1861. [60] Kronika župnije Trbovlje; Inventarium 1861; OROŽEN 1881, str. 391; JANISCH 1885, str. 1107. [61] Kronika župnije Trbovlje.

Viri: Vizitacije, 6, 1772; Vizitacije, 7, 1771–1778; Kronika župnije Trbovlje; Inventarium 1861; ZAC, SI_ZAC/0065, t. e. 0038, 0041; Strokovne podlage 2008, str. 22; Spomeniškovarstvena valorizacija, str. 19.

Literatura: Ogled po Slovenskem 1863, str. 126; OROŽEN 1881, str. 385–391, 399; JANISCH 1885, str. 1107; FEKONJA 1895, str. 373; STESKA 1910, str. 429–430; *Izpuvednice* 1912, str. 28, 42, 99; *Pokopališča* 1916, str. 333–335; STELE 1921, str. 87; KOVAČIČ 1928, str. 102, 215; STELE 1947, str. 208; OROŽEN 1958, str. 30–31, 54, 58, 108, 674–675, passim.; MOLE 1965; *Arheološka najdišča* 1975, str. 267; ŽIGON 1982, str. 26, 108; BADOVINAC 1986; HÖFLER 1986, str. 66; MESESNEL, ŽIGON 1986, str. 50, 64, 78, 80, 87–88, 113, 117, 119, 126–127, 134–135, 187–186; BADOVINAC 1990; KRALJ 1990, str. 105; LAVRIČ 1990, str. 325–326; MALOVRH 1990; OROŽEN 1991, str. 192; HÖFER 1992, str. 171, 229–230; BOKAL 1995, str. 65–66; BREŽNIK 2000, str. 15; *Letopis* 2000, str. 692; BADOVINAC 2006b, str. 223–224; IVANČIČ LEBAR 2006, str. 6; ŠILC 2006, str. 306; KEMPERL 2007, str. 132–133, 320; LAVRIČ 2007, str. 196–197; IVANČIČ LEBAR 2009, str. 45, 55; LENARČIČ 2009, str. 227–228; *Orožnova zgodovina* 2009, str. 231–233; SNOJ 2009, str. 434; JERMAN 2012, str. 19–20, 33; AMBROŽIČ 2014, str. 24, 27, 31; SAPAČ 2015a, str. 642.

2 Župnijska cerkev sv. Marije Matere Cerkve (župnija Trbovlje – Sv. Marija)

Lega

S prezbitarijem proti jugu obrnjena cerkev stoji v bregu ob Ulici 1. junija. Do nje vodijo z jugovzhodne in severovzhodne strani zidane stopnice, okolica je tlakovana z betonskimi tlakovci.

Zgodovinski podatki

Denar za povečavo stare oz. gradnjo nove župnijske cerkve se je v Trbovljah zbiral že od leta 1894, saj je po tedanjih standardih župnijska cerkev sv. Martina postala premajhna. Da bi zadevo pospešili, so leta 1900 ustanovili društvo za izgradnjo cerkve, vendar je nadaljnje načrte prekrizala prva svetovna vojna. Marca 1928 je bila ustanovljena Vincencijeva konferenca, ki je idejo obudila. Ambiciozen kompleks v južnem delu Trbovelj, na Vodah, bi imel po predvidenem načrtu, delu inženirja Jaroslava Foersterja, poleg sakralnega prostora tudi dom sv. Vincencija s sirotišnico in igriščem.¹ Gradnjo naj bi v večji meri financirala Trboveljska premogokopna družba (TPD), in sicer kot nadomestilo za ogroženo cerkev

v Retju. Do gradnje sakralnega kompleksa pa spet ni prišlo, tokrat zaradi gospodarske krize; TPD je odstopila od financiranja, saj naj bi cerkev v Retju ne bila tako zelo ogrožena, kot so sprva mislili. Uresničiti pa so želeli vsaj izgradnjo cerkve, kar izpričuje mapa načrtov, hranjenih v Zgodovinskem arhivu Celje (načrti različnih avtorjev: Herman Hus, 1929; gradbeno podjetje Štuhec-Božič, 1931; Josip Savšek, 1935).² S pripravami na gradnjo so pospešeno nadaljevali vse do druge svetovne vojne, prihod Nemcev pa je projekt dokončno prekinil,³ čeprav je želja po novi cerkvi ostala. Leta 1989 je župnija s pomočjo mariborske škofije v središču novega dela mesta ob Ulici 1. junija kupila Mestnikovo hišo s pripadajočim vrtom, in sicer z namenom, da tu postavi novo cerkev, vendar se je zataknilo pri gradbenem dovoljenju in je bila na tem mestu začasno urejena le kapela.⁴ Leta 1998 so Mestnikovo hišo porušili in tako pridobili prostor za gradnjo, istega leta sta bila kot temeljni kamen položena kamen iz župnije Braslovče (kot spomin na nekdanjo cerkevno pripadnost Trbovelj) in kamen iz votline Marijinega oznanjenja v Nazaretu. Načrte za novo cerkev sta naredila arhitekt Jože Marinko in odgovorni projektant Matjaž Karlovšek. Naslednje leto je bil že položen kamnit tlak, blagoslovljen je bil vitraj na oltarni steni, leta 2000 pa je mariborski škof Franc Kramberger novo svetišče blagoslovil. Gradbena dela so bila zaključena 2007, ko je bila cerkev tudi posvečena.⁵

Arhitektura

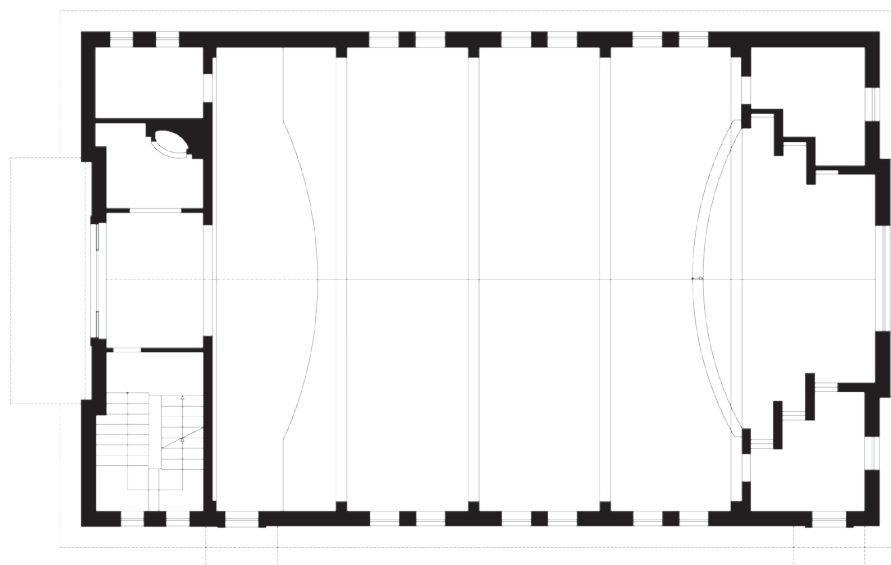
V tlorisu je cerkev preprost pravokotnik, iz katerega komaj opazno izstopajo le stranska dela glavne, severne fasade in srednji del južne stene, nivojsko pa je objekt bolj razgiban: v spodnjih prostorih delno podkletene stavbe so veroučna učilnica in servisni prostori, v etaži pa bogoslužni prostor.

Zunanjšino v celoti obdajata nizek talni zidec in podstrešni venec; slednji je na srednjem delu fasade in rizalitnem delu 268 prezbiterija prekinjen. V osi fasade je širok pravokoten vhod, pokrit s pultnim nadstreškom. Nad njim je veliko okroglo okno, ob strani pa sta rahlo izstopajoča betonska rizalita, ki se nad streho ravno zaključita. V severovzhodnem vogalu stoji kovinski križ kot nadomestilo za zvonik, ki »zaradi povzročanja hrupa« izrecno ni smel biti postavljen, na steni pod njim je naslikan pravokoten okvir s kronogramom, ki sporoča, da je bila cerkev iz zaobljube zgrajena leta 2000: *eCCe eCCleslae Mater / eXstrVCta sVb Ligno CrVCIs / aC eX Voto IVbI Laeo*.

Podolžni stranici predirajo po tri zatrežena polkrožno zaključena in po sredini s slopom predeljena okna, nad katerimi so strešne frčade (na zahodni strani nekoliko večje), in po dve pravokotni okni na severnem koncu, na zahodni (dvoriščni) strani pa sta tudi dva pravokotna vhoda z ravnima pločevinastima nadstreškoma. Kletna etaža, ki je vidna le na vzhodni strani, je členjena s horizontalnimi pasovi rustike, poleg pravokotnega vhoda z nadstreškom jo predira pet velikih pravokotnih oken.

Srednji del južne stene plitvo rizalitno izstopa, trikotni zaključek pa predira okroglo okno, podobno tistemu na fasadi. Na stranskih delih južne stene sta po dve pravokotni okni. Cerkev je krita z enotno dvokapnico iz bobrova.

Enotna svetla notranjščina ima odprto ostrešje z betonskimi opornimi loki. Vhodni del je v pritličju s steno ločen od 269 ladje, v katero vodi pravokoten vhod; levo sta prostora pravokotnega tlorisa, Marijina kapela in spovedni kabinet, desno pa vodijo široke marmorne stopnice na pevski kor. Korna ograja, ki se v srednjem delu rahlo konveksno boči v ladijski

prostor, je spodaj betonska, zgoraj pa iz kovinske mreže s križi. Prezbiterij je dvignjen za dve konveksno v ladijski prostor izbočeni stopnici, njegovi bočni steni se trikrat stopničasto poglobita. Na betonskem loku, ki razmejuje ladjo od prezbiterja, je napis iz velikih medeninastih črk *ŽENA, GLEJ TVOJ SIN / SIN, GLEJ TVOJA MATI Jn 19,26*. Cerkev je tlakovana z marmornatimi ploščami.

Poslikava

Cerkev krasijo štirje vitraji Lojzeta Čemažarja. Veliki okrogli vitraj v oltarni steni, blagoslovljen 1999, je po slikarjevih načrtih izdelal Franc Višnar, upodobljena je Marija pod križem; po obliki enak vitraj nad pevsim korom predstavlja sv. Cecilijo. Manjša pokončna pravokotna vitraja v spovednem kabinetu prikazujeta Marijo z Jezusom in Petrovo zatajitev Jezusa (ta sig. d. sp. *AVT. L. ČEMAŽAR 2010 / IZVEDEL: L. ČEMAŽAR ML.*).

Oprema

Sodobno zasnovana oprema prezbitorija (daritveni oltar, ambon, krstilnik, tabernakelj) je iz belega marmorja. Sredi oltarne stene stoječi tabernakelj je v osnovi pravokotne oblike, med stopničasto poglobljenima pokončnima stranicama z medeninastima ročajema za svečo so pozlačena vratca pravokotne oblike, na vrhu pa je trikoten zaključek, v katerem gori večna luč. Ambon krasi vertikalno potekajoč napis iz pozlačenih črk *LJUBI GOSPODA SVOJEGA BOGA / LJUBI SVOJEGA BLIŽNJEGA*, sprednjo stran daritvenega oltarja pa krasi medeninasta posoda, na katero je pritrjen kamen iz Nazareta, pod njo je vrezan napis *TU SEM IZ NAZAREŠKE VOTLINE*.

V cerkvi so trije polihromirani leseni kipi, ki jih je po naročilu župnika Franca Mlakarja leta 1998 izdelal Marko Kavčič iz Šentjošta nad Horjulom:⁶ ob zahodni steni ladje stoji na konzoli sv. Florijan (v. ok. 92 cm), nasproti sv. Barbara (v. 100 cm; prvotno v p. c. sv. Križa v Retju), na desni strani prezbitorija stoji na lesenem stebriču Vstali Kristus (v. 80 cm). Procesijski križ je baročen (les, v. korpusa 67 cm), misijonski križ na južni steni ladje (les, v. korpusa 75 cm) pa je spomin na misijon leta 2009. V Marijini kapelici stoji novejši kip Marije (les, v. 143 cm), na podstavku je vrezan napis *MARIJA IZ NAZARETA*.

Vsa slikarska oprema v cerkvi je Čemažarjevo delo. Na kulisasto zasnovani steni prezbitorija visi šest slik, po tri na vsaki strani (vse o. na les, 173 x 57 cm). Na levi strani so upodobljeni sv. Favstina Kowalska, sv. Leopold Mandić in bl. Anton Martin Slomšek, na desni pa sv. Jožef, sv. Elizabeta in prerok Izaija. Ob vitraju v prezbitoriju visita na levi slika sv. Janeza Evangelista, na desni pa sv. Janeza Krstnika (obe o. na les, 150 x 50 cm), v Marijini kapelici pa sta sliki bl. Alojzija Grozdeta in sv. Marije Goretti (obe o. na les, 111 x 61 cm).

Križev pot ima petnajst postaj (o. na lesu, posamezna tabla 80 x 55 cm), štirinajsta je sig. d. sp. *LOJZE ČEMAŽAR 2001*. V cerkvi je hranjeno tudi rdeče bandero iz p. c. sv. Križa v Retju (opis tam).

Mehanske orgle je leta 1980 izdelala delavnica Hofbauer iz Göttingena in jih je do leta 2000 uporabljala Orglarska šola v Ljubljani. Pred cerkvijo so na leseno ogrodje obešeni trije bronasti zvonovi. Velikega in srednjega je 2003 ulila livarna Ferralit iz Žalca. Veliki zvon ima napis *ZVONOVI ZVONITE, NAS K BOGU VABITE*, v medaljonu nad njim je upodobljena Marija Kraljica z Detetom, na zadnji strani pa je napis *1901 / LETA 2003 / SPOMIN NA PRVO NOVO MAŠO*. Srednji zvon ima v medaljonu upodobljenega bl. Antona Martina Slomška in napisan njegov izrek *SVETA VERA BODI VAM LUČ*, napis na zadnji strani je enak kot na velikem zvonu. Mali zvon je ulila zagrebška livarna Lebiš, na njem je poleg napisu *SVETA KATARINA PROSI ZA NAS / VOJNA ME POKVARILA / PRELIT 1947* logotip livarne z napisom *PRVA ODLIKOVANA LJEVAONICA ZVONA – KVIRIN LEBIŠ, ZAGREB*, klobuk pa krasi s školjko povezan cvetlični venec, ki je značilen za izdelke te livarne.

Opombe: [1] GRABNAR 1995, str. 26. [2] ZAC, SI_ZAC/0065, fasc. 0114. [3] GRABNAR 1995, str. 23–27. [4] BOKAL 1995, str. 64–65. [5] Prim. Kronika župnije Trbovlje; BREŽNIK 2000, str. 14–15; JERMAN 2012, str. 21, 41. [6] LENARČIČ 2004, str. 30.

Viri: Kronika župnije Trbovlje; ZAC, SI_ZAC/0065, fasc. 0114.

Literatura: *Spominski almanah* 1940, str. 288; BOKAL 1995, str. 64–65; GRABNAR 1995, str. 23–27; BREŽNIK 2000, str. 14–15; K. H. 2000;

MLAKAR 2001; LENARČIČ 2004, str. 30; ŠNEBERGER BREŽNIK 2008; IVANČIČ LEBAR 2009, str. 146, 148; LENARČIČ 2009, str. 53, 81, 231–232; JERMAN 2012, str. 21, 41.

3 Podružnična cerkev sv. Miklavža (župnija Trbovlje – Sv. Martin)

RNKD ev. št. 3458.

Lega

Proti severozahodu obrnjena cerkev stoji v trboveljskem zaselku Loke, na hribu nad cesto, ki pelje proti Kleku in Čebinam. S severne strani jo obdaja obzidje, s severozahodne so speljane stopnice, z južne pa do nje vodi potka.

Zgodovinski podatki

Cerkev je prvič omenjena v laškem urbarju iz leta 1524,¹ med podružnicami župnije sv. Martina v Trbovljah pa jo navaja vizitacijski zapisnik iz leta 1545 (*zu Sant Nicla*).²

Sedanja cerkev naj bi bila zgrajena v 17. stoletju.³ Ljubljanski škof Rinaldo Scarlichi je leta 1631 ob vizitaciji omenil en posvečen oltar, ki pa ni imel kamnite menze, zato jo je ukazal postaviti, naročil pa je sezidati tudi nov prezbiterij in povečati okna.⁴ Ukaz so očitno spoštovali, saj vizitator leta 1661 omenja nov oz. popolnoma predelan prezbiterij ter nova oltarja, velikega in stranskega,⁵ vizitacijski zapisnik iz 1651 pa poroča tudi o novem zvoniku.⁶ Leta 1668 vizitator omenja lesen strop v ladji in pa nov oz. popolnoma predelan prezbiterij.⁷ Leta 1743 je kaplan Johann Mulej daroval cerkvi krilni oltar bl. Device Marije.⁸ Zanimivo je, da Ignac Orožen in Josef Janisch v drugi polovici 19. stoletja poleg velikega oltarja v prezbiteriju in Nepomukovega v kapeli v ladji omenjata le ta oltar.⁹ Sprva pravilno orientirano cerkev so sredi 18. stoletja temeljito prezidali, pri čemer je bila njena orientacija obrnjena, tako da je zdaj iz doline vidna glavna fasada. Leta 1750 so prizidali kapelo sv. Janeza Nepomuka,¹⁰ 1757 pa je bila cerkev tudi na novo tlakovana.¹¹ Leta 1762 je bil v Nepomukovi kapeli pokopan trboveljski župnik Matija Ahačič.¹² Leta 1782 je bil zgrajen pevski kor, celotna cerkev pa je bila obnovljena.¹³ Leta 1846 je dobila novo opečno streho, v kapeli sv. Janeza Nepomuka pa je bil postavljen nov oltar.¹⁴ Leta 1859 je bil temeljito predelan veliki oltar, stranski oltar sv. Andreja je bil odstranjen (1993 postavljen nazaj), na njegovo mesto pa je bila postavljena prižnica.¹⁵ Leta 1861 je domačin Martin Zeichen (Cajhen)¹⁶ izdelal mehanične orgle (neohranjene), 1891 je bil znova prepleaskan zvonik, 1896 je bila prenovljena notranjščina, 1919 zunanjščina, 1921 pa je bila obnovljena streha na zvoniku.¹⁷ Leta 1925 so pri Strojnih tovarnah in livarnah v Ljubljani nabavili tri nove bronaste zvonove, ki pa so jih med drugo svetovno vojno vzeli Nemci. Leta 1958 je cerkev prepleskal Franc Kralj (napis na steni za velikim oltarjem), 1983 je bil blagoslovljen nov lesen daritveni oltar, izdelani pa so bili tudi

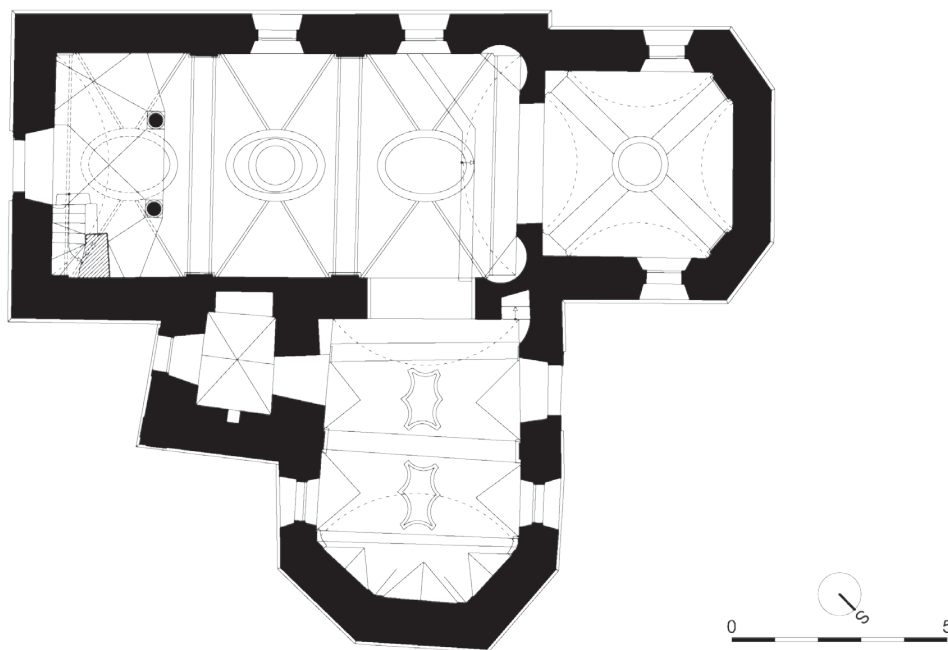
novo ostrešje (tesarski mojster Jože Kovačič iz Bistrice ob Sotli), nova bakrena kritina na zvoniku in nov križ na vrhu (kleparski mojster Jože Geršak iz Bistrice). Dve leti kasneje so z injekcijsko maso sanirali razpoke v stenah in obokih. Leta 1987 je bila notranjščina temeljito prenovljena po načrtih arhitekta Jožeta Kregarja, stari tlak je bil nadomeščen z novim, narejena je bila nova elektroinštalacija, vlažni in načeti omet na zidovih je bil odstranjen do venčnih zidcev in izdelan nov, celotna notranjost pa na novo prepleškana in poslikana (Lojze Čemažar). Leta 1990 je bila po zgledu odkrite dekorativne baročne poslikave poslikana zunanjščina, postavljen je bil nov daritveni oltar, kupljena sta bila veliki zvon, posvečen sv. Miklavžu, in zvon, posvečen Dobremu pastirju. Obnovljeno zunanjščino je blagoslovil mariborski škof Franc Kramberger, ki je hkrati posvetil tudi novi daritveni oltar in zvon.¹⁸

Arhitektura

Cerkev v tlorisu sestavljajo pravokotna ladja, kvadraten prezbiterij s porezanimi vogalomoma ter k severni ladijski steni (ob stiku s prezbiterijem) prizidana večja tristrano sklenjena kapela in k njej prislone zvonik nepravilnega pravokotnega tlorisa. Celotno zunanjščino obteka pristrešen talni zidec in z ovalnimi kartušami poslikan podstrešni venec. Trikotno zaključeno 288 trionsno fasado členita pravokotni okni z naslikanima ušesastima okvirjema in kamnit portal s profiliranim okvirjem in z naslikanim trikotnim zatrepom; nad njim je naslikana kartuša s konkavno odrezanimi vogali, v kateri je kronogram *CrVX / LVX DVX / eXtra te saLVs nVLLa / renoVeMVs et / Cor eX Voto* (1990), ki ga je dal naslikati župnik Franc Mlakar ob zadnjih obnovitvenih delih. V čelu fasade je nad venčnim zidcem z naslikanimi žarki obdano lunetno okno, tik pod slemenom pa je še večja okrogla lina. Fasado robita naslikana pilastra, okrašena s cofkom pod kapitelom.

Jugozahodno steno ladje členijo štirje pari naslikanih pilastrov, enaki tistim na fasadi, predira pa jo dvoje pravokotnih oken z naslikanimi ušesastimi okvirji. Naslikani pilastri robijo tudi vse tri stene prezbiterija, v bočnih stenah sta pravokotni okni, enaki tistim v ladji. Severovzhodna stena ladje je zaradi prizidane kapele in zvonika brez oken, členita jo le dva naslikana pilastra. Ostale stene zunanjščine poleg talnega zidca in pravokotnih oken z naslikanimi ušesastimi okvirji ter lunetnega okna na sklepu prezbiterija členijo naslikani pilastri. Stene kapele robijo pari preprosteje naslikanih tankih pilastrov. V njenih bočnih stenah sta tik pred tristranim oltarnim zaključkom pravokotni okni, v severozahodni steni pa ob prezbiteriju še vhod z gladkim kamnitim okvirjem na izstopajočih bazah. V zaključni steni je pod podstrešnim vencem lunetno okno. Opečno rdeče pobarvani dvonadstropni zvonik obdajata pristrešen talni zidec in profiliran podstrešni venec, v katerega so vstavljene številčnice ure. Ob vogalih členijo stene belo pobarvane plitve lizene, enaki pasovi delijo tudi posamezne etaže, ob restavratorskih delih pa je bila odkrita tudi starejša vogalna poslikava v obliki diamantnih kvadrov. Vhod v zvonik je v prvem nadstropju jugovzhodne stene, pod njim je v pritličju pravokotno okno zakristije. Zgornjo etažo zvonika na vseh štirih straneh predirajo polkrožno sklenjene enojne line s sklepnikom in prečnikom. Sedanja streha zvonika s pločevinasto kapo, osmerokotnim lesenim tamburjem in piramidastim zaključkom ter jabolkom in križem na vrhu je grob posnetek starejše.¹⁹ Cerkev je krita z dvokapnico iz bobrovca, zvonikova streha je bakrena.

V notranjščini sta vzdolžni steni ladje členjeni s toskanskimi pilastri, ki nosijo profiliran venčni zidec. Nad njim se dviga 289 banjast obok, ki ga oproge, prekrite z bogato rastlinsko štukirano ornamentiko, delijo v tri pole. V vsaki poli se v obok

zarezujeata globoki sosvodnici s polkrožnima podločjema, v temenu pa je med njima profiliran ovalen maltast okvir. Pevski kor z rahlo trapezasto v prostor zalomljeno zidano ograjo sloni na dveh kamnitih toskanskih stebrih. Podkorje je križno obokano, grebeni so poudarjeni s tankimi paličastimi profili, v ladjo pa se odpira s tremi polkrožnimi arkadami s profilirano obrobo, od katerih je osrednja nekoliko višja in širša. Stranski arkadi se na bočnih stenah končujeta s plitvima dekorativnima konzolama. Desno od vhoda vodijo na kor zavite kamnite stopnice, zraven njih je čašast kamnit kropilnik, okrašen s kanelurami.

Venčni zidec se nadaljuje tudi preko slavoločne stene in se zaključi s kapiteli slavoločnih pilastrov. Polkrožno zaključeni slavolok vodi v prezbiterij, ki je nad ladjo dvignjen za dve (marmornati) stopnici (vsi drugi prostori so v istem nivoju). Obokan je s križno kupolo na diagonalno postavljenih vogalnih pilastrih (oba ob slavoloku sta spodaj odrezana v obliki piramidaste konzole), preko bočnih sten teče spodnji profil venčnega zidca, nad njim pa v višini celotnega venca izstopa le gladek horizontalni pas. Diagonalni obočni oprogi sta okrašeni z enako štukaturno ornamentiko kot oproge v ladji, križišče pa pokriva večji okrogel medaljon.

V poli pred slavolokom je severovzhodna stena ladje skoraj v celoti predrta s slavoločnim prehodom v kapelo sv. Janeza Nepomuka. Stene, členjene s plitvimi pilastri, obteka profiliran venčni zidec, nad njim se pne banja s tremi gladkimi oprogami, v katero sta nad bočnima stenama vrezani po dve, v zaključku pa tri plitve sosvodnice. Na temenu sta poslikani maltasti kartuši s konkavno usločenim okvirjem. V kotu ob prezbiteriju je ostanek stopnic na nekdanjo prižnico, v jugovzhodni steni je segmentno zaključen prehod v križno obokano zvonico oz. zakristijo.

Tlak v ladji in kapeli je iz kvadratnih opečnih ploščic (ob jugozahodni steni ladje je ohranjen prvoten kamnit tlakovec z letnico 1757). Prezbitenij je tlakovan s kvadratnimi marmornatimi ploščami. V kapeli so ob severozahodni steni vidni ostanki nekdanjega tlaka v obliki šesterokotnih plošč, okrašenih z rozetami.

Poslikava

Slavoločno steno ter medaljone na temenu obokov prezbitenija, ladje in Nepomukove kapele je leta 1987 poslikal Lojze Čemažar. Na slavoločni steni sta naslikana angela muzikanta, ki častita evharistijo, v medaljonih pa so upodobljeni: v prezbiteniju golob sv. Duha, v ladji Mati božja, obdana z angeli, nad pevskim korom sv. Cecilija, v kapeli Friderik Baraga (sig. in dat. *LOJZE ČEMAŽAR 1987*) in bl. Anton Martin Slomšek. Na pilastrih ter na stenah prezbitenija in ladje so naslikani posvetilni križi, v podločjih poševnih sten zaključka kapele pa cvetlična venčka.

Oprema

Za stopnico dvignjeni leseni veliki oltar sta leta 1859 izdelala Leopold in Alojzij Götzl, pri tem pa sta uporabila posamezne dele starejšega baročnega oltarja iz druge polovice 18. stoletja; istega leta je novi oltar blagoslovil župnik Jožef Hašnik.²⁰ Na trapezasti menzi z v kartuši naslikanim križem stoji tabernakelj konveksno-konkavnega tlorisa, obdan z razpotegnjenimi volutami. Na vratcih je pritrjeno razpelo. Na vrhu tabernaklja stoji pred nizkim polkrožnim zaključkom Jagnje božje na knjigi s sedmimi pečati. Mogočni nastavek oltarja sega do oboka. V sredini je polkrožno zaključen tron, obdan s parom kompozitnih stebrov, katerih spodnja tretjina je okrašena s piščalastimi aplikami in sklenjena z listnim prstanom. Ravno zaključena stranska dela obstopajo štirje pilastri, pred njimi pa so globoko v prostor postavljeni stebri, enaki tistima ob tronu; zunanja stojita na podstavkih ob steni, med njima in menzo pa sta segmentnoločna prehoda. Stebri in pilastri nosijo razgibano ogredje, ki se nad tronom boči. Nad njim je razmeroma nizka atika, členjena s pilastri in ob straneh sklenjena s togima volutama. Stranska dela zaključuje rudimentarno ogredje, srednjega pa lambrekina baldahin. V polkrožnem tronu, pri vrhu okrašenem z zastorom, stoji kip sv. Miklavža (les, v. 145 cm), nad okvirjem je listna kartuša z napisom *S. Niclaus*. Ob straneh stojita na nizkih podstavkih sv. Lovrenc (les, v. 112 cm) in sv. Štefan (les, v. 107 cm), nad njima visita zlati girlandi. Atiko zapolnjuje z oblački obdana *Pietà* (les, v. ok. 110 cm), zraven nje sedita na kockastih podstavkih na ogredju puta (les, v. ok. 100 cm), na bočnih volutah stojita cvetlični vazi. Vsi kipi v atiki in kipa svetih diakonov so delo Maucherjeve delavnice iz Krškega in so ostanek starejšega oltarja.

Poliromirana in pozlačena kamnita stranska oltarja stebrnega tipa s konca 17. ali začetka 18. stoletja sta pendanta, postavljena diagonalno ob slavoločni steni pred v vogala vdolbeni niši. Iz razmeroma visoke predele izstopata podstavka

kompozitnih stebrov, ki nosita v prostor zalomljeno stopničasto ogredje; nad njim sta esasto uvita pristreška, med njima pa z akantovjem obdan (prvotno poslikan) oval, ki ga krona srce s križem. Ob straneh zaključujejo oltarja krila iz pozlačenega stiliziranega akanta na rdeči podlagi. Prvotno je bila podoba titularja v plitvem polkrožno zaključenem tronu verjetno naslikana na kamniti plošči, kot je običajno za oltarje na tem območju, v 19. stoletju pa so jo prebelili in nadomestili s kipom. Levi oltar je posvečen sv. Petru, v tronu stoji njegov kip (les, v. 81 cm). Kot je razvidno iz fotografij iz osemdesetih let 20. stoletja, so bili včasih v atiki leseni kipi sv. Barbare in dveh putov (1998 so bili restavrirani, kje so zdaj, ni bilo mogoče ugotoviti).²¹ Desni oltar sv. Andreja se je moral leta 1859 umakniti prižnici, 1993 pa so oltar rekonstruirali tako, da so v umetnem kamnu odlili nastavek oltarja nasproti. Na menzi, ki za razliko od prvotnega oltarja nima zidanega podnožja, stoji kip Lurške Matere božje (les, v. 110 cm).²²

Oltar sv. Janeza Nepomuka v stranski kapeli je v neoromanskem slogu leta 1854 izdelal Matija Tomc.²³ Pred oltarjem stoji lesen podest, antependij pravokotne menze z odprtino za božji grob je okrašen z lizenami. Na menzi stoji z volutama obdan majhen lesen tabernakelj, na vratcih je pritrjeno razpelo (v. ok. 25 cm). Masivna stebra z brstnima kapiteloma nosita razgibano trikotno zasnovano ogredje, ki ga na spodnji strani krasi konzolni ločni friz. Trikotno zaključena slika v tronu (o. pl., 210 x 125 cm) prikazuje klečečega sv. Janeza Nepomuka, ki se mu je prikazal Križani, obdan z angeli, pod njim so upodobljeni verniki. Spodaj odrezana slika izvira iz prvotnega oltarja iz sredine 18. stoletja. Na volutastih podstavkih na zunanji strani stebrov stojita kipa sv. Andreja in neprepoznavnega mladega mučenca z mečem (oba les, v. ok. 129 cm).

Križev pot iz gline je 1987 izdelal kartuzijan Wolfgang Kogler iz Pleterij (v. postaj ok. 10–20 cm). Slike evangelistov z nekdanje prižnice so vgrajene v daritveni oltar (o. pl., Luka (na hrbtni strani) 60 x 42 cm, ostali (spredaj) 60 x 29 cm). V prezbitериu visi procesijski križ s kvalitetnim baročnim korpusom (les, v. 64 cm), v zakristiji pa razpelo z večkrat preslikanim lesenim Križanim (v. ok. 30 cm). V tlaku kapele sv. Janeza Nepomuka je nagrobnik župnika Matije Ahačiča. V zgornjem delu je napis *HIC IACET SEPULTUS POHUS / ACHATSCHIZH MATHIA / ROGANS TE UT DICERES PRO / ILLO UNUM PATER ET AVE MARIA / 1762*,²⁴ pod njim pa sta vklesana lobanja s prekrižanima kostema in križ.

Delno ohranjene lesene klopi v kapeli so lep mizarški izdelek v baročni tradiciji, stranice krasi bohotno akantovo listje. Naredil jih je isti mojster kot tiste na Sveti Planini.

V zvoniku visijo trije zvonovi. Veliki, posvečen sv. Miklavžu, je bil kupljen 1990, srednji, posvečen Dobremu pastirju, je iz leta 1989; istega leta je bil kupljen tudi tretji zvon.

Opombe: [1] OROŽEN 1958, str. 44, 57; HÖFER 1992, str. 230; *Letopis* 2000, str. 693; LENARČIČ 2009, str. 153. [2] OROŽEN 1881, str. 391; OROŽEN 1958, str. 55; HÖFER 1992, str. 230; *Orožnova zgodovina* 2009, str. 229. [3] *Šematizem* 1930, str. 55; *Letopis* 2000, str. 693. [4] LAVRIČ 1990, str. 326–327. [5] LAVRIČ 2007, str. 197. [6] OROŽEN 1881, str. 397; *Orožnova zgodovina* 2009, str. 237. [7] OROŽEN 1881, str. 397; LAVRIČ 2007, str. 39; *Orožnova zgodovina* 2009, str. 237. [8] OROŽEN 1881, str. 397; *Orožnova zgodovina* 2009, str. 237. [9] OROŽEN 1881, str. 396; JANISCH 1885, str. 1107; *Orožnova zgodovina* 2009, str. 236. Leta 1859 je bil zaradi prižnice odstranjen oltar sv. Andreja, tako da je razumljivo, da ga ne omenjata, vprašanje pa je, zakaj ni omenjen oltar sv. Petra. [10] OROŽEN 1881, str. 397; *Orožnova zgodovina* 2009, str. 237. [11] OROŽEN 1881, str. 397; *Orožnova zgodovina* 2009, str. 237; ohranjen je tudi kamnit tlakovec z vklesano letnico. [12] OROŽEN 1881, str. 407; *Pokopališča* 1916, str. 335; *Orožnova zgodovina* 2009, str. 237. [13] OROŽEN 1881, str. 397; *Orožnova*

zgodovina 2009, str. 237. [14] OROŽEN 1881, str. 397; *Orožnova zgodovina* 2009, str. 237. [15] OROŽEN 1881, str. 397; *Orožnova zgodovina* 2009, str. 237. [16] OROŽEN 1958, str. 675 (navaja Martina in Jakoba Cajhna); LISAC 1991. [17] Kronika župnije Trbovlje. [18] Prim. Kronika župnije Trbovlje. [19] BADOVINAC 1986. [20] Kronika župnije Trbovlje; OROŽEN 1881, str. 397; OROŽEN 1958, str. 675; BOKAL 1995, str. 59; *Orožnova zgodovina* 2009, str. 237. [21] Fotografije hrani ZVKD Celje. Gl. tudi: BADOVINAC 1998b (kip sv. Barbare je restavriral Viktor Povše). [22] BADOVINAC 1998b. [23] Kronika župnije Trbovlje; OROŽEN 1881, str. 397; OROŽEN 1958, str. 675; *Orožnova zgodovina* 2009, str. 237. [24] Prim. JANISCH 1885, str. 1107: *HIC IACET SEPULTUS PAROCHUS ACHAZHIZH MATHIAS AETATIS SUAE 63 ANNORUM, ROGANS TE, UT DICERES PRO ME ILLO UNUM PATER [PATERNOSTER] ET AVE MARIA 1762*.

Viri: Kronika župnije Trbovlje; Strokovne podlage 2008, str. 23; Župnija Trbovlje – Sv. Martin (<http://zupnija-trbovlje-martin.rkc.si/o-zupniji/podruzna-cerkev-sv-miklavza/>, 20. 3. 2015).

Literatura: OROŽEN 1881, str. 391, 396–398; JANISCH 1885, str. 1107; *Pokopališča* 1916, str. 335; OROŽEN 1958, str. 57, 675; LISAC 1991; BADOVINAC 1986; LAVRIČ 1990, str. 326–327; STRAŠEK 1990; BADOVINAC 1991; BOKAL 1995, str. 58–61; BADOVINAC 1998b; *Letopis* 2000, str. 693; LAVRIČ 2007, str. 197; LENARČIČ 2009, str. 153, 228; *Orožnova zgodovina* 2009, str. 236–237; JERMAN 2012, str. 36–39.

ŽUPNIŠČI

4 Župnišče (Trg Franca Fakina 31) RNKD ev. št. 27724.

Nivojsko razgibana stavba starega župnišča se nahaja ob stiku Trga Franca Fakina in Ceste na Golovec, severozahodno od župnijske cerkve sv. Martina. Zgrajena je bila leta 1718, o čemer priča napis s kronogramom (*EXTANT. DEO. VNI. ET / TRINO AC SANCTO MAR/TINO*) na južni stranski fasadi, odkrit pri odstranjevanju ometa leta 1931, ko je bila zunanjščina v celoti prenovljena.¹ V prvi četrtini 19. stoletja je župnišče pod župnikom Jakobom Köstlom zaradi malomarnosti propadalo in šele župnik Franc Grošl ga je dal 1839 obnoviti; delo je vodil zidarski mojster Giovanni Dellamea z Laškega.² Sedanje podobo je stavba dobila leta 1889.³ Leta 1904 je načrt za adaptacijo naredil mariborski mestni stavbenik Franz Derwuschek, 1909 je graški arhitekt Hans Pascher pripravil načrte za povečanje in povišanje, ki pa ni bilo realizirano, 1922 je bila prekrita streha in prepleskana je bila notranjščina, 1924 je Jurij Ferenc naredil načrt za adaptacijo pritličnih prostorov, ki je bila izvedena naslednje leto.⁴ Leta 1964 je bila v župnišču urejena nova učilnica, zato so morali povečati okna, 1981 je bilo tlakovano dvorišče.⁵ V zadnjem desetletju so v starem župnišču uredili prostore za Karitas in arhiv, 1997 je bila v izvorni podobi obnovljena fasada. Stavba pravokotnega tlorisa je pokrita z dvokapno opečno streho na čop. Z dveh strani jo obdaja talni zidec, nizki talni zidec ob Cesti na Golovec je naslikan. Petosno pročelje predirajo na levi strani tri različno široke arkade, ki vodijo v križno obokano vhodno vežo, začelje pa v sredinskih dveh oseh poudarja rizalit, pokrit s trikapno streho. Na vogalih stavbe in rizalita so naslikani šivani robovi sivkaste barve, sivkasti naslikani okvirji pa obdajajo pravokotne okenske odprtine, z izjemo štirih v nadstropju na začelju, kjer so okvirji kamniti, okni na rizalitu pa povezuje skupen okvir.

310

- 311 V župnišču je hranjena kancela poznobaročne lesene prižnice (ne gre za »neobizantinsko« prižnico, delo Matije Tomca iz 1856, ki jo omenja popis župniškega inventarja iz leta 1861⁶): v kartušah so upodobljeni reliefi Dobrega pastirja, Jagnjeta božjega in Mojzesa s tablama postave. Poleg prižnice je v župnišču hranjenih še več umetniških del: kipa
- 312 Vstalega Kristusa (les, v. 29 cm) in praškega Jezuščka (v. ok. 40 cm) sta baročna, križev pot (štirinajst postaj, o. pl., 60 x 47 cm) je delo Gašperja Götzla iz leta 1806,⁷ slika Kristusovega rojstva iz leta 1931 je delo Matije Bradaška (o. pl., 253 x 142, sig. in dat. d. sp. *MBradaška 1931*), nekoliko starejši sliki sv. Alojzija Gonzage in sv. Frančiška Asiškega sta pendanta (obe o. pl., ok. 100 x 80 cm), Marija v dokolenskem izrezu je iz poznega 19. stoletja (ok. 110 x 90 cm). Bandero iz leta 1927 je prav tako Bradaškovo, v ovalu na rdeči strani je upodobljen sv. Jožef z Detetom (izvezen napis *Sv. Jožef / prosi za nas!*), na drugi strani je na beli podlagi Srce Jezusovo z dvema angeloma (sig. in dat. *MBradaška 1927*, izvezen napis *Kraljij nam!*).

Leta 1993 so po načrtu arhitekta Jožeta Marinka na mestu nekdanjega hleva zgradili nov župnijski dom,⁸ kjer sta sedaj tudi župnijska pisarna in arhiv. Na moderno zasnovani stavbi je levo od vhoda freska Lojzeta Čemažarja s prizorom Pustite male k meni, pod njo je napis iz Lukovega evangelija *PUSTITE OTROKE, / NAJ PRIHAJAJO / K MENI IN NE BRANITE JIM, KAJTI / TAKIH JE BOŽJE KRALJESTVO Lk 18, 16.*

Opombe: [1] Kronika župnije Trbovlje. [2] OROŽEN 1958, str. 108–109. [3] Kronika župnije Trbovlje. [4] Kronika župnije Trbovlje; ZAC, SI_ZAC/0065, t. e. 0041. [5] Kronika župnije Trbovlje. [6] Inventarium 1861; *Izpovednice* 1912, str. 42. [7] Inventarium 1861. [8] Kronika župnije Trbovlje.

Viri: Kronika župnije Trbovlje; Inventarium 1861; ZAC, SI_ZAC/0065, t. e. 0037, 0041.

Literatura: *Izpovednice* 1912, str. 42; OROŽEN 1958, str. 108, 675; BOKAL 1995, str. 66–67; LENARČIČ 2009, str. 227–228; ROZINA 2013, str. 133.

5 Župnijski dom svete Marije (Ulica 1. junija 13)

Moderno zasnovan župnijski dom stoji za župnijsko cerkvijo sv. Marije Matere Cerkve. Kot sporoča v talni zidec pročelja vzdignjena kamnita plošča, je bil temeljni kamen preproste stavbe pravokotnega tlorisa postavljen novembra 2005, zgrajena pa je bila v naslednjih treh letih.

Pri vходу je Čemažarjeva freska sv. Družine, pod njo je napis *SVETA DRUŽINA, / PROSI ZA NAS.*

Viri: Kronika župnije Trbovlje.

Literatura: LENARČIČ 2009, str. 232.

POKOPALIŠČI

6 Staro pokopališče na Golovcu

Prvotno je bilo trboveljsko pokopališče (imenovano tudi staro, cerkveno, župnijsko) okoli župnijske cerkve sv. Martina; mdr. je vrisano na franciscejskem katastru iz leta 1825. Na njem so pokopavali do 1835, ko so za novo pokopališče kupili Pustovo (Kobacovo) njivo na Golovcu (imenovano tudi Goljava, Golava; RNKD ev. št. 27768) severovzhodno od župnijske cerkve; istega leta ga je blagoslovil braslovški dekan Jožef Battistig.¹ Župnijska kronika navaja, da so se za nakup novega zemljišča odločili zaradi naraščajočega števila pokopov in iz strahu pred boleznimi. Že po nekaj letih pa je postalo tudi to pokopališče premajhno, zato so ga 1857 razširili (dokupili so del Pustove njive).² Zdaj je prostor porasel z gozdom, v katerem so ohranjeni ostanki nagrobnikov (na nekaterih ovali s fotografijo pokojnika), napisne plošče ter kovani in leseni križi. Nagrobnik višjega sodnika in prvega trboveljskega župana Franca Pusta ml. (+ 1871), od katerega je bilo kupljeno zemljišče za pokopališče, v obliki stopnjevanega obeliska je med bolj ohranjenimi, odbit je le križ na vrhu. Nagrobni obelisk Antonije Belak (+ 1901) je sig. d. sp. *Alojzij Vodnik Ljubljana*, nagrobnik družine Orešnik (Ivan + 1928), z nizko betonsko balustrado obdan obelisk, je verjetno izdelek kamnoseške delavnice Kullich iz Celja (značilne secesijske črke in oblika križa na vrhu). Zidano nagrobno znamenje družine direktorja rudnika Trbovlje Rudolfa Eichelterja (ki je bil udeležen tudi pri prezidavi župnijske cerkve leta 1855)³ in rudniškega inženirja Adolfa Widra (+ 1942) stoji ob robu velike betonske plošče, ki pokriva grobnico; sredi plošče je pokrov z ročaji in inkrustiranim latinskim križem. Znamenje pravokotnega tlorisa je pokrito z dvokapno pločevinasto strešico, v plitvi polkrožni niši je lesen križ z bronastim odlitkom Križanega (v. korpusa ok. 40 cm) in kovinskim svitkom z napisom *INRI*. Ob razpelu sta pritrjeni manjši marmornati napisni plošči.

Septembra 1940 so slovesno blagoslovili nov pokopališki križ (ok. 80 cm visoki železni korpus Križanega so kupili pri Rakužu v Celju),⁴ ki je tu stal do leta 2012. Septembra 2015 so postavili nov križ z dvokapno strešico, nanj pa pribili Križanega, ki je nekdaj visel na križu pred ž. c. sv. Martina; pod korpusom (les, v. 120 cm), ki ga je ob tej priliki obnovil Franc Pelc, je na križu pritrjena ploščica z letnico odstranitve starega znamenja, 2012.

Opombe: [1] Kronika župnije Trbovlje; Inventarium 1861; OROŽEN 1881, str. 391; JANISCH 1885, str. 1107; *Pokopališča* 1916, str. 335; OROŽEN 1958, str. 546, 676; *Orožnova zgodovina* 2009, str. 233. [2] Kronika župnije Trbovlje; Inventarium 1861; OROŽEN 1881, str. 391; JANISCH 1885, str. 1107; IVANČIČ LEBAR 2008, str. 29; LENARČIČ 2009, str. 196; *Orožnova zgodovina* 2009, str. 233. [3] OROŽEN 1958, str. 674. [4] Kronika župnije Trbovlje; Hild 2012, str. 76.

Viri: Kronika župnije Trbovlje; Inventarium 1861; ZAC, SI_ZAC/0065, t. e. 0034; Hild 2012, str. 76; Index of /Files/Trbovlje Nekoc/ Objekti/Pokopališče (<http://193.77.102.80/Files/Trbovlje%20Nekoc/Objekti/Pokopali%C5%A1%C4%8De/>, 30. 3. 2015).

Literatura: OROŽEN 1881, str. 391; JANISCH 1885, str. 1107; *Pokopališča* 1916, str. 333–337; OROŽEN 1958, str. 325, 546; OROŽEN 1991, str. 192; IVANČIČ LEBAR 2006, str. 42; IVANČIČ LEBAR 2008, str. 29; *Orožnova zgodovina* 2009, str. 233.

7 Staro pokopališče na Brodih

Leta 1875 so se odločili za ureditev novega pokopališča na drugi lokaciji.¹ Od posestnika Parašuha so na Brodih ob Trboveljščici (zdajšnji Mestni trg) kupili veliko njivo in istega leta je novo pokopališče blagoslovil župnik Matija Stagoj. Pokopališče (imenovano tudi občinsko) je obdajala živa meja, potka po sredini ga je delila na dva dela, na levi so bili pokopani večinoma odrasli, na desni pa otroci. Leta 1876 so sezidali novo mrtvašnico in stranska zidova, 1879 pa še nizek zid proti vodi.² Leta 1893 je rudniški zidarski mojster Henrik Schneidhofer zraven pokopališča postavil še kapelico Lurške Matere božje, ki je bila blagoslovljena naslednje leto³ (po drugi svetovni vojni porušena).⁴ Na Brodih so pokopavali le do leta 1899,⁵ potem pa do leta 1907 ponovno na Golovcu. Leta 1907 so pokopališče na Brodih razširili proti jugu.⁶ Povečali so ga še 1912, 1929 in v tridesetih letih.⁷ Po naročilu občine je ključavničarski mojster Franc Guček leta 1911 okoli pokopališča postavil kovano železno ograjo, ki je ob potoku in v zgornjem delu sedanjega parka delno še ohranjena.⁸ Leta 1973 je bilo občinsko pokopališče za pokope dokončno ukinjeno in prestavljeno na Gabrsko. V letih 1992–1994 je bil na prostoru nekdanjega pokopališča urejen park.

Opombe: [1] OROŽEN 1958, str. 676; IVANČIČ LEBAR 2009, str. 22. [2] *Pokopališča* 1916, str. 335. [3] Kronika župnije Trbovlje; Hild 2012, str. 82. [4] Hild 2012, str. 82; KREŽE, HVALA, MLAKAR 1995, str. 78; IVANČIČ LEBAR 2009, str. 27. [5] *Pokopališča* 1916, str. 334–335; OROŽEN 1958, str. 676. [6] OROŽEN 1958, str. 676. [7] Kronika župnije Trbovlje; IVANČIČ LEBAR 2009, str. 33, 48. [8] LENARČIČ 2009, str. 98.

Viri: Kronika župnije Trbovlje; ZAC, SI_ZAC/0065, t. e. 0034; Hild 2012, str. 79–82.

Literatura: *Pokopališča* 1916, str. 333–337; OROŽEN 1958, str. 676; OROŽEN 1991, str. 192; KREŽE, HVALA, MLAKAR 1995, str. 78; IVANČIČ LEBAR 2006, str. 42; IVANČIČ LEBAR 2008, str. 29; IVANČIČ LEBAR 2009, str. 18, 22, 27, 33, 48, 136; LENARČIČ 2009, str. 39, 88–89, 98, 126–127, 195–197; *Orožnova zgodovina* 2009, str. 233; ROZINA 2013, str. 13.

KAPELICE IN ZNAMENJA

8 Kapelica Lurške Matere božje (Parašuhova kapelica)

RNKD ev. št. 8430.

- 313 Kapelica odprtega tipa in skoraj kvadratnega tlorisa (po nekdanjem lastniku zemljišča imenovana Parašuhova) stoji ob Gimnazijski cesti, na vzhodni strani župnijske cerkve sv. Martina. Zgradili so jo v zahvalo za prenehanje hude nalezljive bolezni leta 1860. Na masiven zidec postavljena čokata toskanska stebriča nosita polkrožne arkade. Fasado, ki jo zaključuje trikoten zatrep, obdan z masivnim profiliranim vencem, krasijo v malti izvedena dekoracija in naslikane zvezdice. Na sklepniku vhodnega loka sta inicialki JČ (šlo naj bi za zidarja Jerneja Čamerja), nad njim je izpisana letnica

1860. V trikotnem čelu je naslikano Božje oko. Stranski steni krasijo reliefno izstopajoče ometne zvezdice. Kapelica je pokrita z dvokapno streho iz bobrovca.

Notranjščino pokriva kapast obok, na njem je naslikano Srce Jezusovo, tlak je šamoten. Nad zidano menzo s prazno segmentnoločno nišo je polkrožno zaključena zastekljena niša, v kateri stoji kip Lurške Matere božje (mavec, v. ok. 50 cm) ali pa kip Brezmadežne tipa Čudodelne svetinje (glina, v. ok. 40 cm). Prvotno je bila kapelica posvečena Vstalemu Zveličarju (njegov kip je hranjen v župnišču).

Viri: Strokovne podlage 2008, str. 33; Hild 2012, str. 68–69; Spomeniškovarstvena valorizacija, str. 20; ZVKD Celje, Fototeka.

Literatura: KREŽE, HVALA, MLAKAR 1995, str. 77.

9 Kapelica Marije Kraljice (Cestnikova kapelica)

RNKD ev. št. 27771.

Kapelica odprtega tipa in kvadratnega tlorisa stoji ob cesti pri hiši Cesta Tončke Čech 26. Leta 1925 (letnica v ometu na 314 začelju) jo je v zahvalo za uspešno dograditev nove mizarske delavnice postavil mizarski in tesarski mojster Valentin Cestnik. Kapelico obdaja talni zidec iz fingirane kamnite rustike. Fasado členi z lesenimi vrati zaprt polkrožen vhod, nad katerim je reliefen Marijin monogram. Bočni steni predirata ovalni okni z lesenima okvirjema poznosecesijskih oblik, začelje pa okrogla lina. Vse stene zaključuje zvonasto usločen profiliran podstrešni venec, nad katerim se dviga kupolasta streha s svetlobnico; Cestnik je sam izdelal celotni kalup za streho in ga potem na licu mesta zalil z betonom.¹ V notranjščini, obokani s prečno banjo, stoji v plitvi niši oltarne stene na leseni konzoli kip Marije Kraljice z Detetom (mavec, v. 118 cm). Tla so betonska.

Opomba: [1] Hild 2012, str. 67.

Viri: Hild 2012, str. 67–68; ZVKD Celje, Fototeka.

Literatura: KREŽE, HVALA, MLAKAR 1995, str. 76.

10 Kapelica Lurške Matere božje (Hauckova kapelica)

Modernistična betonska kapelica zaprtega tipa in pravokotnega tlorisa, ki jo je dala iz pobožnosti do Matere božje 315 postaviti Ema Hauck v dvajsetih letih 20. stoletja, je vpeta v terenu prilagajajočo se stopničasto vrtno ograjo Hauckove vile (Pod Ostrim Vrhom 16). Fasado členita valjasta slopa, ki ju spodaj objema polica ograje; desni slop se zgoraj ukrivi

v podstrešni venec, levi pa se nadaljuje nad streho iz usločene betonske plošče in zaključi s križem. Vhod zapirajo polkrožno zaključena in v zgornji polovici zastekljena lesena vrata. V notranjščini je oblikovana votlina s kipom Lurške Matere božje (les, v. 55 cm), na mizici pa stoji porcelanast kipec Marije Kraljice z Detetom (v. ok. 30 cm).

Viri: Hild 2013.

Literatura: KREŽE, HVALA, MLAKAR 1995, str. 77.

10 Kapelica Srca Jezusovega (Pangeršičeva kapelica)

Kapelica odprtega tipa in pravokotnega tlorisa stoji pred Pangeršičevo domačijo (Loke 16), do nje vodijo tri betonske stopnice. V zahvalo za srečno vrnitev štirih Pangeršičevih sinov je bila zgrajena in blagoslovljena takoj po koncu druge svetovne vojne (1946). Na fasadi rizalitno izstopa vhod, nad katerim je v trikotnem čelu naslikan angel varuh z ranjencem in Božjim očesom, pod njim je bil včasih napis *BOGU V ZAHVALO ZA SREČNO VRNITEV*.¹ Tudi srednja dela bočnih fasad stopničasto izstopata; predirata ju ozki pokončni pravokotni okni. Kapelico pokriva dvokapna opečna streha. Tla so betonska oz. delno tlakovana s tlakovci. V banjasto obokani notranjščini je za stopnico dvignjena betonska menza, ki jo nosi par stebričev; na njej so kip Srca Jezusovega (les, v. 108 cm) ter manjši kipci sv. Antona Padovanskega, Lurške Matere božje, Marije Kraljice z Detetom in angela varuha. Na stenah so v pokončnih pravokotnih poljih naslikani zavetniki vseh štirih Pangeršičevih sinov: na levi steni je sv. Janez Krstnik, na oltarni steni sv. Jožef in sv. Anton Padovanski, na desni pa sv. Blaž; na banjastem oboku je naslikan križ. Poslikava je delo Franceta Kralja. Kapelica je bila zadnjič obnovljena leta 1997.

Opomba: [1] Ustna informacija lastnika.

Viri: Hild 2012, str. 59–60.

Literatura: KREŽE, HVALA, MLAKAR 1995, str. 75.

12 Marijino znamenje (t. i. Arzenškova kapelica)

RNKD ev. št. 21865.

- 316 Zidano znamenje, imenovano tudi Arzenškova kapelica, stoji tik nad cesto pri hiši Trg Franca Fakina 5, do njega vodi pet betonskih stopnic s kovinsko ograjo. Ime je dobilo po Ljudmili Arzenšek, zadnji lastnici zemljišča, na katerem stoji tudi trboveljski lovski dvorec (t. i. gradič). Znamenje je na tem mestu stalo vsaj že leta 1862, saj je upodobljeno na

Wolfovi freski Apoteoza sv. Martina na oboku župnijske cerkve. Je pravokotnega tlorisa, z dvokapno streho iz bobrovca. Pročelje, členjeno s toskanskima pilastroma, zaključuje trikoten zatrep. V osrednjem, poglobljenem delu pročelja je polkrožna zastekljena banjasto obokana niša, v kateri stoji kip Brezmadežne tipa Čudodelne svetinje (mavec, v. ok. 80 cm; prvotni Marijin kip so neznanci razbili).

Viri: Hild 2012, str. 70.

Literatura: KREŽE, HVALA, MLAKAR 1995, str. 77.

13 Znamenje

Na zelenici znotraj obzidja ob župnijski cerkvi sv. Martina stoji lesen križ, pokrit s sedlasto pločevinasto strešico. 317 Na njem visi polihromiran Križani (les, v. korpusa 108 cm), nad njim je napis *IN--RI*. Znamenje je bilo postavljeno in blagoslovljeno 1984, in sicer v spomin na nekdanje pokopališče okoli cerkve; obnovljeno in blagoslovljeno je bilo leta 1990, 2009 pa so nanj pritrdili korpus z znamenja pred cerkvijo sv. Miklavža na Lokah (prejšnji korpus so sprva spravili v župnišče, od septembra 2015 pa je pritrjen na križu na starem pokopališču na Golovcu).

Viri: Kronika župnije Trbovlje; Hild 2012, str. 77.

Literatura: KREŽE, HVALA, MLAKAR 1995, str. 78–79.

14 Znamenje

Na prostoru pred vhodom v župnijsko cerkev Marije Matere Cerkev je bilo leta 2010 postavljeno znamenje v spomin na deseto obletnico ustanovitve župnije. Načrt zanj je naredil arhitekt Jože Marinko, ki je tudi projektant cerkve. Na betonskem podstavku stoji vitek lesen tram iz lepljenih lamel, vpet v kovinski nosilec, zgornji del križa je predrt. Skoraj okrogla strešica je pokrita z na obeh straneh zobato narezano pločevino. Na križ je pritrjen Križani (les, v. 71 cm), nad njim je napis *IN. / RI*.

Viri: Hild 2013.

15 Znamenje

Pri podružnični cerkvi sv. Miklavža na Lokah stoji od leta 1990 lesen križ z dvokapno eternitno strešico; križ je s

kovinskimi profili vsidran v betonski temelj, na katerem je letnica postavitve. Razpelo je brez Križanega, saj so korpus leta 2009 prestavili na znamenje pri župnijski cerkvi sv. Martina.

Viri: Kronika župnije Trbovlje; Hild 2012, str. 63, 77.

Literatura: STRAŠEK 1990; KREŽE, HVALA, MLAKAR 1995, str. 76.

JAVNI SPOMENIKI

16 Mati z otrokom

RNKD ev. št. 8434.

- 321 Skulptura v nadnaravni velikosti (v. 220 cm) iz belega pohorskega marmorja, ki stoji pred vhodom v bolnišnico nad Rudarsko cesto, je delo Zdenka Kalina. Naročila jo je Trboveljska premogokopna družba (TPD) za okras glavnega portala otroškega doma (t. i. Dečjega doma), zgrajenega leta 1940 na Vodah (zdaj Trg revolucije 12). Upodobljena je mati z otrokom, ki ji sedi na desnem ramenu. Kipar je delo končal sočasno z dograditvijo stavbe, vendar je zaradi začetka druge svetovne vojne skulptura ostala deponirana v prostorih Moderne galerije v Ljubljani in bila v Trbovlje prepeljana šele leta 1949. Postavili so jo pred otroške jasli v nekdanji rudniški vili (zdaj Trg revolucije 7), ki pa so bile tam le nekaj let (ukinjene 1952). Ko je bila 1963 v sklopu Splošne bolnišnice Trbovlje odprta novozgrajena pediatrična bolnica, so plastiko začasno namestili pri njej. Od leta 1967 stoji na brežini pred bolnišnico; 2015 ji je bil v okviru preureditve območja pred glavnim vhodom bolnišnice dodan visok kvadrast podstavek iz sivkastega kamna z napisom *MATI Z OTROKOM / 1940 / ZDENKO KALIN*.

Viri: Strokovne podlage 2008, str. 38.

Literatura: *Umetniški zbornik* 1943, str. 229; FORTE 2002, str. 31–32, 84–85; LENARČIČ 2009, str. 52; Sprememba okolice 2014.

17 Spomenik boju revirskega proletariata/Spomenik revolucije

RNKD ev. št. 21871.

- 322 Monumentalni spomenik je lociran sredi danes žal precej degradiranega Trga revolucije. Njegovo postavitve si je leta 1951 zamislila trboveljska zveza borcev, večino denarja je prispeval rudnik, del pa so zbrali celo na tomboli; spomenik je bil odkrit

29. novembra 1952. Nastal je po zamisli arhitekta Borisa Kobeta, figuralika je delo Stojana Batiča, ulila jo je umetniška livarna z Galjevice v Ljubljani. Na koncu dvajset metrov dolgega in štiri metre visokega v tlorisu usločenega betonskega podstavka, tlakovanega z granitnimi kockami, stoji na okroglem podstavku iz granitnih kock bronasta figuralna skupina (v. 300 cm). Sestavljajo jo tri personifikacije revolucionarnih obdobj trboveljske doline, upodobljene v silovitem zagonu naprej. Borec na sredini predstavlja spopad z Orjuno, ženska z otrokom v naročju simbolizira rudarske stavke in socialni boj, partizan s puško pa narodnoosvobodilni boj. Ob vznožju spomenika stoji na tlakovani ploščadi bronasta žara (v. 100 cm, premer 200 cm) z vdolbino za ogenj, okrašena z reliefi iz življenja rudarjev ter z rudarskim simbolom prekrizanih kladiv in letnicama 1804–1945.

Viri: Simboli polpretekle zgodovine (<http://spomeniki.blogspot.com/2012/05/trbovlje-spomenik-boju-revirskega.html>, 26. 5. 2015).

Literatura: Naš veliki praznik 1952; Veličastna proslava 1952; ŠIJANEC 1961, str. 363; *Trbovlje* 1983, str. 55–56; ČOPIČ 1995, str. 18; FORTE 2002, str. 44; IVANČIČ LEBAR 2006, str. 80; IVANČIČ LEBAR 2009, str. 93; ROZINA 2009, str. 88; ROZINA 2013, str. 115–116; MALOVRH 2015; SAVENC 2015, str. 24–25.

18 Rudarska družina/Očka, vrni se!

Trifiguralna bronasta skupina rudarske družine (v. 93 cm) stoji na betonskem podstavku pred stavbo Zasavskega muzeja. 323
Plastiko je leta 1960 izdelal Stojan Batič (sig. spodaj *BATIČ*) in je bila sprva del likovne opreme ladje Trbovlje, na sedanjo lokacijo je bila postavljena 1974. Ujet je intimni trenutek slovesa, ko se otrok iz materinega naročja poslavlja od očeta – rudarja, zato je plastika poimenovana tudi *Očka, vrni se!*.

Literatura: CEVC 1960, str. 175–177; KRŽIŠNIK 1967; OROŽEN 1991, str. 191; FORTE 2002, str. 57, 101; ROZINA 2013, str. 124; SAVENC 2015, str. 61.

19 Spomenik spopadu z Orjuno

1. junija 1924 so bile Trbovlje prizorišče oboroženega spopada med Organizacijo jugoslovanskih nacionalistov (Orjuna) 324
in komunisti, ki je terjal žrtve na obeh straneh in dve naključni žrtvi, orjunaši pa so se za napad maščevali s požigom Rudarskega doma. Spomenik je bil postavljen leta 1974, ob petdesetletnici spopada, ob Ulici 1. junija, na ploščadi med Zasavskim muzejem (takrat imenovan Revirski muzej ljudske revolucije) in Delavskim domom. Plastika je delo Stojana Batiča, umestitev v prostor pa je zasnoval arhitekt Ratko Blažič. Figuralna bronasta skupina stoji na pravokotni betonski plošči. Upodobljeni so moški in ženski liki, anatomsko oblikovani le od pasu navzgor, v spodnjem delu pa se stapljajo v blok, ki ga votlijo vhodi v rudniške rove. Kompozicija je najbolj ekspresivno razgibana v sprednjem desnem bloku,

kjer se odvija boj dveh skupin. Spomenik je na enem od likov signiran (*BATIČ*), na eni od figur je tudi podatek o livarni (*LJEVAONA V. ŠEB. ZAGREB*). K spomeniški celoti spadata še plošča iz belega kamna na betonskem opornem zidu, tik za plastiko, z napisom, ki pojasnjuje zgodovinski dogodek; zraven nje je vzidan manjši kamen z letnicama 1924–1974.

Viri: Simboli polpretekle zgodovine (<http://spomeniki.blogspot.si/2012/05/trbovlje-spomenik-ob-50-letnici-spopada.html>, 20. 5. 2015).

Literatura: *Trbovlje* 1983, str. 19–22; OROŽEN 1991, str. 191; ČOPIČ 1995, str. 140; FORTE 2002, str. 49–50, 92–94; IVANČIČ LEBAR 2009, str. 118; LENARČIČ 2009, str. 208; ROZINA 2013, str. 119.

20 Spomenik izgnancem

325 Spomenik, posvečen izgnanim taboriščnikom, ukradenim otrokom in pobeglim pred vojnim nasiljem, stoji v parku pred občinsko stavbo. Postavljen je bil leta 2006, zasnova je delo arhitekta Jurija Kolenca in krajinske arhitekta Ane Kučan. Sredi krožnega oboda iz belega kamna stoji poševno prirezan valj, pokrit z okroglo kamnito ploščo, na kateri je pritrjena okrogla bronasta plošča s figuralnim reliefom, delo Stojana Batiča (sig. sp. *BATIČ*). Na njej so upodobljeni izgnanci, moški in ženska na sredini stegujeta roke kvišku proti lastovkam, ki simbolizirajo željo po vrnitvi domov. Nad ploščo je napis iz pritrjenih kovinskih črk *IZGANIM TABORIŠČNIKOM / UKRADENIM OTROKOM / POBEGIM PRED / VOJNIM NASILJEM 1941–1945*.

Viri: Simboli polpretekle zgodovine (<http://spomeniki.blogspot.com/2012/05/trbovlje-obcinska-stavba.html>, 26. 5. 2015).

Literatura: IVANČIČ LEBAR 2009, str. 157; ROZINA 2009, str. 95; ROZINA 2013, str. 128.

21 Spominsko znamenje Francu Fakinu

RNKD ev. št. 21869.

Preprosto spominsko znamenje, postavljeno po drugi svetovni vojni, je sestavljeno iz granitne skale nepravilnih oblik in nanjo pritrjene napisne plošče. Stoji v kamnolomu pod Klečko, na kraju, kjer so orjunaši 1. junija 1924 po mučenju ustrelili rudarja in komunista Franca Fakina.

Literatura: *Trbovlje* 1983, str. 152; OROŽEN 1991, str. 192–193.

22 Spominsko znamenje osvobodilni vojski

RNKD ev. št. 21870.

Spominsko znamenje stoji pri vhodu v mestno kopališče. Konec osemdesetih let 20. stoletja postavljeni spomenik je posvečen borcem 3. brigade VDV, ki so 8. maja 1945 osvobodili revirje. Pokončen kvader iz belosivega kamna je preklan na dva dela. Na spodnjem delu s spodaj jezikasto porezanima vogaloma je pritrjen napis iz kovinskih črk, v bolj grobo klesanem zgornjem delu je vrezana peterokraka zvezda. 326

Viri: Simboli polpretekle zgodovine (<http://spomeniki.blogspot.com/2012/06/trbovlje-spominsko-znamenje-osvobodilni.html>, 25. 5. 2015).

23 Spomenik talcem

RNKD ev. št. 21866.

V spomin na talce, ki so jih 11. marca 1944 v bližini hiše Gimnazijska cesta 17 ubili Nemci, je bilo leta 1956 na tem mestu postavljeno obeležje. Spomenik predstavlja granitna skala nepravilnih oblik z vdolano pravokotno napisno marmornato ploščo in pri vrhu vklesano peterokrako zvezdo. 327

Viri: Simboli polpretekle zgodovine (<http://spomeniki.blogspot.com/2012/06/trbovlje-spominsko-znamenje-talcem.html>, 25. 5. 2015).

Literatura: V Trbovljah 1956; *Trbovlje* 1983, str. 153; IVANČIČ LEBAR 2009, str. 66.

24 Grobišče trboveljskih revolucionarjev

RNKD ev. št. 21867.

Spominsko znamenje na grobišču devetih padlih borcev NOB v parku pred občinsko stavbo je bilo postavljeno sredi dvajsetega stoletja. Nizek pokončni kvader iz črnega kamna ima na poševni zgornji ploskvi vklesan spominski napis.

25 Rudarja

Batičevi plastiki rudarjev iz začetka šestdesetih let 20. stoletja, ki ju prepoznamo po čeladi, svetilki in kompresorju, sta ambientalno postavljeni v osi stopnišča pred Delavskim domom, ob njegovem vznožju in zaključku. Strumno vzravnani 329, 330

figuri stojita na nizkem podstavku. Zaznamuje ju grobo modeliran mogočen telesni volumen, na površini prepreden z reliefnimi grafičnimi motivi. Rudar ob vznožju stopnišča je nekoliko manjši (v. 154 cm), zgornji (v. 210 cm) je na podstavku signiran *BATIČ*. Prvo plastiko je odkupila Strojna tovarna Trbovlje in so jo postavili pri vhodu v tovarno, drugo je naročila rudniška uprava in je stala pred upravno zgradbo na Trgu revolucije; maja 1974 so obe prestavili na sedanje mesto.

Literatura: FORTE 2002, str. 56, 101; ROZINA 2013, str. 124.

26 Spominska plošča revirskim prostovoljcem v španski državljanski vojni

Marmornata plošča v spomin na revirske prostovoljce, borce mednarodnih brigad, ki so se v letih 1936–1939 borili v španski državljanski vojni, je pritrjena na betonski zid pri Zasavskem muzeju. Na sredini je bronast reliefni medaljon z upodobitvijo stisnjene pesti in peterokrake zvezde, ob njej so napis in imena iz kovinskih črk. Obležje je bilo postavljeno leta 1979.

Literatura: *Trbovlje* 1983, str. 46–48; FORTE 2002, str. 41, 92.

27 Spominska plošča VOS OF

Leta 1980 odkrita marmornata spominska plošča na betonskem zidu pri Zasavskem muzeju je posvečena padlim borcem Varnostno-obveščevalne službe OF. Levo je pritrjen kovinski relief peterokrake zvezde z napisom *VOS / OF*, desno od njega pa je vklesan napis.

Literatura: *Trbovlje* 1983, str. 115–116.

28 Sončna ura

V osrednjem trboveljskem parku, kjer je bilo včasih pokopališče, stoji od leta 2003 memorialna sončna ura iz belega kamna, ki jo je izdelal Bojan Frantar.

Literatura: ROZINA 2009, str. 97; ROZINA 2013, str. 130; ŠMID 2014, str. 147.

PROFANE STAVBE

Cesta Tončke Čeč

- 29 Št. 1: Dvonadstropna vila v Zgornjih Trbovljah, ki jo je dal v letih 1905–1906 zgraditi organist Miha Ličar. Pritličje 346 obteka v malti izdelani horizontalni pasovi, vogale pa vertikalni. Nadstropja so ločena z delilnimi zidci. Okna so različnih oblik, pravokotna, polkrožno in segmentno zaključena. Glavni vhod v nadstropju, do katerega vodi stopnišče z balustradno ograjo, poudarja na slopa oprta pulna strešica, pod katero je čipkasto okrašen lesen paravan. Levo od vhoda je sedaj prazna polkrožno zaključena niša, v kateri je bil kip sv. Jožefa; uničen je bil med drugo svetovno vojno.

Literatura: LENARČIČ 2009, str. 299.

Gimnazijska cesta

- 30 Št. 5: Dvonadstropno modernistično vilo je 1930 zgradila Občina Trbovlje za potrebe pedagoškega osebja novozgrajene meščanske šole. Z opečnato dvokapnico krilo stavbo členijo pravokotna okna, pročelje pa posebej poudarja trikotno zaključena mansarda. Na levi strani pročelje zaključujeta terasi (spodnja je zastekljena) z za trideseta leta značilnimi zaobljenimi vogali.

Literatura: LENARČIČ 2009, str. 300.

- 31 Št. 10: Nekdanja meščanska šola (od 1945 dalje gimnazija, zdaj **Gimnazija in ekonomska srednja šola Trbovlje**) je bila 331 zgrajena leta 1928 po načrtu mestnega stavbenika Rudolfa Ročaka. Leta 1982 so poslopje adaptirali in zgradili novo telovadnico, 1997 je šola na levi strani dobila prizidek. Veliko trinadstropno stavbo pravokotnega tlorisa poudarjajo rizalitno izstopajoči vogali in osrednji rizalit, na katerem je v zgornjem delu velik reliefno izstopajoč napis *GIMNAZIJA*. Zunanjščino členijo pravokotna okna, etaže ločujejo venčni zidci pravokotnega profila, pod streho pa teče podvojen podstrešni venec. Glavni vhod, ki ga z obeh strani obdajata ograji, je poudarjen z masivnima slopoma s profilirano preklado, nad katero se dviga trikotni zaključek, obdan s kroglastima.

Viri: ZAC, SI_ZAC/0065, fasc. 0159; Meščanska šola Trbovlje (<http://www.siranet.si/detail.aspx?ID=45367>, 4. 6. 2015).

Literatura: JERAJ 2003, str. 122; IVANČIČ LEBAR 2006, str. 76; IVANČIČ LEBAR 2009, str. 48, 123; HACIN 2014, str. 28–29.

- 32 **Št. 16:** Monumentalna stavba (v kateri je zdaj sedež družbe IBT in drugih podjetij) je bila slovesno odprta septembra
332 1951 kot prvi partijski dom v Sloveniji in Jugoslaviji. Na levi strani štirinajstosne glavne fasade je triosni rizalit, tik ob
njem pa tridelni vhod, poudarjen z izstopajočim rustičnim okvirjem s široko preklado. Lesena vrata so zastekljena,
steklo je okrašeno s stiliziranim cvetličnim motivom. Navkljub strogemu zunanjemu videzu, razen naštetega so
333 namreč edini element členitve pravokotna okna, nas stavba v notranjščini preseneti z elegantno opremo, ki je v
nekaterih prostorih še ohranjena (štukirani stropi, kovinska ograja z geometričnim vzorcem itd.).

Literatura: Pred okrajno partijsko konferenco 1951; IVANČIČ LEBAR 2009, str. 90; LENARČIČ 2009, str. 183.

- 33 **Št. 22a:** Trinadstropna stavba pravokotnega tlorisa, zgrajena sredi 20. stoletja, je členjena z velikimi štiridelnimi okni
in iz stavbne gmote izstopajočimi balkoni. Pritličje členi rustika, ki obdaja tudi ograjo stopnišča in slopa ob vходу;
slednja nosita pločevinast nadstrešek.

Keršičeva cesta

- 34 **Št. 50:** V letih 1959–1961 zgrajena **OŠ Tončke Čeč** stoji na Pravdičevem (Plevčkovem) hribu v spodnjem delu Trbovelj.
Projekt šolskega objekta s koridorno zasnovo je izdelal arhitekt Marko Župančič. Leta 2008 so porušili prvotno
telovadnico in naslednje leto na istem mestu zgradili novo. V vhodnem prostoru stoji na kvadrastem podstavku
Batičev doprski spomenik Tončke Čeč (bron, v. ok. 60 cm) iz leta 1954. Leta 1977 so tik ob šoli postavili Glasbeno
šolo Trbovlje (arhitekt Ratko Blažič).
- 35 **Št. 12–16, 18, 20–22, 24–26, 28–45:** **Kolonija Fani** (RNKD ev. št. 772), im. po istoimenskem rovu (odprt 1847), med
ljudmi bolj znana kot Kurja vas, je bila zgrajena med letoma 1886 in 1890. Gre za trideset pritličnih podkletenih hišic,
med katerimi skoraj ni razmika. Ob strmi cesti navkreber so nanizane stopničasto in v ravni vrsti.

Literatura: OROŽEN 1958, str. 452; JERAJ 2003, str. 121–122; IVANČIČ LEBAR 2006, str. 29; IVANČIČ LEBAR 2009, str. 104; LE-
NARČIČ 2009, str. 76, 143, 174–175, 189; ROZINA 2009, str. 108; AMON 2013, str. 17; SAPAČ 2015a, str. 641.

Kolodvorska cesta

- 36 Št. 9: Mogočno trinadstropno stavbo pravokotnega tlorisa (RNKD ev. št. 28356), krito z dvokapnico na čop, poleg pravokotnih oken členijo vodoravni zidci. Vzdolžna obcestna fasada je devetosna, segmentno zaključen vhod se nahaja na severni stranski fasadi. 335
Blok je zgradila železniška uprava na začetku 20. stoletja za svoje delavce, zato je im. tudi *Personalhauz*.

Literatura: LENARČIČ 2009, str.101.

- Št. 21: Večja dvonadstropna stavba, krita z dvokapno opečno streho, je zasnovana podobno kot hiše Vodenske kolonije, in sicer je šestosna obcestna fasada poudarjena z vodoravnimi zidci (spodnji je okrašen z zoborezom), ki se nadaljujejo tudi na stranskih fasadah; nad pokončnimi pravokotnimi okni je okrasje v obliki segmentnega loka.

Kolonija 1. maja

- 38 Št. 11–14, 16, 18, 20, 22–24, 26–32; Novi dom št. 31, 32: kolonija Terezija (RNKD ev. št. 8453). Kolonija (od 1953 im. Kolonija 1. maja) je dobila ime po bližnjem glavnem rovu vzhodnega obrata, Terezijinem rovu (*St. Theresia Stollen*, RNKD ev. št. 27819), ki je bil na osnovi starega iz 1804 urejen leta 1847 in v uporabi do 1985. 336
Gre za največjo trboveljsko kolonijo, ki jo sestavlja sedemnajst hiš, zgrajenih v letih 1904–1937 (arhitekta Viljem Treo, Jožef Führling), stavba Kolonija 1. maja 13 pa je bila zgrajena že 1880. Večina hiš je nanizanih v obliki loka, ki se prilagaja naravni konfiguraciji pobočja; večinoma gre za dvonadstropne objekte s šestosno glavno fasado in dvokapno streho, včasih zaključeno na čop. Predvsem št. 12 je z medetažnimi delilnimi zidci (spodnji na obcestni fasadi je v obliki zoboreza) in segmentnim okrasjem nad okni skoraj identična stavbam Vodenske kolonije in stavbi Kolodvorska cesta 21.

Literatura: OROŽEN 1958, str. 453–455, 470; IVANČIČ LEBAR 2006, str. 29, 53; MLAKAR-ADAMIČ 2006, str. 18–21; LENARČIČ 2009, str. 276–277; ROZINA 2009, str. 109; AMON 2013, str. 20; ROZINA 2013, str. 143–144; SAPAČ 2015a, str. 641–642.

Mestni trg

- 39 Št. 4: Natečaj za novo **občinsko stavbo** (RNKD ev. št. 28367) je bil razpisan leta 1938 in podaljšan do januarja 1939, marca istega leta je ljubljansko podjetje Tönnies (statika: inženir Josip Pavlin, izdelava fasad: Franc Kuglič) začelo z gradnjo, oktobra pa je bila stavba dograjena. Sprva je šlo za objekt s tlorisom v obliki črke L, s pročeljem, obrnjenim proti jugu, na začetju pa se je glavnega trakta dotikalo vzhodno krilo s sejno dvorano. Sočasno je bil pred stavbo zasnovan park v obliki zvezde. Med nemško okupacijo so zgradili še zahodno krilo, tako da je dvonadstropna stavba dobila tloris v obliki črke U. Leta 1961 je bil nad glavnim vhodom dodan masiven raven nadstrešek. Prvo etažo od nadstropnih ločuje poudarjen venčni zidec, drugi dve etaži sta v višini oken členjeni s po štirimi vodoravnimi zidci, ki obtekajo celotno stavbo, prav tako členijo zunanjšino pravokotna okna. Vhodni del petnajstosnega pročelja je poudarjen z reprezentančnim portalom s stopničastnim zaključkom, ki ga ob straneh obdajata **plastiki rudarjev** (RNKD ev. št. 8433), delo Zdenka Kalina, izdelani neposredno po izgradnji stavbe. Plastiki iz umetnega kamna sta postavljeni na visoka stopničasta podstavka ob glavnem vhodu. Z vseh strani zmodelirani postavi nadnaravne velikosti stojita v kontrapostu na nizkem krožnem podestu, ki ga nosita stopničasto prirezana pravokotna podstavka.

Viri: ZAC, SI_ZAC/ 0065, fasc. 0152, 0155, m. 0153, 0154; Strokovne podlage 2008, str. 37; <http://spomeniki.blogspot.com/2012/05/trbovlje-obcinska-stavba.html>, 26. 5. 2015.

Literatura: Domače vesti 1939; Novi občinski dom 1939a; Novi občinski dom 1939b; *Spominski almanah* 1940, str. 301, 309; FORTE 2002, str. 28–30, 78–79; IVANČIČ LEBAR 2006, str. 57–58; IVANČIČ LEBAR 2009, str. 57; ZDOVC, IVANČIČ LEBAR 2011, str. 13–20; LENARČIČ 2009, str. 244; ROZINA 2013, str. 127.

- 40 Št. 6: **OŠ Trbovlje**: Na vzpenjajočem se terenu postavljena stavba razgibanih gabaritov je bila zgrajena v letih 1970–1972 na mestu nekdanje hiralnice. Načrt je naredil Fedja Klavara, projekt za športno dvorano ob njej pa Janez Bizjak. Leta 2014 so jo temeljito obnovili (mdr. nova fasada na šoli in telovadnici).

Viri: <http://spomeniki.blogspot.com/2012/07/trbovlje-osnovna-sola.html>, 25. 5. 2015.

Literatura: IVANČIČ LEBAR 1992, str. 21; JERAJ 2003, str. 120; IVANČIČ LEBAR 2009, str. 114; LENARČIČ 2009, str. 175–176; OŠ Trbovlje 2014.

Novi dom

- 41 Št. 4: Z vrtom obdana **Vila Mara** (RNKD ev. št. 27727) stoji na manjši vzpetini nad cesto in potokom Trboveljščica. Leta 1931 jo je dal zgraditi Ludvik Marin po načrtu Toneta Božiča, čigar podjetje jo je tudi gradilo. S piramidasto opečnato streho krita nadstropna stavba ima kvadraten tloris. Triosno pročelje je poudarjeno z balkonom. Fasadne odprtne

obdajajo okvirji, obdelani z arhitekturnimi elementi različnih slogov. Nadstropje krasi dekoracija v sgrafittu.

Literatura: LENARČIČ 2009, str. 300.

- 42 **Št. 6:** Z ograjenim vrtom obdano nadstropno vilo je v letih 1938–1939 zase zgradil gradbeni tehnik Ivan Kralj. Stavbo poleg talnega zidca, ki se prilagaja padajočemu terenu, členijo rizaliti ter pravokotne okenske in vratne odprtine, nad masivnim strešnim vencem pa se dviga piramidasta streha, ki jo na vseh straneh razgibavajo frčade.

Literatura: LENARČIČ 2009, str. 300.

Obrtniška cesta

- 43 **Št. 1: Nekdanja gostilna Dimnik** (RNKD ev. št. 7841), zgrajena 1876, je nadstropna hiša pravokotnega tlorisa, krita 340 z dvokapno opečno streho. Petosno pročelje členi v pritličju rustika v pasovih, ki ob straneh tvori šivan rob, nad pravokotnimi okni pa zaključek v obliki kvadrov. V osrednji osi se nahaja glavni vhod pravokotne oblike. Gladko ometano nadstropje na robovih poudarjata lizeni, okna pa obdajajo maltni okvirji. V osrednji osi se dviga z dvokapnico krita frčada; okno in okroglo lino tudi tukaj obdaja maltni okvir. Členitev ostalih sten zunanjsčine je podobna kot na pročelju, manjka le rustika v pritličju. Trikotno sklenjeni stranski fasadi na vrhu členi pravokotno okno, obdano s tremi okroglimi linami; vse odprtine so tudi tu obdane z maltnimi okvirji.
- V prvo nadstropje pročelja je na desni strani vzdana spominska plošča z dopasnim reliefom Ane Dimnik, ki so jo rojaki zaradi njenega buditeljskega delovanja imenovali slovenska mati; bila je predsednica leta 1901 ustanovljene ženske podružnice Ciril-Metodove družbe. Nad polkrožno zaključeno plitvo nišo z reliefnim portretom je vklesan napis *SLOVENSKA MATI*, spodaj pa *ANA DIMNIK-ova./ Zvesti Slovenki trajen spomin*. Relief je 1923 po naročilu pokojničine družine izdelal Franc Berneker.
- Zraven hiše je včasih stala kapelica (zidano znamenje) sv. Križa s konca 19. stoletja, ki je bila del opornega zidu gostilniškega vrta; porušili so jo konec petdesetih let 20. stoletja.

Viri: Strokovne podlage 2008, str. 73; Hild 2012, str. 73.

Literatura: OROŽEN 1958, str. 712–714; OROŽEN 1991, str. 191; BADOVINAC 1998a; FORTE 2002, str. 21; LENARČIČ 2009, str. 59–62; ROZINA 2009, str. 94; ROZINA 2013, str. 126; SAPAČ 2015a, str. 640.

- 44 Št. 12, 14: Leta 1981 so na mestu porušenih hiš po načrtih biroja IBT (Ratko Blažič, Gvido Burja) zgradili dolg dvonadstropen objekt, v katerem je sedaj mdr. sedež policije. Levi del stavbe stoji na štirih vrstah kvadratnih stlpov, med njimi so parkirišča. Zunanjščino poleg oken členijo trije pasovi modrih plošč, zaradi katerih je stavba kmalu po izgradnji dobila ime Plava laguna.

Literatura: IVANČIČ LEBAR 2009, str. 122; LENARIČ 2009, str. 187.

Ob železnici

- 45 Št. 19: **Železniška postaja** (RNKD ev. št. 15630): Značilno tipsko postajno poslopje je bilo zgrajeno v letih 1847–1849. V tlorisu pravokotno dvonadstropno stavbo z manjšim izzidkom na začetju členijo pravokotna okna, profilirane okenske obrobe niso več ohranjene. Pritličje je od nadstropij ločeno z zidcem, pod štirikapno streho je profiliran strešni venec. Proti Savi (oz. železniški progi) obrnjeno pročelje je petosno in razgibano s plitvim triosnim rizalitom, ki ga obrobata lizeni.

Literatura: BRATE 2013, str. 170–175; SAPAČ 2015a, str. 642.

46 Park

- Na območju v letih 1992–1994 urejenega osrednjega mestnega parka je bilo včasih trboveljsko pokopališče, ki so ga zaradi pomanjkanja prostora 1975 preselili na Gabrsko. Od starega pokopališča so obdržali le drevesa, prav tako je kot vhod v park ohranjen nekdanji pokopališki vhod z dvema stlopoma, zaključenima s kroglo. Ob potoku Trboveljščica in v zgornjem delu parka še stoji kovana ograja, ki jo je leta 1911 po naročilu trboveljske občine izdelal in postavil ključavničarski mojster Franc Guček. Po travnatem parku so speljane asfaltirane potke, v osrednjem delu stoji marmorna sončna ura Bojana Frantarja. Na južnem koncu je urejen amfiteatralno oblikovan prireditveni prostor, pod katerim je velika kamnita šahovnica. V zahodnem delu parka stoji **transformatorska postaja** (RNKD ev. št. 27762) iz 342 prve polovice 20. stoletja. Tipska stolpasta nadstropna stavba kvadratnega tlorisa je pokrita s strmo dvokapno opečno streho. Poudarjeni so talni zidec in vogali, plitve lizene, profiliran venčni zidec, geometrično okrasje in balkon z ograjo.

Literatura: IVANČIČ LEBAR 2009, str. 136; LENARČIČ 2009, str. 196–197; ROZINA 2009, str. 96–97; ROZINA 2013, str. 129–130.

Pod Ostrim vrhom

- 47 Št. 16: Modernistična **Hauckova vila** razgibanih gabaritov in s fasado vinsko rdeče barve stoji na zgornjem delu Ostrega Vrha. Zgrajena je bila med letoma 1929 in 1934 po naročilu Josipa Haucka, ki je 1905 prišel iz madžarskega rudarskega mesta Tatabánya in je bil strokovnjak za gradnjo železniških prog in rudarskih podzemnih objektov. Streha osrednjega dela je pokrita s položno štirikapnico. Vrtno fasado odlikujejo značilni modernistični zaobljeni vogali prostornih balkonov in strehe nad zgornjim balkonom. 343

Literatura: IVANČIČ LEBAR 2006, str. 53–54; LENARČIČ 2009, str. 100, 299.

Ribnik

- 48 Kolonija Ribnik, št. 21–23 (RNKD ev. št. 27730) se nahaja na vzhodnem pobočju istoimenske doline. Domače ime zanjo je Gvido (tudi Gojda, Bajer), po sorodniku takratnega lastnika rudnika Maurerja, Emeriku Gyujtu de Sepsi Martonosu. Gre za tri dvonadstropne bloke, zgrajene v letih 1921–1924 za rudniške uradnike (stavbenik Drasch). Ohranjena je skromna fasadna členitev, dvoriščne fasade v osi členi rizalit. Sprva so imele vse stavbe dvokapno streho z nakazanim čopom, na stavbi št. 21 je bila predelana v navadno dvokapnico. Na dvorišču so sekundarno pozidane garaže in kleti. Na vrhu pobočja, nad kolonijo, je t. i. **Jašek Gvido** (RNKD ev. št. 27733) iz leta 1886, nekdanji glavni jašek za povezavo transporta premoga (1906 poglobljen, opuščen 1989), v bližini pa je tudi izvozni stolp Drajeršohrt s spremljajočo strojnico. 344

Literatura: IVANČIČ LEBAR 2006, str. 25; MLAKAR-ADAMIČ 2006, str. 21–22; LENARČIČ 2009, str. 194; ROZINA 2009, str. 106–107; ROZINA 2013, str. 140.

Rudarska cesta

- 49 Št. 2 (RNKD ev. št. 21882): Velika nadstropna stavba kvadratnega tlorisa, ki jo je leta 1926 nasproti novozgrajene bolnišnice zgradil lekarnar Franc Peharc (Peharz); v spodnjih prostorih je bila lekarna, v nadstropju stanovanje. Zunanjščino obteka talni zidec ter delilni in podstrešni venec, pokrita pa je s štirikapno opečno streho, ki ima na ulični fasadi tri mansardna okna, na dvoriščni pa dve. Vhod v osi pročelja ima trikotno zaključen in z rustiko 345

obdan okvir, enaka okvirja imata okni ob njem. Nad njima se dvigujeta dva konzolna pomola. Ostala okna pritličja zaključuje polkrožen maltast zatrep z geometričnim okrasjem. Bočni steni členita plitva pomola, na začelju pa je polkrožen stopniščni stolpič.

Literatura: IVANČIČ LEBAR 2008, str. 37; IVANČIČ LEBAR 2009, str. 45; LENARČIČ 2009, str. 299.

- 50 Št. 4: V breg zidana nadstropna stavba razgibanega tlorisa nekdanjega **Sokolskega doma** (od 1945 dalje TVD Partizan; 347 RNKD ev. št. 28343) je bila zgrajena za potrebe leta 1909 ustanovljene trboveljske podružnice društva Sokol in slavnostno odprta julija 1925. Načrt je izdelala ljubljanska gradbena družba Slograd. Za gradbeni material naj bi bila uporabljena opeka iz enega od podrhtih dimnikov stare elektrarne pri glažuti. V novozgrajenem domu so bile velika (z gledališčem in kinom) in mala telovadnica, knjižnica itd. Ohranjena sta originalno stavbno pohištvo in interier, urejena je tudi spominska soba, posvečena športnemu dogajanju v okviru društev Sokol in Partizan. V petdesetih letih 20. stoletja in 1986 so stavbo adaptirali. Obdaja jo talni zidec, ki se prilagaja terenu. Iz simetričnega pročelja izstopa sedemosni osrednji rizalit, členjen z lizenami, obdajata ga polkrožna izzidka z vhomoma, katerih ravni strehi služita kot balkona (po prvotnem načrtu je bil pri desnem vhodu predviden dostop preko šestih stopnic, balkon pa bi nosili štirje dorski stebri; na vrhu strehe osrednjega dela naj bi stal kip sokola). Tudi na začelju je osrednji del členjen z lizenami, sicer pa celotno zunanjščino predirajo pokončna pravokotna okna. Opečna streha je na glavnem traktu štirikapna, na stranskih pa trikapnica. Ob stavbi je asfaltirano zunanje igrišče, nova tribuna ob zunanjih igriščih je bila zgrajena 1961 (arhitekt Marko Župančič) in so jo večkrat prenavljali, nazadnje 2008. Leta 1939 je trboveljska sokolska organizacija na severni strani stavbe tik ob cesti postavila bronast celopostavni spomenik kralju Aleksandru I. v nadnaravni velikosti, ki ga je izdelal kipar Franc Repič; kip je bil uničen na začetku druge svetovne vojne.

Viri: ZAC, SL_ZAC/0065, fasc. 0158.

Literatura: Kratek historiat 1956; IVANČIČ LEBAR 1999, str. 11–12; ČOPIČ 2000, str. 365; FORTE 2002, str. 32, 80–81; IVANČIČ LEBAR 2006, str. 39; IVANČIČ LEBAR 2009, str. 43, 57, 91, 127; LENARČIČ 2009, str. 58, 251–254; ROZINA 2009, str. 91; JERMAN 2010, str. 17–18; ZDOVC, IVANČIČ LEBAR 2011, str. 122; ROZINA 2013, str. 122.

- 51 Št. 7: Rudniško bolnišnico so na Vodah zgradili že v letih 1876–1877, vendar je sčasoma postala premajhna, zato je 348 bratovska skladnica leta 1911 od posestnika Volaja pod loško cerkvijo kupila zemljišče za novo bolnico. Leta 1921 je bil imenovan poseben gradbeni odbor, ki je naslednje leto razpisal natečaj za izdelavo načrtov. Zmagal je načrt gradbenega podjetja inženirja dr. Miroslava Kasala iz Ljubljane, sodeloval je tudi inženir Anton Klinar. Podjetje Kasal je z deli začelo julija 1923, novembra 1925 je bila **bolnica** zgrajena in opremljena. Namenjena je bila skoraj izključno bolniški oskrbi rudarjev in njihovih svojcev, med vojno pa so jo Nemci spremenili v splošno bolnico. Leta 1961 so

južno od stavbe, vzporedno s cesto, začeli z gradnjo nove otroške bolnišnice (otvoritev 1963), 1968 so zgradili levi prizidek (arhitekt Marko Župančič), 1973 pa še desnega. V letih 2014–2015 je bila na novo urejena brežina z novo zasaditvijo in dovozi pred glavnim vhodom (arhitekt Jurij Kolenc).

Prvotna bolnišnična stavba je pravokotnega tlorisa in dvonadstropna, etaže so ločene z zidci. Osrednji del je poudarjen s polkrožno izstopajočim portikom s štirimi okroglimi slopi, ki nosijo balkon. Visoka zastekljena lesena vrata varuje kovana mreža, na vrhu sta na vratnicah simbola rudarstva, prekržana kladivo in klin. Tudi zgornje nadstropje členi manjši balkon pravokotnega tlorisa, ki ga nosijo štirje okrogli slopi, postavljeni na balkon prvega nadstropja. Stavba je krita z dvokapnico s čopi, ki ima na pročelju tri trikotno sklenjene frčade.

Viri: <http://sl.sb-trbovlje.si/predstavitev/zgodovina/>, 2. 5. 2015.

Literatura: *Spominski almanah* 1940, str. 294; OROŽEN 1958, str. 501; KRASNIK 1966, str. 2–9; RUPNIK 1966, str. 9–10; *60 let* 1986; JERAJ 2003, str. 116–117; IVANČIČ LEBAR 2006, str. 37–38 98–99, 133–138, passim.; IVANČIČ LEBAR 2008, str. 144–145, passim.; IVANČIČ LEBAR 2009, str. 43, 107, 111; LENARČIČ 2009, str. 34–37; ROZINA 2009, str. 89; Sprememba okolice 2014.

- 52 **Št. 9:** Dvonadstropno vilo v bregu za bolnišnico je leta 1940 zgradila bratovska skladnica. Načrt za stavbo je verjetno izdelal isti arhitekt, ki je leta 1940 naredil tudi načrt za lekarno na Ulici 1. junija 2; na obeh stavbah so podobno oblikovana okrogla okna z izstopajočo spodnjo polovico okvirja. Pritličje členi rustika v vodoravnih pasovih. V stranski steni je vhod, obdan z zidanim, z dvokapno pločevinasto strešico pokritim nadstreškom; nad njim je okroglo zamreženo okno. V nadstropju obcestne fasade je balkon s kovano ograjo. Stavba je krita s štirikapno streho iz bobrovca, ki ima na treh straneh mansarde.

Literatura: IVANČIČ LEBAR 2008, str. 67–68.

- 53 **Št. 12: Zdravstveni dom Trbovlje:** Leta 1959 je Atelje za arhitekturo (AZA) iz Ljubljane izdelal načrte za zdravstveno središče Trbovlje, glavni projektant je bil Marko Župančič. Načrt je predvidel dva trakta obsegajoč objekt, vendar so v letih 1978–1980 zgradili le glavni trakt. Prvotno trinadstropno stavbo, ki jo poleg neometane opeke členijo nizi pokončnih pravokotnih oken, so leta 1996 nadzidali za eno nadstropje s kovinsko-stekleno konstrukcijo; od tedaj ima stavba konveksno usločeno pločevinasto streho. Leta 2004 so pri vhodu prizidali dvigalo.

Literatura: KRASNIK 1966, str. 8; *60 let* 1986, str. 11; JERAJ 2003, str. 116; IVANČIČ LEBAR 2008, str. 118–119, 182–186; IVANČIČ LEBAR 2009, str. 119–120; LENARČIČ 2009, str. 36.

54 Sallaumines

349 Ulica Sallaumines (prej Leninov trg) je stanovanjska soseska za 1500 do 2000 prebivalcev, imenovana po francoskem rudarskem mestu Sallaumines, s katerim je občina Trbovlje pobratena. Z gradnjo soseske, katere glavni projektant je bil Guido Burja, so pričeli leta 1979, desni krak je bil sezidan 1981, levi pa 1983–1984; zaradi gradnje so 1980 porušili Vilo Barbara, ki jo je 1928 zgradil dolgoletni rudniški inženir Filip Krassnig.

Kraka blokovskih nizov sta postavljena konkavno eden proti drugemu, med njima je asfaltirano dvorišče z dvema manjšima travnikoma, na drugi strani blokov so parkirišča. Vhodi v posamezne bloke s stopnišči so poudarjeni z ravnimi pultnimi betonskimi nadstreški.

K soseski spadata tudi druga poleg druge stoječi stavbi kvadratenega oziroma okroglega tlorisa, zgrajeni po načrtu Marka Župančiča: štirinadstropna s štirikapno opečno streho, imenovana **Kocka** (št. 1), je bila zgrajena 1960, petetažna valjasta (t. i. **Okrogla hiša**, št. 2, RNKD ev. št. 27997) s skoraj ravno pločevinasto streho pa 1962 (projekt je predvidel osem etaž, vendar je za tak obseg zmanjkalo naročnikov); obe sta bili obnovljeni 2007 (biro AKA, arhitektka Andreja Kus).

Literatura: Notranjost 1962; IVANČIČ LEBAR 2006, str. 77; LENARČIČ 2009, str. 170–171; 238–239; 299; ROZINA 2013, str. 125–126.

55 Št. 8: Leta 1928 (natečaja 1927 so se mdr. udeležili arhitekti Vladimir Mušič, Josip Ciuha in Karel Jezernik, mestni stavbenik iz Celja) je bilo v Trbovljah odprto **letno kopališče**, 1930 so ob njem zgradili kopališko zgradbo s kabinami, 1956 je bilo zgrajeno novo kopališče s tremi bazeni, 1999–2002 so potekala obnovitvena dela. Ohranjeno je značilno modernistično pročelje z ravnimi linijami in nekoliko višjim osrednjim delom.

Viri: ZAC, SI_ZAC/0065, m. 0156, 0157.

Literatura: IVANČIČ LEBAR 2006, str. 79; LENARČIČ 2009, str. 28–29; JERMAN 2010, str. 76–79; ROZINA 2013, str. 127.

Savinjska cesta

56 Št. 1–6: **Švabsko kolonijo** (RNKD ev. št. 27728), zgrajeno med nemško okupacijo (1943–1945) za nemške družine, sestavlja šest nadstropnih stavb z mansardo, kritih z dvokapno opečno streho na čop. Petosna pročelja so poudarjena s segmentno zaključenim vhomom, obdanim s pravokotnim portalom s preklado, do katerega vodijo stopnice. Hiše so postavljene vzporedno s cesto, razen prve, ki je postavljena pravokotno nanjo; ta ima v desnem vogalu nadstopja obcestne fasade konzolni pomol, krit z opečno trikapnico.

Literatura: IVANČIČ LEBAR 2006, str. 55; LENARČIČ 2009, str. 274; ROZINA 2013, str. 134.

57 Št. 8: Nadstropna hiša z mansardo (RNKD ev. št. 10272) stoji na ravnici ob desnem bregu Trboveljščice. Hiša izvira iz 18. stoletja in je ena najstarejših ohranjenih hiš na Trboveljskem. Je pravokotnega tlorisa, krita z dvokapnico z nakazanimi čopi, kritina je bobrovec. Nad zidanim pritličjem je leseno nadstropje. Na vrtni strani so v pritličju trije polkrožno zaključeni kamniti portali s sklepnikom in prečnikom, zidano stopnišče pa vodi na gank z rezljano leseno ograjo. 350

Št. 13, 14: Vzдолžno visokopritlično stavbo z mansardo (RNKD ev. št. 27752) je leta 1943 zgradil nemški okupator za potrebe otroškega vrtca, po vojni je bil v njej dijaški dom in kasneje ponovno vrtec (ukinjen 1999); obnovljena je bila v letih 2006–2008. Stavbo obdaja talni zidec iz klesancev. Šestosno pročelje je v osrednjem delu poudarjeno z izzidano frčado na toskanskih stebrih, stoječih na vrhu dvoramnega stopnišča; na trikotnem zaključku je rudarski grb s prekrižanima kladivom in klinom. Okoli oken pročelja so naslikani dekorativni okvirji, na desnem delu pročelja je sekundarno vzidan plitev relief, ki prikazuje gručo otrok in piskača/pastirja; prvotno je bila na tem mestu freska, stenske poslikave pa so bile tudi na dvoriščni strani in deloma v notranjih prostorih. Motivi so bili vzeti iz Grimmovih pravljic, v povojnem času so slikarje prebelili. Južna fasada je v visokem pritličju lesena in zastekljena. Dvokapna streha je krita z bobrovcem. 351

Viri: ZAC, SI_ZAC/0087, a. š. 25, sig. 190.

Literatura: HACIN 2007, str. 13, 24–25; IVANČIČ LEBAR 2009, str. 66; LENARČIČ 2009, str. 58–59.

59 Št. 15: Nadstropna hiša Plavškovih je na desni strani obcestne fasade poudarjena s plitvim trikotno zaključenim rizalitom, kritim z lastno dvokapno streho; v zgornjem delu rizalita je lunetno okno. Pravokotni okni na neizstopajočem delu obcestne fasade obdajata maltna okvirja, nad katerima je v štuku izdelan girlandast okras z maskeronom na sklepniku.

Literatura: LENARČIČ 2009, str. 301.

60 Št. 16–30: Skupina petnajstih enakih pritličnih hiš z mansardo, skoraj kvadratnega tlorisa, s skupnim dvoriščem, namenjena je bila predvsem upokojenim rudarjem. Za razliko od drugih kolonij, ki so jih gradili lastniki rudnikov, je te hiše postavila občina, in sicer na pobudo takratnega župana Ignaca Sitterja (županoval 1926–1930), zato je kolonija imenovana **Občinska** ali **Sitterjeva** (RNKD ev. št. 775). Prva vrsta stavb je bila zgrajena 1928–1929 (osem hiš), drugo s sedmimi hišami pa so zgradili 1937–1939; načrte je izdelal stavbenik F. Ranzinger. Stavbe so zgrajene na kamnitih temeljih, osnovno gradivo pa je opeka. Dvokapna nesimetrična streha z delnima čopoma je krita z opeko. Kolonija je bila v celoti obnovljena v letih 2008–2010 (konservatorica Tanja Hohnec). 352

Literatura: LENARČIČ 2009, str. 248–249; HOHNEC 2010, str. 379–381; MALOVRH 2010; HOHNEC 2012; ROZINA 2012, str. 130; ROZINA 2013, str. 135; ZUPAN 2014, str. 365.

Trg Franca Fakina

- 61 Št. 4: Nadstropna stavba **Doma svobode** (nekdanji Orlovski dom) z razgibanim tlorisom je bila zgrajena v več fazah. Leta 1909 (blagoslov stavbe 1910) je društvo Lastni dom zgradilo društveni dom, ki pa ni imel dvorane, zato so mu v dvajsetih letih prizidali precej večji objekt; razširjeni društveni dom je bil odprt leta 1925. V njem so bile tudi gledališka dvorana, knjižnica in telovadnica Orlov. Med drugo svetovno vojno je imela tu svoje prostore okupacijska *Wehrmannschaft*, stavba pa je bila tudi poškodovana, zaradi česar so jo v petdesetih letih obnovili. Na ulični fasadi osrednjega rizalitno izstopajočega dela je med spodnjo etažo s sedmimi pokončnimi pravokotnimi okni z enotno profilirano strešico in zgornjo s petimi polkrožnimi okni napis *DOM »SVOBODE«*. Preostale dele stavbe členijo pravokotna okna različnih velikosti.

Literatura: V največjem slovenskem 1926; HVALA 1995b, str. 41–42; IVANČIČ LEBAR 2006, str. 39, 47; IVANČIČ LEBAR 2009, str. 43; LENARČIČ 2009, str. 72–73; IVANČIČ LEBAR 2009, str. 87; ROZINA 2009, str. 98; ZDOVC, IVANČIČ LEBAR 2011, str. 122; ROZINA 2013, str. 131–132.

- 62 Št. 5: Sedež upravnika ali šefona laške gosposčine je bil v srednjem veku v današnjem **Gradiču** (RNKD ev. št. 8424), ki ga urbar iz 1582 omenja kot grofovsko lovsko koč. Leta 1695 je bila stavba prezidana, v drugi polovici 18. stoletja pa je bil gosposčinski urad razpuščen. Maks Jožef grof Wildenstein je stavbo leta 1786 prodal državni pristojbinski upravi, 1815 jo je kupila državna tobačna uprava, 1829 pa sta jo na državni dražbi kupila Jakob in Marija Peklar. Za njima je bila lastnica njuna sorodnica Ljudmila Arzenšek (zato im. tudi Peklarjeva ali Arzenškova hiša), po njeni smrti 1969 pa jo je od dedičev odkupila Občina Trbovlje. Gradič so začeli obnavljati v osemdesetih letih minulega stoletja, obnova pa se je zaradi pomanjkanja sredstev zavlekla v začetek naslednjega desetletja. Kmalu po obnovi ga je 1993 močno poškodoval požar. Sledila je popolna obnova lesenega zgornjega dela (arhitekta Jurij Kolenc in Ratko Blažič). Leta 2002 so na jugozahodu prizidali brezobličen steklen kubus z jekleno konstrukcijo (Jurij Kolenc), 2006 pa so kritino štirikapne strehe iz smrekovih skodel zamenjali z macesnovimi (krovec Bojan Koželj). Zadnja obnova notranjščine je bila 2012, ko je bila prenovljena poročna dvorana v kletnih prostorih, stekleni del pa preurejen v večnamensko dvorano.

Zgodnjebaročni nadstropni gradič pravokotnega tlorisa obdaja vrt, do njega vodi z desne strani široko stopnišče. Zgrajen je iz kamna, nadstropje, ki ga obdaja lesen gank na lesenih konzolah, je delno oblečeno z lesom, kar pa je kasnejši dodatek. Nekatera okna so obdana s kamnitimi okvirji, na sklepniku polkrožnega kamnitega kletnega portala je vklesana letnica 1695, v nadstropje pa na zunanjščini vodijo kamnite stopnice; pravokotni kamniti portal v nadstropju ima ušesasto razširjene vogale. V notranjščini je več dvoran, ki so večinoma križno obokane. Nekdanja lovska soba zdaj služi kot sprejemnica, v Galerijski dvorani je razstavni prostor, v t. i. Grofovski pa občinski protokolarni prostor.

Viri: Spomeniškovarstvena valorizacija; <http://193.77.102.80/Files/Trbovlje%20Nekoc/Objekti/Lovski%20gradi%4%8d/>, 2. 7. 2015.

Literatura: Lovski gradič 1930; OROŽEN 1958, str. 49; OROŽEN 1991, str. 192; IVANČIČ LEBAR 2006, str. 7; BADOVINAC 2006c; BADOVINAC 2007b; IVANČIČ LEBAR 2009, str. 137; LENARČIČ 2009, str. 89–94; ROZINA 2009, str. 101; JAZBEC 2013; ROZINA 2013, str. 127–128, 132.

- 63 Št. 6: Dvonadstropna postmodernistična stavba trboveljske območne enote Zavarovalnice Triglav je bila zgrajena v letih 1999–2000, načrt zanj so naredili arhitekti Andreja Kus, Nande Korpnik in Matjaž Gril. Tloris je v pritličju pravokoten (zadnja stran je konkavno udrta), v nadstropjih pa dominira konzolno izstopajoč elipsast volumen, obdan z dvojno stekleno opno. Elipsasta forma se tako kot na zakrivljeni stekleni fasadi ponovi tudi v notranjščini, kjer so prostori urejeni radialno okoli atrija. 355

Literatura: ZUPANC 2001, str. 46–54; IVANČIČ LEBAR 2009, str. 148–149; ROZINA 2013, str. 130–131.

- 64 Št. 8: **Osnovna šola Ivana Cankarja**; sprva enonadstropno šolsko poslopje pravokotnega tlorisa je Občina Trbovlje zgradila leta 1901; stavbo je pod nadzorom celjskega stavbenika Ferdinanda Gologranca zidal Martin Vrečko iz Arclina. V letih 1909–1910 so na južni strani prizidali enonadstropni stranski trakt, tako da je nastala stavbna zasnova s talno ploskvijo v obliki črke L, 1922 pa so celoti nadzidali drugo nadstropje. V naslednjih desetletjih so stavbo še večkrat obnovili in modernizirali, po drugi svetovni vojni je bila okrnjena historistična členitev, konec šestdesetih let pa so stranskemu traktu prizidali telovadnico. 356
- Danes dvonadstropno poslopje stoji na parceli med hribom in cesto. Stavbo obdaja talni zidec, zunanjščino pa poleg pokončnih pravokotnih oken členita še vodoravni in strešni zidec. Simetrično zasnovano pročelje je na sredini in ob straneh poudarjeno s plitvimi rizaliti. Okna v pritličju obdajajo naslikani okvirji, tista v zgornjih dveh etažah imajo profilirano strešico. Med prvim in drugim nadstropjem levega rizalita, ki je brez oken, je reliefni napis s Cankarjevim verzom, nameščen leta 1948: *VI, KI IMATE V SRCU / MLADOST IN V PESTI / MOČ, VI GLEJTE - / OB VAŠIH PLEČIH BO / SLONELO ŽIVLJENJE / IVAN CANKAR.*

Literatura: OROŽEN 1958, str. 665, 684–685; IVANČIČ LEBAR 1992, str. 2; HVALA 1995a, str. 35; JERAJ 2003, str. 120; IVANČIČ LEBAR 2006, str. 39; IVANČIČ LEBAR 2009, str. 29, 79; LENARČIČ 2009, str. 173–174, 244; ROZINA 2009, str. 112; ROZINA 2013, str. 130, 145; SAPAČ 2015a, str. 642.

- 65 Št. 9: Visokopritlična stavba iz druge četrtine 20. stoletja (RNKD ev. št. 27898), v južnem delu dvignjena za nadstropje. S talnim zidcem obdana zunanjščina ima na vogalih rustične lizene, pravokotna okna obdajajo maltaste obrobe. Na povišani levi strani pročelja se nahaja balkon, katerega vrata imajo maltast okvir. S podobnim okvirjem obdan vhod v stavbo je v stranski steni, do njega vodijo stopnice. Na levi strani je ob njem novejšo okno, na desni pa okvir slepega okna. Pod okni nadstropja so plošče z geometričnim okrasjem.

Viri: Spomeniškovarstvena valorizacija.

- 66 Št. 15: V hrib zidana, delno podkletena pritlična stavba pravokotnega tlorisa je bila sezidana na začetku 20. stoletja, v njej pa je bila pošta (RNKD ev. št. 27735). Ulična fasada (včasih je pod strešnim zidcem tekel napis *K.K. POŠTA – C. kr. POŠTA.*) je poudarjena z rizalitoma, zaključenima s segmentnima zatrepoma z akroterijem, in členjena s kombinacijo historističnih in secesijskih arhitekturnih elementov. Spredaj je ohranjen vrt z ograjo, vrtna vrata obdajata slopa s krogla na vrhu.

Literatura: OROŽEN 1958, str. 664; IVANČIČ LEBAR 2009, str. 27.

- 67 Št. 17: **Kukenberg** (RNKD ev. št. 8425): poznohistoristično stavbo je na mestu starejše hiše v osemdesetih ali devetdesetih letih 19. stoletja za gostinske namene postavil Matija Dolničar. Od leta 1905 je bila stavba, v kateri so bili poleg gostilne in stanovanj tudi prostori za družabne prireditve, nekaj časa pa celo telovadnica Sokola, v lasti rodbine Kukenberg, po kateri je dobila tudi ime. Zunanjščino z dvokapnico krite dvonadstropne stavbe pravokotnega tlorisa, na dvorišni strani podaljšane z prizidkom, členi rustika, ki obdaja pritličje, prav tako so rustične tudi lizene, ki poudarjajo vogale stavbe. Nadstropji sedemosnega pročelja členijo pravokotna okna z bogato profiliranimi okvirji, ki imajo v prvem nadstropju vegetabilno okrasje. Osrednja os s pravokotnim vhomom rizalitno izstopa, nad vhomom je maskeron. Členitev pročelja se v nekoliko poenostavljeni različici ponovi na triosnih stranskih stenah, v notranjščini pa izstopa reprezentativno oblikovana veža.

Literatura: OROŽEN 1958, str. 551; LENARČIČ 2009, str. 139; ROZINA 2009, str. 100; SAPAČ 2015a, str. 640.

- 68 Št. 28: Prvotno pritlična poznohistoristična stanovanjska hiša, zgrajena konec 19. stoletja, je bila v drugi polovici 20. stoletja nadzidana za eno nadstropje. Zunanjščino stavbe pravokotnega tlorisa, krite z dvokapnico, členi rustika v pasovih, pritličje pa ob vogalih poudarjajo lizene v grobi rustiki. Pravokotna okna pritličja obdajajo profilirani okenski okvirji. Osrednji del petosnega pročelja rizalitno izstopa, v pritličju ga členijo kvadri grobe rustike. Nad preklado pravokotnega vhoda je poudarjen sklepnik, trikotno čelo, ki je nekoč zaključevalo rizalit, pa je bilo med nadzidavo odstranjeno.

Literatura: SAPAČ 2015a, str. 641.

- 69 Št. 30: Nadstropno stavbo, zgrajeno ok. 1900, členijo v pritličju rustika v pasovih, v nadstropju pa z maltnimi okvirji obdana pravokotna okna. Na levi strani pročelja je v porezanem vogalu konzolni pomol, ki ga zaključuje skromen secesijski zaključek z volutama. Na krajši obcestni stranici je vzidana spominska plošča pisateljici in prevajalki Miri Mihelič.

Št. 31: Župnišče – gl. župnišča

- 70 Št. 32: Konec 19. stoletja zgrajeno nadstropno poznohistoristično stavbo pravokotnega tlorisa (RNKD ev. št. 8427), krito z opečnato dvokapnico, členijo poleg delilnih in venčnega zidca ter rustičnih lizen, ki obdajajo vogale, v pritličju segmentne okenske in vratne odprtine (na pročelju poudarjene z imitacijo klesancev), v nadstropju pa pravokotne okenske odprtine (na krajših stranicah poudarjene z okenskimi okvirji s profiliranimi strešicami). Prvotno precej bogata neorenesančna arhitekturna členitev zunanjščine je bila ob zadnji prenovi okrnjena.

Literatura: IVANČIČ LEBAR 2006, str. 41; SAPAČ 2015a, str. 641.

- 71 Št. 34: Pritlična stavba pravokotnega tlorisa, krita z opečno dvokapnico (RNKD ev. št. 27734), je bila zgrajena v zadnji četrtini 19. stoletja. Petosno pročelje poleg talnega zidca členijo z ušesastimi okvirji obdana pravokotna okna, pravokotni vhod s preprostim okvirjem in profilirani podstrešni venec.

Trg revolucije

- 72 Št. 2: Nadstropna stanovanjska hiša z mansardo (imenovana Švicarska), dinamičnim tlorisom in razgibanimi gabariti, 358 pokrita z visoko večkapno streho iz bobrovca. Do nje vodi dolgo stopnišče. Okoli leta 1900 jo je za inženirski in uradniški kader rudnika zgradila Trboveljska premogokopna družba.

Literatura: LENARČIČ 2009, str. 275.

- 73 Št. 2a, 4: Štirinajstetažni stolpnici je leta 1985 projektiral Gvido Burja. Zaradi zelene fasade in rdeče strehe 359 postmodernističnih oblik, ki predstavljata pomemben poudarek stavbe, sta dobili ime Zeleni mušnici.

Literatura: LENARČIČ 2009, str. 313.

- 74 Št. 7: Bivša rudniška (Ravnateljeva) vila na Vodah, ki jo je 1873 zgradila TPD, med letoma 1949–1952 pa so bile v njej 360 otroške jasli, je od 1991 v lasti podjetja Spekter d. o. o. Vila je bila v letih 2004–2006 v celoti obnovljena, zaradi česar je zunanjščina s historistično fasado ohranjena le še v osnovnih potezah. Pred nadstropno vilo je vrt. Stavbo obdaja talni zidec, etaži pa ločuje profiliran venčni zidec, krita je z dvokapno opečno streho. Osrednji del sedemosnega pročelja je izzidan in obdan s teraso z balustradno ograjo; podobna ograja obdaja tudi balkon v nadstropju rizalita, ki ga pokriva na štirih slopih stoječ nadstrešek. V nadstropju prizidka

na levi strani stavbe je bila sprva terasa, zdaj je na njegovem mestu zaprt prostor, pokrit s pultno streho.

Literatura: IVANČIČ LEBAR 2006, str. 35; HACIN 2007, str. 21; IVANČIČ LEBAR 2008, str. 130; IVANČIČ LEBAR 2009, str. 73; LENARČIČ 2009, str. 51–52, 298; ROZINA 2013, str. 114; SAPAČ 2015a, str. 642.

75 Št. 8: **Gasilski dom** (RNKD ev. št. 21857) je pritlična, delno nadstropna stavba na ravnici v južnem delu Trbovelj, zgrajena leta 1923. Osrednji del s tlorisom v obliki črke T na začetju razgibava stolp z uro, krit z dvokapno čopasto strešico, celotna stavba je krita z bobrovcem. V celoti zidana zunanjščina je v zgornjih delih obdana z leseno oblogo zelene barve.

Na pročelju je spominska plošča z imeni šestih gasilcev, ki so padli v letih 1941–1945. Na dvorišču stoji na podstavku bronast kip sv. Florijana (v. ok. 70 cm) iz leta 2011.

Literatura: ROZINA 2009, str. 87; ROZINA 2013, str. 114.

76 Št. 11: Nekdanjo upravno stavbo trboveljskega rudnika, im. **Graščina**, je za potrebe upravnih služb rudnika pred letom 1870 zgradila erarska Vodenska premogokopna družba. Prvotno enonadstropno zgradbo je 1873 prevzela Trboveljska premogokopna družba in jo temeljito obnovila. Vodstvo rudnika, ki je objekt večkrat prenavljalo, se je decembra 1948 preselilo v t. i. Dečji dom, v Graščino pa se je julija 1949 vselilo podjetje Centralne rudarske delavnice, kasnejša Strojna tovarna Trbovlje, ki je stavbo tudi nadzidala. Po 1961 je objekt služil kot sedež družbenopolitičnih organizacij, milice in knjižnice, nato jo je v celoti uporabljal Rudis. Od leta 2007 sta v stavbi okrajno sodišče in oddelek okrožnega državnega tožilstva.

Dvonadstropno stavbo pravokotnega tlorisa poleg talnega zidca členijo pravokotna okna, v osrednji osi devetosnega pročelja je vhod, ki ga obdaja izstopajoč pravokoten betonski portal. Kasneje nadzidano drugo nadstropje je od prvega ločeno z vodoravnim zidcem, členjeno pa je z dvojnimi pravokotnimi okni.

Literatura: OROŽEN 1958, str. 449; LENARČIČ 2009, str. 95–96; SAPAČ 2015a, str. 639.

77 Št. 12: **Dečji dom oz. Rudniška upravna stavba** (RNKD ev. št. 27729): Trboveljska premogokopna družba je junija 1940 začela graditi Dečji dom (predvideno zavetišče za okoli 150 večinoma rudarskih otrok), izvajalec je bilo ljubljansko gradbeno podjetje Tönnies. Gradbena dela so bila istega leta tudi v grobem končana, 1943 pa so z deli zaključili. Svoji prvotni namembnosti objekt ni nikoli služil, Nemci so v njem namestili vojaški urad in nekatere druge okupacijske službe, po vojni so krajši čas v njem bivale vojne sirote iz Bosne in Hercegovine, nato je bil v njem sedež firme Zasavski premogovniki, decembra 1948 pa se je vanj iz Graščine preselila uprava Rudnika Trbovlje (zdaj Rudnik Trbovlje-Hrastnik). Gre za veliko dvonadstropno stavbo pravokotnega tlorisa s trinajstosnim pročeljem. Trikotno zaključen izzidan vhod

v osi je poudarjen s profiliranim portalom z rudarskim grbom na sklepniku, na katerega je postavljen podstavek z lanterno, nad njim pa je okroglo okno. Štirikapna streha s frčadami je krita z opečno kritino. Desno od vhoda je v šestdesetih letih stal Batičev spomenik Rudarja, 1979 pa so tu odkrili prav tako Batičev doprski spomenik Edvarda Kardelja. Zdaj stoji na tlakovani ploščadi pred stavbo na kvadrastem podstavku z napisom *RUDNIK / TRBOVLJE-HRASTNIK* velika rudniška laterna (*ziher'ca*).

Literatura: *Trbovlje* 1983, str. 139–140; IVANČIČ LEBAR 2008, str. 52; IVANČIČ LEBAR 2009, str. 73; LENARČIČ 2009, str. 52–53; ROZINA 2009, str. 87; ROZINA 2013, str. 114.

- 78 Št. 19: Podružnično šolo Alojza Hohkrauta** (prej šola na Vodah) sta ustanovila lastnika steklarne, brata Ksaverij in Ignacij Pavel Maurer, delovati je začela leta 1838. Prostor je šola dobila v stari glažuti, ki so jo 1880 obnovili. Leta 1892 je Trboveljska premogokopna družba zgradila novo šolsko poslopje, ki s kasnejšimi dograditvami služi pouku še danes (OŠ tu kot podružnica deluje od 1973). Leta 1904 so poslopje dvignili za eno nadstropje (načrt arhitekt Franz Derwuschek), v sedemdesetih letih je bila šola obnovljena, 1984 adaptirana, 1985 je bila prizidana telovadnica. Z dvokapnico krito dvonadstropno stavbo na dvoriščni strani razgibava nekoliko nižji dvoetažni prizidek, prav tako krit z dvokapnico. Pritličje osrednjega dela obdaja rustika, nadstropja so gladko ometana, stavbo pa členijo pokončna pravokotna okna različnih velikosti.

Viri: ZAC, SI_ZAC/0065, fasc. 0160.

Literatura: IVANČIČ LEBAR 1992, str. 2–3; HVALA 1995a, str. 35; JERAJ 2003, str. 121; IVANČIČ LEBAR 2009, str. 26, 125.

- 79 Št. 22–28:** Po projektu arhitektov Antona Pibernika in Vladimirja Sedeja ter urbanistov Marka Župančiča in Francija Vehovarja so na lokaciji nekdanje rudniške restavracije, ki so jo porušili 1965, v naslednjih treh letih zgradili hotel **Rudar** in neposredno ob njem dva nizka trgovska paviljona. 1. junija 1968 slavnostno odprti hotel so kasneje zaradi nerentabilnosti zaprli, 1998 je stavbo kupilo podjetje Spekter d. o. o. in jo v naslednjih letih nadzidalo za eno nadstropje ter preuredilo v stanovanja (projekt prezidave: Gvido Burja), pri čemer je dobila novo streho v obliki pločevinaste štirikapnice in tudi sicer nekoliko drugačen izgled. Poudarjeno je strukturiranje fasad v ravnikarjevski tradiciji, opečne stene z vmesnimi betonskimi vertikalnimi pasovi in konzolnimi konstrukcijami predirajo velika pravokotna okna. Kasneje dodano zgornje nadstropje ne upošteva členitve preostalega objekta; celotno etažo poleg pravokotnih oken obdajajo steklene obloge. 363
- Za hotelom so leta 1974 po načrtu istih arhitektov zgradili objekt za prireditve in srečanja večjih skupin, polkrožno zgradbo z geodezično kupolo. Družabno središče je delovalo do 1992, zdaj sta v stavbi trgovina in bar. Zaradi strehe iz umetne mase oranžne barve je zgradba med ljudmi znana kot Pomaranča. 366

Viri: <http://www.evidenca.org/?object=53>, 10. 4. 2015; Index of Files/Trbovlje/Nekoč/Objekti/Hotel Rudar (<http://193.77.102.80/Files/Trbovlje%20Nekoc/Objekti/Hotel%20Rudar/>, 2. 7. 2015).

Literatura: PIBERNIK, SEDEJ 1968, str. 55–57; *Slovenska likovna umetnost* 1979, 3, str. 105 (sl. 222); IVANČIČ LEBAR 2006, str. 97–98; IVANČIČ LEBAR 2009, str. 109, 111; LENARČIČ 2009, str. 105–106, 198, 225–226; ROZINA 2009, str. 89; *Docomomo* 2010, str. 80; ROZINA 2013, str. 116.

- 80 **Št. 25:** Dvonadstropna modernistična stavba Narodne banke (zdaj Nova ljubljanska banka) je bila zgrajena leta 1958. Pritlični del je obložen s kamnitimi ploščami, zgornji etaži pročelja členita niza oken, ki ju poudarja oranžna barva. Vhodni del je poudarjen s stopnicami in slopi, ki nosijo ravno streho.

Literatura: IVANČIČ LEBAR 2006, str. 76.

- 81 **Št. 25b:** Desetetažna poslovna stavba družbe **Rudis** (Rudarsko industrijska skupnost, ustanovljena 1959) na Vodah je bila v sedemdesetih letih 20. stoletja zgrajena na mestu nekdanje domačije Forte. Prvotno je bila namenjena LB Banki Zasavje (desni nadstropni trakt) in Zavarovalnici Triglav (levi dvonadstropni trakt), osrednji del pa je bil namenjen Rudisu. Glavni projekt, ki je predvidel stolpno zgradbo v obliki oktaedra, je bil Župančičev, vendar je bil po njegovem načrtu zgrajen le spodnji del, ker si je naročnik med gradnjo premislil in biroju IBT (Ratko Blažič, Gvido Burja) naročil izdelavo spremenjenega načrta; stolpasti osrednji del je bil dokončan 1980. Obcestna stranska trakta členijo pravokotna okna, obdana z betonskimi okvirji z opečnatim polnilom, pri obeh traktih zgornja etaža, postavljena na betonske nosilce, izstopa iz stavbe gmote in jo poleg oken členijo pločevinaste obloge. Dominantni osrednji del predstavlja na trapezoidno betonsko bazo postavljen pokončen kvader s porezanimi vogali, plašč »stolpa« je pločevinast.

Literatura: IVANČIČ LEBAR 2009, str. 103, 122; LENARČIČ 2009, str. 74–75, 218–220, 257; ROZINA 2009, str. 87; ROZINA 2013, str. 114–115.

Trg svobode

- 82 **Št. 11: Rudarski dom** (RNKD ev. št. 8458) so s prostovoljnimi prispevki v času velike rudarske stavke leta 1923 zgradili trboveljski rudarji, že naslednje leto pa so ga pripadniki Orjune požgali, na kar spominja spominska plošča ob vhodu. Načrt je izdelal Rudolf Ročak. Stavba je bila temeljito obnovljena leta 2000. Gre za pritličje in pol nadstropja obsegajočo stavbo pravokotnega tlorisa, ki jo obdaja nizek talni zidec, pokriva pa jo dvokapnica; na levi strani je prizidek. Pritličje osemosnega pročelja predira šest visokih pokončnih oken, v preostalih oseh sta pravokotna vhoda v stavbo. Zgornja etaža je zidana v t. i. predalčni gradnji, predirata jo dve okni.

Viri: ZAC, SL_ZAC/0065, fasc. 0158; ZVKD Celje, Gradivo za rudarski dom; Strokovne podlage 2008, str. 74.

Literatura: *Trbovlje* 1983, str. 20–22; IVANČIČ LEBAR 2009, str. 42–43; LENARČIČ 2009, str. 217–218; ZDOVC, IVANČIČ LEBAR 2011, str. 122–124; ROZINA 2013, str. 120.

- 83 št. 11a:** Zamisel za gradnjo večnamenskega kulturnega centra, **Delavskega doma Trbovlje** (DDT; RNKD ev. št. 21590), 367
se je porodila kmalu po koncu druge svetovne vojne. Z gradnjo so pričeli aprila 1953, otvoritev je bila 29. novembra 1956. Investitor gradnje je bil Odbor za graditev DDT, glavni projektant pa Marko Župančič v sodelovanju z Otonom Gasparijem, statiko in armaturne načrte je izdelal inženir Lojze Čigon, dela pa je izvajal Stavbni oddelek zunanjega obrata RTH. Stavba se s tlorisom 57 x 53 m približuje kvadratu. Široko položno monumentalno stopnišče premošča višinsko razliko med dvema cestama, pred vhodom pa ustvari večji javni prostor. Zunanjščino pri vrhu obteka širok betonski venčni zidec, ki optično zaustavi valovanje geometrijskih teles. Pročelje, ki je od vhoda levo najprej izbočeno, potem pa se večkrat stopničasto zalomi, ob strani pokrivajo kamnite plošče, osrednji del pa pravokotne marmorne ploščice. Glavni vhod v jugozahodnem vogalu je poudarjen s tremi okroglimi slopi in zavihano betonsko nadstrešnico. V notranjščini sta velika avla in gledališka dvorana v obliki amfiteatra. Pročelje krasi mogočen mozaik (84 m²) Marija Preglja iz let 1956–1957 (RNKD ev. št. 8432, sig. in dat. približno na 368, 369
sredini *PREGEL / T. A. / 1957*), ki je zaradi arhitekture razdeljen na štiri dele. Najprej je izbočen, nato pa se večkrat stopničasto zalomi. Na konveksno izbočeni osrednji steni je upodobljena monumentalna ženska figura z lučjo (personifikacija Napredka in Omike), obdajajo jo rudarski in delavski motivi ter umetnikovo razmišljanje o vojni in miru, ljubezni, družini, plodnosti. Delo je izvršil mozaični mojster Alfio Tambosso z delavnico. Na strehi jugozahodnega vogala stoji aluminijast kip rudarja nadnaravne velikosti z dvignjeno desnico s kladivom 328
in z zobatim kolesom v levici, delo skupine Laibach.

Viri: Strokovne podlage 2008, str. 35; Simboli polpretekle zgodovine (<http://spomeniki.blogspot.com/2012/05/trbovlje-delavski-dom-trbovlje.html>, 27. 5. 2015); Arhitekt Marko Župančič – Trajekt (<http://trajekt.org/arhiv/?tid=1&id=700>, 4. 8. 2015).

Literatura: Za temelje 1953; *Gradnja delavskega doma* 1956; MENAŠE 1956, str. 23–28; KRŽIŠNIK 1957, str. 107, naslovnica; ŠI-JANEC 1961, str. 168; STELE-MOŽINA 1963; LENARČIČ 1965, str. 122–126; MENAŠE 1969, str. 46, 113; BIHALJI-MERIN 1970, str. 136–137, 205; *Slovenska likovna umetnost* 1979, 3, str. 23 (sl. 45); *Trbovlje* 1983, str. 135–138; OROŽEN 1991, str. 190; BERNIK 2004, str. 117; IVANČIČ LEBAR 2006, str. 78; IVANČIČ LEBAR 2009, str. 95, 98; LENARČIČ 2009, str. 53–57; *Docomomo* 2010, str. 40; ROZINA 2013, str. 123; ZUPANČIČ 2013, str. 154–159.

- 84 Št. 22–29: Kolonija Njiva** (tudi Počivavškova kolonija, RNKD ev. št. 774) je edina kolonija v središču mesta. Leta 1896 370
jo je na nekdanjih njivah gostilničarja Počivavška po načrtih mariborskega stavbenika Franza Derwuschka začela graditi Trboveljska premogokopna družba; gradnja je bila končana čez tri leta. Tedaj je bila zgrajena zadnja od osmih v nizu postavljenih dvonadstropnih stavb; ker se po dve stikata z ožjima fasadama, je nastal kompleks štirih stanovanjskih enot, razvrščenih na obeh straneh ulice. Gre za klasične rudarske hiše z »ganki«, zasnovane podobno

kot tiste v nekoliko starejši Vodenski koloniji. Šestosne obcestne fasade so poudarjene z delilnimi medetažnimi zidci in okrasjem v obliki segmentnih lokov nad pravokotnimi okni. Zasavski muzej Trbovlje je leta 2002 dve rudarski stanovanji preuredil v muzej.

Literatura: OROŽEN 1958, str. 453, 455; HAZLER 1994, str. 96–97; IVANČIČ LEBAR 2006, str. 29; LENARČIČ 2009, str. 168; ROZINA 2009, str. 90; AMON 2013, str. 19; ROZINA 2013, str. 121; SAPAČ 2015a, str. 641.

Ulica 1. junija

- 85 **Št. 2:** Modernistična stavba (RNKD ev. št. 28344), v kateri so bili nekdaj lekarna in stanovanja bratovske skladnice, je postavljena med stičišče dveh cest in potok Trboveljščico, čemur se je moral prilagoditi tudi njen tloris, ki ima zato obliko trapeza z eno konkavno in eno konveksno stranico. Stavba je kljub kasnejšim prenovam ohranila bistvene prvine načrta iz leta 1940; nazadnje je bila obnovljena 2006. Na dvoriščni fasadi je bil prvotno nad pravokotnim portalom, katerega betonski okvir precej izstopa iz stene, predviden kip Marije z Detetom, nad portalom uličnega vhoda s stopnicami, ki je pomaknjen ob desni vogal, pa je bila predvidena skulptura kače (simbol lekarništva), ki bi vhod povezala z okroglim oknom nad njim. Štirikapna streha z mansardnimi okni je krita z bobrovci.

Viri: ZAC, SI_ZAC/0065, fasc. 0155.

Literatura: IVANČIČ LEBAR 2008, str. 37, 163.

- 86 **Št. 3:** Načrt za nadstropno modernistično vilo, zgrajeno v letih 1928–1929 po naročilu ambulantnega zdravnika bratovske skladnice dr. Huga Baumgartna, je naredil arhitekt Domicijan Serajnik. Leta 1942 so hišo zasegli Nemci, jo nadzidali in preuredili v poslopje okrožne hranilnice. Arkadni vhod z visokima segmentnima lokoma s sklepnikom je na južnemu vogalu stavbe, sicer pa zunanjščino poleg pravokotnih oken členi še manjši vhod na obulični stranici, do katerega vodi dvoramno stopnišče. Stavba je krita s piramidasto opečno streho s frčadami.

Literatura: IVANČIČ LEBAR 2008, str. 37, 74; IVANČIČ LEBAR 2009, str. 64; LENARČIČ 2009, str. 300.

- 87 **Št. 4:** Nekdanjo rudniško bolnišnico je v letih 1876–1877 zgradil trboveljski stavbenik Franc Lötsch. Poznohistoristična stavba z bogato arhitekturno členitvijo, v kateri so danes poslovni prostori, je krita s položno dvokapnico z mansardnimi okni. Zunanjščino obdaja talni zidec, pritličje sedemosnega pročelja členi rustika v pasovih, nadstropje je gladko ometano. Stranski osi rizalitno izstopata, obdajajo ju šivani vogali, vzorec pa se ponovi okoli obeh pritličnih oken rizalita. Preostala pritlična okna so pravokotna, brez poudarjenih okenskih okvirjev, v osrednji osi je pravokoten

371

vhod, ki ga obdaja portal z dvema toskanskima pilastroma in preklado. Etaži med seboj ločuje vodoravni zidec, okrašen z zoborezom, enako je oblikovan tudi podstrešni venec. Pravokotna okna prvega nadstropja so obdana z bogatimi okenskimi okvirji s prekladami, pod njimi so slepe balustrade.

Literatura: OROŽEN 1958, str. 451, 455, 460; IVANČIČ LEBAR 2008, str. 24; SAPAČ 2015a, str. 640.

- 88 **Št. 10:** Nadstropna stavba, zgrajena leta 1924 in obnovljena 2006 (plošča z letnicama pri vhodu), z razgibanim pročeljem in pokrita z dvokapno opečno streho. Venčni zidec teče v liniji zgornjih okenskih okvirjev, prekinja ga poznosecesijska maltna dekoracija v obliki s trakovi prepletenih okroglih vencev. Vglobljeni okvirji nadstropnih oken so stopničasto povišani in okrašeni s stilizirano vegetabilno dekoracijo.

Št. 13: Župnijski dom svete Marije – gl. župnišča

- 89 **Št. 15:** Zgradbo **Zasavskega muzeja Trbovlje** (RNKD ev. št. 22441) je leta 1874 zgradil podjetnik in stavbenik Wilhelm Fritsch (zato imenovana tudi Fričevo), muzej, ki je prej deloval v Rudarskem domu, pa se je vanjo vselil leta 1956. Dvonadstropno stavbo pravokotnega tlorisa, krito z dvokapno opečno streho na čop, v prvem nadstropju na robovih členijo rustične lizene, v drugem nadstropju, ki je od prvega ločeno z vodoravnim zidcem, pa navadne lizene, sicer pa je bila prvotna historistična fasadna členitev nadomeščena z novo postmodernih oblik. Na desni strani je prizidek iz leta 2007. V muzeju je mdr. kiparska zbirka domačina Stojana Batiča. 372

Literatura: OROŽEN 1958, str. 461; KALŠEK 2007; IVANČIČ LEBAR 2009, str. 164; LENARČIČ 2009, str. 80–81; ROZINA 2009, str. 89; ROZINA 2013, str. 116; SAPAČ 2015a, str. 641.

- 90 **Št. 18: Mladinski hotel (hostel) Trbovlje** je bil zgrajen leta 2011 po načrtu biroja FinArs (Kristijan Čuk, Simon Škrbec, Darjan Bunta). Objekt je delno vkopan v teren in povezuje Trg svobode in Ulico 1. junija, ki ležita v različnih nivojih. Stavba modernih form se v pritličju deli na dva dela, mladinski center z večnamensko dvorano in hotel, oba pa povezuje upravni del v prvi etaži. Zanimivost objekta je klančina – celotni objekt je namreč javna površina, vključno s pohodno streho, na kateri so klopi. 373
- Notranjost je opremljena z grafično-fotografskimi tapetami, grafične stenske obloge sta pripravila Darjan Bunta in Inês da Gama.

Viri: http://www.siol.net/novice/lokalne_novice/zasavje/2011/06/hotel_trbovlje.aspx, 3. 6. 2015; <http://www.finars.si/projekti/2011%205%20mladinski%20center%20trbovlje/mct%20trbovlje%202.htm>, 3. 6. 2015.

Literatura: ROZINA 2013, str. 120–121, 124–125.

- 91 Št. 19: Leta 1981 so na mestu treh podrtih hiš po načrtu biroja IBT (Gvido Burja) zgradili večjo poslovno-stanovanjsko
341 zgradbo razgibanih gabaritov, v kateri je bil tudi sedež različnih družbenopolitičnih organizacij. Zdaj so v severnem delu stanovanja, pritličje in prvo nadstropje južnega dela pa zaseda Knjižnica Toneta Seliškarja. Vhodni del je poudarjen s škatlastim izzidkom, ki je hkrati tudi streha nad vhodnimi stopnicami. Stavbo sicer členijo velike steklene površine pravokotnih in okroglih oblik.

Literatura: LENARČIČ 2009, str. 30, 125–126; ROZINA 2013, str. 118.

- 92 Št. 31, 32: Nadstropna stavba skoraj kvadratnega tlorisa je bila v poznohistorični tradiciji zgrajena leta 1923. Štiriosno
374 pročelje je na desni polovici poudarjeno s plitvim rizalitom s kulisasto povišanim zatrepom, nad katerim je stolpič z dvokapno strešico, ki ima na sprednji strani zapisane inicialne SCM z navedeno letnico. Stavbo na robovih krasijo v ometu izdelani vogelniki, nadstropja na pročelju in stranskih stenah so med seboj ločena z vodoravnimi zidci. Na začetku je enoosni rizalit z lastno dvokapno streho, steno pa poleg naslikanega talnega zidca ter pravokotnih oken in vrat členi tudi na konzoli postavljen balkon v drugem nadstropju.

Literatura: SAPAČ 2015a, str. 641.

- 93 Št. 35, 36, 36a, 36b: Večja poslovno-stanovanjska stavba (po nekdanjem večinskem uporabniku prostorov imenovana
375 Centromerkur), zgrajena v letih 1972–1974 po načrtu biroja IBT (Gvido Burja). Ravnikarjevsko zasnovan blok iz betona in opeke je tlorisno in gabaritno razgiban, na pročelju se izmenjujejo v steno umaknjeni in izzidani deli. Ravne strehe obdajajo široki betonski strešni zidci, ki poudarjajo vzdolžno zasnovu objekta.

Literatura: LENARČIČ 2009, str. 44.

Vodenska cesta

- 94 Št. 21: Nadstropna stavba z mansardo (včasih trgovina Müller/Miler), pravokotnega tlorisa in krita z dvokapno
zalomljeno opečno streho na čop z mansardnimi okni, je bila zgrajena leta 1902. Pročelje je šestosno, etaži med seboj ločuje dvojni venčni zidec. V osrednjih dveh oseh je betonski balkon. Na frčadi s segmentnim zatrepom je v mandorlastem ometnem okvirju letnica 1925, ki označuje nadzidavo in prenovo stavbe.

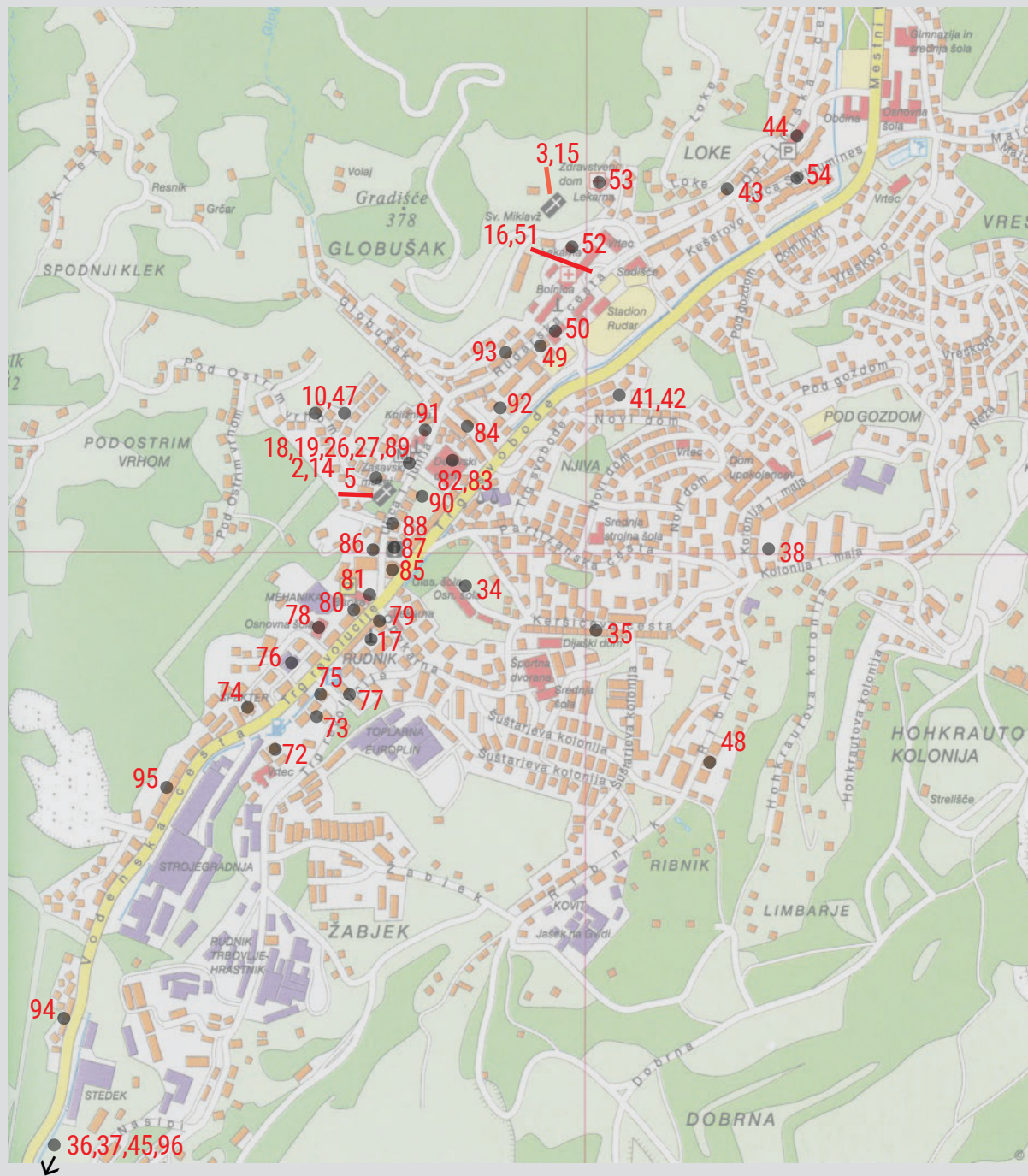
Literatura: LENARČIČ 2009, str. 164.

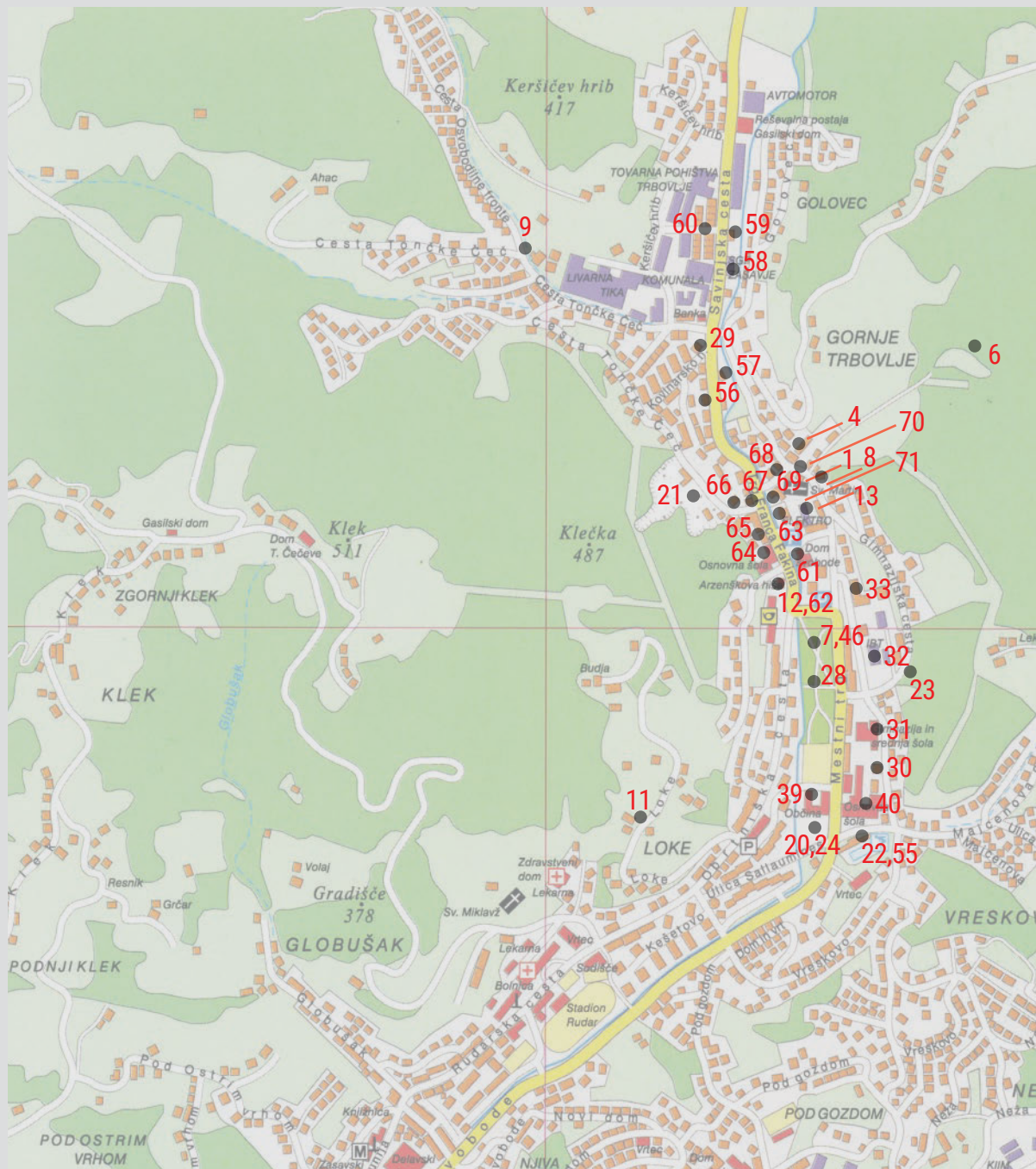
- 96 Št. 42–48: **Kolonija ob cesti** (tudi **Vodenska kolonija**, RNKD ev. št. 27731) je niz sedmih v tlorisu pravokotnih 376
stanovanjskih hiš iz druge polovice 19. stoletja, zgrajenih po naročilu Trboveljske premogokopne družbe in po
načrtih trboveljskega stavbenika Franca Lötscha; leta 1873 so bile zgrajene prve štiri hiše, peta je sledila 1880,
šesta 1881 in sedma 1893. Pročelja členijo vodoravni zidci in pravokotna okna, ki imajo ponekod okrasje v obliki
segmentne preklade. Zidec med pritličjem in prvim nadstropjem ima ponekod obliko zoboreza.

Literatura: OROŽEN 1958, str. 451–455; IVANČIČ LEBAR 2006, str. 29–30; IVANČIČ LEBAR 2009, str. 21–22; LENARČIČ 2009, str.
164; ROZINA 2009, str. 85–86; SAPAČ 2015a, str. 641.

- Dimnik TET** (RNKD ev. št. 30101): v sklopu Termoelektrarne Trbovlje (TET), na območju med Savo in železniško progo, 377
je bil med letoma 1974 in 1976 za zmanjšanje onesnaževanja okolja pozidan armiranobetonski dimnik okroglega
tlorisa (spodaj premer 27,5 m, na vrhu 7,7 m), ki je s 360 m višine najvišji dimnik v Evropi. Dimnik, katerega projekt
je izdelala firma Karrena iz Düsseldorfa, je postavljen na dvainšestdesetih betonskih pilotih.

Literatura: IVANČIČ LEBAR 2006, str. 104; VIRANT 2008; LENARČIČ 2009, str. 74–75; ROZINA 2009, str. 96–97; ROZINA 2013,
str. 120–121.

234

235

236

237

238

239

240

241

242

243

244

245

246

247

248

249

250

251

252

253

254

255

256

257

258

259

260

261

262

263

264

265

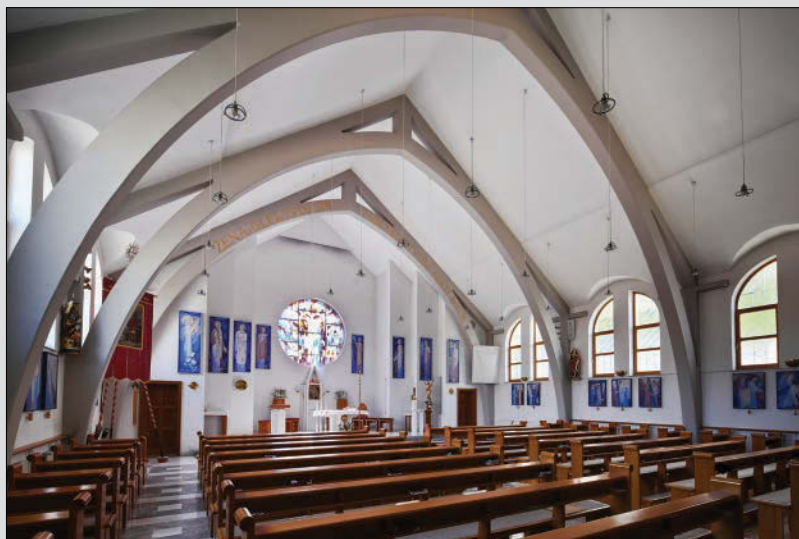
266

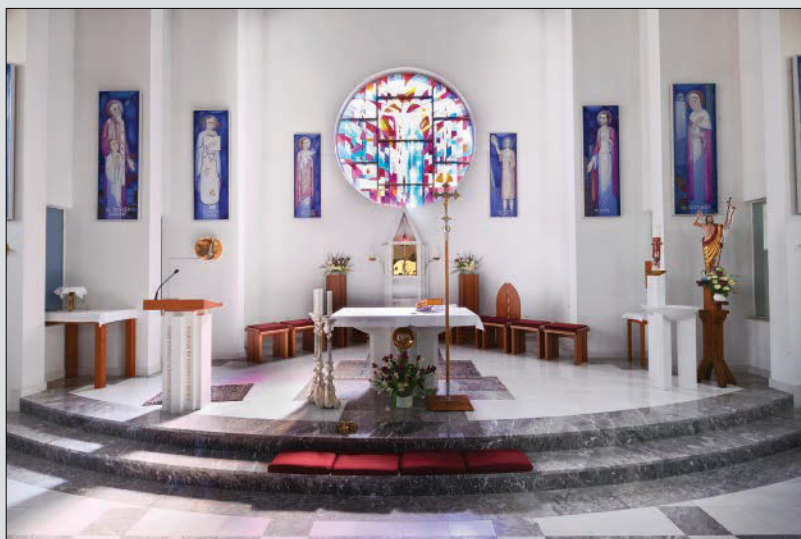
267

268

269

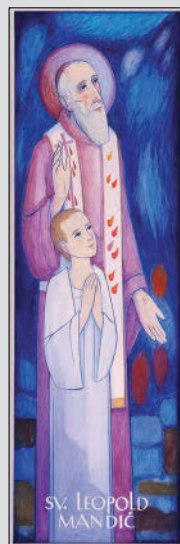
270

271

272

273

274

275

276

277

278

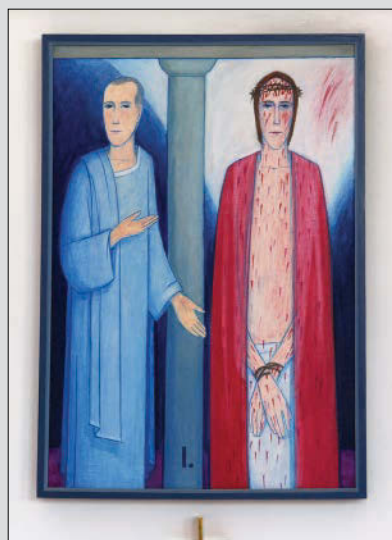
279

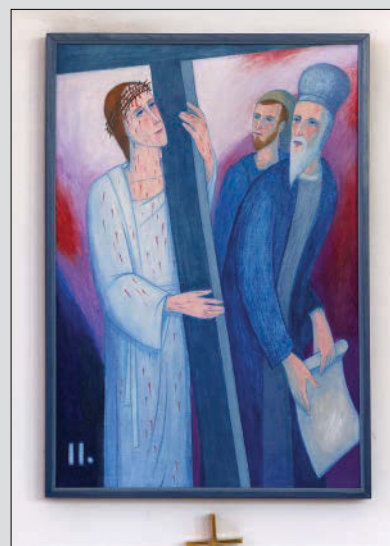
280

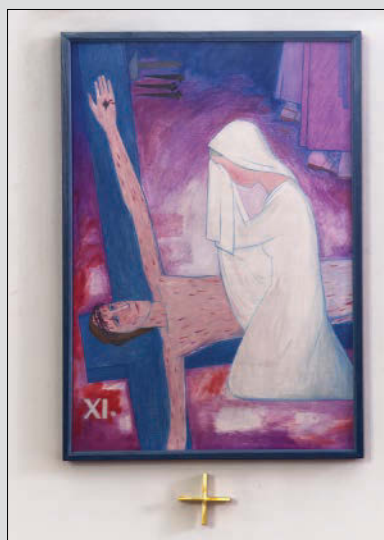
281

282

283

284

285

286

287

288

289

290

291

292

293

294

295

296

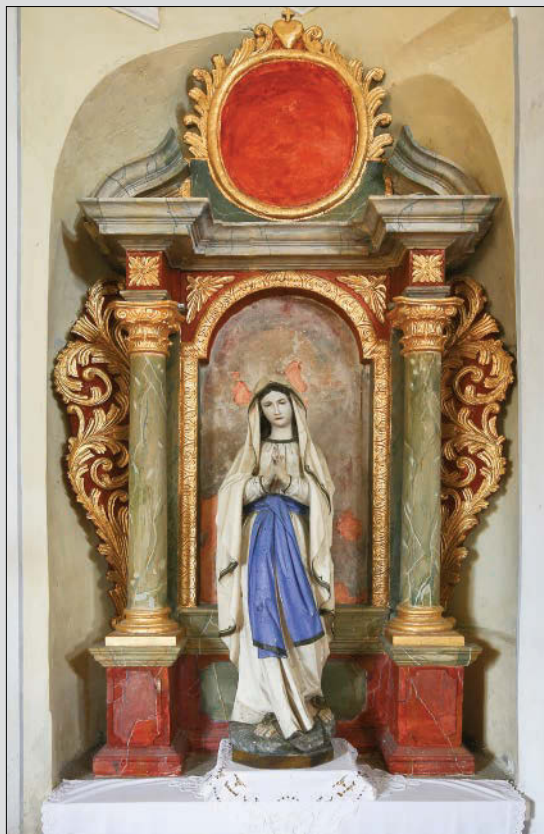
297

298

299

300

301

302

303

304

305

306

307

308

309

310

311

312

313

314

315

316

317

318

319

320

321

322

323

324

325

326

327

328

329

330

331

332

333

334

335

336

337

338

339

340

341

342

343

344

345

346

347

348

349

350

351

352

353

354

355

356

357

358

359

360

361

362

363

364

365

366

367

368

369

370

371

372

373

374

375

376

Razloženo naselje na prevalu med Savsko in Savinjsko dolino. Kraj, ki se je do leta 1955 imenoval Sveti Lenart, leži na meji med zagorsko in trboveljsko občino; k trboveljski spada zaselek Spodnje Vrhe, kjer je tudi razvodje med Savo in Savinjo. Cerkev sv. Lenarta vrh prevala stoji že v zagorski občini. Do leta 1918 je po območju Vrhov potekala meja med Kranjsko in Štajersko.

Viri: Jožefinski vojaški zemljevid, sekcija 192; Franciscejski kataster za Štajersko, C 191 (Sv. Lenart) A 02.

Literatura: *Zasavje* 1998, str. 141; LENARČIČ 2009, str. 159, 294.

Spomenik NOB

RNKD ev. št. 21887.

- 378 V petdesetih letih 20. stoletja postavljeni spomenik stoji na razpotju jugovzhodno od cerkve sv. Lenarta. Posvečen je revolucionarnim dogodkom pred in med drugo svetovno vojno. Sestavljen je iz pokončnega kamnitega bloka, čez katerega so na vsaki strani nesimetrično pritrjene horizontalne napisne plošče z Župančičevimi, Cankarjevimi in Prešernovimi verzi *BODOČNOST JE VERA / KDOR ZANJO UMIRA / SE VZDIGNE V ŽIVLJENJE / KO PADE V SMRT; VI, KI IMATE V SRCU MLADOST / IN V PESTI / MOČ, VI GLEJTE / OB VAŠI PLEČIH BO SLONELO / ŽIVLJENJE; ŽIVE NAJ VSI NARODI / KI HREPENE DOČAKAT DAN / DA KODER SONCE HODI / PREPIR IZ SVETA BO PREGNAN* ter s Titovimi besedami *JUNAKOM BORBE / NAJ SLEDE JUNAKI DELA / DELU ČAST IN OBLAST*.

Viri: Simboli polpretekle zgodovine (<http://spomeniki.blogspot.com/2012/09/vrhe-spominsko-znamenje-nob.html>, 2. 4. 2015).

Literatura: *Trbovlje* 1983, str. 153.

378

Razloženo naselje v Posavskem hribovju se razteza južno od Save, na severozahodnem pobočju Kuma. V zahodnem delu vasi leži zaselek z gručasto kmetijo in cerkvijo sv. Mihaela (RNKD ev. št. 8421), na vzhodnem delu se razteza Čebulova dolina z značilno poselitveno strukturo samotnih kmetij (RNKD ev. št. 15424). Vzhodno od potoka Šklendrovec, pod Prusniško rebrjo, je nekoč stal dvorec Prusnik (RNKD ev. št. 29678), ki je nastal sredi 18. stoletja ob širjenju kanala reke Save.¹ Ime je dobil po kmetu Prušniku, lastniku posesti,² znan je bil tudi po imenu »na jezu«, saj so zaradi plazov, ki se je sprožil v letih 1683 in 1737 in zajezil reko, skopali kanal.³ Sprva je služil kot broderska postaja, ki je obsegala glavno carinarnico in broderski urad ter volovske hleve in prenočišče za brodnike. Zaradi upada prometa po izgradnji južne železnice leta 1849 so stavbo prodali, nazadnje je bila v lasti družine Potiorek, po kateri se je imenovala Potiorekova graščina. Zadnji lastniki so stavbo preuredili v lovsko rezidenco oziroma vilo. V drugi polovici 19. stoletja sta bila tako na obrečni fasadi zgrajena okrogla vogalna stolpiča, okna so dobila neogotsko podobo, zasnove notranjščine pa niso spreminjali.⁴ Po drugi svetovni vojni so dvorec nacionalizirali in v njem uredili stanovanja,⁵ leta 1989 pa so ga podrli.⁶ Enonadstropna stavba pravokotnega tlorisa je imela simetrično petosno fasado, ki sta jo obdajala dva vogalna stolpiča, pritličje je bilo grebenasto obokano. Viri omenjajo župnišče, ki je bilo zgrajeno leta 1781, po vsej verjetnosti je šlo za mežnarijo.⁷

Opombe: [1] SAPAČ 2015a, str. 668. [2] SAPAČ 2015a, str. 668. [3] *Krajevni leksikon* 1937, str. 271. [4] STOPAR 2001, str. 123; SAPAČ 2015a, str. 668. [5] STOPAR 2001, str. 123. [6] SAPAČ 2015a, str. 668. JAKIČ 1997, str. 264, navaja, da so dvorec podrli že 1978, STOPAR 2001, str. 123, pa, da se je to zgodilo okoli leta 1984. [7] KAL, fasc. 268.

Viri: Jožefinski vojaški zemljevid, sekcija 201; Franciscejski kataster za Kranjsko, N 35 (Dobovec) A04–A05.

Literatura: *Krajevni leksikon* 1937, str. 271; *Krajevni leksikon* 1976, str. 419; JAKIČ 1997, str. 264; STOPAR 2001, str. 123; SAPAČ 2015a, str. 668.

Podružnična cerkev sv. Mihaela (župnija Dobovec)

RNKD ev. št. 1753.

Lega

Pravilno orientirana cerkev stoji na vzpetini sredi razloženega naselja.

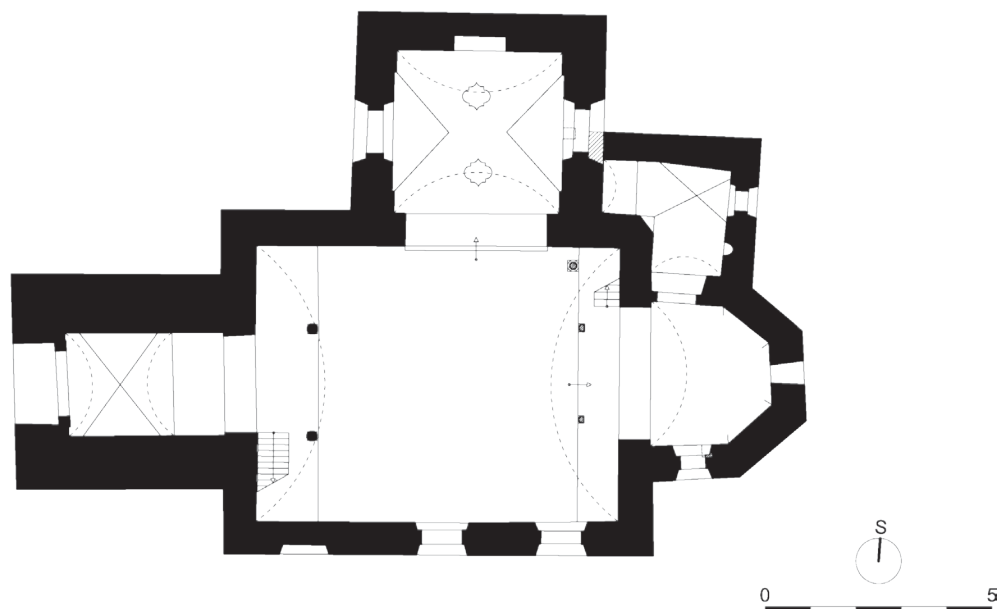
Zgodovinski podatki

Cerkev je bila sprva podružnica župnije Svibno,¹ kot podružnica župnije Dobovec pa se omenja sredi 19. stoletja.² Cerkev je bila posvečena leta 1540.³ Vizitacijski protokol ljubljanskega škofa Rinalda Scarlichija leta 1631 omenja oltarje sv. Mihaela, sv. Barbare in sv. Antona.⁴ Ob vizitaciji škofa Otona Friderika Buchheima leta 1653 so bili v cerkvi oltarji sv. Mihaela, sv. Barbare in sv. Miklavža, za katere pravi, da so bili posvečeni leta 1548.⁵ V vizitacijskem poročilu škofa Jožefa Rabatte iz leta 1668 je podatek, da so bili cerkev in vsi trije oltarji posvečeni leta 1540; cerkev ni imela vhodne lope in pokopališkega obzidja, na strehi pa je imela stolpič z dvema zvonovoma.⁶ Cerkev je kot podružnica Svibnega omenjena v *Slavi vojvodine Kranjske* leta 1689: Valvasor navaja le dva oltarja, sv. Mihaela in sv. Barbare z bratovščino. Omenja še običaj zagorske župnije, da hodi v sušnih poletjih sem v procesiji prosit za dež.⁷ Leta 1822 se v cerkvi omenjata stranska oltarja sv. Antona Puščavnika in sv. Barbare.⁸ Novembra 1852 je bila cerkev poškodovana v potresu, še posebej sta trpela glavni in eden od stranskih oltarjev, zato so jo zaprli.⁹ Leta 1853 so domačini cerkev popravili in prosili za blagoslovitev in dovoljenje za vnovično maševanje v njej.¹⁰ Leta 1859 se v inventarju dobovske župnije omenjajo v Završju trije oltarji, pri čemer je kot patrocinij velikega oltarja navedena blažena Devica Marija (BMV).¹¹ Omenjena je še prižnica, ki je bila trhla.¹² V popisu župnijskega inventarja iz leta 1900 je zapisano, da je cerkev v dobrem stanju in da je les za streho že pripravljen.¹³ Slabše stanje cerkve je zabeleženo v popisu župnijskega inventarja iz leta 1951: streha in tlak sta bila potrebna popravila, okna so bila razbita.¹⁴ Leta 1954 je v cerkev udarila strela in povzročila nekaj škode.¹⁵ Popis župnijskega inventarja iz leta 1958 poroča, da je cerkev krita s cementno opeko in znotraj na novo prebeljena, vrata in okna pa so dotrajana. Omenja še tri železne zvonove.¹⁶ Leta 1980 so v cerkvi naredili cementni tlak,¹⁷ o čemer priča tudi letnica na pragu. Pri obnovi v letih 1997–1999¹⁸ so zamenjali konstrukcijo in kritino strehe na zvoniku,¹⁹ obnovili fasado in prepleskali notranjščino,²⁰ leta 2000 pa so namestili nova vrata.²¹

Arhitektura

Cerkev sestavlja pravokotna ladja s pred fasado stoječim zvonikom in precej ožji in kratek tristrano sklenjen prezbiterij. Na vzhodnem koncu je ladji na severni strani prizidana velika kapela kvadratnega tlorisa, ob stiku ladje oz. kapele in prezbiterija pa je manjša pritlična zakristija. V pritličje trinadstropnega zvonika vodi poglobljen polkrožni vhod z novjšimi rezljanimi vrati (napis *M. R. 2001*), v prvem in drugem nadstropju so v vseh treh prostih stenah pokončne pravokotne line, v vrhnji etaži se na vseh straneh odpirajo bifore z naoknicami. Nad njimi se stene zaključujejo s

379

konkavnim podstrešnim vencem, ki se na sredini polkrožno boči okoli naslikanih okvirjev številčnic nekdanje ure. Vogali zvonika so poudarjeni z zelenim naslikanim šivanim robom, etaže so ločene z naslikanimi zidci, naslikane so obrobe odprtih, spodaj je svetlejši naslikan talni zidec. Južna stena ladje se odpira z dvema kvadratnima oknoma s segmentno zaključenima lijakasto poglobljenima ostenjema, medtem ko je zahodno okno zazidano. Prezbitrij ima v južni steni manjše pravokotno okno, v vzhodni pa okroglo lino, obe odprtini sta umeščeni v lijakasto ostenje. V vzhodni steni zakristije je pravokotno okno s segmentno zaključenim poglobljenim ostenjem. Kapela ima v vzhodni in zahodni steni lunetni okni (vzhodno delno zakriva streha zakristije), v severni pa okroglo lino; vse odprtine so umeščene v stopnjevano poglobljeno ostenje.

Ladja je krita z dvokapnico iz betonskih strešnikov, kapela z nepravo šotorasto streho iz pločevine, zvonik s piramidasto pločevinasto streho, prezbitrij pa s prirezano šotorasto pločevinasto streho.

Iz križnogrebenasto obokane zvonice vodi polkrožno sklenjena arkada, katere vrh zapira sekundarno postavljen pevski kor, v široko ladjo. Pevski kor z ometanim ravnim dnom in ravno zidano ograjo podpirata dva lesena kvadratna slopa s skoraj do osmerokotnega prereza posnetimi vogali; porezi se nekoliko nad tlemi jezikasto iztečejo. V južnem vogalu

vodi na kor leseno stopnišče ob fasadni steni. Bočni steni ladje zaključuje profiliran venčni zidec (nad pevskim korom 380
odbit), ki nosi potlačen banjast obok. Tlak v vzhodnem delu ladje je za stopnico višji. Prezbitenij ne leži v osi ladje, ampak je pomaknjen precej proti severu; proti ladji se odpira v celotni širini. Slavolok s profiliranimi kapitelnimi vencema je sklenjen z visokim, nekoliko podkvastim lokom, ki ga obdaja stopničasto profilirana obroba. Prezbitenij pokriva polkupolast obok, ločen od stene s segmentnimi grebenastimi loki. Za stopnico dvignjena kapela se odpira v ladjo s polkrožno sklenjeno široko arkado s kapitelnimi vencema. Banjasti obok z bočnimi sosvodnicama počiva na štirih toskanskih pilastrih. Obok krasita dve nekoliko vglobljeni dekorativni polji v obliki preseka ovala in pravokotnika s konkavno porezanimi vogali. Notranjščina zakristije ima tloris v obliki črke L s porezanim vogalom, obokana je z dvema banjama, ki se v severovzhodnem kotu stikata v križnogrebenasti shemi.

Poslikava

V prezbiteniju se izpod ometa kažejo barvni fragmenti, ki bi bili lahko ostanki starejših stenskih poslikav, vendar jih ni mogoče natančneje opredeliti.

Oprema

Neoromanski veliki oltar ima na hrbtni strani napisano letnico 1890 in začetnici avtorja AR (Andrej Rovšek ml.?). 381
Oltar z lesenim nastavkom je za stopnico dvignjen. Sprednjo stran škatlaste menze krasí medaljon z naslikanim križem. Polkrožno zaključeni tron obstopa oltarna stena, členjena na vsaki strani s po tremi vitkimi polstebri; zunanji interkolumnij krasí ozko polje olistane vitice, pred notranjim pa stojita v prostor pomaknjena močnejša stebra. Nad njima stojita na ogredju slopa, na sprednji stranici okrašena z vitico in zaključena s stolpičastima fialama, dve fiali zaključujeta nastavek nad zunanjim parom polstebrov. Lok trona, ki se začneja šele ob vrhu ogredja nad stranskima deloma, krasí radialni arkadni friz s trilisti. Nad tronom se oltar zaključí s trikotnim čelom, okrašenim z ločnim frizom, in s pravokotnim podstavkom trilistnega križa. Nad temenom trona je reliefni medaljon s kelihom. Oltar je polihromiran v barvi lesa, dopolnjujejo pa ga manjša polja v rdeči in modri barvi; rdeča so dopolnjena z aplikami vegetabilne dekoracije. Omarasti tabernakelj v obrisu posnema oltarni nastavek; reliefno okrašena vratca, na katerih je na oblakih upodobljen kelih s hostijo, obstopata vogalna stebriča z listnima kapiteloma. V tronu stoji sočasen kip nadangela Mihaela, ki stoji 382
na zmaju in uperja sulico v njegov gobec (les, v. 141 cm).

Stranski oltar sv. Barbare s konca 19. stoletja²² je za stopnico dvignjen od tal. Na zidani prizmatični menzi so 383
vidni fragmenti rdeče polihromacije, tudi na lesenem antependiju so ostanki poslikave, ki dajejo slutiti vegetabilno ornamentiko. Na sredi antependija je pravokoten okvir z izstopajočimi vogali. Leseni neoromanski oltarni nastavek obdajata ob straneh na vitkih postamentih postavljena stebra z listno-brstnima kapiteloma, nad njima izstopa fragmentarno ogredje, ki nosi prazno trikotno čelo. V polkrožno zaključenem tronu stoji kip sv. Barbare s kelihom in 384
stolpom (les, v. 99 cm). Ob straneh nastavka sta na konzolah v višini stebrih baz postavljena stranska kipa, na levi je opatinja, sv. Radegunda ali sv. Jedrt (les, v. 68,5 cm), na desni neprepoznavna mučenka (les, v. 72 cm). Vsi trije 385, 386

- 389 kipi so iz sredine 17. stoletja in kažejo bližino z deli ljubljanskega kiparja Jurija Skarnosa. Na menzi stojijo dvodelne rokokojske grabljice z (zdaj praznima) okvirjema kanonskih tabel in po tremi svečniki ter baročna slika Marijinega kronanja, verjetno iz atike nekdanjega oltarja (tempera na lesu, oval 63 x 72 cm).
- 387 Šesterokotno leseno prižnico (19. stoletje?) podpira osmerokoten toskanski steber. Kancela ima spodaj piramidast zaključek z okrepljenimi vogali. Ograjo prižnice robita profilirana horizontalna venca, vogale členijo toskanski pilastri, polja med njimi pa krasijo uglobljena pokončna pravokotna polja. Na prižnico vodijo lesene stopnice z ograjo, členjeno z vertikalnimi žlebiči.
- 399 V kotu na južni strani slavoločne stene stoji fragmentiran baročni kip angela z ostanki polihromacije (les, v. 87 cm).
- 388 Na desni strani slavoločne stene visi procesijsko razpelo (v. korpusa 60 cm).
Pokoncilski oltar je bil prinesen s Svibnega.
Lesen empirski lestenec z rezljanimi vegetabilnimi ornamentami in pozlačenimi detajli je bil prenesen iz župnijske cerkve sv. Ane na Dobovcu.
V zvoniku visijo trije železni zvonovi, ki so jih leta 1925 ulili v livarni Kranjske industrijske družbe na Jesenicah.

Opombe: [1] LAVRIČ 2007, str. 176. [2] ŠILC 2006, str. 321. [3] LAVRIČ 2007, str. 176. HÖFLER 2015, str. 191, navaja vizitacijo škofa Buchheima iz leta 1653, ki kot leto posvetitve cerkve omenja 1548. [4] LAVRIČ 1990, str. 250. [5] KAL, fasc. 43, št. 17, Vizitacija podružnic sv. Križa na Svibnem. [6] LAVRIČ 2007, str. 176. [7] VALVASOR 2010, str. 803. [8] ŠAL/Ž, fasc. 52. [9] ŠAL/Ž, fasc. 52. [10] ŠAL/Ž, fasc. 52. [11] KAL, fasc. 268. [12] KAL, fasc. 268. [13] Župnijski inventarji, šk. 11, Dobovec. [14] Župnijski inventarji, šk. 11, Dobovec. [15] Vizitacije, fasc. 9. [16] Župnijski inventarji, šk. 11, Davča-Dobropolje Videm: Dobovec. [17] Ustna informacija ključarja. [18] JERMAN 2012, str. 57. [19] Ustna informacija ključarja; JERMAN 2012, str. 57. [20] JERMAN 2012, str. 57. [21] Ustna informacija ključarja. [22] Strokovne podlage 2008, str. 24.

Viri: KAL, fasc. 43, 268; Vizitacije, fasc. 9; Župnijski inventarji, šk. 11; Strokovne podlage 2008, str. 24.

Literatura: LAVRIČ 1990, str. 250; ŠILC 2006, str. 321; LAVRIČ 2007, str. 176; VALVASOR 2010, str. 803; JERMAN 2012, str. 57; HÖFLER 2015, str. 191.

Kapelica sv. Mihaela

RNKD ev. št. 8431.

- 391 Kapelica zaprtega tipa, ki izvira iz 17. stoletja,¹ stoji nedaleč od ceste, na obronku travnika v Čebulovi dolini. Iz kvadratnega tlorisa na hrbtni strani izstopa zaobljen trikotni sklep. Nad polkrožno zaključenim vhodom, zaprtim z zastekljenimi lesenimi vrati, je trikotno čelo, katerega vrh nekoliko izstopa. Stavbo obteka preprost podstrešni venec. Bočni steni členita pokončni pravokotni niši, sredi hrbtni stene je zazidano lijakasto okence. Kapelica je krita z dvokapnico iz

tegole, ki se na zadnji strani spotegne v prirezano šotorasto streho. Notranjščina je zadaj ravno zaključena in obokana s primitivno strmo banjo. Na menzi stoji na osmerokotni kamniti bazi polihromiran kip sv. Mihaela iz 17. stoletja² (les, 392 v. 113 cm).

Opombe: [1] Strokovne podlage 2008, str. 34. [2] Strokovne podlage 2008, str. 34.

Viri: Strokovne podlage 2008, str. 34.

Kapelica Matere božje

Kapelica zaprtega tipa stoji ob hiši Završje 16. Pred kapelico je tlakovana ploščad. Stavba ima pravokoten tloris, obteka jo talni zidec iz grobo klesanih kamnitih kvadrov, ki se ob straneh stopničasto dviga in prilagaja terenu. V kapelico vodijo lesena pravokotna vrata, trikotni zaključek fasade členi reliefno izstopajoč križ. Krita je z dvokapnico iz betonskih strešnikov. V banjasto obokani notranjščini je na menzi Marijin kip poljudne kakovosti, ki ima na podstavku letnico 2005 (les, v. 68 cm). Na steni visi slika na steklo, kopija brezjanske Marije Pomagaj (ok. 45 x 27 cm).

Viri: Strokovne podlage 2008, str. 34.

379

380

381

382

383

384

385

386

387

388

389

390

391

392

Župa

občina Trbovlje

Naselje na slemenu na severovzhodnem pobočju Kuma. Poleg samotnih kmetij ga sestavljajo zaselki Matica, Podkraj in Pri Strgarjih. Naselje so po drugi svetovni vojni s cesto povezali z Dobovcem. Območje je bilo poseljeno že v antiki, na kar kaže arheološko najdišče Matica (RNKD ev. št. 8415) z najdenim rimskim nagrobnikom (zdaj v Narodnem muzeju Slovenije). V vasi se je kljub nekaterim novogradnjam v precejšnji meri ohranil starejši stavbni fond, še zlasti v zaselkih Matica (RNKD ev. št. 8422) in Pri Strgarjih (RNKD ev. št. 15425). Od etnološke dediščine sta omembe vredni domačiji Župa 8 s spodaj zidanim, zgoraj lesenim in z vrsto lesenih detajlov okrašenim hlevom iz leta 1862 (RNKD ev. št. 8455) ter topjarjem iz 1900 (RNKD ev. št. 10899) in Župa 17 s tradicionalno zasnovanim hlevom iz 1862 (RNKD ev. št. 8456), lesenim hramom s konca 19. stoletja (RNKD ev. št. 10900) in topjarjem, na prečnem tramu datiranim z letnico 1879 (RNKD ev. št. 22606).

Viri: Jožefinski vojaški zemljevid, sekcija 192; Franciscejski kataster za Kranjsko, N 35 (Dobovec) A 07–08, A12.

Literatura: *Arheološka najdišča* 1975, str. 267; *Zasave* 1998, str. 142; LENARČIČ 2009, str. 295, 318.

Kapelica Matere božje

RNKD ev. št. 20781.

Kapelica odprtega tipa in pravokotnega tlorisa, ki stoji ob cesti v neposredni bližini domačije Župa 8, je bila zgrajena na prehodu iz 19. v 20. stoletje. Zunanjščino z vseh strani obdaja naslikan talni zidec. Šilasto zaključen vhod, zaprt z leseno ograjico, obdaja zašiljena maltna arkada, fasado pa robita poenostavljena toskanska slopa v stopničasto

umaknjenih vogalnih poljih. Bočni steni predirata rahlo zašiljeni okni, obdani s polkrožnima lokoma. Nad profiliranim venčnim zidcem se dviga s pločevino krita piramidasta streha, ki ima na sredini stolpič, prav tako pokrit s piramidasto streho; podobna, le nekoliko manjša stolpiča stojita tudi nad sprednjima vogaloma.

V banjasto obokani notranjščini (obok je poslikan z zvezdicami) je na oltarni steni novejša freska Marije z Detetom, sig. d. sp. *Simon*, 00.

393

Kazala

Viri

Viri ilustracij

Literatura

Črka **n** za številko strani pomeni, da se geslo na tisti strani omenja le v opombi.

V **osebnem kazalu** so navedeni tudi podjetja, obrati in arhitekturni biroji, ki so prispevali načrte in izvedli naročena dela.

Polkrepko natisnjene številke strani v **ikonografskem kazalu** opozarjajo na patrocinijske cerkve in kapel.

Oseбно kazalo

A

Ahac, družina 141
Ahačič, Matija, župnik 216, 220, 221n
AKA, podjetje za projektiranje in inženiring 242
Aleksander I. Karađorđević, jugoslovanski kralj 17, 201, 240
Anić, Mladen 85
Arzenšek, družina 76, 208, 226, 244
Arzenšek, Anton 76
Arzenšek, Ljudmila, posestnica in učiteljica 226, 244
Atelje za arhitekturo (AZA), arhitekturni biro 202, 241
Attems, Ernest Amadej, ljubljanski škof 205, 211n

B

Babenberžani, plemiška rodbina 7
Barlič, posestnik 21, 22
Batič, Stojan, kipar 17, 229, 230, 231, 232, 234, 249, 253
Battistig, Jožef, dekan 223
Baumgarten, Hugo, dr., zdravnik 252
Belak, Antonija 223
Bergant, Fortunat, slikar 160
Berložnik, družina 116
Berneker, Franc, kipar 17, 237
Bittner, Vencelj, rudniški inšpektor 31
Bizancij, Pavel, generalni vikar 22, 144
Bizjak, Janez, arhitekt 32–33, 236
Blažič, Ratko, arhitekt 14, 17, 76, 202, 229, 234, 238, 244, 250
Borin, družina 75
Borisov, N., slikar 56, 210
Borovski, Janez, slikar dekorater 18, 208
Borovsky (Borowsky), Ivan → Borovski, Janez
Božič, družina 122, 127, 129
Božič, Anton (Tone), stavbenik 205, 211n, 236
Bradaška, Matija, slikar 222

Brdnik, družina 78
Bregar, Franc, urar 173
Brenck, Michael, župnik 147
Breško–Selški, plemiška rodbina 7, 200
Briner, družina 118
Brollo, Jakob, slikar 18, 210
Broz, Josip – Tito, predsednik SFRJ 312
Buchheim, Oton Friderik, ljubljanski škof 54, 315, 318n
Bukovec, Martin 75
Bunta, Darjan, arhitekt 253
Burja, Gvido, arhitekt 14, 202, 203, 238, 242, 247, 249, 250, 254

C

Cajhen → Zeichen, Jakob, Martin
Cankar, Ivan, pisatelj in publicist 245, 312
Carbonato, Carlo, polir 31
Celjski, plemiška rodbina 11, 116
Cencelj, družina 38
Cestnik, družina 117, 225
Cestnik, Ivan, mizarski mojster 210
Cestnik, Janez, mizarski mojster 210
Cestnik, Valentin, mizarski in tesarski mojster 225
Ciuha, Josip, arhitekt 242
Comar, Georgius → Komar, Jurij
Comer, posestnik 38
Corn, posestnik 118
Correggio, Antonio Allegri da, slikar 209

Č

Čadež, Štefan, podobar in pozlatar 34, 156, 209
Čamer, Jernej, zidar 224
Čamernik, Vincenc, kamnosek 173, 175

Čeč, Tončka, narodna herojinja 17, 234
 Čemažar, Lojze, slikar 18, 33, 34, 36, 123, 125, 157, 158, 206, 214, 215, 217, 219, 222
 Čemažar, Lojze ml., vitrajst 214
 Čer, družina 77, 79
 Češčut, Josip, stavbenik 205
 Čigon, Lojze, inženir 202, 251
 Čuk, Kristijan, arhitekt 253

D

Dellamea, Giovanni, zidarski mojster 221
 Derwuschek, Franz, stavbenik 221, 249, 251
 Dimnik, Ana 17, 237
 Dolanc, družina 59, 76
 Dolanc, Rudi 76
 Dolar, družina 129
 Dolinšek, Anton, ključar 125
 Dolničar, Matija, gostilničar 246
 Drasch, stavbenik 239
 Drinfeld, A., polihromator in pozlata 56
 Durnik, družina 77, 79

E

Egartner, Josip, slikar 18, 56, 57
 Eichelter, Rudolf, direktor rudnika Trbovlje 223
 Erbežnik, Baltažar, kaplan 32

F

Fabjan, družina 36
 Fakin, posestnik 128
 Fakin, Franc, rudar in komunist 230
 Ferenc, Jurij, zidarski mojster 221
 Ferralit Žalec, livarna 33, 57, 147, 160, 179, 211, 215
 FinArs, arhitekturni biro 253
 Flere, Ignacij, tesarski mojster 145
 Foerster, Jaroslav, inženir 212
 Forte, družina 250
 Franc Jožef I., cesar 201
 Frantar, Bojan 232, 238
 Frič, Viljem, podjetnik 253
 Fritsch, Wilhelm → Frič, Viljem
 Fühlich, Joseph von, slikar 18, 57

Fühlich, Jožef → Fühlich, Josef von
 Fühlich, Josef von, gradbenik 205, 235

G

Gaberšek, posestnik 75
 Gallenberg, plemiška rodbina 22
 Gama, Inês da 253
 Gamberški, plemiška rodbina 173, 179, 180
 Gaspari, Oton, arhitekt 14, 251
 Gašparič, Jakob, župnik 38, 205
 Germadnik, kamnoseštvo 76
 Geršak, Jože, kleparski mojster 217
 Glözl 210
 Gologranc, Ferdinand, stavbenik 245
 Gorše, France, kipar 17, 35
 Goršič, Franc, orglar 210
 Götzl, Alojzij, podobar 16, 125, 212n, 219
 Götzl, Gašper, slikar 18, 210, 222
 Götzl, Leopold, podobar 16, 219
 Grčnik, družina 128
 Gril, Matjaž, arhitekt 14, 245
 Grimm, Jacob Ludwig Karl in Wilhelm Karl, jezikoslovca in zbiratelj pravljič 243
 Gros, Jakob, župnik 174
 Grošl, Franc, župnik 34, 221
 Gruden, Igo, pesnik 61
 Guček, Franc, ključavničarski mojster 224, 238
 Gyujto de Seps Martonos, Emerik 239

H

Habsburžani, cesarska rodbina 7
 Hašnik, Jožef, župnik 76, 78, 125, 127, 205, 219
 Hauck, družina 13, 15, 225, 239
 Hauck, Ema 225
 Hauck, Josip, inženir, podjetnik in posestnik 239
 Herberstein, Karel Janez, ljubljanski škof 205
 Hilzer, Ignaz, livar 156
 Hofbauer, orglarstvo 215
 Hofbauer, Ana, izdelovalka paramentov 174
 Hohnec, Tanja, konservatorica 243
 Sv. Honorata, mučenka 54
 Horvat, Franc, slikar 205, 209

Hren, Tomaž, ljubljanski škof 123
 Hribar, Jože, posestnik 37
 Hus, Herman, arhitekt 213

I

Investicijski biroji Trbovlje (IBT), arhitekturni biro 9, 202, 238, 250, 254

J

Janeček, Janez Frančišek, orglar 36
 Janez iz Leskovca → Wolf, Janez
 Janez Pavel II., papež 123
 Janisch, Josef Andreas, zgodovinar 216
 Jarm, Stane, kipar 17, 94
 Jazon, starogrški junak 144
 Jezernik, Karel (Karol), stavbenik 242
 Jožef II., cesar 8
 Juliani, Giovanni Baptista → Zuliani, Tit

K

Kajuh, Karel Destovnik, pesnik in narodni heroj 61
 Kalin Vehovar, Nives, arhitektka 14, 75
 Kalin, Zdenko, kipar 17, 228, 236
 Kardelj, Edvard, politik 17, 249
 Karlovšek, Matjaž, projektant 201, 213
 Karrena, gradbeno podjetje 255
 Kasal, Miroslav, inženir 240
 Kavčič, Marko, restavrator in kipar 17, 36, 160, 215
 Keršič, Marjan, kipar 61
 Kimauz, Martin 34
 Kimovec, Martin, podobar 210
 Klančičar, Ivana 83
 Klančnik, Ferdi., slikar 210
 Klavara, Fedja, arhitekt 14, 236
 Klemen XIII., papež 54
 Klemenčič, Jakob, župnik 204
 Klinar, Anton, inženir 240
 Knez, Janez, slikar 59
 Kobac, posestnik 223
 Kobe, Boris, arhitekt 17, 229
 Kogler, Wolfgang, kartuzijan in jasličar 211, 220
 Kolenc, Jurij, arhitekt 230, 241, 244

Komar, Jurij, trboveljski vikar 122
 Koprivc Hegler, družina 76
 Korpnik, Nande, arhitekt 14, 245
 Köstl, Jakob, župnik 204, 221
 Košir, posestnik 141
 Kotlan, družina 116
 Kovačič, Jože, tesarski mojster 33, 217
 Koželj, Bojan, skodlar 244
 Kralj, Franc, soboslikar 216
 Kralj, France, slikar in kipar 18, 226
 Kralj, Ivan, gradbeni tehnik 237
 Kralj, Jože 76
 Kralj, Tone, slikar in kipar 17, 76
 Kramberger, Franc, mariborski škof 33, 206, 213, 217
 Kranjc, družina 76
 Kranjc, Anton 76
 Kranjska industrijska družba, livarna 24, 57, 318
 Krassnig, Filip, inženir 242
 Kregar, Jože, arhitekt 14, 76, 78, 91, 119, 157, 206, 210, 217
 Kreul → Krevelj
 Krevelj, družina 117
 Kučan, Ana, krajinska arhitektka 230
 Kuglič, Franc, arhitekt 236
 Kuenberg, rodbina 13, 246
 Kullich, kamnoseška delavnica 223
 Kus, Andreja, arhitektka 14, 242, 245
 Kuša, Mihael, kipar 15

L

Laibach, umetniška skupina 251
 Lamberg, Žiga, ljubljanski škof 205
 Lapajne, Janez, arhitekt 202
 Laznik, družina 141
 Le Corbusier, Jeanneret Charles-Édouard, arhitekt 14
 Lebiš, livarna 215
 Lebiš, Kvirin, zvonar 215
 Legan, Miha, restavrator 159
 Lešnik, Alojz, zlatar 56
 Ličar, Miha, organist 203, 233
 Livarna Galjevica 229
 Lodrant, Andrej, arhitekt 206
 Lötsch, Franc, stavbenik 13, 252, 255

M

Majdič, Vinko st. 37
 Mariborska škofijska delavnica 33, 35
 Marin, Ludvik 236
 Marinko, Jože, arhitekt 15, 201, 213, 222, 227
 Marinko, Miha, narodni heroj 75
 Matka, Anton, prošt 34
 Maucher, kiparska delavnica 16, 126, 219
 Maurer, Franz, odvetnik in lastnik rudnika 8, 239
 Maurer, Ignacij Pavel, lastnik steklarne 8, 249
 Maurer, Ksaverij, lastnik steklarne 249
 Medved, Janez, župnik 174
 Mersi, Janez Jurij, kipar 16, 209
 Merzel, družina 119
 Mestnik, družina 213
 Metelko, družina 141
 Metzinger, Valentin, slikar 18, 57
 Mihelič, Mira, pisateljica in prevajalka 246
 Milauz, Anton, krajevni provizor 24n
 Mineral, kamnoseško podjetje 206
 Mlakar, Franc, župnik 36, 78, 118, 123, 156, 215, 217
 Močnik, Tomaž, orglar 36
 Mole, Izidor, slikar in restavrator 145, 208, 209
 Mulej, Johann, kaplan 216
 Mušič, Vladimir, arhitekt 242

N

Nickolaus de Pairisgretz, kaplan 204
 Nikolaj iz Bavarskega Gradca → Nickolaus de Pairisgretz
 Nolli, Jernej, kleparski mojster 173
 Novak, Lado, restavrator 206

O

Orešnik, družina 223
 Orešnik, Ivan 223
 Orožen, Ignac, duhovnik in zgodovinar 216
 Osole, Franc, podobar 90
 Ostenšek, družina 127
 Otokar II., kralj 11, 31, 75, 83, 116, 121, 122, 140, 155, 200, 204

P

Pacassi, kamnoseško-kiparska delavnica 15
 Pangeršič, družina 18, 226
 Papež, družina 127
 Parašuh, posestnik 224
 Pascher, Hans, arhitekt 205, 221
 Pavlin, Josip, inženir 236
 Peharc, Franc, lekarnar 239
 Peharz → Peharc, Franc
 Peklar, Jakob in Marija 244
 Pelc, Franc, slikar 118, 223
 Pelinovec, družina 141
 Pengov, Slavko, slikar 59
 Perhavec, Jelena, arhitektka 202
 Petek, družina 119
 Pezzana, Niccolò, založnik in tiskar 35
 Pibernik, Anton, arhitekt 14, 202, 249
 Pintar, družina 140
 Pirnat, družina 78
 Plavšek, družina 243
 Plečnik, Jože, arhitekt 13
 Počivavšek, gostilničar 201, 251
 Podkrižnik, Hinko, restavrator 56, 146, 209
 Pogačnik, Janez, kipar 16, 35
 Pogačnik, Mihael, kipar 16, 159
 Polaj, Karel, inženir 201
 Posavsko-laška rezbarska skupina 126n
 Potiorek, družina 314
 Potočnik, družina 84
 Povše, Viktor, restavrator 221n
 Praxmayer, Janez W., slikar 17, 146
 Pregelj, Marij, slikar 18, 251
 Prešeren, France, pesnik 312
 Prušnik, posestnik 314
 Pschente, Martin, vikar 22
 Publij Albin Antonij, edil Celeje 7
 Publij Albin Finit, kvestor Celeje 7
 Pust, družina 58, 223
 Pust, Franc ml., župan 223
 Putti, Angelo, kipar 16, 94

R

Rabatta, Jožef, ljubljanski škof 54, 58, 315
 Rabič → Robič, Peter
 Rajšek, Franc 84
 Rakuž 223
 Ramšak, družina 37
 Ravnika, Edvard, arhitekt 14, 249, 254
 Ranzinger, F., stavbenik 243
 Reček, družina 155
 Renko, Julijan, kipar 76
 Repič, Franc, kipar 17, 240
 Rihter, družina 38
 Robič, Peter, slikar 211
 Ročak, Rudolf, stavbenik 233, 250
 Roter, Matjaž, župnik 161
 Rotschak → Ročak, Rudolf
 Rovšek, Andrej ml., altaris 317
 Rubens, Peter Paul, slikar 18, 56
 Rudis 9, 202
 Rudnik Trbovlje-Hrastnik (RTH)
 Stavbni oddelek zunanjega obrata
 RTH 251

S

Sadnikar, pasarstvo 174
 Samassa, Albert, zvonar 156
 Samassa, livarna 211
 Sartorij → Satori
 Satori, Anton, pozlata 209
 Savšek, Josip, arhitekt 213
 Scarlioni, Rinaldo, ljubljanski škof 32, 54, 91, 95, 123, 156, 205, 216, 315
 Schneider, livarna 179
 Schneider, Gašper Baltazar, zvonolivar 211
 Schneidhofer, Henrik, zidarski mojster 224
 Schnorr, Julius von Carolsfeld, slikar 18, 210
 Schuppe, Adam, župnik 22
 Sedej, Vladimir, arhitekt 14, 202, 249
 Seitz → Zajc, Anton
 Serajnik, Domicijan, arhitekt 252
 Siter, družina 37
 Sitter → Siter, družina

Sitter, Ignac, župan 243

Skarnos, Jurij, kipar 15, 318
 Skioni, polir 205
 Skušek, družina 117
 Slograd, gradbeno podjetje 240
 Slomšek, Anton Martin, mariborski škof 205
 Smej, Jožef, mariborski pomožni škof 33, 76, 123
 Sotler, Aleš, restavrat 159
 Spanheim, plemiška rodbina 7, 200
 Sv. Splendid, mučenec 54
 Stagoj, Matija, župnik 224
 Starc, družina 78
 Steban 145
 Steele, France, umetnostni zgodovinar 205
 Stenko, Jurij, župnik 174, 180
 Stojan, Mihael, dekan, nabožni pisec 205
 Strajnar, kipar 160
 Stres, Anton, celjski škof, upokojeni ljubljanski nadškof in metropolit 159
 Strgar, Jožef, inženir hortikulture 206
 Strojne tovarne in livarne d. d. Ljubljana 32, 123, 156, 211, 216

Š

Šanc, družina 128
 Šeb, livarna 230
 Škrabl, Anton, orglar 210
 Škrbec, Emil, amaterski slikar 127
 Škrbec, Simon, arhitekt 253
 Špajzer, družina 118
 Šparovec, Alojz, župnijski upravitelj 56
 Šporin, družina 36
 Šrubar, posestnik 21
 Štrovs, družina 83
 Štrukelj, Ivan, projektant 14, 202
 Štuhec-Božič, gradbeno podjetje 213
 Šubic, Pavle, slikar 174

T

Tambosso, Alfio, mozaicist 251
 Tavčar, Janez, ljubljanski škof 173
 Tavčar, Jurij, podobar 18, 57

Textor, Urban, ljubljanski škof 53
Tito → Broz, Josip
Tizian, Tiziano Vecelli, slikar 209
Tomc, Matija (Matej), podobar, rezbar 16, 206, 209, 220, 222
Tönnies, gradbeno podjetje 236, 248
Topole, družina 121
Treo, Wilhelm (Viljem), stavbenik 201, 203n, 235
Trubar, Primož, avtor in protestantski duhovnik 91
Trummer, Oskar, arhitekt 15

U

Urankar, družina 181

V

Valvasor, Janez Vajkard, polihistor 22, 54, 144, 173, 315
Vautkar, Johan, prošt 34
Vehovar, Franc, arhitekt in urbanist 14, 75, 249
Veldner, F. A., mizar 35
Verk, družina 119, 140
Veronese, Paolo, slikar 209
Veteršek, Stanko 175
Vibius Secundus, rimski veteran 7
Sv. Vincencij, mučenec 54
Višnar, Franc, steklar 214
Vodnik, Alojzij, kamnosek 223
Vodnik, Franc, podobar 173, 177
Volaj, posestnik 240
Vrbnik, Valentin, kipar 16, 90, 93, 96
Vrečko, Martin, zidar 245
Vrhar, družina 39
Vurnik, Ivan, arhitekt 14, 15

W

Wider, Adolf, rudniški inženir 223
Wildenstein, Maks Jožef, grof 244
Wolf, Anton Alojzij, ljubljanski škof 54
Wolf, Janez, slikar 18, 205, 208, 209, 210, 211, 212n, 227

Z

Zadnikar → Sadnikar
Zadobovšek → Zakonjšek, družina
Zagorka, tovarna glinenih in šamotnih izdelkov 177

Zajc, Anton, podobar in pozlatař 90
Zakonjšek, družina 118, 119
Zasavje, gradbeno podjetje 9, 33
Zeichen, Martin, orglar 216, 221n
Zeichen, Jakob, orglar 221n
Zoratti, Alojz, pozlatař in kipar 205
Zorec, M. 94
Zuliani, Tit, polir 205, 209
Zupan, družina 117
Zupanc, Matija, urar 156
Zupančič, Jakob, dekan 24n

Ž

Žafran, družina 127
Žagar, Janez Martin, župnik 204
Žerk, družina 84
Žgalin, Ivan, amaterski slikar 127
Žnidaršič, Anton, kaplan 180
Župančič, Marko, arhitekt in urbanist 14, 202, 234, 240, 241, 242, 249, 250, 251
Župančič, Oton, pesnik 312
Žužat, družina 78

Krajevno kazalo

A

Arclin 245

B

Bedekovčina 177

Benetke 18, 35, 211n

Bistrica ob Sotli 33, 217

Braslovče 8, 10n, 32, 200, 204, 205, 213, 223

C

Celeja → Celje

Celje 8, 11, 31, 33, 36, 159, 173, 175, 179, 200, 205, 213,
223, 242, 245

Cerklje 36

Č

Čebine 9, 12, 15, **21–30**, 216

Čeče 7, 11, 12, 16, 17, 18, **31–52**, 127, 128

D

Dobovec 7, 8, 11, 13, 16, 17, 18, **53–74**, 87, 88, 91, 95, 199,
315, 318, 327

Dol pri Hrastniku 15

Dunaj 8, 200

Dunajsko Novo mesto 156, 173

Düsseldorf 255

G

Gabrsko 11, 13, 14, 17, **75–82**, 116, 224, 238

Gorica 173

Gornji Grad 204

Göttingen 215

Gradec 221

H

Hotavlje 174

Hrastnik 7, 8, 31, 37, 53, 121, 122, 201

J

Jesenice 24, 57, 318

K

Kamnik 90

Klek 11, 13, 21, **83–86**, 200, 216

Ključevica 7, 11, 16, 17, **87–115**

Knezdol 11, 75, **116–120**, 127, 140, 141

Kočevje 8

Kranj 16, 96

Krapina 8

Krško 16, 126, 219

Kum 7, 8, 11, 13, 14, 15, 16, 17, 53, 54, 61, 87, 91, 96,
199, 314, 327

L

Labin 8

Laško 7, 8, 10n, 140, 200, 201, 205, 216, 221, 244

Leskovec pri Krškem 59

Liboje 8

Litija 172

Ljubljana 8, 16, 32, 53, 54, 91, 95, 123, 156, 172, 173,
180, 201, 203n, 204, 205, 211, 215, 216, 223, 228,
229, 236, 240, 241, 248, 315, 318

Loka pri Zidanem mostu 8

M

Maribor 8, 33, 76, 123, 179, 205, 206, 213, 217, 221, 251

Marija Reka 78, 116, 119, 181

Mengeš 173
Moravče 22

N

Nazaret 213, 215

O

Oglej 8, 144, 173, 204
Ojstro 11, **121**
Ostenk 11, 12, 13, 15, 16, 36, **122–139**

P

Parma 209
Partizanski vrh → Sveta Planina
Planina → Planinska vas
Planinska vas 11, 119, **140–143**
Pleterje 220
Polhov Gradec 177
Potiorekova graščina → Prusnik
Prapreče 11, 13, 15, 16, 17, 21, 84, **144–154**
Prebold 75, 77, 116, 156, 204
Prusnik, dvorec 12, 314

R

Raša 8
Ravska vas 21
Retje nad Trbovljami 7, 8, 11, 12, 13, 15, 16, 17, 38,
155–171, 200, 205, 213, 215

S

Sallaumines 203n, 242
Senovo 8
Slovenj Gradec 209
Slovenske Konjice 35
Stična 173
Sveta Katarina na Potoku → Čeče
Sveta Katarina nad Trbovljami → Čeče
Sveta Planina 8, 11, 12, 15, 16, 21, 22, 83, 140, 147,
172–198, 220
Sveti Lenart → Vrhe
Sveti Marko → Ostenk
Svibno 8, 53, 54, 315, 318

Š

Šentjošt nad Horjulom 160, 215
Šentpavel → Prebold
Šentvid nad Ljubljano → Ljubljana
Škofja Riža **199**

T

Tajna pri Svetem Križu → Čebine
Tatabánya 239
Trbovlje 7, 8, 9, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 21, 24, 31, 32,
35, 75, 76, 77, 83, 116, 119, 121, 122, 123, 129, 140,
144, 155, 156, 160, 172, 174, 199, **200–311**, 312

V

V Vrh → Čebine
Vače 22, 24n
Videm (Udine) 205
Vransko 204
Vrhe **312–313**

W

Wiener Neustadt → Dunajsko Novo mesto

Z

Zabukovica 8
Zagorje ob Savi 7, 8, 22, 24n, 144, 173, 174, 312, 315
Zagreb 211, 215, 230
Završje 11, 12, 15, 16, 17, 18, **314–326**

Ž

Žalec 8, 146, 215
Župa 7, 11, 87, **327–328**

Ikonografsko kazalo

A

Sv. Agata 93, 146
Sv. Aleš 91
Sv. Alojzij Gonzaga 90, 209, 211, 222
Bl. Alojzij Grozde 215
Sv. Ambrož 159
Sv. Ana 13, 16, 24, 53, 54, 58, 159, 173, 178, 211, 318
Sv. Ana uči Marijo brati 56, 57, 179, 211
Sv. Andrej 56, 208, 216, 220
Bl. Anton Martin Slomšek 160, 215, 219
Sv. Anton Padovanski 15, 90, 173, 177, 178, 226
Sv. Anton Puščavnik 125, 315
Sv. Apolonija 35, 93, 159
Apostoli 18, 208

B

Sv. Barbara 15, 17, 24, 35, 56, 57, 126, 159, 160, 211, 215, 220, 221n, 315, 317
Sv. Bernard 178
Sv. Blaž 226
Bog Oče 35, 37, 160, 208, 209
Božje oko 56, 95, 117, 127, 225, 226
Sv. Boštjan 90, 205

C

Sv. Cecilija 18, 36, 208, 209, 211n, 214, 219

D

David 208
Davidov stolp 125
Devica Marija → Marija
Sv. Dominik 210
Sv. Donat 90
Sv. Družina 59, 75, 208, 222
Sv. Duh 57, 90, 94, 177, 178, 219

E

Ecce homo 84
Sv. Elizabeta 177, 215

F

Sv. Favstina Kowalska 215
Sv. Filip 208
Sv. Florijan 17, 32, 33, 34, 35, 36, 54, 57, 144, 147, 209, 215, 248
Sv. Frančišek Asiški 178, 222
Sv. Frančišek Ksaver 94
Friderik Baraga 219

G

Gabrijel, nadangel 178
Sv. Gregor Veliki 57, 159

H

Sv. Helena 159
Sv. Hieronim 94

I

Izaija 215
Sv. Izidor 94

J

Sv. Jakob ml. 208
Sv. Jakob st. 126, 159, 208
Sv. Janez Evangelist 16, **53, 58**, 59, 90, 94, 147, 178, 206, 208, 215
Sv. Janez in Pavel 90
Sv. Janez Krstnik 90, 91, 94, 159, 177, 215, 226
Sv. Janez Nepomuk **12**, 16, 18, 94, 147, 178, 216, 219, 220
Sv. Janez Pavel II. 160
Sv. Jedrt 317
Sv. Jernej 16, 94, 208
Jezus → Kristus
Sv. Joahim 16, 88, 173, 175, 178
Sv. Jošt **11, 15, 16, 87, 91, 94, 95, 96**
Sv. Jožef 54, 57, 60, 95, 144, 146, 205, 215, 226, 233
Sv. Jožef z Detetom 57, 90, 118, 146, 222
Sv. Jožef z Jezusom v delavnici 57
Sv. Juda Tadej 208

K

Sv. Katarina Aleksandrijska **11, 18, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 39**, 90
Sv. Katarina Sienska 210
Sv. Klemen 53, 54
Sv. Konstancija 94, **95**
Sv. Konstantin 160
Kristus 59, 77, 94, 210, 214
Arma Christi → Orodja Kristusovega mučeništva
Božje Dete 56
Dobri pastir 16, 35, 57, 178, 217, 220, 222
Jagnje božje 24, 57, 125, 160, 219, 222
Kristus na Oljski gori 212n
Kristusov monogram 56, 160, 210
Kristusovo trpljenje 22
Križani 17, 24, 25, 35, 38, 58, 60, 75, 76, 78, 84, 85, 90, 93, 94, 118, 119, 121, 125, 127, 128, 129, 140, 141, 145, 146, 147, 159, 160, 161, 177, 179, 180, 181, 209, 210, 215, 219, 220, 223, 227, 228, 318
Križanje 24, 90, 91, 159, 210

Križev pot 17, 18, 35, 54, 57, 91, 160, 210, 215, 220, 222
Krst v Jordanu 57, 94, 210
Maestas Domini 208
Mrtvi Kristus 94, 211
Orodja Kristusovega mučeništva 125, 158, 160, 210
Praški Jezušček 222
Pustite male k meni 222
Rojstvo 18, 212n, 222
Srce Jezusovo 34, 35, **36**, 57, **116**, 117, 118, 127, **199**, 210, 222, 225, **226**
Vstajenje 57
Vstali Kristus 16, 17, 35, 210, 215, 222, **225**
Sv. Krištof 127, 158
Sv. Križ **11, 12**, 16, **21, 22, 127, 156**, 205, 209, 210, **215, 237**
Najdenje sv. Križa 22

L

Sv. Lenart **22, 312**
Sv. Leopold Mandić 215
Sv. Lovrenc 219
Sv. Lucija 35
Sv. Luka 16, 35, 94, 125, 147, 178, 220, 222

M

Marija 8, 15, 16, 35, 59, 83, **84**, 88, 91, 94, 95, 159, 160, **173, 174**, 178, 201, 205, 208, 211, 212, 213, 214, 215, 216, **222, 226**, 227, 253, 315, 319
Apokaliptična žena 77, 175, 177
Assunta → Vnebovzeta
Brezjanska Marija 56, 127, 319
Brezmadežna 75, 90, 91, 210, 211
Ime Marijino **12, 172, 174**
Lurška Mati Božja 60, 75, 77, **117**, 123, 126, **128**, 141, 160, 220, **224, 225**, 226
Marija Čudodelne svetinje 24, 127, 140, 225, 227
Marija Kraljica miru 36
Marija Kraljica z Detetom 35, 37, 59, 84, 95, 147, 177, 209, 210, 211, 215, **225, 226**
Marija Mati Cerkve **15, 156, 160, 201**, 211, **212, 222, 227**
Marija pod križem 214
Marija Pomagaj 84
Marija Pomočnica kristjanov 210

Marija z Detetom 17, 36, 57, 88, 173, 175, 178, 252, 328
 Marija z Otrokom → Marija z Detetom
 Marijin monogram 90, 117, 126, 160, 175, 176, 179, 210, 225
 Marijino darovanje v templju 91
 Marijino kronanje 17, 18, 93, 96, 318
 Marijino vnebovzetje 11, 18, **87, 88**, 90, 96, 208, 209
 Mati božja **36, 37, 77, 83, 95**, 199, 219, 225, **319, 327**
 Naša ljuba Gospa 54, **173, 174**
 Naša ljuba Gospa nebeška kraljica **174**
 Naša ljuba Gospa presvetega Srca **37**
 Oznanjenje 54, 56, 57, 178, 213
Pietà 94, 211, 219
 Rožnovenska Mati Božja 16, 18, 31, 84, 205, 209, 210, 211
 Skrivnosti sv. rožnega venca 210
 Srce Marijino 34, 35, 36, 77, 83, **117**, 118, 210
 Vnebovzeta 209
 Sv. Marija Goretti 215
 Marija Kleopova 35
 Sv. Marija Magdalena 35
 Marija Saloma 35
 Sv. Marjeta 205
 Sv. Marko **12**, 16, 35, **122**, 125, 147, 178
 Sv. Martin 7, 8, **11, 12, 13, 15, 16, 17, 18, 32, 35**, 122, 156, **200**,
204, 205, 209, 211, **212**, 216, **221, 223, 224, 227, 228**
 Sv. Martin deli plašč 18, 208
 Poveličanje sv. Martina 18, 208, 227
 Sv. Matej 125, 147, 178, 208
 Mati božja → Marija
 Sv. Mati Terezija 160
 Sv. Matija 156, 160, 208
 Sv. Mihael 126, **314, 315**, 317, **318**, 319
 Sv. Miklavž **11, 12, 13, 14, 15, 16, 18, 200**, 205, **216**, 217, 219,
 220, **227**, 315
 Mojzes 90, 178, 222
 Sv. Monika 173

N

Sv. Neža **11, 13, 14, 15, 16, 21, 87**, 90, **91**, 93, **94, 95, 96, 144**,
 145, 146, 147, 156, 159
 Sv. Notburga 146, 159

O

Sv. Ožbalt 209

P

Sv. Pankracij 88
 Sv. Pavel 16, 159, 177, 208
 Sv. Peter 15, 16, 56, 94, 159, 177, 206, 208, 220
 Sv. Peter zataji Jezusa 214
 Pokol nedolžnih otrok 17, 146
 Sv. Primož 88
 Sv. Primož in Felician 16, 126

R

Sv. Radegunda 317
 Sv. Rešnje telo 209
 Sv. Rok 32, 33, 34, 35, 36, 90, 205

S

Sv. Simon 159, 208

Š

Sv. Štefan 219
 Štirje cerkveni očetje 209
 Štirje evangelisti 17, 35, 94, 147, 178, 209, 220

T

Teološke kreposti
 Simboli teoloških kreposti 125
 Sv. Tomaž 208
 Sv. Trojica 56, 91

U

Sv. Ulrik → Sv. Urh
 Sv. Urh **21, 22**, 53, 54
 Sv. Uršula 16, 56, 123, 125

V

Sv. Valentin 15, 147, 156, 159, 160, 178
 Sv. Vincencij 212

Z

Sv. Zaharija 177

Viri

KAL: Nadškofijski arhiv Ljubljana, fond Kapiteljski arhiv Ljubljana.

NŠAL: Nadškofijski arhiv Ljubljana.

ŠAL II: Nadškofijski arhiv Ljubljana, fond Škofijski arhiv Ljubljana II.

ŠAL/Ž: Nadškofijski arhiv Ljubljana, fond Škofijski arhiv Ljubljana, Župnije.

ZAC: Zgodovinski arhiv Celje.

ZVKD Celje: Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije, Območna enota Celje.

ŽA: Župnijski arhiv. Arhivi župnij Dobovec, Sveta Planina, Trbovlje, Zagorje ob Savi (deloma ali večinoma hranjeni v Nadškofijskem arhivu Ljubljana).

* * *

Franciscejski kataster za Kranjsko: Arhiv Republike Slovenije, fond AS 176, Franciscejski kataster za Kranjsko.

Franciscejski kataster za Štajersko: Arhiv Republike Slovenije, fond AS 177, Franciscejski kataster za Štajersko.

Hild 2012: Mihael Hild, Potopisni opis svetih znamenj v župniji sv. Martina v Trbovljah, Ljubljana 2012 (tipkopis).

Hild 2013: Mihael Hild, Znamenja (Osrednji in južni del občine Trbovlje), Ljubljana 2013 (tipkopis).

Inventarium 1861: Nadškofijski arhiv Maribor, Inventarium über das sämtliche Stammvermögen der Pfarckirche St. Martin in Trifail, 1861.

Jožefinski vojaški zemljevid: Kriegsarchiv Wien, Josephinische Landesaufnahme 1763–1787. Objavljeno kot: *Slovenija na vojaškem zemljevidu 1763–1787/Josephinische Landesaufnahme 1763–1787 für das Gebiet der Republik Slowenien*, 5, Ljubljana 1995.

Kronika župnije Sveta Planina: ŽA Zagorje ob Savi, Kronika župnije Sveta Planina.

Kronika župnije Trbovlje: ŽA Trbovlje, Kronika župnije Trbovlje.

Kronika župnije Zagorje ob Savi: ŽA Zagorje ob Savi, Kronika župnije Zagorje ob Savi 30. junija 1935–.

Popisi 1954: Nadškofijski arhiv Ljubljana, fond Škofijski arhiv Ljubljana, zbirka Popisi cerkva 1954, dekanija Zagorje ob Savi.

Spomeniškovarstvena valorizacija: ZVKD Celje, Spomeniškovarstvena valorizacija Trga Franca Fakina v Trbovljah.

Strokovne podlage 2008: ZVKD Celje, Strokovne podlage za razglasitev kulturnih spomenikov v občini Trbovlje, Celje 2008.

Umetnostna topografija občine Trbovlje 1969: ZVKD Celje, Spomeniška kartoteka, Umetnostna topografija občine Trbovlje, Celje 1969.

Vizitacije: Nadškofijski arhiv Ljubljana, fond Škofijski arhiv Ljubljana, zbirka Vizitacije.

Zapuščina Franca Pokorna: Nadškofijski arhiv Ljubljana, fond Zapuščine duhovnikov in drugih, Pokorn Franc.

Župnijski inventarji: Nadškofijski arhiv Ljubljana, fond Škofijski arhiv Ljubljana, zbirka Župnijski inventarji.

Viri ilustracij

Fotografije so iz fotografske dokumentacije Umetnostnozgodovinskega inštituta Franceta Steleta ZRC SAZU. Večino je posnel Andrej Furlan, nekatere pa tudi drugi soavtorji te knjige.

Literatura

- AMBROŽIČ 2014: Matjaž AMBROŽIČ, Pregled predjožefinskih bratovščin na slovenskem Štajerskem, *Acta historiae artis Slovenica*, 19/1, 2014, str. 17–52.
- AMON 2013: Polonca AMON, *Rudniška kolonijska naselja v Zasavju*, Ljubljana 2013 (tipkopolis diplomske naloge).
- Arheološka najdišča 1975: *Arheološka najdišča Slovenije*, Ljubljana 1975.
- BADOVINAC 1985: Bogdan BADOVINAC, Čeče, Trbovlje, *Varstvo spomenikov*, 27, 1985, str. 330.
- BADOVINAC 1986: Bogdan BADOVINAC, Trbovlje, *Varstvo spomenikov*, 28, 1986, str. 338.
- BADOVINAC 1987a: Bogdan BADOVINAC, Retje, Trbovlje, *Varstvo spomenikov*, 29, 1987, str. 342.
- BADOVINAC 1987b: Bogdan BADOVINAC, Trbovlje, *Varstvo spomenikov*, 29, 1987, str. 350.
- BADOVINAC 1989: Bogdan BADOVINAC, Čeče, Trbovlje, *Varstvo spomenikov*, 31, 1989, str. 304–305.
- BADOVINAC 1990: Bogdan BADOVINAC, Trbovlje, *Varstvo spomenikov*, 32, 1990, str. 263.
- BADOVINAC 1991: Bogdan BADOVINAC, Trbovlje, *Varstvo spomenikov*, 33, 1991, str. 321.
- BADOVINAC 1997: Bogdan BADOVINAC, Čeče, p. c. sv. Katarine, *Varstvo spomenikov*, 36, 1997, str. 144.
- BADOVINAC 1998a: Bogdan BADOVINAC, Trbovlje, Dimnikova hiša, *Varstvo spomenikov. Poročila*, 37, 1998, str. 127.
- BADOVINAC 1998b: Bogdan BADOVINAC, Trbovlje, p. c. sv. Miklavža, *Varstvo spomenikov. Poročila*, 37, 1998, str. 127.
- BADOVINAC 2006a: Bogdan BADOVINAC, Ostenk, cerkev sv. Marka, *Varstvo spomenikov. Poročila*, 39–41, 2006, str. 136.
- BADOVINAC 2006b: Bogdan BADOVINAC, Trbovlje, cerkev sv. Martina, *Varstvo spomenikov. Poročila*, 39–41, 2006, str. 223–224.
- BADOVINAC 2006c: Bogdan BADOVINAC, Trbovlje, lovski gradič, *Varstvo spomenikov. Poročila*, 42, 2006, str. 168.
- BADOVINAC 2007a: Bogdan BADOVINAC, Trbovlje, hiša Trg Franca Fakina 18, *Varstvo spomenikov. Poročila*, 43, 2007, str. 224.
- BADOVINAC 2007b: Bogdan BADOVINAC, Trbovlje, lovski gradič, *Varstvo spomenikov. Poročila*, 43, 2007, str. 224.
- BADOVINAC 2010: Bogdan BADOVINAC, Retje pri Trbovljah, cerkev sv. Križa, *Varstvo spomenikov. Poročila*, 46, 2010, str. 376–378.
- BALOH 1991: Vera BALOH, Tomc Matija, *Slovenski biografski leksikon*, 4/12, Ljubljana 1991, str. 109–110.
- BASSIN 1973: Peter BASSIN, Natečaj. Na rob anketnega natečaja za urbanistično rešitev Leninovega trga v Trbovljah, *AB. Arhitektov bilten*, 12, 1973, str. 25–29.
- BERNIK 2004: Stane BERNIK, *Slovenska arhitektura dvajsetega stoletja/Slovenian Architecture of the Twentieth Century*, Ljubljana 2004.
- BIHALJI-MERIN 1970: Oto BIHALJI-MERIN, *Marij Pregelj*, Maribor 1970.
- BLAZNIK 1986: Pavle BLAZNIK, *Slovenska Štajerska in jugoslovanski del Koroške do leta 1500*, 1, Maribor 1986.
- BLAZNIK 1988: Pavle BLAZNIK, *Slovenska Štajerska in jugoslovanski del Koroške do leta 1500*, 2, Maribor 1988.

- BOKAL 1995: Franc BOKAL, *Naše cerkve, Župnija Trbovlje 1545–1995* (ur. Franc Mlakar), Trbovlje 1995, str. 55–68.
- BRATE 2013: Tadej BRATE, *Zgodovina slovenskih železnic na razglednicah /Die Geschichte der slowenischen Eisenbahnen auf Ansichtskarten*, Celje 2013.
- BREŽNIK 2000: Darja BREŽNIK, Iz naših krajev. Po sto letih želja, *Družina*, 49/39, 24. 9. 2000, str. 14–15.
- Catalogus 1843: *Catalogus cleri diocesis labacensis ineunte anno MDCCCXLIII*, Ljubljana 1843.
- CEVC 1960: Emilijan CEVC, Batičev rudarski cikel, *Naša sodobnost*, 8, 1960, str. 175–177.
- CEVC 2000: Anica CEVC, *Valentin Metzinger. 1699–1759. Življenje in delo baročnega slikarja*, Ljubljana 2000.
- CURK 1979: Jože CURK, Slovenještajerski trgi in mesta v 19. stoletju, *Časopis za zgodovino in narodopisje*, 50 (n. v. 15)/1–2, 1979, str. 208–263.
- ČOPIČ 1995: Špelca ČOPIČ, *Stojan Batič*, Mestna galerija, Ljubljana 1995.
- ČOPIČ 2000: Špelca ČOPIČ, *Javni spomeniki v slovenskem kiparstvu prve polovice 20. stoletja*, Ljubljana 2000 (Zbirka M'ars, 5).
- Dela na pokopališču 2014: Dela na pokopališču, *Srečno Trbovlje*, 10, 27. 5. 2014, str. 2.
- Docomomo 2010: *Do. co. mo. mo. Slovenija_100* (ur. Nataša Koselj), Ljubljana 2010 (=AB. *Arhitektov bilten*, 40/185–187, 2010).
- DOLINAR 1989: France Martin DOLINAR, *Slovenska cerkvena pokrajina*, Ljubljana 1989 (Acta Ecclesiastica Sloveniae, 11).
- Domače vesti 1939: Domače vesti. Iz Trbovelj, *Jutro*, 20/15, 18. 1. 1939, str. 4.
- FEKONJA 1895: Andrej FEKONJA, Celje in okolica (Povestne in mestopisne črtice. Poleg »Celjske Kronike« i. dr.), *Dom in svet*, 8/11, 1895, str. 371–375.
- FISTER 1986: Peter FISTER, *Umetnost stavbarstva na Slovenskem*, Ljubljana 1986.
- FORTE 2002: Aleksandra FORTE, *Spomeniki Zasavja. Hrastnik, Trbovlje, Zagorje*, Trbovlje 2002.
- FRITZ-KUNC 2010: Marinka FRITZ-KUNC, *Sivo kot srebro. Trboveljska cementarna skozi čas. Literarno dokumentacijski pregled*, Trbovlje 2010.
- GLIGIČ 2011: Damjana GLIGIČ, *Zgodovinski pregled proizvodnje cementa in uporaba betona v Sloveniji*, Ljubljana 2011 (tipkopis diplomske naloge).
- GOŠTE KOSTANJEVIČ 2005: Valentina GOŠTE KOSTANJEVIČ, Utrip župnije Zagorje od leta 1946 do 1979, *Zagorski zvonovi* (ur. France Martin Dolinar), Ljubljana 2005, str. 31–100.
- GRABNAR 1995: Mojca GRABNAR, Gradnja cerkve v Trbovljah pred drugo svetovno vojno, *Župnija Trbovlje 1545–1995* (ur. Franc Mlakar), Trbovlje 1995, str. 23–27.
- Gradnja delavskega doma 1956: *Gradnja delavskega doma v Trbovljah* (ur. Tine Lenarčič), Trbovlje 1956.
- HACIN 2001: Nevenka HACIN, Industrijske dejavnosti v Zasavju, *Srečno ... Črne doline*, Zasavski muzej, Trbovlje 2001, str. 107–145.
- HACIN 2007: Nevenka HACIN, *Ob 100-letnici prvega vrtca v Zasavju*, Trbovlje 2007.
- HACIN 2014: Nevenka HACIN, *Kam po končani osnovni šoli. Poklicno in srednje šolstvo v Zasavju*, Trbovlje 2014.
- HAZLER 1994: Vito HAZLER, Trbovlje. Kolonija Njiva, *Po poteh ljudskega stavbarstva/In the Footsteps of Vernacular Architecture in Slovenia* (ur. Jerneja Batič), Ljubljana 1994, str. 96–97.
- HÖFER 1992: Rudolf Karl HÖFER, *Die landesfürstliche Visitation der Pfarren und Klöster in der Steiermark in den Jahren 1544/1545*, Graz 1992.

- HÖFLER 1982: Janez HÖFLER, *Trije popisi cerkva in kapel na Kranjskem in slovenskem Štajerskem s konca 16. stoletja*, Ljubljana 1982 (Viri za zgodovino Slovencev, 6).
- HÖFLER 1986: Janez HÖFLER, *O prvih cerkvah in pražupnijah na Slovenskem. Prolegomena k historični topografiji predjožefinskih župnij*, Ljubljana 1986.
- HÖFLER 1992: Janez HÖFLER, Gradivo za historično topografijo predjožefinskih župnij na Slovenskem. Pražupnija Mengeš, *Acta Ecclesiastica Sloveniae*, 14, 1992, str. 80–120.
- HÖFLER 2015: Janez HÖFLER, *Gradivo za historično topografijo predjožefinskih župnij na Slovenskem. Kranjska*, Ljubljana 2015.
- HOHNEC 2010: Tanja HOHNEC, Trbovlje, občinska kolonija, *Varstvo spomenikov. Poročila*, 46, 2010, str. 379–381.
- HOHNEC 2012: Tanja HOHNEC, *Občinska kolonija v Trbovljah. Nova podoba stare kolonije*, Celje 2012 (zgibanka).
- HVALA 1995a: Bogdana HVALA, Šolsko življenje v trboveljski fari do druge svetovne vojne, *Župnija Trbovlje 1545–1995* (ur. Franc Mlakar), Trbovlje 1995, str. 33–38.
- HVALA 1995b: Bogdana HVALA, Kulturno življenje v stari Jugoslaviji, *Župnija Trbovlje 1545–1995* (ur. Franc Mlakar), Trbovlje 1995, str. 39–42.
- IVANČIČ LEBAR 1992: Irena IVANČIČ LEBAR, *Osnovno šolstvo v Revirjih*, Kranj 1992.
- IVANČIČ LEBAR 1999: Irena IVANČIČ LEBAR, *Sokol Trbovlje 1909–1999*, Trbovlje 1999.
- IVANČIČ LEBAR 2006: Irena IVANČIČ LEBAR, *Naše Trbovlje od trga do mesta*, Trbovlje 2006.
- IVANČIČ LEBAR 2008: Irena IVANČIČ LEBAR, *Zgodovina zasavskega zdravstva*, Trbovlje 2008.
- IVANČIČ LEBAR 2009: Irena IVANČIČ LEBAR, *Župani naših Trbovelj*, Trbovlje 2009.
- IVANČIČ LEBAR 2012: Irena IVANČIČ LEBAR, *Poti in prevozna sredstva v Zasavju*, Trbovlje 2012.
- Izpovednice 1912: Izpovednice, pridržnice in križevi poti v cerkvah Lavantinske škofije. Rešitev prvega pastoralnega vprašanja za leto 1910*, Maribor 1912.
- JAKIČ 1997: Ivan JAKIČ, *Vsi slovenski gradovi. Leksikon slovenske grajske zapuščine*, Ljubljana 1997.
- JANISCH 1885: Josef Andreas JANISCH, *Topographisch-statistisches Lexikon von Steiermark mit historischen Notizen und Anmerkungen*, 3, Graz 1885.
- JAZBEC 2013: Maša JAZBEC, *Gradič Trbovlje*, Trbovlje 2013.
- JERAJ 2003: Margareta JERAJ, *Urbanistične smernice za umeščanje šolskih in zdravstvenih objektov v prostor*, Ljubljana 2003 (tipkopis doktorske disertacije).
- JERMAN 2010: Gregor JERMAN, *Šport v Trbovljah*, Trbovlje 2010.
- JERMAN 2012: Gregor JERMAN, *Primarni sakralni spomeniki*, Trbovlje 2012.
- JERMAN, ZORKO 2007: Gregor JERMAN, Andrej ZORKO, *Okupacija, mobilizacija*, Trbovlje 2007.
- K. H. 2000: K. H., Opazna, čeprav brez zvonika. V Trbovljah škof Kramberger blagoslovil novo cerkev, *Družina*, 49/25, 18. 6. 2000, str. 1.
- KALŠEK 2007: Miran KALŠEK, *1. junij 2001–2007*, Trbovlje 2007.
- KALŠEK, HACIN 2003: Miran KALŠEK, Nevenka HACIN, *Razvoj trgovine v Zasavju*, Trbovlje 2003.
- KALŠEK, HAZLER, DOLENC 1984: Miran KALŠEK, Vito HAZLER, Jurij KOLENC, *Delavske kolonije v revirjih*, Trbovlje 1984.
- KEMPERL 1999: Metoda KEMPERL, *Romanje in romarske cerkve 17. in 18. stoletja v osrednji Sloveniji. Topografske študije. Gorenjska*, Ljubljana 1999 (tipkopis magistrske naloge).

- KEMPERL 2007: Metoda KEMPERL, *Korpus poznobaročne sakralne arhitekture na slovenskem Štajerskem*, Ljubljana 2007 (Historia Artis).
- KLADNIK 2003: Darinka Kladnik, *Vsa slovenska mesta. Kulturno-zgodovinski oris slovenskih mest*, Ljubljana 2003.
- Krajevni leksikon 1937: *Krajevni leksikon Dravske banovine*, Ljubljana 1937.
- Krajevni leksikon 1976: *Krajevni leksikon Slovenije. 3: Svet med Savinjskimi Alpami in Sotlo* (ur. Roman Savnik), Ljubljana 1976.
- KOS 1977: Peter KOS, *Keltski novci Slovenije/Keltische Münzen Sloweniens*, Ljubljana 1977.
- KOVAČIČ 1928: Franc KOVAČIČ, *Zgodovina Lavantinske škofije (1228–1928)*, Maribor 1928.
- KRALJ 1990: Franc KRALJ, *Braslovče. Pregled življenja in dela v trgu in okolici*, Braslovče 1990.
- KRASNIK 1966: Virgil KRASNIK, *Zgodovina bolnišnice in njena problematika, Splošna bolnica Trbovlje 1925–1965*, Trbovlje 1966, str. 2–9.
- Kratek historiat 1956: Kratek historiat TVD »Partizana« v Trbovljah, *Zasavski tednik*, 9/21, 19. 5. 1956, str. 10.
- KREŽE, HVALA, MLAKAR 1995: Joži KREŽE, Bogdana HVALA, Franc MLAKAR, Kapele in križi v župniji Trbovlje, *Župnija Trbovlje 1545–1995* (ur. Franc Mlakar), Trbovlje 1995, str. 69–80.
- KRŽIŠNIK 1957: Zoran KRŽIŠNIK, Neke tendencije našeg ekspresionizma, *Jugoslavija. Ilustrovani časopis*, 1957, 14, str. 92–128, naslovnica.
- KRŽIŠNIK 1967: Zoran KRŽIŠNIK, *Stojan Batič*, Ljubljana 1967.
- LAVRIČ 1990: Ana LAVRIČ, *Ljubljanska škofija v vizitacijah Rinalda Scarlichija. 1631–1632*, Ljubljana 1990 (Acta Ecclesiastica Sloveniae, 12).
- LAVRIČ 2007: Ana LAVRIČ, *Ljubljanska škofija v vizitacijah 17. stoletja. Vizitacije kot vir za umetnostno zgodovino*, Ljubljana 2007, str. 175 (elektronska izdaja, <http://uifs.zrc-sazu.si/sites/default/files/9789612540203.pdf>, stanje na dan 9. 6. 2015).
- LAZARINI 2013: Franci LAZARINI, Dol pri Hrastniku, *Upravna enota Hrastnik. Občina Hrastnik* (ur. Blaž Resman, Helena Seražin), Ljubljana 2013 (Umetnostna topografija Slovenije), str. 35–66.
- LENARČIČ 1965: Tine LENARČIČ, Gradnja delavskega doma v Trbovljah, *Kronika*, 13/3, 1965, str. 122–127.
- LENARČIČ 2004: Tine LENARČIČ, *Stan rudarski, bodi nam pozdravljen!*, Trbovlje 2004.
- LENARČIČ 2009: Tine LENARČIČ, *Trbovlje – po dolgem in počez*, Trbovlje 2009.
- Letopis 1935: *Letopis Ljubljanske škofije za leto 1935*, Ljubljana 1935.
- Letopis 2000: *Letopis Cerkve na Slovenskem 2000*, Ljubljana 2000.
- LISAC 1991: Ljubomir Andrej LISAC, Zeichen (Cajhen), Martin, *Slovenski biografski leksikon*, 4/15, Ljubljana 1991, str. 787.
- Listine 2011: Listine, *Ljubljanska škofija. 550 let* (ur. France Martin Dolinar), Ljubljana 2011, str. 595–648.
- Lovski gradič 1930: Lovski gradič celjskih grofov v Trbovljah?, *Slovenski gospodar*, 64/45, 1. 11. 1930, s. p.
- LOZAR ŠTAMCAR 1990: Maja LOZAR ŠTAMCAR, Prispevek k preučevanju božjepotnih grafičnih podob in 18. stoletju na Slovenskem, *Zbornik za umetnostno zgodovino*, n. v. 26, 1990, str. 57–84.
- MALOVRH 1990: Polona MALOVRH, Lepo mi poje ta trbovski zvon. Železne lonce so končno nadomestili pravi zvonovi, *Delo*, 32/135, 12. 6. 1990, str. 15.
- MALOVRH 2010: Polona MALOVRH, Stanovalci se umivajo v zabojniku, *Delo*, 52/28, 4. 2. 2010, str. 13.

- MALOVRH 2015: Polona MALOVRH, Reševanje Batičevega giganta. Spomenik revolucije v Trbovljah, *Delo*, 57/24, 29. 1. 2015, str. 12.
- M. F. 1993: M. F., Rokov shod pri Sveti Katarini. Obnovljena cerkev v revirjih, *Družina*, 42/35, 12. 9. 1993, str. 7.
- M. F. 2008: M. F., Iz naših župnij. Trbovlje – Sveta Marija, *Družina*, 57/23, 8. 6. 2008, str. 21.
- Mati mnogih* 2012: *Mati mnogih cerkva. Župnije ljubljanske nadškofije v sliki in besedi* (ur. Franci Petrič), Ljubljana 2012.
- MENAŠE 1956: Luc MENAŠE, Ob Pregljevem velikem mozaiku na trboveljskem Delavskem domu, *Gradnja Delavskega doma v Trbovljah* (ur. Tine Lenarčič), Trbovlje 1956, str. 23–28.
- MENAŠE 1969: Ljerka MENAŠE, *Marij Pregelj*, Moderna galerija, Ljubljana 1969.
- MESESNEL, ŽIGON 1986: France MESESNEL, Andreja ŽIGON, *Janez Wolf 1825–1884*, Ljubljana 1986 (=Zbornik za umetnostno zgodovino, n. v. 22).
- MIHELIČ 2002: Breda MIHELIČ, Zgodnja industrijska arhitektura na Slovenskem. Zgodovinski uvod, *Zgodnja industrijska arhitektura na Slovenskem. Vodnik po arhitekturi*, Ljubljana 2002 (Dnevi evropske kulturne dediščine), str. 5–26.
- MIKUŽ 1979, Metod MIKUŽ, 1929–1941, *Zgodovina Slovencev*, Ljubljana 1979, str. 655–685.
- MLAKAR 2001: Franc MLAKAR, *Prve orgle v novi Marijini cerkvi v Trbovljah*, Trbovlje 2001.
- MLAKAR-ADAMIČ 1992: Jana MLAKAR-ADAMIČ, Mi smo pa od tam doma, *Pepita*, november 1992, str. 26–29.
- MLAKAR-ADAMIČ 2006: Jana MLAKAR-ADAMIČ, *Etnološka pot. Trboveljske rudarske kolonije*, Trbovlje 2006.
- MOLE 1965: Izidor MOLE, Trbovlje, *Varstvo spomenikov*, 10, 1965, str. 243.
- Mrzlica* 1999: *Mrzlica (1122 m). Savinjski in knapovski Triglav. Ob 100 letnici zgraditve Hausenbichlerjeve koče na Mrzlici 1899–1999* (ur. Tine Lenarčič), Trbovlje 1999.
- NAGODE 2008a: Jure NAGODE, Vilo bodo porušili, še preden se bo sama, *Dnevnik*, 58/90, 18. 4. 2008, str. 8.
- NAGODE 2008b: Jure NAGODE, V Trbovljah imajo raje novo kot staro, *Dnevnik*, 58/102, 5. 5. 2008, str. 8.
- Na skrajnem robu 1989: Na skrajnem robu božje njive, *Družina*, 38/41, 29. 10. 1989, str. 1.
- Naš veliki praznik 1952: Naš veliki praznik, *Zasavski vestnik*, 5/47, 27. 11. 1952, str. 1.
- NATEK 1993: Milan NATEK, Mrzlica, *Enciklopedija Slovenije*, 7, Ljubljana 1993, str. 234.
- Notranjost 1962: Notranjost trboveljske okrogle hiše bo kmalu urejena, *Zasavski tednik*, 15/20, 10. 5. 1962, str. 5.
- Novejša slovenska arhitektura* 1968: *Novejša slovenska arhitektura/The Recent Architecture in Slovenia*, Moderna galerija, Ljubljana 1968.
- Novi občinski dom 1939a: Novi občinski dom v Trbovljah bo dograjen v štirih mesecih, *Jutro*, 20/83, 8. 4. 1939, str. 4.
- Novi občinski dom 1939b: Novi občinski dom v Trbovljah, *Jutro*, 20/255, 1. 11. 1939, str. 7.
- Ogled po Slovenskem 1863: Ogled po Slovenskem in dopisi, *Zgodnja Danica*, 16, 1863, str. 126.
- OROŽEN 1876: Ignaz OROŽEN, *Das Bisthum und Diözese Lavant. 2/1: Das Benediktiner Stift Oberburg*, Marburg 1876.
- OROŽEN 1881: Ignaz OROŽEN, *Das Bisthum und Diözese Lavant. 4/2: Das Dekanat Tüffer*, Cilli 1881.
- OROŽEN 1956: Janko OROŽEN, Teritorij in uprava mesta Celja od davnih dni do danes, *Kronika*, 4, 1956, str. 149–156.
- OROŽEN 1958: Janko OROŽEN, *Zgodovina Trbovelj, Hrastnika in Dola I. Od početka do 1918*, Trbovlje 1958.
- OROŽEN 1980: Janko OROŽEN, *Zgodovina Zagorja ob Savi I*, Zagorje ob Savi 1980.

- OROŽEN 1991: Božena OROŽEN, Trbovlje, *Kulturnozgodovinski in literarni vodnik po Sloveniji. 2: Štajerska z obrobjem*, Ljubljana 1991, str. 188–193.
- Orožnova zgodovina 2009: *Orožnova zgodovina dekanije Laško*, Celje-Laško 2009.
- OŠ Trbovlje 2014: OŠ Trbovlje uradno odprli, *Zasavski tednik*, 12, 2014, str. 2.
- P. G. 2000: P. G., Iz naših župnij. Sv. Katarina nad Trbovljami, *Družina*, 49/37, 10. 9. 2000, str. 19.
- PEČNIK 1904: Jernej PEČNIK, Prazgodovinska najdišča na Kranjskem, *Izvestja Muzejskega društva za Kranjsko*, 14/3–4, 1904, str. 125–143.
- PEROVŠEK 1994: Jurij PEROVŠEK, Orjuna, *Enciklopedija Slovenije*, 8, Ljubljana 1994, str. 157–158.
- PETRIČ 1992: Franci PETRIČ, Kum, *Družina*, 41/8, 23. 2. 1992, str. 16.
- PETRIČ 2000: Franci PETRIČ, *Duša le pojdi z mano. Božje poti na Slovenskem*, 5, Ljubljana 2000.
- PETRU, KOLŠEK 1960: Peter PETRU, Vera KOLŠEK, Sv. Katarina nad Trbovljami, *Varstvo spomenikov*, 7, 1960, str. 287.
- PIBERNIK, SEDEJ 1968: Anton PIBERNIK, Vladimir SEDEJ, Hotel Rudar Trbovlje, Trg revolucije, *Sinteza*, 12, 1968, str. 55–57.
- Podatki iz registra 2012: Podatki iz registra nepremične kulturne dediščine: mostovi, *AB. Arhitektov bilten*, 195–196, 2012, str. 86–87.
- PODKRAJŠEK 1894: Fran PODKRAJŠEK, Znamenitosti na Sv. Kumu, *Ljubljanski zvon*, 14/9, 1894, str. 565–566.
- POGAČNIK 1996: Andrej POGAČNIK, Nihil novi sub sole. Ciklične spremembe in ponavljanja v filozofiji urbanizma ter urejanja prostora, *AB. Arhitektov bilten*, 133–134, 1996, str. 64–68.
- Pokopališča 1916: *Pokopališča pri cerkvah Lavantinske škofije. Rešitev pastoralnega vprašanja za leto 1912*, Maribor 1916.
- POLAJNAR FRELIH 2001: Nataša POLAJNAR FRELIH, *Baročni črni altarji ljubljanskih kamnoseških delavnic*, Stična 2001.
- POTRPIN 1995a: Jože POTRPIN, Z župnikom na Kumu, *Slovenec*, 79/139, 19. 6. 1995, str. 10.
- POTRPIN 1995b: Jože POTRPIN, Kakšna je bila kumska nedelja, *Slovenec*, 79/204, 4. 9. 1995, str. 6.
- POTRPIN 2002: Jože POTRPIN, *Skriti zaklad. Kronika župnije Svibno*, Svibno 2002.
- Pred okrajno partijsko konferenco 1951: Pred okrajno partijsko konferenco, *Zasavski vestnik*, 4/36, 5. 9. 1951, str. 1.
- REPE 1996: Božo REPE, Stavka rudarjev v Trbovljah, *Slovenska kronika XX. stoletja. 1941–1995*, Ljubljana 1996, str. 231.
- RESMAN 1995: Blaž RESMAN, *Barok v kamnu. Ljubljansko kamnoseštvo in kiparstvo od Mihaela Kuše do Francesca Robbe*, Ljubljana 1995 (Zbirka ZRC, 8).
- RESMAN 2006: Blaž RESMAN, *Kiparstvo poznega baroka na Gorenjskem*, Ljubljana 2006 (Opera Instituti Artis Historiae).
- ROZINA 2004: Roman ROZINA, *Zasavje neke sredi Slovenije*, Zagorje 2004.
- ROZINA 2009: Roman ROZINA, *Vodnik po Zasavju. V 3 krasne. Hrastnik, Trbovlje, Zagorje ob Savi* 2009.
- ROZINA 2012: Roman ROZINA, *Poglavja iz Zasavja*, Zagorje ob Savi 2012.
- ROZINA 2013: Roman ROZINA, *Vodnik po Zasavju. V 3 krasne. Hrastnik, Trbovlje, Zagorje ob Savi* 2013.
- RUPNIK 1966: Karel RUPNIK, O gradnji bolnišnice, *Splošna bolnica Trbovlje 1925–1965*, Trbovlje 1966, str. 9–10.
- SAPAČ 2015a: Igor SAPAČ, Katalog pomembnejših klasicističnih, bidermajerskih in historističnih arhitekturnih stvaritev na območju Republike Slovenije, v: Igor Sapač, Franci Lazarini, *Arhitektura 19. stoletja na Slovenskem*, Ljubljana 2015, str. 361–677.

- SAPAČ 2015b: Igor SAPAČ, Stanovanjske stavbe v delavskih kolonijah, v: Igor Sapač, Franci Lazarini, *Arhitektura 19. stoletja na Slovenskem*, Ljubljana 2015, str. 289–296.
- SAPAČ 2015c: Igor SAPAČ, Stanovanjski bloki, v: Igor Sapač, Franci Lazarini, *Arhitektura 19. stoletja na Slovenskem*, Ljubljana 2015, str. 297–301.
- SAVENC 2015: Barbara SAVENC, Stojan Batič. Kiparski opus skozi čas/Stojan Batič. The Sculptor's Body of Work over Time, *Stojan Batič. Človek in mit/The Man and the Myth*, Galerija Jakopič, Ljubljana 2015, str. 21–41.
- SEHER 1999: Anton SEHER, Trboveljska premogokopna družba, *Enciklopedija Slovenije*, 13, Ljubljana 1999, str. 317.
- SEDEJ 1987: Ivan SEDEJ, *Kipar France Gorše. 1897–1986*, Moderna galerija, Ljubljana 1987.
- S Kuma 1896: S Kuma, *Zgodnja Danica*, 22/37, 10. 9. 1869, str. 295.
- Slovenska likovna umetnost 1979: *Slovenska likovna umetnost 1945–1978*, 1–3, Moderna galerija, Ljubljana 1979.
- SNOJ 2009: Marko SNOJ, *Etimološki slovar slovenskih zemljepisnih imen*, Ljubljana 2009.
- Spominski almanah 1940: *Spominski almanah slovenskih strokovnih pisateljev, publicistov in projektantov*, Ljubljana 1940.
- Sprememba okolice 2014: Sprememba okolice bolnišnice, *Zasavski tednik*, 14, 2014, str. 2.
- STELE 1921: France STELE, Varstvo spomenikov. Trbovlje, farna cerkev, *Zbornik za umetnostno zgodovino*, 1, 1921, str. 87.
- STELE 1947: France STELE, Wolf, Johan (Janez), *Allgemeines Lexikon der bildenden Künstler von der Antike bis zur Gegenwart*, 36, Leipzig 1947, str. 208–209.
- STELE-MOŽINA 1963: Melita STELE-MOŽINA, *Marij Pregelj*, Moderna galerija, Ljubljana 1963.
- STESKA 1910: Viktor STESKA, Slikar Janez Wolf (1825–1884), *Dom in svet*, 23/10, 1910, str. 427–433.
- STESKA 1911: Viktor STESKA, Usoda cerkva na Kranjskem v jožefinski dobi, *Carniola*, 1/1–2, 1911, str. 147–156.
- STESKA 1927: Viktor STESKA, *Slovenska umetnost. I: Slikarstvo*, Prevalje 1927.
- STOPAR 1969: Ivan STOPAR, Trbovlje, Varstvo spomenikov, 12, 1969, str. 131.
- STOPAR 2001: Ivan STOPAR, *Grajske stavbe v osrednji Sloveniji. 2: Dolenjska. 2: Med Bogenšperkom in Mokricami*, Ljubljana 2001 (Grajske stavbe, 13).
- STRAŠEK 1990: Janko STRAŠEK, Blagoslovitev obnovljene cerkve, *Družina*, 39/41, 28. 10. 1990, str. 4.
- ŠAŠEL 1992: Jaroslav ŠAŠEL, *Opera Selecta*, Ljubljana 1992 (Situla, 30).
- Šematizem 1930: *Šematizem lavantinske knezoškofije za leto 1930*, Maribor 1930.
- Šematizem 1993: *Šematizem ljubljanske nadškofije v letu mednarodnega priznanja samostojne Slovenije*, Ljubljana 1993.
- 60 let 1986: *60 let Splošne bolnice Trbovlje 1925–1985*, Trbovlje 1986.
- ŠILC 2006: Jurij ŠILC, Župnije in njihov krajevni obseg v ljubljanski škofiji sredi 19. stoletja, *Arhivi*, 29, 2006, str. 305–336.
- ŠIJANEC 1961: Fran ŠIJANEC, *Sodobna slovenska likovna umetnost*, Maribor 1961.
- ŠMID 2014: Jožica ŠMID, *Svetloba sonca in njegove sence. Sončne ure po Sloveniji*, Radovljica 2014.
- ŠNEBERGER BREŽNIK 2008: Darja ŠNEBERGER BREŽNIK, Iz naših župnij. Trbovlje, *Družina*, 57/46, 16. 11. 2008, str. 22.
- ŠPEGLIČ, ZORE, VIDOVIČ 2003: Boštjan ŠPEGLIČ, Denis ZORE, Jurij VIDOVIČ, *Znamenja in kapelice v Zasavju*, Celje 2003 (tipkopis raziskovalne naloge).
- Trbovlje 1983: *Trbovlje. Pomniki našega boja* (ur. Ado Naglav), Trbovlje 1983.

- Trbovlje 1999: Trbovlje, *Enciklopedija Slovenije*, 13, Ljubljana 1999, str. 317–319.
- Trg revolucije 1963: Trg revolucije – centralni trg v Trbovljah, *Zasavski tednik*, 16/23, 30. maj 1963, str. 6.
- TRUBAR 1575: Primož TRUBAR, *Catehismus s dveima islagama*, Tübingen 1575.
- Umetniški zbornik 1943: *Umetniški zbornik*, 1 (ur. Miha Maleš), Ljubljana 1943.
- URBANC, GABROVEC 2005: Mimi URBANC, Matej GABROVEC, Krajevna imena. Poligon za dokazovanje moči in odraz lokalne identitete, *Geografski vestnik*, 77/2, 2005, str. 25–43.
- VALVASOR 1689: Johann Weichard VALVASOR, *Die Ehre deß Herzogtums Crain*, Laybach-Nürnberg 1689.
- VALVASOR 2010: Janez Vajkard VALVASOR, *Čast in slava vojvodine Kranjske*, 2, Ljubljana 2010.
- VATOVEC 1927: Fran VATOVEC, *K starejši upravni in gospodarski zgodovini laškega okraja*, Ljubljana 1927.
- Veličastna proslava 1952: Veličastna proslava dneva republike v Trbovljah, *Zasavski vestnik*, 5/48, 4. 12. 1952, str. 1.
- VELUŠČEK 2004: Anton VELUŠČEK, Neolitska-eneolitska arheološka najdišča v osrednji Sloveniji, *Hočevarica. Eneolitsko kolišče na Ljubljanskem barju/An Eneolithic Pile Dwelling in the Ljubljansko barje* (ur. Anton Velušček), Ljubljana 2004 (Opera Instituti Archaeologici Sloveniae, 8), str. 22–32.
- V največjem slovenskem 1926: V največjem slovenskem kraju v Trbovljah [...], *Slovenski gospodar*, 60/35, 1. 9. 1926, s. p.
- VRIŠER 1963a: Igor VRIŠER, *Rudarska mesta Zagorje, Trbovlje, Hrastnik*, Ljubljana 1963.
- VRIŠER 1963b: Sergej VRIŠER, *Baročno kiparstvo na slovenskem Štajerskem*, Maribor 1963.
- VRIŠER 1976: Sergej VRIŠER, *Baročno kiparstvo v osrednji Sloveniji*, Ljubljana 1976.
- VRIŠER 1992: Sergej VRIŠER, *Baročno kiparstvo na slovenskem Štajerskem*, Ljubljana 1992.
- V Trbovljah 1956: V Trbovljah odkritje spominske plošče, *Zasavski tednik*, 9/31, 28. 7. 1956, str. 1.
- ZADNIKAR 1982: Marijan ZADNIKAR, *Romanika v Sloveniji. Tipologija in morfologija sakralne arhitekture*, Ljubljana 1982.
- ZADRAVEC 1992: Jože ZADRAVEC, *Na gredicah moje dežele. Drobni razgledi iz življenja slovenskih župnij*, Ljubljana 1992.
- Zasavje 1998: *Zasavje. A–Ž. Priročnik za popotnika in poslovnega človeka* (ur. Bela Sever, Jože Ternar), Murska Sobota 1998.
- Za temelje 1953: Za temelje novega Delavskega doma v Trbovljah so zasadili prve lopate, *Zasavski vestnik*, 4/16, 23. 4. 1953, str. 1.
- ZDOVC, IVANČIČ LEBAR 2011: Hedvika ZDOVC, Irena IVANČIČ LEBAR, *Iz hiše pisanih spominov. Zanimivi dogodki iz »življenja« občine Trbovlje od 1849 do 1941*, Celje 2011.
- ZUPAN 2014: Gojko ZUPAN, Pet desetletij in več reanimacij arhitekture 20. stoletja, *Sto let v dobro dediščine* (ur. Nataša Gorenc), Ljubljana 2014 (Dnevi evropske kulturne dediščine), str. 355–367.
- ZUPANC 2001: Marjan ZUPANC, Andreja Kus, Nande Korpnik & Matjaž Gril. Arhitektonski pokus u tranzicijskoj sredini/An Architectural Experiment in a Transitional Environment. Poslovni objekt Zavoda za osiguranje Triglav/The Triglav Insurance Building, Trbovlje, Slovenija, *Oris*, 3, 2001, str. 46–54.
- ZUPANČIČ 2013: Bogo ZUPANČIČ, Delavski dom Trbovlje, v: Matevž Čelik, Maja Vardjan, Bogo Zupančič, *Pod skupno streho. Moderne javne zgradbe iz zbirke MAO in drugih arhivov*, Ljubljana 2013, str. 154–159.
- ŽIGON 1982: Andreja ŽIGON, *Cerkveno stensko slikarstvo poznega 19. stoletja na Slovenskem*, Celje 1982.
- ŽIGON 1991: Andreja ŽIGON, Wolf Janez, *Slovenski biografski leksikon*, 4/14, Ljubljana 1991, str. 717–719.

Vsebina

Uvod **5**

Zgodovinski oris **7**

Umetnostnozgodovinski oris **11**

Naselja **21**

Čebine	S. Kermavnar
Čeče	S. Kermavnar
Dobovec	A. Rakovec
Gabrsko	S. Kermavnar
Klek	S. Kermavnar
Ključevica	K. Mohar
Knezdol	S. Kermavnar
Ojstro	S. Kermavnar
Ostenk	S. Kermavnar
Planinska vas	S. Kermavnar
Prapreče	S. Kermavnar
Retje nad Trbovljami	S. Kermavnar
Sveta Planina	A. Rakovec
Škofja Riža	F. Lazarini
Trbovlje	S. Kermavnar, F. Lazarini
Vrhe	S. Kermavnar
Završje	A. Rakovec
Župa	F. Lazarini

Osebno kazalo 333
Krajevno kazalo 339
Ikonografsko kazalo 341

Viri 345
Viri ilustracij 346
Literatura 347

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

7.072(497.4Trbovlje)
930.85:7.03(497.4Trbovlje)

UPRAVNA enota Trbovlje : občina Trbovlje / [avtorji Simona Kermavnar ... et al.] ;
uredil Franci Lazarini ; [ilustrisi Nejc Bernik ; izdelava kazal Andreja Rakovec] ; [izdajatelj]
Umetnostnozgodovinski inštitut Franceta Steleta ZRC SAZU. - 1. izd., 1. natis. - Ljubljana :
Založba ZRC, 2017. - (Umetnostna topografija Slovenije, ISSN 2232-3783)

ISBN 978-961-254-987-9
1. Kermavnar, Simona 2. Lazarini, Franci

288710656

Knjižna zbirka UMETNOSTNA TOPOGRAFIJA SLOVENIJE prinaša temeljne inventarne popise naše umetnostne dediščine. S strokovno besedo in sliko predstavlja vse, kar se je po slovenskih krajih umetnostno zanimivega in pomenljivega ohranilo, opozarja pa tudi na tisto, kar bo dediščina šele postalo. Tako nam topografske knjige pomagajo spoznavati, ceniti in ohranjati dragocen del naše kulture in identitete.

Pričujoča knjiga o umetnostni dediščini v Upravni enoti Trbovlje demantira prepričanje o umetnostni skromnosti Zasavja. Pomembne in kvalitetne spomenike cerkvene umetnosti so gradili in

opremljali že v srednjem veku in baroku, intenzivno zgodovinsko dogajanje pa se je na Trboveljskem začelo s kopanjem premoga v začetku 19. stoletja. Posebej velja izpostaviti arhitekturno dediščino, povezano s specifičnim načinom življenja v Trbovljah kot enem od najpomembnejših rudarskih središč tega dela Evrope.

Umetnostnozgodovinski inštitut Franceta Steleta
ZRC SAZU

33 €

ISSN 2232-3783

9 789612 549879

[HTTP://ZALOZBA.ZRC-SAZU.SI](http://zalozba.zrc-sazu.si)

